

Coperta: *Cristea MăUer*

C . C Â L I N E S C U

O P E R E

6

BIETUL IO ANIDE (2)

5r

19 6 7

E D I T U R A   P E N T R U   L I T E R A T U R A

XIX

Pomponescu înregistra defecțiunea Indolentei cu o adîncă afectare, disimulată sub un zîmbet amar și o mizantropie afabilă. Cum avea melancolia socială, fu văzut mai des prin oraș, plimbîndu-se la pas cu grupul său. O dată SI însoți chiar și Gaittany, pînă la un colț de stradă, unde, scuzîndu-se, luă mașina care-l aștepta. Pomponescu era mai peripatetic, îi plăcea să umble ceva mai mult pe jos, în formație colectivă și prin locuri neaglomerate, fiindcă ținuta sa impunătoare trezea respect. Ministeriabilul voia să pară popular, căuta prilejul de a răspunde la saluturi. Trecerea în grup intriga lumea, cîte unul recunoștea pe ministeriabil și spunea destul de tare și altora: « Uite pe Pomponescu », ceea ce măgulea pe profesorul de beton armat. Ieșirea în public îi calma iritația amorului propriu, dîndu-i sentimentul că opinia publică înregistrează indispoziția sa morală și caută să-l răsplătească printr-o sporită deferentă. Mîhnirea lui Pomponescu era în fond foarte adîncă, contribuind la ea elemente multiple. Întîi de toate intra surpriza că o femeie poate să-l planteze în chipul acesta expeditiv. Să fi ajuns oare la vîrsta cînd femeile tinere te consideră cu o indiferență

brutală? Pomponescu își privea în oglindă părul cărunt, mustața tunsă englezește, cu câteva fire albe, și rămase extrem de satisfăcut de el însuși. Se găsea agreabil în toată puterea cuvîntului. Al doilea element era sentimentul de singurătate. Pomponescu era sentimental, poseda mari rezerve de romantism neconsumat, ceremonia casnică, stima cunoscuților nu-l mulțumeau. Dorea o destindere intimă, focoasă și plină de decor, o nebunie reglementată, după terminarea audiențelor. Pentru asta nu convenea oricine, Ioana fusese aleasă cu mare chibzuință. Acum Pomponescu rămăsese iarăși în ariditate, lipsit de iluzia tinereții. Pentru acest motiv se supăra, bineînțeles, pe Ioana și indirect și pe madam Valsamaky-Farfara, pe care o socotea responsabilă de afront. Țsta nu era un procedeu. Nimeni nu forțase sufletul Ioanei, dacă simțea o altă înclinație, putea să se degajeze în chip delicat, ca între oameni de lume. Ar fi înțeles, dacă Ioana voia să se mărite. Dar pentru Ioanide! Cînd se gîndea la asta, lui Pomponescu, om lipsit de violența, cu reacțiuni secrete, i se urca o roșeață în obraz. Rușine, vexațiune, un complex de turburări îl invadau. Aflînd ca Ioanide se retrăsese pe neașteptate, Pomponescu își concentra toată maledicția împotriva arhitectului. Acesta era în fond adevăratul vinovat, începea s-o scuze pe Indolenta. Ioanide, cinicul, o amețise. Dacă Pomponescu ar fi admis că era posibil ca Ioanide să comită o asemenea faptă din pasiune adevărată, l-ar fi scuzat pînă la un punct, sau, mai exact, nu l-ar fi scuzat, dar ar fi explicat un efect identic produs asupra a doi bărbați de o femeie frumoasă. Însă Pomponescu era convins că Ioanide făcuse asta ostentativ, spre a-i « sufla » pe Indolenta, spre a-l face

ridicul. După infama farsă, neavînd nici o înclinație pentru Ioana, o lăsase.

Cînd acest raționament se înfipse în mintea lui Pomponescu, acesta începu a întrevedea posibilitatea de a relua raporturile cu Ioana. Ar fi putut face asta în modul cel mai simplu, însă Pomponescu avea mania tratativelor lungi și pe departe. Chiar și în materie politica îl îneîntau nu atît avantajele de ministru, care-l plectiseau din ziua depunerii jurămîntului, cît dificilele conversații și tocmeli, ce-i dădeau sentimentul importanței. Avea de altfel și dreptate ca bărbat. De vreme ce Ioana îl dezamăgise într-un chip așa de neprevăzut, o elementară cruțare a demnității personale cerea să se informeze discret dacă Ioana îl mai avea în vedere. Un chip decent de reapropiere ar fi fost prin madam Valsamaky-Farfara. Despre aceasta, însă, amicii lui Pomponescu nu scoteau o vorbă, din grija de a evita orice aluzie la nefericitul incident cu Indolenta. Evaziunea sistematică era tot așa de stridentă, și Pomponescu roși cînd Gulimănescu, începînd a pronunța numele doamnei Farfara, îl reînghiți repede, alarmat de privirile suspecte ale celor de față. Ministeriabilul făcu un început, întrebînd pe Gaîtany în ziua cînd acesta îl însoți, laolaltă cu grupul, cîtiva pași pe Calea Victoriei.

— Ce mai face doamna Valsamaky-Farfara ?

— E în perfectă formă, zise Gaîtany; a fost săptămîna trecută la ceai la Manigomian.

— M-am sălbăticit cu politica, n-am mai văzut de mult cercul nostru, pe Saferian, pe madam Valsamaky și ceilalți.

Acesta era un preaviz, și Gaîtany îl înțelese.

— Să trăiești! telefona el, îndată ce sosi la Casa de artă, lui Saferian; aici Gaîtany.

Domnule, Pomponescu vrea să te vadă, să vină la ceai.

– Să poftească, cu plăcere! răspunse Saferian.

– Cum facem însă cu Ioanide, dacă vine?

Într-adevăr, o confruntare Pomponescu – Ioanide, rară pregătire, ar fi fost dezagreabilă pentru Pomponescu. Pericolul consta în faptul că Ioanide era un om care dacă-1 invitai nu venea, însă venea neinvitat. Saferian, care cunoștea drama casnica a lui Ioanide, afacerea Tudorel (lucrurile se petreceau înainte de viiita făcută de Gaittany arhitectului), emise părerea că Ioanide nu va veni.

Astfel, Pomponescu se prezintă la ceaiul lui Saferian, sărută mâna doamnei Valsamaky-Farfara și are o primă consolare de a fi întrebat de aceasta de ce o ocolește.

– Am început să îmbătrînesc, zise ironic madam Farfara, fiindcă văd că nu mai calcă nimeni în casa mea. De acum încolo, ca să nu mai rămîn singură, trebuie să merg eu la ceilalți.

– De fapt, obiectă Pomponescu, întrucît ne privește, ne ești grav datoare. Pe catalogul nostru ai o mulțime de absențe nemotivate.

În acest stil urmă întrevăderea, Pomponescu avînd aerul de a vorbi în numele familiei sale, iar madam Farfara în numele său personal. Înțelesul era că madam Farfara urma să facă în prealabil o vizită Pomponeștilor. De Ioana ministeriabilul se feri să pomenească ceva. Într-adevăr, madam Pomponescu încunoștință pe madam Farfara că este așteptată într-o anume după-amiază, conform promisiunii sale, făcută soțului, de a nu lipsi. Că madam Pomponescu sluji ca intermediu între Pomponescu și Ioana, lucrul nu-i așa de surprinzător.

Madam Valsamaky-Farfara aparținea unei familii – mai bine zis unei rețele de familii – foarte interesante. Legăturile ei de rudenie erau și mai vaste decît ale lui Gaittany și Hangerliu. Sub un raport, madam Farfara aparținea unei familii mai vechi decît a lui Hangerliu, mai autentice. Vălsămăkeștii se trăgeau dintr-un neam de boieri de mîna a doua, citați încă din secolul al XVI-lea, și care a dăinuit cu îndărătnicie, întinzîndu-se în spațiu. Prin Farfara, madam Valsamaky era înrudită cu Goleștii, fiindcă mama acestora fusese Zoe Farfara. Hangerlii nu se aflau prin țară cînd numele Valsamaky era bine consolidat în Almanahul de Gotha al Țării Românești. Aceștia erau venetici curați, oameni noi. Însă Hangerliu fusese, oricît de efemer, domn, și urmașii săi, intitulîndu-se prinți, intraseră în alianțe cu familii domnitoare și cu aristocrația europeană. Familiile Valsamaky și Farfara, din mijlocul cărora nu ieșise nici o personalitate proeminentă, aveau curs numai în țară și se perpetuase într-o pătură cu aparență de burghezie: ofițeri, magistrați, episcopi, călugări (nu însă preoți), funcționari chiar și mai umili (mai rar profesori). Un profan ar fi refuzat să creadă în aristocrația doamnei Valsamaky-Farfara și a afinilor săi cu alte nume, cu atît mai mult cu cît aceste nume se remarcă, spre a ne exprima astfel, prin obscuritatea și insignifianța lor. Ele nu evocau nici o persoană ilustrată cîtuși de puțin, s-ar fi zis că membrii grupului se fereau de cruditățile rampei sociale, nevrînd să-și divulge numele nici măcar sub modul unei ilustrații politice mediocre. Ei erau în cea mai mare proporție magistrați ori avocați prin provincie, proprietari de mici moșii, funcționari, purtînd, cînd nu cădeau în ramurile principale, nume banale, de ordinar formate din

două părți: Teodorescu-Flămânzi, Merișescu-Ciumulești, așa cum se întâmplă la mulți oameni de origine țărănească. Însă nu rareori același nume de familie avea ca adaos localități deosebite: Merișescu-Ciumulești, Merișescu-Tâmburești, și când venea vorba despre ei se întreba dacă se face aluzie la « Ciumulești », la « Tâmburești », femeile fiind numite « Ciumuleasca », « Tâmbureasca ». Asta venea din faptul că Merișeștii sau Teodoreștii nu erau țărani sau burghezi, ci membri ai unor familii obscure, ce-i drept, nu mai puțin reale, de aristocrație minimă, în sensul că puteau să-și urmărească documentar genealogia măcar un secol în urmă și să dovedească înrudirea cu alte grupuri sociale, mai proeminente. Fenomenul acesta îl observa brusc un candidat la însurătoare. Dacă, bunăoară, un funcționar important cerea mîna fetei unui impiegat secundar, avea surpriza de a fi supus unor anchete meticuloase cu privire la calitatea familiei sale. Atunci acesta constata că nimerise într-un cerc larg dar închis, înzestrat cu o arhivă scrisă, orală și iconografică. Teodoreștii acceptau pe Merișești, dar evitau cu grijă pe un Ionescu oarecare fără relațiuni precise, afară de cazul excepțional când tînărul avea importanță deosebită din vreun punct de vedere și putea improviza un cît de mic basm genealogic, credibil. Aci calitatea de bastard intra în joc, avînd o funcție onorabilă și ilegală. «Băiatul, decretau experții grupului de familii, printre care madam Valsamaky-Farfara deținea locul de onoare, e făcut cu Florescu, colonelul, precis, soțul mamă-si era bătrîn, e o chestie pe care o știe toată lumea. » Deci, cînd cineva obiecta: «Dumitrescu, cine-i ăsta? Ce fel de aventuri încercați? » i se răspundea unanim:

o « Taci din gură, e al colonelului Florescu ». Acest

certificat, fără circulație în afară, era suficient în interiorul clanului. Spiritul de congregație naturală se releva prin documentele fiecărei familii. Aproape nu era una care în afara mobilierului uzual, oricît de banal și modern, să n-aibă piese de epocă, o jumătate de salon Biedermayer, cîte o oglindă în ramă de fildeș, cîteva cărți în chirilică sau alte asemenea vestigii. Cînd nu erau astea, băteau la ochi măcar fotografiile și tablourile. Casa era plină de portrete vechi, preocuparea de căpetenie se vedea a fi înregistrarea generațiilor. Astfel, fără nici o relație evidentă, dădeai de un portret fotografic al lui Odobescu, cu semnătura scriitorului. « A, observai, vă place Odobescu ! Foarte frumos ! » Răspunsul era neprevăzut: «Ne e cam rudă, prin ginere-său, fotografia o avem de la el ». în privința asta, a literaturii în speță și a culturii în general, cu toate că prin școală mulți din membrii clanului aveau satisfăcătoare cunoștințe, evocarea unei personalități se făcea prin unghiul rudeniei. Venea vorba, cine știe cum, de Grigore Alexandrescu; amfitrionul nu dădea opinii literare, ci releva că poetul le era la o distanță oarecare afin, și înșira nume de ofițeri, magistrați etc. spre a dovedi raportul. Chiar noțiunea de notorietate lua altă semnificație. O ilustritate, trecînd chiar granițele țării, era obscură pentru această obscură rețea de familii dacă n-avea o cît de mică atingere biologică cu ea. Astfel, unul din ei, om destul de cultivat, cînd auzea de Coșbuc, la douăzeci de ani după moartea poetului, întreba cu o candidă surpriză : « Cinc-i ăsta 1 » numai pentru motivul că nu-l putea plasa în tabloul corelațiilor sanguine. Nu erau puțini aceia care prizau foarte slab pe Eminescu, ridicînd în slavă pe «marele nostru bard », V. Alecsandri. Însă madam Valsa-

maky-Farfara putea dovedi cu scrisori și alte documente, între altele o fotografie-vizit cu iscălitura fină a poetului, că Alecsandri îi era și el rudă, într-un grad oarecare. Un cercetător literar ar fi putut prin mijlocirea doamnei Valsamaky-Farfara să dibuie un material imens, pomenind numai numele și epoca scriitorilor, pentru că altfel madam Farfara n-avea nici o idee de literatură română, știind mimai pe dinafară câteva strofe din *dinele soldatului*. În schimb, citise foarte multe romane franțuzești de-a valma, fără a reține exact numele autorilor. În scurt, reputația prin valoarea absolută ieșea din înțelegerea grupului, esențialul în viață era a fi « băiat de familie ».

Însușirea de căpetenie a doamnei Valsamaky-Farfara era o memorie vastă, cu care îmbrățișa într-o clipă, în timp și spațiu, toată rețeaua socială, putând oricând găsi firul de legătură. Afară de aceasta, era singura care cunoștea personal un număr incalculabil de familii, putând circula între ele nu numai cerebral, dar și corporal. Ea avea evidența tuturor membrilor, a acelor cu picioarele în groapă sau culcați în leagăn, cunoștea pe degete averea fiecăruia, depozitele de documente, perspectivele, însușirile, bolile ereditare. O Teodorească făcea o criză de nervi în Madam Farfara, cu fișierul ei mental, mergea îndată la sursă.

— Cu nervii, zicea, nu prea stau ei bine, din familie, unchi-su Comănescu a murit cam slab de minte.

Așa cum Ioanide își calcula într-o clipă, pe un colț de hîrtie, costul probabil al unei case, madam Farfara computa averea posibilă a unui individ. Observatorul neexpert în sociologie putea să taxeze

12 pripit această indiscreție aparentă drept mahalagism.

În felul acesta, prințesa Hangerliu și Gaittany deveneau mahalagii calificați. Ar fi fost o grava eroare de apreciere, madam Farfara nu era curioasă, ci numai atentă în cercul ei. Știa pur și simplu, și nu divulga. Ceea ce istoricul și genealogul fac în bibliotecă madam Farfara realiza pe cale intuitivă. Structura ei sufletească era feudală. Madam Valsamaky, contrar spiritului de mahala, nu era impetuoasă, nu savura scandalul și nu-l propaga, nu puneă întrebări indiscrete și intra într-o casă după îndeplinirea tuturor formalităților mondene.

Rolul ei social era imens și recunoscut, și vocația i se revelă definitiv aproape îndată după vârsta de treizeci și cinci de ani. Practic, madam Farfara îndeplinea funcția intrînd în definiția misitiei și a peșitului. Înlesnea, contra comision, circulația discretă a bunurilor și însoțirea între tineri, dar numai în interiorul fortificației. Astfel, se întîmpla ca un tînăr cu nume sonor, de felul celui al lui Hangerliu, să dorească, fiind scăpătat, o căsătorie bogată în țară, în lipsă de altceva. Madam Farfara mergea cu gîndul pînă la granițele ultime ale clanului, de unde cădea în neant, singurul loc unde era șansa de a găsi personaje somptuoase (de obicei oameni noi, inediți), și descoperea firul de păianjen ce lega pe acest individ bogat cu o fată binecrescută de restul stirpei. Tatăl fetei era căsătorit cu o Hartulari, care era vară cu Ciumuleștii, care sînt rude cu Valsamaky, care etc, etc, etc. Astfel, la ceremonia nunții figurau numai familii autorizate, numele cel nou descoperindu-se împletit cu cele vechi. Hazardul era evitat, și asimilația se îndeplinea fără stridență. În cazul fetelor, căsătoria cu oameni puternici și avuți era tolerată, cu condiția de a se găsi un colorit fictiv. Ginerile, fiu de senator și moșier, orientat spre

cariera diplomatică, era reportat în altă regiune a țării, făcându-se uz de similitudini de nume. Aceste alianțe periferice consolidau clanul. Pentru asta era nevoie de exploratori în noua societate, în scopul recrutării de forțe. Un Hangerliu nu era bun de asemenea lucru. El cobora la mahala și la țară, păstrându-se astfel impermeabil. Maeștrii negocia-tori erau Gaittany și madam Farfara. Ei descopereau puterile zilei, pe Pomponescu, pe Saferian Mani-gomian, chiar pe Ioanide într-un fel, îi frecventau, îi măguleau, fără a-i introduce însă înainte de vaccinul prin căsătorie în tagma lor, cu mici excepții, mai ales din partea intermediarilor înșiși. Chiar și când era vorba de aceștia, de Gaittany de pildă, existau rezerve. Gaittany demonstra respectul cel mai desăvârșit pentru Saferian, îl vizita religios și-l servea cu umilință, însă nu invitase niciodată la el pe armean. De asemeni, nici pe Pomponescu, în anticamera căruia staționa din când în când. Prin acești factori exteriori pe care-i frecventa, madam Farfara plasa bunurile provenite din sectorul ei.

Pomponescu, fiu de profesor, de origine burghezo-provincială, fără nimic șocant, încît la nevoie i s-ar fi găsit o stare civilă, ținea cu deosebire să-și lărgască relațiile. Madam Pomponescu-mamă avea instinctul vieții mondene și aplica un protocol strict. Madam Pomponescu-soție aspira după agitația mării existențe. Exercițiul mondenității era destul de consolidat la Pomponeschi, din nefericire pe un spațiu îngust. Firește, în casa lui Pomponescu veneau miniștri, deputați, intelectuali, însă intrau pentru notorietatea lui Pomponescu, nu din obligații intime. Lucrul se constata îndată ce Pomponescu ieșea din minister, când frecvența vizitatorilor scădea. Pe

14 Pomponescu nu-l interesau vizitatorii din antica-

mera, oricît de importanți, ci familiarii permanenți, aceia care nu pot să denunțe legăturile. Ar fi vrut să aibă « rude » așa cum avea Gaittany, iar în sfetă burgheză, Conțescu. în sentimentul lui pentru Ioana intra mult din această apetitie. Oricît de nelegală ar fi fost relația cu Indolenta, în lumea Hangerliu-Gaittany-Farfara ea conta ca un început de afinitate, Toată lumea ar fi știut-o, și Pomponescu, ca și Ioana, n-ar fi marcat de loc s-o ascundă. Madam Pomponescu însăși, sigură de fidelitatea abstractă a soțului, își dădea tacit autorizația, motivată pe infirmitatea ei. Astfel de libertăți sînt uzuale în « lumea bine », și madam Pomponescu savura reputația ei de femeie luminată. Ioana ar fi fost de folos în relațiile lui Pomponescu și utilă și pentru interesele clasei la extremitatea căreia se afla. Pomponescu, care n-avea copii, ar fi dorit unul. Un copil prin Ioana, recunoscut de el, ar fi rămas nu mai puțin un membru al grupului celuilalt, o punte de legătură între el, Pomponescu, și sfera Hangerliu-Gaittany-Valsamaky. Pentru aceste motive complexe, ministeriabilul luă notă cu satisfacție de prezența doamnei Farfara la ceaiul dat de madam Pomponescu. îmbrăcat ca de ordinar, în smochingul său tivit, pe care-l punea la solemnități oricît de minime, negrul fiind nuanța sa, Pomponescu se purtă ca un simplu secundant al soției sale, desfășurînd o amabilitate plină de infinite atenții. Madam Pomponescu regretă de a nu fi văzut de mult pe Ioana, madam Valsamaky o scuză și adăugă că ar fi foarte fericite amîndouă să primească vizita familiei Pompo-

nescu. Ioana va avea grijă să se pună în înțelegere asupra zilei, înttucît ea, madam Farfara, fiind abandonată prematur de lume, nu-și mai permite să aibă *jour fixe*. Și într-adevăr, Ioana anunță pe doamnele v.

Pomponescu și prin ele și pe domnul Pomponescu că ea și mama ei ar fi onorate de vizita domniilor-lor. Din moment ce Ioana însăși invita pe Pomponescu, gheața era spartă, și ministeriabilul, asigurat că tratativele pot fi continuate, se prezintă, venind în trăsură însoțit de doamne, în salonașul doamnei Farfara, în care madam Pomponescu, sprijinită pe bastonul său, păși cu multă autoritate, avînd aerul a scoate în lume pe ministeriabil. Întrevederea Pomponescu-Ioana fu plină de o discretă decență, reproșurile și reconcilierea rezumîndu-se la o scurtă încrucișare de priviri, atunci cînd Pomponescu, sărutînd mîna Indolentei, pe care figura inelul dăruit, își relua poziția dreaptă. Încolo, conversația fu colectivă, încredințată mai ales femeilor. Doamnele Pomponescu felicitară pe Ioana pentru succesul de la Legația franceză, împărtășit lor de Pomponescu, Orice aluzie la arhitectură fu cu grijă evitată, și unica artă admisă în convorbire fu muzica. Ioana, la solicitările obștești, consimți a deschide pianul și a îngîna sobru un lied în atenția exagerată a tuturor. Fără voie, veni vorba de asasinarea lui Dan Bogdan, pe care doamnele o calificară drept oribilă, totuși, memoria lui Bogdan n-avu noroc de o mai largă evocare, căci, ca printr-un consemn, subiectul fu repede înlăturat. Motivul? Pomponeștii, pentru care numele Gavrilcea nu era necunoscut, nu voiau să-1 implice în discuție, madam Farfara, de asemeni, nu dorea să se gîndească cineva la Tudorel, deci indirect la Ioanide.

Cu toate că izbutită, întrevederea nu fu suficientă pentru calmarea susceptibilităților lui Pomponescu. Ministeriabilul o recunoștea drept valabilă pentru reluarea raporturilor austere, încă incertă pentru verificarea temperaturii erotice. De aceea, invită la

masă pe Ioana la «Capsa», însă împreună cu Smărăndache și Smărăndăchioaia, pentru decor. După masă conduse pe Ioana la domiciliu, și de astă dată cu rezervă, Pomponescu mergînd cu Smărăndăchioaia și Smărăndache cu Indolenta. Totuși, soții Smărăndache, cunoscîndu-și rostul decorativ, se retraseră la un moment dat, și ministeriabilul rămase singur cu Ioana, în cartier nefrecventat. Multă vreme cei doi merseră tară a scoate o vorbă. Fu Indolenta care rupse tăcerea.

– Știu că ești supărat.

– Nu sînt supărat, fiindcă n-am nici o calitate care să-mi dea dreptul să mă supăr. Am fost afectat.

– Ei bine, ești afectat. Recunosc că am o vină.

– Credeam că am fost înțeles. O schimbare așa de bruscă... (Aci Pomponescu nu putu scăpa de un gest de parapon stilat.)

– Totul e un nimic, zise Indolenta, e mai mult o aparență. Am să-ți explic.

– E mai bine să trecem peste această discordanță, din moment ce spui ca n-a fost nimic. Să deschidem un capitol nou, dacă îngădui, dacă am agreementul dumitale, (Pomponescu vruse să spună «dacă mă agreezi», expresia i se păruse însă hazardată.)

– Cunoști bine sentimentele mele, precum și eu le cunosc pe ale dumitale și răspunse Indolenta nu se poate mai explicit.

– Sper că-mi vei da prilejul să le dezvoltăm.

Cu aceste vorbe, ajunseră în apropierea casei Ioanei, unde Pomponescu se înclină. Indolenta, ținînd seama de sfiala solemnă a interlocutorului, se crezu autorizată a intra definitiv în

termenii mai vechi, scăzînd glasul în complicitate :

~ Nu vrei să mai vii la mine?

— Depinde de... (Pomponescu era să sîcă «tine ».)

— Vino mîine.

Ministeriabilul consimți mutește. Era Pomponescu așa de sfios încît să nu îndrăznească a tutui pe Indolenta? Nu tocmai, în accepția strictă a cuvîntului. Ministeriabilul, om cu prestanță și emfază, nu era la întîia sa relație extraconjugală. Suferind de amor propriu, se temea să nu cadă în cursă și să fie persiflat. Aceasta era totul.

începînd de a doua zi, întîlnirile Pomponescu-Ioana deveniră din ce în ce mai dese, și după anume semne luară forma unei coabitării foarte acoperite. Pomponescu nu putea concepe dragostea fara aparat social, și din cauza aceasta își complică existența cu o noua oficialitate. Dimineața săruta mîna doamnei Pomponescu-mamă și fruntea doamnei Pomponescu-consoartă, după masă se înclina la «ceai» (chiar cînd nu era ceai) în fața Ioanei. Cafeaua cu lapte și ceaiul reprezentau polii vieții lui interioare. îi plăcea să se amplifice verbal, să facă și în intimitatea amoroasă un fel de depozitii. Obiceiul declarațiilor publice îi intrase în sînge. Sistematizmd substanța din mai multe colocvii, iată cam ce împărtășii Pomponescu Ioanei:

— Să nu te miri, Ioano, c-am fost surprins de neînțelegerea noastră. Oamenii de felul meu se resemnează cu greu la o asemenea pierdere, pentru că găsesc cu dificultate ceea ce le trebuie. Noi (Pomponescu voia sa spună: cei din categoria mea)n-avem timp de efuziuni, ne consumăm viața în zădărnicia vieții publice. Toți -- bărbați, femei — sînt față de

noi nesinecri și interesați. Femeile, în special, se dau la om, n-au în vedere decît succesul practic. în lumea în care mă învîrtesc eu de atîția ani, n-am găsit decît rar o femeie care să pară insensibilă la prestigiul omului cunoscut, al ministrului (Pomponescu căuta să pună cît mai multă modestie în acești termeni, care de altfel îi umpleau gura). Atunci intervine o dificultate neprevăzută. Sînt sfios. îmi zic că dacă femeia în chestiune nu-i atrasă de condiția mea socială, va fi mai greu pentru mine s-o captez prin altceva. în realitate, ca simplu om, ce reprezintă eu? De acum, nu pot să ascund, încep să devin bătrîn.

— Ce vorbești? protestă Indolenta, ești mai tînăr ca alții.

— Să admitem, dacă vrei tu, primi Pomponescu complimentul nu fără a fi măgulit; cu toate astea, nu intră în joc numai impresia altora, ci și senti*mentul nostru intim. Ce vrei? Știu cîți ani am, mă uit în oglindă la firele de păr alb din mustață, pe care le smulg în fiecare dimineață zadarnic, și nu pot să-mi ascund constatarea obiectivă c-am îmbătrînit. Asta îmi dă trac, ca la voi la teatru.

— Cei mai buni juni-amorezi în teatru sînt oamenii în vîrstă. Demetriad, Bulandra erau neîntrecuți.

— Exercițiul I O simplă stăpînire de sine exterioară, încolo tracul nu se poate înlătura. Tinerii și bătrînii trec în amor prin crize de sfială. (De remarcat că Pomponescu folosea termenul « amor », pronunțîndu-l cu oarecare emfază, i se părea mai vibrant decît « dragoste », și de fapt el era în căutarea unui « amor », dragostea pSrîndu-i' Se un sentiment prea alambicat. în materie de literatură, ministeriabilul frecventa teatrul, nu-i plăcea să citească

romane.) Vezi dar că sfiala față de tine are o rațiune. îmi trebuie o primire excepțional de bună ca să mă conving că nu sînt ironizat asupra vîrstei mele.

— Doamne, ce idee I se miră Indolenta.

De fapt, ea gusta sincer oamenii în vîrstă, avea o singură nedumerire la vorbele lui Pomponescu. Sfiala de care acesta pomenea nu i se părea lucru serios, gîndindu-se la privirea aprigă a lui Ioanide, la gesturile lui decisive. Chiar cînd Pomponescu desfășura teoria sfielii zîmbind oficios, Ioana avea sentimentul unei autorități exercitate asupra sa cu mijloacele blînde ale persuasiunii. Însă Pomponescu nu mințea, avea doar timiditatea solemnă. Se obișnuise în vizitele ministeriale, la banchete, să culeagă roadele acestei modestii pompoase și nu trăda procesul interior. De altfel, soliditatea lui trupească înlătura orice bănuială în acest sens. Ai fi zis că un uriaș se face mic și timid dinadinsul, ca să nu sperie copiii.

— Pe urmă, mai sînt timid și din educație. Mama nu m-a lăsat niciodată să înfrunt singur viața, totdeauna am avut o guvernantă, la propriu sau la figurat. Dacă mă atrăgea un băiețel sau o fetiță, cineva dintre cei mari făcea prezentările, ne punea față în față, ba chiar ne invita să ne luăm de mînă. Toate fetele cu care am stat de vorbă cînd eram adolescent au fost invitate de mama, intenționat, și nevastă-mea mi-a fost adusă de braț de mama.

— Va să zică n-ai ales-o tu 1 (Indolenta încă făcea pauze înainte de a zice « tu », cu toată intimitatea foarte înaintată. Felul important cum își făcea Pomponescu interesante confesiuni o împingeau să-i zică « excelență » sau « domnule ministru ». Ministeriabilul era prea impozant în amor.)

— De ales, cu am ales-o, fără să sper că mama are să consimtă. Din purtările mele, din aluzii, a înțeles preferința mea, și fiindcă era de acord, fără să mai întrebe cît de adîncă este înclinarea, a și adus-o. De altminteri, soția mea a meritat pe deplin alegerea. Vezi deci, draga mea, că eu sînt obișnuit a fi călăuzit în viață de ființe tutelare, și chiar întrucît te privește am convingerea intimă că nu sînt deza-probat. Altfel n-aș fi avut curaj.

Pomponescu se opri puțin după această extraordinară mărturisire de supunere filială, fericit de a demonstra o virtute nebănuită constînd într-o slăbiciune. Apoi continuă;

— Chiar și soția mea, după aceea, a început să mă protejeze, simțind lipsa mea de inițiativă. Cînd vede o femeie frumoasă mi-o recomandă singură, parcă i-ar fi teamă că n-am timp sau n-am destul curaj de a o remarca: « Jean, ia privește ce blondă superbă! » Și pe tine te-a semnalat. Evident, n-aș merge pînă acolo încît să afirm că-i face plăcere ideea infidelității, îi e teamă să nu pierd totuși sensibilitatea pentru sexul frumos. Noi înșine, bărbații, sîntem la fel: nu vrem să fim trădați, nu ne supărăm însă dacă femeia noastră e remarcată. E un certificat de bună alegere.

Lui Pomponescu, posibilitatea de a diserta despre chestiuni subtile îi făcea mult bine sufletesc. Îi dădea impresia de a trăi o altă existență. Demonstra că nu e un simplu « ministeriabil » sau un profesor de beton armat. Ioana în calitate de auditoriu îi convenea, fiindcă asculta interesată, cuminte, cu un respect ce venea, e drept, mai mult din educație, și fără ironie în ochi (pe Ioanide ironia îl interesa ca obiect de studiu, pe Pomponescu îl dezarticula și îl supăra). După astfel de conferințe, Pomponescu

clădea în biroul și anticamera sa audiențe pline de bună dispoziție. Cum cauza intimă nu scăpa cunoscătorilor, ajutați de geniul de a detecta al lui Smărăndache, o figură posacă era calificată ca fiind « după cafeaua cu lapte », una fericită « după ceai ». Elipsa agravându-se, nu se mai aminti numele Ioanei, și când cineva voia să spună ca Pomponescu e la Indolenta, zicea doar: « E la ceai ».

— în tinereță, continuă cu alt prilej Pomponescu, aveam o pasiune mare pentru teatru și am vrut să mă fac actor. Chiar m-am înscris la Conservator, fără a avea curajul de a-l frecventa, din considerație pentru mama. M-a atras unul din marii noștri artiști de familie bună. Mama n-ar fi suportat o astfel de carieră și mi-a indicat una mai pozitivă, ingineria. După aceea, fiind îndemnat, am început să mă specializez și în arhitectura propriu-zisă și să construiesc. Am colaborat de pildă la Ministerul Lucrărilor Publice (« O oroare ! » exclama Ioanide), la Palatul Cercului militar (« Grozăvie ! » se scandaliza Ioanide). Evident, nu pot să afirm că nu mă simt în largul meu în arhitectură, aspirația mea intimă a fost totuși pentru o ocupație intelectuală mai subtilă, cum ar fi literatura, filozofia. Pentru asta trebuie răgaz, mai puține obligații sociale și, drept să spun, o capacitate de a suporta mizeria, pe care n-o am. Mama mi-a dat o educație excelentă într-un fel, însă una de lux. Mi-a luat orice posibilitate de a suporta asprimile vieții. Dacă sun după un pahar de apă și nu vine nimeni, fiindcă subreta a plecat de acasă, nu mă pot duce în bucătărie și să iau un pahar și să-mi torn apă de la robinet, fiindcă mama îmi interzicea, când eram mic, să merg în dependențe. Mi-e imposibil să-mi cos un nasture, să-mi fierb un ou, să-mi pregătesc de mîn-

I care oricît de sumar. Nu numai atît, dar singur
{ nu m-aș descurca nici comandînd. Dacă « servanta »
I (Pomponescu zicea « subretă », « servantă », evitînd
j cuvîntul « servitoare », ce i se părea de o calitate mai
I joasă) nu-mi aduce la primul ordin ce am cerut,
f fie că n-a înțeles bine, fie din alt motiv, nu-mi vine
^ s-o mai chem o dată, de frica să n-o bruschez.
f. Tot mama m-a învățat să nu mă răstesc la oamenii
f de serviciu. Cînd sînt ministru, personalul își face
f de cap. Instrucția militară am suportat-o cu chiu și
i vai, mă supăra și limbajul brutal și lipsa de confort.
l îți mărturisesc că nu pot să mă culc jos pe pămînt,
; ca nu-mi place să dorm cu alții în odaie, să mă dez-
brac față de ei. Într-o revoluție sînt un om pierdut,
oricît mă vezi de forte fizicește. (în fond, Pomponescu
se descria foarte exact.)

— Ai să te adaptezi. Un om inteligent și sănătos se potrivește oricăror situații.

— Posibil. în marile jocuri ale vieții descoperim în noi sau o forță neobișnuită, sau o slăbiciune pe care nu contam, lată, ca să-ți dau un exemplu

— cam dizgrațios, te rog să mă ierți. Am crezut totdeauna că sînt voinic trupește, înotam cînd eram adolescent, făceam călărie. Cînd am fost în străinătate cu vaporul, pe mare aproape lină, am constatat cu rușine că am rău de mare. Tot traiectul am stat în cabină, întins pe spate. Un mic șurub dacă lipsește unei locomotive, funcționarea e periclitată. Sînt o mare statuie, fragila, făcuta din porțelan, am nevoie de foarte multă vată ca să nu fiu ciocnit.

Pomponescu rîse mulțumit de propria lui imagine. Apoi urmă:

— în schimb, am descoperit altă însușire pe care n-o bănuiam. Ca copil abia deschideam gura, răspundeam corect la întrebări, însă nu eram limbut. ;

în reuniunile restrânse eram mai degrabă taciturn, sfios la vorbă. Ca student ascultam admirativ pe vorbitori la întruniri, aveam sentimentul că n-aș putea deschide gura în fața unei mulțimi. Ei bine, cu prilejul unei comemorări la Ateneu am fost invitat să vorbesc, pe nepregătite. Sala era ticsită, acolo pe tribună am simțit o liniște nemaipomenită, un sentiment de dominație și am vorbit improvizat, mult și cu căldură. Am fost răsplătit cu o furtună de aplauze. Acesta a fost de fapt începutul carierei mele politice, deoarece am fost remarcat de un mare om politic de atunci și îmbiat să mă înscriu în partid. De atunci am ocolit țara în lung și-n lat vorbind.

Vom adăuga la autoportretul de orator al lui Pomponescu următoarele amănunte. Succesul său era condiționat de anume preparative, fără de care nu se simțea în apele lui. întâi de toate trebuia să fie primit la gară de «un grup de prieteni». Lipsind această ceremonie, Pomponescu cădea la tristeță, se simțea neglijat. De asemeni, înainte de a trece pe tribună avea obicei de a face cerc în jurul său, a se arăta eroul momentului. îi plăceau sălile gemînd de lume, cu femei și tineret. O asistență redusă și de intelectuali puri, cu aere critice, îl stînjenea. Dorea să fie «sublimat» prin aplauze la anumite fraze pregătite dinainte. Un eșec îl demonta. De aceea amicii săi, cunoscîndu-i repertoriul, dădeau exemplu, aplaudînd unde trebuia, incitînd astfel publicul. Cu aceste mici observări, confirmăm că Pomponescu avea succese statornice, plăcînd în special micii intelectualități. După discurs sau conferință, Pomponescu priza foarte mult faptul de a i se oferi un banchet, la care ținea de asemeni o mică cuvîntare și acorda unele mărturisiri din copilăria și tinereța sa, nu altele în fond decît acelea

debitate Ioanei, însă cu rezerve potrivite locului, O astfel de familiaritate îl făcea fermecător. Prin urmare, declarația sentimentală a lui Pomponescu față de Indolenta aparține repertoriului său oratoric. Ministeriabilul însă nu misrifica. Era sincer și într-adevăr emoționat.

XX

în luna februarie i se întîmplă lui Ioanide un lucru îngrozitor. Era zi de ger care scîrțîie, după o săptămînă de zăpadă abundentă, și săniile începuseră sa circule. La poarta arhitectului se opri o sanie, din care se dădu jos Hergot.

— Hergot plimbîndu-se în sanie, iată o poveste nouă! zise Ioanide de la fereastră.

Doctorul de copii intră în casă parcă amețit, aruncînd priviri rătăcite. îmbrăcat cum era, cu căciula pe cap, se așeză pe o margine de scaun, lăsînd capul în jos ca un copil vinovat.

— Ce e cu tine, Hergot? Ce-i echipajul ăsta? (De observat că Hergot nu concediasse sania.)

Doctorul suflă greu.

— Domnișoara Pica a plecat de la noi.

— Cum așa, tresari Ioanide, de cînd?

— De alaltăieri seară I

— De ce nu mi-ați spus îndată?

— N-am știut unde s-a dus, am crezut ca s-a întors aici. Acum Tudorel zice că nu e acasă.

— Va să zică Tudorel a fost pe la voi; i-am spus să nu iasă din odaia lui! Și... nu bănuiești unde a plecat?

Hergot se îăpăci cu totul.

— Gavrilcea ., . agenții... Erminia știe.

Ioanide se sui cu Hergot în sanie și porni spre strada Tritonilor. Erminia era și ea pradă celei mai mari dezorientări, și abia cu greu Ioanide putu să scoată oarecare precizie de la ea. Aproximativ, lucrurile se petrecuseră astfel: cu două zile înainte, pe la patru după amiază, venise pe neașteptate Tudorel și se urcase în odaie la Pica. După zece minute se coborî cu Pica. Aceasta părea foarte turburată și îndemna pe Tudorel să plece, zicîndu-i:

— Du-te mai repede !

La cinci, fiind aproape întuneric, Tudorel reveni împreună cu un bărbat tânăr, îmbrăcat în haină de piele împlănită și cu cizme în picioare, puțin « pătat » pe față (după expresia Etminiei). Cum Erminia era jos, după o scurtă codeală, Tudorel prezentă pe străin drept logodnicul Pichii.

— Domnul Gavrilcea? se informă Erminia, care auzise de el.

— Da! consimți acela nu prea cu voie bună.

Erminia, suflet ingenuu, se simți intimidată de Gavrilcea, care i se părea, preocupat cum era, un bărbat de o excepțională forță sufletească, motiv pentru ea de a pierde orice control al voinței. De aceea, cînd Gavrilcea își permise a se retrage cu Pica și Tudorel în odaia de la mansardă, nu fu în stare să facă nici o obiecție, deși avea instrucțiuni precise de la Ioanide să nu permită Pichii a vedea pe cineva. Sus, cei trei avură o convorbire agitată, și Pica fu auzită zicînd :

— Merg și eu !

Nu mult după aceea, Gavrilcea, Pica și Tudorel se dădură jos, iar Pica zise Erminiei:

— Mergem puțin pînă într-un loc I

Erminia vru să deschidă gura spre a face o obiecție, însă Gavrilcea interveni cu glas profund, moale și poruncitor în același timp:

— O aduc eu înapoi, n-aveți grijă!

Gavrilcea și Pica se suiră într-o mașină foarte urîță, de tip vechi — după cît constată Hergot privind de la fereastra cabinetului de consultații. Tudorel nu merse cu ei, ci după plecarea lor o luă pe jos, precipitat. La mai puțin de o jumătate de oră după aceasta, se opriră două mașini, nu mai arătoase decît cea dinții. Erminia bănuia că Pica s-a întors și se repezi la ușă. Dar fu întâmpinată de cinci persoane cu revolvere în mâini. Alți indivizi ședeau la poartă. Erminia, speriată, făcu un « ah », unul dintre indivizi, cu aer mai omenos, dotat cu două mustați întoarse în sus, încerca s-o calmeze:

— Fii liniștită, sîntem de la Siguranță. Numai să răspunzi exact la ce te întrebăm noi. Aveți vreo ieșire pe din dos?

— Nu. E zid.

— Cine se află în casă acum?

— Eu, fratele meu, doctorul, și o servitoare bătrînă.

— Bine, vom vedea !

În timpul acestui dialog, ceilalți patru se și risipiră prin casă. Unul din ei, din neăgare de seamă, se lovi așa de violent de violoncel, încît acesta se prăbuși pe parchet, iar cele patru coarde, cu toate că solide, plesniră simultan. Hergot, auzind accidentul, ieși palid din cabinetul lui și, presupunînd o nenorocire mai mare, luă violoncelul în brațe ca pe un copil și fugi cu el în odaia de consultații.

— Dumnealui cine e ? întrebă agentul cu revolverul în mină.

— E fratele meu !

Agentul deschise ușa cabinetului, privi lung înăuntru și o închise la loc, fără a da vreo importanță lui Hergot. Unul din ceilalți patru agenți reveni în anticameră.

— Nu e nimeni I zise.

— N-a fost nici un bărbat în casă? întrebă omul cu mustiți.

Erminia nu putu să mintă:

— Ba a fost!

— Unul bubos la față!

— Pătat 1 corectă Erminia, puțin jignită.

— îmbrăcat cu haina de piele?

- D a !

— îl cunoști ? (Agentul vorbea mereu familiar, evitând sistematic orice formulă de politeță.)

— Nu, zise Erminia, azi l-am văzut întâia dată.

— Un anume Gavrilcea?

— Nu-i știu numele 1 minți cu mare greutate Erminia, crezînd că prin asta ajută la ceva.

— Și unde e acum?

— A plecat cu o mașină, acum vreo jumătate de ceas.

Șeful agenților nu-și mai pierdu vremea cu interogatoriul, lăsă în casă pe unul din cei patru, la care se adăugară doi coborîți dintr-o a treia mașină, venită între timp. Mustăciosul cu cei trei plecară, toate mașinile dispărură. Doi din oamenii veniri se postară — unul la poartă, altul în fundul curții; cel de-al treilea șezu o vreme înăuntru, însă peste noapte îi schimbă pe ceilalți, cu rîndul. El, luînd-o pe Erminia drept călăuză, reexamina toată casa, întrebă cine locuia în odaia din mansardă, scoase de la Erminia tot ceea ce aceasta știa despre Pica și Tudorel. De altfel, agentul nu se arăta de loc surprins, nici satisfăcut. Se părea că acestea sînt

pentru el banalități. Nu mai puțin merse la telefon și, într-un fel criptic, raportă tot ce aflase. A doua zi, la nouă, primi o înștiințare telefonică, și cei trei oameni se retraseră. Pica însă nu mai sosi. Pe seară, veni Tudorel, care se urcă în odaia de la mansardă și șezu cam mult. Ieși de acolo foarte contrariat și întrebă pe Erminia dacă Pica n-avea cu ea un carnet cartonat. Erminia răspunse că nu știa, precum era și adevărul, și întrebă unde era Pica, dacă se-n-torsese acasă. Sumbro, Tudorel tăgădui din cap. (Ioanide, auzind acestea, bănuie că Tudorel căuta caietul cu memoriul. Acesta se afla încă la el. N-avusese vreme să-l înapoieze Pichii, o clipă avusese gîndul să arunce acele ineptii în sobă.) A treia zi, deci, Hergot alergă personal la arhitect.

Ioanide trecu drumul la Conțescu, pe care-l găsi luîndu-și temperatura cu termometrul și notîndu-și-o grijuliu pe o foaie, în scopul de a informa pe doctor. Avea de cîteva zile o mică stare febrilă, inexplicabilă, fără a se simți propriu-zis rău, și era de văzut dacă era votba de o gripă, o infecție intestinală sau altceva. îndată ce scăpa de temperatură, Conțescu avea de gînd să se întoarcă la munte, pentru reluarea lucrărilor. Ioanide îi expuse cazul cu Pica, pe care de altfel Conțescu îl aflase de la Erminia. Geograful știa unele lucruri și nu le ascunse. Guvernul hotărîse brusc să extermină cîțiva șefi ai Mișcării, fără a le mai înscena vreun proces, prinzîndu-i prin ascunzătorile lor și pretextînd rezistența. Gavrilcea, ca organizator al tuturor operațiilor Mișcării, era primul pe listă. (Ioanide fusese prevenit în acest sens și de Gaittany.) Acuma Conțescu auzise că Gavrilcea fusese împușcat sau rănit, ceva în orice caz se întîmplase cu el, căci toata lumea șoptea. Conțescu nu spuse mai mult, în parte neștiind,

fiind ocupat cu dosarul bolilor sale și cu campania sa geologică, în parte dintr-un sentiment de îngrijorare, în numeroasa lui familie unii membri erau amestecați în Mișcare. Represaliile guvernamentale puteau să-i atingă într-o măsură, se gândea Conțescu, ceea ce-l nemulțumea de două ori: întâi fiindcă erau la mijloc persoane din familia sa, al doilea pentru că i-ar fi fost lezată reputația. Unde să ceară informații? Ioanide se gândi să meargă la Prefectura poliției; îndată își aduse aminte de Tudorel. (« Nenorocitul! ») A întreba despre Pica e totuna cu a denunța pe Doru, întrucât el a condus pe Gavrilcea. Ioanide merse la Gaittany, om, în ciuda superficialității, în stare de o solitudine inepuizabilă, din simplu sentiment de obligație. Când acesta auzi cine se anunță, clătină din cap și zise și el:

— Nenorocitul!

Era mai bine informat decât toți, nu totuși pe deplin. După știrile lui, Pica fusese împușcată — împreună cu, sau fără Gavrilcea, bine nu știa. În momentul când arhitectul se prezenta la Casa de artă, toată lumea cunoștea teribilul secret, afară de Ioanide, Greutatea pentru Gaittany era de a înfrunta primul moment.

— Să trăiești îi zise Gaittany întâmpinînd pe Ioanide. (Suprimase hohotele, zîmbind doar echivoc, neștiind dacă arhitectul e informat.)

— A dispărut Pica și nu pot să-i dau de urmă! intră în chestiune Ioanide.

Gaittany era un om cu educație așa de fixată, încît unele lucruri îi erau imposibile. Niciodată nu comunica el cel dintîi o veste rea altuia, întorcea vorba în așa chip încît ceilalți să ghicească și să spună cuvîntul neplăcut. Și pentru acest caz Smă-

rîndache avea o anecdotă dialogică. Presupunea că Gaittany fusese însărcinat să comunice cuiva moartea unei ființe apropiate.

— Ascultă, Gaittany, ce-i cu unchiul?

-- Dine.

— - Ce fel de bine? Nu dă nici un semn de viață.

— E puțin indispus.

— Eu am aflat că e rău bolnav.

— Nu chiar așa de rău.

— Dacă moare?

— Oo, încă nu!

— Gaittany, a murit!

— Da, domnule, închipuie-ți!

Gaittany nu spunea niciodată « nu », spre a nu dezobliga pe cunoscuți; « da » era singura sa interjecție. Nu refuza niciodată pe nimeni la primul atac, apoi îi reducea pe toți, după metoda din anecdota lui Smărandache. Așa o pășise Hagienus, care venise cu o mică urna grecească spre a o vinde Casei de artă.

— S-a făcut! zise Gaittany luîndu-și notă în agendă.

— Ce-i cu urna mea? întrebă peste o săptămînă Hagienus.

— Se face! spuse Gaittany plin de optimism.

La a treia anchetă, Gaittany nu negă, complică numai formalitatea.

— Am supus-o consiliului! Cred că se face.

După aceasta, Gaittany, dînd ochi cu Hagienus pe cînd ieșea de la Casa de artă, îl saluta cu o gingășie nespusă, făcîndu-i bezele, și se refugie repede în limuzina sa, de unde continua a trimite saluturi lui Hagienus, rămas pe peronul Casei de artă.

în fine, după o lună, Hagienus prinse pe Gaittany.

— Ce este, domnule Gaittany, cu urna mea? Spune-mi drept, să știu ce fac. Te pomenești că consiliul a refuzat.

Gaittany profită repede de turnura dialogului și explodează:

— Da, domnule, închipuie-ți, imbecilii!

Dacă Hagienuş ar fi pus chestiunea altfel, spunînd, de pildă: « Ce zici, o să-mi aprobe consiliul cumpărarea urnei ? », Gaittany, neputînd congenital răspunde « nu », ar fi spus măcar: « Eu așa cred, sper », și clarificarea ar fi suferit noi aminări.

Așadar, Gaittany se găsea în perplexitate față de Ioanide, deși ținea să-1 servească. Deocamdată schiță un gest de căinate, apoi, ca să câștige timp, întrebă:

— Cum a dispărut, de unde?

Ioanide îi rezumă povestea, pomeni de Gavrilcea.

— Gavrilcea mi se pare c-a scăpat, zise Gaittany.

Pusă așa problema, Gaittany deschidea o vagă speranță, evitînd afirmările sinistre.

— Pe cine să întrebăm? medita el. Hangerliu a plecat la vînătoare. Pe prințesa, ea are informații

Prințesa Hangerliu nu vorbea personal niciodată la telefon, delega secretarul; pentru afaceri urgente primea în audiența, îi plăcea să se agite. Gaittany puse telefonul în funcțiune, se anunță și primi aprobarea de a vedea la două pe prințesă.

— Perfect, conchise el, am să te țin la curent.

Gaittany se duse și află lucruri de așa natură încît dori să nu le anunțe singur. Trecu deci pe la madam Valsamaky-Farfara și o rugă să ia contact cu doamna Ioanide, pentru ca amîndouă să vadă pe prințesa Hangerliu. Se oferî să-i trimită mașina. Gaittany telefona imediat lui Ioanide acest rezultat al întrevederii sale, rugîndu-1 să vestească pe doamna

a fi gata cînd va veni madam Valsamaky-Farfara cu mașina. încolo se mulțumi să adauge că speră în succesul cercetărilor. Scăpase de o penibilă scenă.

Madam Ioanide arată în aceste împrejurări o față nouă a caracterului ei. Revelă o liniște tristă și decisă, o extraordinară capacitate de a se orienta în mijlocul dezastrului, în timp ce Ioanide, energic în treburile lui, dovedi în nenorocire apatie și dezgust. De altfel, doamna Ioanide n-ascunse că are presimțirea, certitudinea chiar, că Pica nu mai este în viață. Ioanide avusese dreptate, Gavrilcea era un criminal. Prințesa le primi la ora cinci, în picioare, lînga un fotoliu larg, pe roțile. Avea înfățișare de stareță bătrînă jansenistă, din cauza rochiei largi și a unui soi de capișon tivit cu alb. Pe piept purta o mare cruce de aur masiv. Singura profanitate o constituia faptul că veșmîntul era violet.

— Dragă doamnă, întîmpină prințesa pe madam Ioanide, putorile omoară tinerețea rumânească!

Prințesa proferă această trivialitate cu o mare demnitate, sprijinindu-se cu două degete pe fotoliu, ca într-un tablou reprezentînd o femeie de stat, un fel de Victoria autoritară. Sub rochie i se vedea un pantof comod, cu tocul plat și așa de plastic, încît scotea în evidență toate bătăturile. în ciuda acestor detalii, Hangerlioica avea ținută. Alături de ea ședeau în picioare secretarul — un om între două vîrste — și un fecior. Secretarul fu invitat să vestească telefonic pe domnul ministru de interne de sosirea iminentă a prințesei, care luă pe cele două doamne și porni cu ele în automobil. Doamnei Ioanide nu-i scăpă faptul că prințesa vorbea așa ca și cum Pica ar fi fost moartă. în special o frază o izbi:

~ Să vedem unde au aruncat canaliile pe biata fată \

Poate că prințesa proceda astfel față de o femeie ca s-o familiarizeze brusc cu nenorocirea, sau pur și simplu credea că madam Ioanide e în curent. Ministrul de interne primi pe prințesă la minister, foarte îndatoritor, apoi ieși personal din cabinet și invită pe doamna Ioanide. Se părea că ministrul nu-i prea încântat de măsurile drastice pe care le luase din ordin superior, că ținea să se scuze față de victime:

— S-a întâmplat o nenorocire, doamnă, de care nu sîntem vinovați. O imprudență din partea fiicei dumneavoastră.

— Unde este acum?

— Este ... veți putea-o vedea ...

— Moartă?

— Cred c-ați fost prevenită ... la Morgă.

Doamna Ioanide nu se pierdu în lamentații și întreabă ce trebuia să facă spre a intra în posesia cadavrului. Ministrul mărturisi că n-ar putea accepta, fiind chiar în interesul familiei să nu se facă scandal, ca înmormintarea să se officieze public. Nu admitea decît pe părinți, iar cu operațiile înhumării se ocupa ministrul, în cel mai strict secret. A doua zi dimineată, puteau veni la Morgă, de unde — cu două mașini — avea să pornească micul convoi. Ministrul dădu doamnei Ioanide un bilet pentru autorități și chemă un funcționar, pe care în fața doamnei Ioanide îl însărcina cu executarea cea mai delicată cu putință a ordinelor. Prințesa fu condusă pînă la scară și ministrul făcu doamnelor o ultimă reverență.

Ajunsă acasă, madam Ioanide se așeză așa îmbrăcată cum era pe un scaun lîngă biroul lui Ioanide.

— Dragul meu, zise ea simplu, bătînd ușor peste mîna soțului ei, am pierdut pe Pica. împrușcata.

Ioanide ridică ochii spre ea, fără a spune nimic. O indiferență totală îl izbise, iar mîna lui dreaptă desena mecanic pe o foaie de hîrtie un șir de coloane ionice. Madam Ioanide cunoștea bine acest fenomen. Cînd Ioanide era zdrobit sufletește pierdea orice interes pentru viață, părea de o răceală cinică.

— Nu ne dă voie, adăugă madam Ioanide, decît nouă. Crezi că e necesar să vii?

Ioanide tăgădui din cap și adause liniștit o arhi-travă peste coloane.

— E mai bine așa, aprobă doamna Ioanide, tu nu suporti.

Pe masa se afla o fotografie a Pichii, într-o ramă de argint. Ioanide culcă repede la pămînt fotografia, dar după plecarea soției sale o ridică din nou și o privi foarte calm, punînd-o în poziții cît mai avantajoase.

— Ce frumoasă fată am! repetă arhitectul o exclamație veche.

Apoi puse portretul la locul lui, așa cum fusese înainte, și începu să se plimbe prin odaie. În minte avea imaginea vie a Pichii, așa cum o văzuse atunci cînd o lăsase în casa Erminiei. Pica a plecat departe, va sta o lună, un an, doi ani, ca o studentă în străinătate. De ce să strice cu tabloul sinistru al morții o despărțire amabilă? Sinucigașii de spirit care se aruncă în mare își atîrnă o greutate, ca nu cumva trupul lor să iasă pe mal ca o fantomă hidoasă. Cadavrul descompune ajîntirea, o desființează, și Ioanide nu voia să piardă pe Pica. Reașezîndu-se la masă, făcu pînă noaptea tîrziu fel de fel de jocuri lineare pe foi de hîrtie, într-o distracție completă, într-un tîrziu, servitoarea îi puse alături o ceașcă de ceai, care rămase acolo pînă se răci. După aceea, descoperind-o, Ioanide bău ceaiul rece. La

trei noaptea arhitectul încă mai ședea în fața biroului, privind fotografia Pichii, cu capul rezemat în palmă. Apoi se duse în odaia lui și se culcă îmbrăcat.

A doua zi sosită telegrame de condoleanțe de la Gaittany și Pomponescu.

Cîteva zile atmosfera casei lui Ioanide fu apăsătoare, apoi atît Ioanide, cît și madam Ioanide părăură mai înviorați, sub imperiul unei voințe de activitate. Preocuparea, cu totul practică, a doamnei Ioanide, combătînd orice veleitate de reverie tristă, era de a face o poziție socială legală moartei. Pica fusese înmormîntată în secret și fără funerariile pe care madam Ioanide le socotea obligatorii pentru cariera din infinit a fetei sale. Dorea deocamdată gă-i facă un mormînt confortabil, cu inscripțiile de rigoare, cu candelă și flori. Pentru madam Ioanide « Fie-i țărîna ușoară » avea un înțeles literal, gravitația pămîntului, rău studiată, o credea penibilă pentru umeri, pentru piept. A calea cu picioarele pe un mormînt i se părea oribil. Madam Ioanide concepea trecerea de la planul istoric la cel transcendental în forma unei metamorfoze lente, o adevărată endosmoză între material și aerian. Un mort fără o mînă nu putea să capete mîna pe lumea cealaltă. Ca și vechii greci, madam Ioanide condiționa integritatea umbrei de colectarea exactă și după toate datinile a părților trupului. Cremațiunea îi făcea rău. Ideea de a frige un « mort » (nu zicea niciodată « cadavru »), cu fum și miros de combustie, îi dădea dezgusturi, cenușa reprezenta pentru ea o substanță înjosită. Să ții un om într-un borcan era pentru ea culmea profanării. Mormîntul bine organizat făcea cu puțință vizitele la date fixe, colocviile mute. Mortul remarcă absența rudelor, suferea de solitudine. De aceea, madam Ioanide

aștepta o zi cînd Ioanide ar fi avut un aer mai consolant ca să-1 îndemne să facă planul unui monument pentru Pica. Ioanide, la rîndul său, ca și Hamlet, ardea de nevoia de a ști cum a fost omorîtă fata lui. Madam Ioanide nu aflase decît lucruri vagi și evită pe cît cu putință discuția pe această temă spre a nu-și mîhni soțul. Un fapt era sigur: Pica plecase cu Gavrilcea și fusese împușcată. Dar unde? Din întîmplare, Ioanide se întîlni cu Hagienuş, care luînd o figură lamentabilă se scuză că n-a plătit ceea ce datora. Arhitectul făcu un semn de indiferență. Hagienuş nu se socoti disculpat și continuă:

— A fost piază-rea cavoul, mai bine nu-l vindeam. Nu e vina mea, domnule Ioanide, domnul Saferian știe toată povestea.

— Care poveste?

— Cum au intrat în cavou cînd au omorît pe biata fata dumiLale. De cc a cumpărat cavoul?

— Cine a cumpărat cavoul?

— Păi, domnul Saferian.

Pe Saferian Ioanide îl găsi foarte amărît. Vazînd ca are unele informații, armeanul nu ascunse nimic din cîte știa. Îi spuse anume cum Hangerliu îl rugase călduros să cumpere cavoul pe numele lui, oferind îndată o sumă importantă, din care urma să plătească o cotă mai mica lui Hagienuş. (« Așa e comerțul! ») După aceea îi cerea să dea o autorizație în alb de a se folosi cavoul de către altcineva, Hangerliu zise că o rudă a lui cu nume notoriu făcuse un copil nelegitim care murise și voia să-1 îngroape în mod cu totul discret. A-i divulga numele însemna a lua tot sensul acestei combinații. Saferian era un excelent om de afaceri și în același timp un imaginativ. Basmul îi plăcu, și a-1 refuza pe Hangerliu nu i se părea convenabil. într-un fel,

ar fi atins și pe Gaittany. O cunoștea pe madam Valsamaky-Farfara și știa că în familiile mari se petrec tot soiul de intrigi. Cu alt obiect ar fi fost mai circumspect, un cavou i se părea a nu avea nimic dubios. Deci acceptă. Cu ocazia morții Pichii, primi vizita unui agent din partea Siguranței, care-1 descusu asupra cumpărării criptei. Saferian mărturisi o parte din adevăr, afară de amănuntul că fusese vânzare fictivă. Ar fi făcut o impresie de complicitate. Îl luase pentru sine, zise, și nu putuse refuza un serviciu delicat lui Hangerliu. De altfel, agentul îl crezu, își permise numai să-i arate și lui Saferian, ca să fie mai vigilent altă dată, la ce serveau cavourile. Îi prezentă o hartă sumară a cimitirului Bellu, pe care erau plasate câteva semne cu roșu în diferite puncte. Erau cavouri cumpărate sau obținute în felurite chipuri de Mișcare și care constituiau o adevărată tabără militarii, în ele se depozitase arme de proveniență germană, grenade, chiar două mitraliere. Fuseseră găsite și lăzi cu pesmet și conserve, sticle cu coniac, pentru fortificarea fiziologică a unei eventuale trupe. Mausoleul lui Hagienuş-Saferian avea o poziție centrală în acest dispozitiv, înfățișa un adevărat post de comandă. Gavrilcea avea cheile tuturor cavourilor și supraveghea aprovizionarea lor cu armament, instruind elementele capabile să opereze în acel spațiu. În fiecare cavou erau suficiente lămpi electrice de buzunar cu baterii de schimb. În general, depozitele fuseseră, cu câteva excepții, ascunse în cripte, încît un vizitator, grăbit întotdeauna în aceste locuri, n-ar fi bănuț nimic. Atîta material nu putuse intra în cimitir fără complicitatea unor paznici, oricîte subterfugii s-ar fi folosit (sicrie, căruțe cu ghivece de flori). Mai degrabă astfel de

transporturi se făceau noaptea, cu ajutorul cuiva dinăuntru și pe drumuri dosnice. Doi oameni fură dibuiți ca aparținînd Mișcării și concediați, o pază severă se institui în cimitir. Saferian mai știa că Gavrilcea se ascunsese împreună cu Pica în cavoul așa-zis al său și că acolo fusese împușcată fata, în ce anume condiții nu aflate. Ioanide se duse la cimitir și merse drept la blestematul cavou, cu frica de a nu da undeva de mormîntul Pichii, a cărui vedere n-o putea încă suporta. De departe cavoul era neschimbat, și în zăpadă avea o diafanitate remarcabilă, îngerul de mină cu madam Hagienuş arăta drumul paradisului. Sabia era numai puțin crestată într-un colț de un glonte. Ușa cavoului era întredeschisă, și Ioanide observă și în metalul ei cîteva găuri de gloanțe. Înăuntru nu se vedea nimic deosebit, ba da, fire de paie, căzute probabil de la o ladă, și pete foarte absorbite pe dalajul interior. Era sînge închegat, intrat în porii pietrei. Sîngele Pichii. Curentul nemotivat făcu pe Ioanide să privească în sus. În partea din fund a rotondei arhitectul așezase o fereastră de metal în grile, cu ochiuri de sticlă portocalie, în așa chip încît lumina soarelui pătrundea cu tonuri de amurg violet. Ochiurile de jos ale rețelei erau sparte, plumbul de ligament cu totul rupt, lăsînd un spațiu prin care un om se putea foarte bine strecura. Ioanide zări la ieșire pe mormîntul Dolfescu socotelile sale bănești făcute cu plaivazul.

Unul care trebuie să fi știut foarte multe lucruri era fără îndoială Tudorel. Acesta nu spuse nimic, nici nu fu întrebat de Ioanide. Arhitectul trecea privirile asupra lui ca asupra unui obiect neînsuflețit. Nu ura pe Tudorel, simțirea paterna era mai puternică decît judecata. Cînd citise memoriul 3

cu un sentiment de oroare, fiindcă lui Ioanide îi era cu neputința să se transpună într-o atmosferă așa de improprie respirației lui morale, reținuse totuși cu atenție veșnica paralelă, scandaloasă la prima vedere, între el, Ioanide, și Tudorel. Își zise că, dată fiind ereditatea, trebuia neapărat să existe o similitudine, cu un termen îngrozitor mutilat, și accentul de sinceritate al lui Tudorel îi aducea aminte de vechile lui exaltări. Însă Tudorel aparținea, după el, nu mai puțin unei patologii triste, admitând că nimic excepțional nu se sustrage unei anumite psihopatii. Tudorel se asemena, după el, cu dublul doctorului Jekyll, numit *mister Hyde*, dintr-o nuvelă senzațională de R. L. Stevenson. Doctorul, convins că în el există două entități, una bună și alta rea, luase un medicament cu care izbutise a separa aceste personalități. Astfel, în mod normal era umanul doctor Jekyll, iar după administrarea doctoriei devenea criminalul Mr Hyde. Tudorel era un homuncul al său probabil, care mocnise în propria sa ființă transcendentală și printr-o demineralizare de substanțe tonice devenise un monstru de nerecunoscut, în care câteva linii grotești caricaturizau și denaturau propria sa formulă biologică. Cu toată această incompatibilitate, arhitectul păstrase o slăbiciune pentru Tudorel, o gingășie medicală pentru un infirm. La moartea Pichii acest interes dispăru și, fără a face loc antipatiei, fu înlocuit cu absența totală a imaginii lui Tudorel. Ioanide nu considerase niciodată de fapt pe Tudorel singur, ci numai alături de Pica. Tudorel și Pica înfățișau laolaltă progenitura lui, și ce lipsea la unul se completa prin imaginea celui-lalt. Chiar când Tudorel începuse să-1 neliniștească, în figura lui recunoștea mereu ceva din Pica. Acum,

că Pica murise, luase cu ea tot ce fusese inteligibil în fratele ei, substanța comună a celor doi gemeni înrudită cu formula sufletească a lui Ioanide fusese absorbită de umbra Pichii. Tudorel rămăsese fără sînge familial, un străin purtînd juridic numele Ioanide. De unde completa insensibilitate a arhitectului.

Epica probabilă a evenimentului o afla Ioanide de la Hangerliu. Acesta exprimă prin Gaittany dorința de a face o vizită arhitectului, în scopul de a-i comunica informații importante relative la Pica. Ioanide îl primi. Hangerliu era tot așa de familiar și neglijent, cu o vizibilă retenție. Astfel, nu emise niciodată în cursul întrevederii risul său idiot, nu se plimbă prin odaie cu mâinile în buzunare, stătu numai foarte desfășurat pe fotoliu, totuși nu pînă la prăbușire, evitînd a-și expune tălpile, afară de asta, deși răsturnat pe spate, adoptă o încovoiere a sirii spinării ca sub imperiul unui frig dorsal. Neglijența lui părea a unui convalescent, permițîndu-și destinderea oaselor și gîngăvirea alintată. Hangerliu împărtăși lui Ioanide că Gavrilcea, care izbutise a fugi în străinătate, îi trimisese o lungă scrisoare, narîndu-i cum decursese fuga sa. Întrucît fusese informat de moartea Pichii, simțise un fel de datorie a se scuza față de Ioanide, și în acest scop recurgea la serviciile lui Hangerliu. Acesta, date fiind împrejurările, distrusese scrisoarea, dar avea destulă memorie spre a-i reproduce substanța. Avînd în vedere că unele acte ale evenimentului nu puteau fi cunoscute nici lui Gavrilcea, reconstituim totul după amănunte culese mai tîrziu.

Aflînd de la prieteni din chiar aparatul de stat ca urmărirea, de mult pusă la cale, avea să înceapă în cel mult douăzeci și patru de ore, Gavrilcea

căută un loc de refugiu. Avea pașapoarte cu scadență lungă, vizate de legații, însă știa că trenurile sînt controlate și că la graniță se dăduse semnalele sale, încît ar fi fost oprit. Refugiul cel mai sigur, provizoriu, erau localurile Legației germane. Folosindu-se îndeosebi de Tudorel, Gavrilcea avu neplăcerea să constate că, într-o aparență discretă, intrările acestor localuri erau sever supravegheate, înainte de a ajunge pe trotuarul respectiv ar fi fost prins și ridicat ca un simplu răufăcător, fără ca trecătorii să dea importanță cazului. Fosta Legație austriacă fiind într-un centru animat, de unde putea să fugă, Gavrilcea se hazarda în persoană. De la distanță înțelesese imposibilitatea de a pătrunde înăuntru. Poliția primise ordine îndrăznețe. Cu toate că Gavrilcea avea asupra sa cam tot ce-i trebuia în caz de fuga, se gîndi să treacă pe la sediul oficial, socotind că acesta putea fi neglijat în presupunerea că tocmai acolo nu s-ar mai duce Gavrilcea. Tocmai sediul fusese ocupat militarmente. Astfel, niște acte false și cheia de la odaia mobilată a unui prieten, care nu era în București și unde lăsase o uniformă militară, nu-i mai erau la îndemînă. Îmbrăcat militar ar fi putut să scape mult mai ușor de urmărire. După observațiile lui Tudorel, care asista în permanență pe Gavrilcea și aștepta în cîte un loc dinainte fixat, intrarea Cotești, intrările vecine și chiar o casă de peste drum, unde apartamentul din față, de la parter, aparțineau acoperit organizației, erau fățiș blocate. Dispersiunea membrilor din cauza afacerii Bogdan împușinase locurile de refugiu. Un acoperămînt se putea spera la Hangerliu sau la una din numeroasele familii din sfera sa. Hangerliu, primind mai devreme decît toți instrucțiuni de la prințesă, plecase la o moșie de munte,

!

,

\

!

i

i

|

\

să vîneze lupii pe care gerul îi scotea pe drumul satelor. Gavrilcea știa prea bine că în această fază nici unul din tagma Hangerliu-Gaîtany nu s-ar fi încumetat să se compromită iremediabil. Tot ceea ce-și permiteau să facă și făceau efectiv era de a protesta în cercurile pe care le frecventau, de a face atmosferă. Gavrilcea avea nevoie numai de un scurt popas, spre a găsi un moment potrivit de fugă. Atunci Tudorel, cu toate recomandările contrare ale lui Ioanide, îi destăinui refugiul Pichii în strada Tritonilor. Mai mult ca sigur, poliția nu avea în vedere acel loc. Gavrilcea și Tudorel luară o mașină de piață, condusă de fapt de un membru al Mișcării, și merseară la casa Hergot. În odaia Pichii, așezîndu-se pe marginea patului și cerînd informații, Gavrilcea ajunse la concluzia că nu putea rămîne acolo fără pericol. În special, auzind că peste drum locuiește Conțescu, se întunecă la față. N-avea, după toate semnele, o bună opinie despre soliditatea morală a Conțeschiilor. Strada era apoi așa de lungă, încît, astupată la capete, făcea fuga imposibilă. Interesul lui Gavrilcea era de a ieși la barieră, de unde avea itinerariile sale. Pica arăta foarte emoționată de dramatismul acestei scene, ideea primejdiei și a sacrificiului o exalta. Întrebă deodată pe Gavrilcea :

— Spune-mi drept că tot ce faci nu e criminal, că nu faci nimic ireparabil !

Gavrilcea ridică ușor din umeri și arătă spre Tudorel, zîmbind:

— Avem o rațiune superioară !

Atîta liniște fascină pe Pica, îi dădu credința inocentă a avea de a face cu un erou, urmărit de societate într-o oarbă neînțelegere. Totdeauna viitorul, cugeta ea într-un amestec tumultuos de gînduri, *

îi reabilitează pe astfel de oameni. Datoria unei femei devotate este de a-i apăra, a sta lângă ei, pînă la ultimul moment.

— Spune-mi încă o dată că faptele tale nu sînt de natură să mă facă să roșesc în fața tatii!

Gavrilcea nu răspunse verbal, însă, ridicîndu-se aproape grăbit de pe pat, privi cît mai persuasiv la Pica, apoi zise hotărît:

— Plec, nu ne vom revedea curînd,

— Vreau să merg și eu! spuse Pica.

— E imposibil, nu pot să-mi iau răspunderea.

— Vreau să te conduc pînă unde nu este nici un pericol pentru tine.

— Unde mă duc eu acum, noaptea, nu mă poți urma.

— Și unde te duci?

Gavrilcea ezită un moment, apoi răspunse:

— La cimitir.

Pica crezu că Gavrilcea pronunță o vorbă patetică, sinonimă cu ideea morții, și se îngrozi.

— Am crezut că mergi să te ascunzi undeva. Mai bine stai aici.

— Asta și vreau, la cimitir am o ascunzătoare.

— Merg și eu! insista cu încăpăținare Pica.

Gavrilcea nu voia să piardă vreme cu conversația, tovarășia cu Pica în mașină putea să-i fie un scut. La repezeală hotărî ca Tudorel să meargă acasă. Pica venea cu Gavrilcea pînă la cimitir, apoi se întorcea și ea, iar pentru eventualitatea unei întîrzieri excesive, Tudorel știa de unde s-o ia. Deși relativ tîrziu, cimitirul era deschis, unele persoane ieșind de la o înmormîntare. Gavrilcea luă pe Pica de braț și, cu ținută decisă, păși calm spre interiorul cimitirului și ajunse fără accident în fața cavoului, pe care-l deschise cu cheia chiar față de doi trecători

grăbiți, venind de la o înmormîntare. Pătrunzînd înăuntru, Pica avu la început o scuturare de oroare și întrebă cine era înmormîntat acolo. Gavrilcea o asigura că nimeni și trase o lespede din fața unui receptacul, scoțînd dinăuntru un fel de revolver complicat ca o mica mitralieră și o cutie de gloanțe, apoi un altul mic, umplîndu-și după aceea buzunarele cu gloanțe din cutii ascunse în receptacul. Pica observă ca pe dalajul cavoului era trînrîtă o ladă de brad lunguiață, închisă cu cercuri de fier și prevăzută cu minere de frînghie. După ce se alimentă cu gloanțe, Gavrilcea luă pe Pica de braț.

— Trebuie să te întorci acasă ! îi spuse.

Și-i dădu lămuriri. Aveau să meargă împreună pînă într-un loc al cimitirului, unde Gavrilcea mai avea cheia unui cavou. Pica pleca, iar el aștepta pînă la completa întunecare în celălalt cavou, urmînd să iasă de acolo și să dispară sub protecția obscurității. Gavrilcea nu voia ca Pica să-1 vadă pe unde fuge și cu cine se întîlnește eventual, temîndu-se ca nu cumva, arestată, să fie constrînsă a da relații. Deschise ușa de fier a cavoului și privi înaintea lui. Era cinci jumătate, soarele nu apusese încă, și zăpada reverbera peisajul. La cincizeci de metri în fața sa, pe o alee paralelă cu aceea pe care se afla cavoul Hagienus, zări șase agenți îmbrăcați civil (în privința identificării organelor polițienești era nu se poate mai expert). Unul din aceștia, văzîndu-l, făcu un semn cu mîna. Gavrilcea închise repede ușa și privind pe o ferăstruică cu grătar practică în ea observă că agenții se dispersau cu intenția vădită de a învălui cavoul. Nu mai era nimic de făcut, cu Pica nu putea ieși, era încă lumină spre a tenta o evaziune din cercul agenților.

— M-au descoperit¹ zise Gavrilcea încrețind puțin fruntea, mereu stăpîn pe sine și fără a-și pierde inutil vremea cu o scuză față de Pica.

Trase lada, destul de grea, în dreptul ușii, vorbind în acest timp Pichii. îi spuse că nu era altă cale, fie că el scăpa, fie că erau prinși împreună, decît să declare că ea venise cu Gavrilcea la cimitir sa vadă cavoul construit de tată-său, fără a bănuî că însoțitorul e urmărit. După consolidarea ușii, Gavrilcea privi din nou prin ferăstruică. Agenții se apropiaseră în semicerc sub protecția mormintelor, totuși foarte încet, temîndu-se să nu fie atacați. N-aveau o idee precisă în ce condiții se afla Gavrilcea acolo. Spre a-i împiedica să înainteze vertiginos și a le da iluzia unei rezistențe serioase, Gavrilcea trase două gloanțe în direcția lor în aer. Atunci, la regruparea și semnele agenților constată că aceștia nu trecuseră înapoia cavoului ca să-l înconjure complet, deși se vedea că aveau această intenție. Principalul era să fie ținuți pe loc pînă la înnoptare. Gavrilcea îndreptă revolverul spre geamul portocaliu al cavoului opus ușii și trase în el un număr de gloanțe. Sticla pocni și căzu sonor în cioburi pe pavajul circular dinafară monumentului. Chiar și după aceasta, Gavrilcea continuă să tragă pe fereastră. Ținta lui era de a face să se creadă că sînt mai multe persoane care se apără în cavou și mai ales că în alte cavouri existau puncte de atac. Temporar, manevra izbuti, fiindcă agenții, prudenți, nu-și schimbă poziția frontală pe care se consolidară. După citva timp începură să tragă în ușă din ce în ce mai întezit, căutînd a se apropia de cavou și a-l încercui. Lui Gavrilcea nu i se păru suficient de întuneric și continuă să tragă alternativ, cînd pe fereștrăuica ușii, cînd prin structura vitraliului.

Poziția devenea în cele din urmă intenabilă, cînd deodată, independent de gloanțele sale, Gavrilcea auzi doua suierături, urmate la distanță de alte două, și care veneau mai de departe în direcția vitraliului. Trecuseră o parte din agenți de partea cealaltă, pe departe? Lucrul era posibil. Totuși, agenții din apropiere încetară împușcăturile, parcă la fel de surprinși. Gavrilcea sări, urcîndu-se pe mensola constituită de suprafața superioară a criptei, și cu coada revolverului sparse alte ochiuri de vitraliu, rupînd cu mîna plumbul. Nu simți nici o mișcare, nici o împușcătură nu țiuî în aer, dovadă că agenții nu-și schimbaseră locurile, în așteptarea unor întăriri. Convingerea lor era că un tovarăș al lui Gavrilcea îi apăra spatele din alt cavou, încît ar fi fost riscat să se așeze între două focuri înainte de a izola perfect cavoul Hagienuş. Gavrilcea chemă în șoaptă pe Pica din obscuritatea în care aceasta ședea, rezemată de zid, într-o emoție mută, greu de clasificat (sentiment greșit de sublimitate? frică?), și întinzîndu-i mîna îi dădu instrucțiuni:

— Stai aici fără sa te miști pînă se apropie agenții. Atunci strigă-le să nu tragă. Spune-le că te-am sfătuit sau te-am adus cu sila. La revedere.

Și Gavrilcea sări pe geam. Încă două împușcături se auziră în direcția în care se îndreptă cel urmărit și nici o reacțiune din partea agenților. Trecu un timp, părăind, din lipsa unei unități de măsură, nelimitat, fără nici o schimbare, și, de frig, Pica se zgribuli în mantoul devenit insuficient. Deodată, o fîșie de lumină mișcătoare pătrunse prin orificiul ușii, după aceea alta, în fine, chiar pe fereastră se iviră pete mobile de lumină. Pica privi pe ferăstruică ușii și văzu cîteva mici reflectoare ce îmbrățișau concentric cavoul. Agenții făcuseră rost de

reflectoare electrice cu baterii, pe care le purtau legate cu curele de gît. între timp, Gavrilcea, păşind cu spinarea încovoiată printre cavourile foarte dese aici, ajutat de întuneric şi zăpada strînsă în mormane, se depărta considerabil de locul critic, sărind cu prudenţă. Văzu cavoul Hagienuş încercuit de fişii de lumină şi înţelese că tt credeau înăuntru. Când ajunse într-o alee mai largă, auzi numele său rostit de cineva aşezat chiar în poarta unui cavou. Era un paznic aderent al Mişcării, acela care trăsesese cu revolverul ca să distraga atenţia agenţilor. Gavrilcea intră după el în cavou. Apoi ieşiră amîndoi şi se înfundară în cimitir. Gavrilcea nu fugi pe drumuri exterioare, cum ne-am închipui, ci reveni, cu ajutorul paznicului, chiar în faţa cimitirului, ca un cetăţean paşnic, şi îmbrăcat în haina lui de piele luă tramvaiul, care îl aduse pînă aproape de centru. De aici luă alt tramvai, cu care merse în direcţia Şoselei Măgurele, facînd o bună bucată de drum pe jos, pînă ce ajunse pe această şosea la un prieten care avea un fel de cimitir de asemeni, însă de fiare vechi, automobile deteriorate, într-o curte lunguiaţă, aşezata fără vecinătăţi în plin cîmp. Aici dormi Gavrilcea pînă în zorii zilei, cînd cu o maşină veche, condusă de prieten, porni în direcţia Dunării. Pe acest drum avea foarte numeroase posibile ascunzători la aderenţi. Cu ajutorul unuia dintre aceştia Gavrilcea trecu Dunărea în barcă şi ajunse teafăr dincolo şi cu hîrtii în regulă.

La Bellu, constatînd orice încetare a focurilor, agenţii înconjurară cavoul Hagienuş şi traseră două focuri în uşă, spre a vedea dacă se reacţionează. Cum nici o împuşcătura nu urmă, bănuiră că Gavrilcea nu mai are gloanţe, nu fără a păstra precauţie ca nu cumva asediatul să profite de apropiere spre

a deschide focul. Pica mişcă cu dificultate lada din faţa intrării şi deschise uşa, care, zgîriind jos pavajul, scoase o scîrţîitură sonoră. Ameţită de diferenţa optică între întunericul dinăuntru şi benzile oscilante de lumină de afară, precum şi din incapacitatea de a-şi imagina, în ciuda realităţii, o semnificaţie mai gravă a lucrurilor, toată întîmplarea părăindu-i o reprezentare inexplicabilă, uită să aplice recomandarea lui Gavrilcea şi să strige. Auzind hîrîitul uşii şi văzînd o umbră care sugera prin contururi mantaua de piele a urmăritului, agenţii traseră cu revolverele, cu atît mai mult cu cît misiunea lor era nu de a prinde pe Gavrilcea, ci de a-l împuşca. Mare le fu surpriza cînd, după o destul de lungă aşteptare, apropiindu-se prudent de locul unde îngerul arăta cu spada spre cer, găsiră trupul neînsufleţit al unei domnişoare, de cea mai bună condiţie după înfăţişare. Consternaţi, traseră corpul în cavou şi căutară un semn de identificare. Fata nu avea poşetă, nimic asupra-i, plecase numai cu mantoul pe ea, în grabă. Cadavrul fu transportat de dimineaţă la Morgă, şi poliţia făcu ipoteze. Siguranţa avea informaţii despre legăturile lui Gavrilcea cu Pica, nu posedea însă fotografia acesteia, de vreme ce Pica nu era pusă personal sub observaţie, întrucît nu era amestecată în Mişcare. Ataşamentul ei, de ordin strict emoţional, era îndreptat numai spre persoana lui Gavrilcea. După cîteva investigaţii simple, identitatea fu stabilită, şi poliţia aşteptă ca familia să se intereseze asupra dispariţiei fetei. Ioanide ştim că nu făcu nimic. Autorităţile nu doreau să se stîrnească scandal în jurul acestui accident neplăcut, care aflîndu-se prin gazete ar fi determinat pe alţi membri periculoşi ai Mişcării să fugă. Instrucţii severe se dădură la frontiere în vederea dibuirii lui Gavrilcea,

totul fu în zadar. Atunci, Siguranța afectă renunțarea la urmărirea insurgenților și se arată complet pasivă față de aceia pe care îi întâlnește în calea ei, răspîndind chiar zvonul unei posibile «împăcări» de natură a scoate la iveală din nou elementele date la fund.

Această politica era cu atît mai motivată cu cît o a doua încercare de lichidare eșuase. Hangerliu fusese și el pus pe lista neagră, ca un om mai periculos în anume fel decît Gavrilcea însuși. E adevărat că Hangerliu nu lua parte direct la organizarea insurtecției, dar mobiliza cercurile aristocratice, creînd o rezistență «rumânească», deși de fapt de instigație germană, împotriva regimului. Factorul constituțional, furios că în familiile locale încolțise ideea unei dinastii autohtone și nutriend o neacoperită antipatie față de colțoasa prințesă Hangerliu, un fel de Chiajna rediviva, sugerase suprimarea lui Hangerliu, ca un preaviz pentru aristocrația cu veleități. Aci lovitura, deși motivată, cerea discreție spre a nu indigna cercuri mai largi, interesînd și afinii din străinătate ai lui Hangerliu. A pune agenți pe urma lui Hangerliu nu păru tactic, acesta trebuia să cadă într-un accident. Avîndu-se în vedere obiceiul lui de a merge prin localuri dubioase, fură găsiți provocatori de rixuri. Într-o circumștanță, un mahalagi se împinse în prinț, imagină exclamații inexistente din partea acestuia și-l luă de gît, cu intenția precisă de a-l sili să se înfurie și apoi să-l lovească cu un briceag. Agenții ședeau la o parte, gata de a «aresta» pe mahalagiul agresor, căruia i se promisese imediată eliberare pentru caz de legitimă apărare și o substanțială recompensă bănească. Din păcate, Hangerliu avea calmul cu o forță herculeană, foarte bine disimulată în moliciunea gesturilor sale. Cînd individul îl prinse de gît, Hangerliu apucă mîna

ipochimenului și o desprinse, aruneînd-o cu atîta facilitate și comică strîmbătură de compătimire, încît lumea începu să rîdă. Atins în onoarea lui de pungaș, individul se aruncă furios la Hangerliu. Acesta îl pocni cu dosul palmei fără nici o efortare și îl lăsă lat lîngă masă, după care ispravă ieși din local, nesupărat de nimeni. De atunci însă nu mai frecventă localurile suspecte și alese ca unic loc de întîlnire «Capsa». Fu descoperit atunci un fost ofițer, șters din controalele armatei pentru fapte pedepsite de codul penal, căruia i se permise a purta uniformă cu condiția să se instaleze la «Capsa» și să caute pricină de duel lui Hangerliu. Ex-ofițetul avea o oarecare ținută, de o aroganță firească, și purta monoclu. El se împinse pe bancheta violent, căutînd a dizloca pe prinț, care îl reîmpinse cu mîna, fără nici o jenă și cu un succes ilariant. Provocatorul se înfurie.

— Este locul meu, zise el; aici stau de obicei.

Hangerliu îi întoarse spatele, indiferent.

— Insulți un ofițer român, ai să-mi dai satisfacție pe calea armelor. Vă rog să-mi spuneți cu cine am onoarea!

Și-i aruncă o carte de vizită. Hangerliu se uită amuzat cînd la pseudoofițer, cînd la cartea de vizită, apoi cu mîna mătură cartonul de pe masă, înfundîndu-se, după obiceiul lui, în speteaza de plus a banchetei și lasîndu-se cu picioarele foarte jos, sub masă.

— Cine ești, mă? deveni intenționat trivial provocatorul, spre a nu rata conflictul.

— Sînt prințul Hangerliu, își destăinui prin excepție titlul victima, însă cu intenție glumeață de experiment, lipsită de orice iritație.

— Îți voi trimite martori! strigă falsul ofițer.

– Ce, ești prost? se plictisi Hangerliu. Eu cu tine în duel? Du-te-n...

Și proferă fără jenă o îngrozitoare injurătură. Când rigoarea guvernului luă o față serioasă, Hangerliu pretextă plecarea la vânătoare. Fu urmărit și aici discret, și un individ îmbrăcat țărănește avu misiunea de a lua parte la expedițiile cinegetice și a trimite un glonț greșit. Însă Hangerliu se înconjură numai de oameni de-ai lui, înarmați mereu ca de vânătoare chiar și când ședeau în casă, bînd vin fiert și jucînd cărți, refuzînd a accepta în suită persoane neverificate. Individului îi fu cu neputință a se apropia de Hangerliu. E de reținut că în Mișcare Hangerliu avea aderenții lui personali, chiar cînd era vorba de țărani, o bandă proprie, alcătuită din familiari, oameni de curte, țărani cunoscîndu-i familia și care nu mergeau cu adeziunea la Mișcare peste cercul lui Hangerliu. Prințul căpitănea, cum s-ar zice, o mișcare independentă, afiliată oportunist celei generale, gata a se despărți de ea la nevoie și a găsi o altă orientare, la care îl ajutau legăturile lui cu tabăra germanofobă.

Ioanide ascultă totul cu un amestec de tristețe și silă. I se părea o comedie de prost-gust, de resortul romanelor senzaționale celor mai detestabile. Arhitectul avea o concepție sublimată despre viață și refuza din cîmpul realului tenebrosul și absurdul. Nu era «serios», după el, ca cineva să se ascundă în cimitir, iar agenții să deschidă focuri împotriva cavourilor pentru a prinde un șnapan căruia îi intrase în cap să dea o lovitură politică. Moartea Pichii în această împrejurare îi părea ca un final ratat. Alimentat subconștient de alt soi de romantism, perimat în generația lui Tudorel, ar fi preferat ca Pica să se stingă în pat, între crizanteme, răpusă

de o ftizie lentă. Cu toate acestea, tot ce se întîmplase la Bellu fusese adevărat și nicidecum jucat din perversiuni estetice. Romantismul era aspectul exterior involuntar al evenimentelor, decurgînd din hotărîri pozitive și prozaice, ostile oricărei gratuități. Încît Ioanide își puse îndată întrebarea dacă dramatismul senzațional nu-i forma normală a realității, calmul fiind o iluzie a oamenilor abstrăși de punctul acut al vieții, prin exces de intelectualitate, în cazul acesta, goana tinerilor după senzaționalul de cea mai infamă calitate reprezenta o izbucnire a vitalității. Sînt generații căzute în paralizie morală din cauza cerebralității (ca generația lui Ioanide) și altele subsecvente, reacționînd brutal contra vieții contemplative, în căutarea «dinamismului», de care vorbea Tudorel. Pragmatismul lui Tudorel era involuntar, rezultat al saturării de emoții interioare a generațiilor trecute.

Ioanide ar fi avut și mai multă materie de reflecție dacă ar fi știut de al treilea eveniment, privind pe Carababă. Cu toate că acesta fu spectaculos și public, avu difuziunea cea mai mică, deoarece nu se bănuie un singur moment că substratul său are vreun raport cu politica. Carababă era cotate ca un element foarte periculos prin cruzimea lui și fanatismul cu care căuta emoția tare, justificînd-o prin teoria «teatrului adevărat». Luase parte cu siguranță la asasinarea lui Dan Bogdan și era spiritul organizator al crimelor printr-un instinct atavic, un sicar gata de operații reci, cu condiția să fie motivate teoretic. Filozofia «omului de Renaștere» circula în mediile pe care le frecventa Carababă, și imaginea unui actor-conspirator-om politic surîdea lui Carababă, în somnurile căruia rolurile jucate îi ieșeau înainte. Nici o discuție, Carababă

era mai periculos decît se închipuia însuși, de aceea decizia de a-l suprima era, vai, nu se poate mai motivată. Însă de la afacerea Dan Bogdan, din decembrie, actorul care mînca semințe dispăru fără urme. Căutat prin toate trupele posibile, din București și din provincie, nu se dădu de el. Exact în ziua de Crăciun începură la un teatru din apropierea vechii primării, într-o sală multă vreme părăsită, o serie de reprezentații, pentru care se făcu în jurnale o reclamă americană. Intrarea teatrului însăși era acoperită cu placarde de pînză pe schelet de lemn, pictate cu imagini simbolice din cuprinsul reprezentației. Prima caracteristică a reprezentațiilor era că în afară de numele întreprinzătorului și regizorului (destul de cunoscute) nu publicau numele actorilor, dînd a înțelege că personalitățile cele mai de seamă puteau apare la rampă și că o incitație o constituia ghicirea protagoniștilor. De altfel, actorii veneau cu un fel de măști pe față, nu aplicate, ci obținute printr-o grimă schematică, ce depersonaliza figura, reducînd-o la un simbol. A doua nou-tate era că se jucau numai piese « negre », adică senzaționale, fără nume de autor, încercîndu-se a se transpune în teatru procedeele cinematografului. De fapt, ca de obicei, nu era de loc vorba de o invenție absolută. Asemenea încercări de a cinema-tiza scena și a produce un « teatru pur », fără autor, fără personalitate actoricească, « o tăietură în viață », « un reportaj », însă propriu-zis din materialul convențional al literaturii misterioase din deceniile trecute, se făcuse în străinătate. Justificarea estetică aparținea propagandei, în realitate direcția teatrului voia să forțeze publicul să treacă într-un cartier puțin frecventat de amatorii de teatru, deșt nu prea depărtat de centru. Prima piesă fu *Ucisă de vampiri*,

imitație a unui film german, care avu suficient succes, fără persistență. A doua piesă însă, intitulată *Banditul care n-a cunoscut femeia*, făcu săli pline aproape o lună jumătate. Titlul fusese luat la întîmplare, după un roman obscur dintr-o colecție populară, *Le bandit vierge*, iar piesa, combinată din imaginație de un grup de actori-scriitori. Teatrul avea de gînd să monteze o a treia piesă, *Viața eroică a banditului Tunsu*, dezgropînd o piesă din repertoriul vechilor trupe din epoca Millo-Pascaly. Dar atunci trupa se dizolvă brusc și aparent fără motiv, dat fiind succesul. Adăugăm, ca un amănunt, că la prima reprezentație apăruse, negrimat, în figurație, un actor de comedie foarte popular și că în sală fuseseră semnați numeroși intelectuali, printre care și Gaittany. Intriga din *Banditul care n-a cunoscut femeia* era dintre cele mai simple. Actul întîi se începea astfel: Banda X își alege solemn un nou șef în locul celui vechi, justițiat chiar de ea pentru infidelitate din cauza unei femei. Banda ajunsese la concluzia misogină că un șef sensibil la grațiile femeii nu-și poate îndeplini datoriile sale de criminal pînă la capăt, de aceea luase hotărîrea a ridica la rangul de căpetenie pe Jack, un bandit în plină bărbăție, care se dovedise a nu fi cunoscut femeia pînă atunci. Jack avea repulsie de femeie și de dragoste în general, era virgin ca un ascet, un adevărat călugăr devotat unei comunități de apași. Banda avea legislația și ceremonialul său, credea, într-un cuvînt, într-o religie neagră, și scena de debut era impresionantă (în concepția regiei). Scena făcea un corp unic cu sala, care era decorată cu o vastă pivniță cu pereți de piatră și cu răsunători. Scena înfățișa doar un promontoriu al sălii, ridicat pe cîteva trepte de seîndură, și pe ea, în fața unei i

mese acoperite cu pînză neagră, împodobită cu un craniu, un pumnal înfipt și un lampadar, avea să depună jurlmîntul noul șef. Însă bandiții nu veneau din culise, ci, aplicîndu-se un procedeu de teatru de revistă și de circ, convoiul sosea de la intrare și, luminat de un reflector, se îndrepta în șiruri de cîte doi spre scenă, pe care se urca, așezîndu-se în jurul ei. Bandiții purtau cagule negre găurite la ochi. Pe scenă, în anume momente ale piesei, își lăsau pe spate gluga, păstrînd totuși mereu cîte-o mască pe față. Pe placardele de afară erau pictați bandiții în cagule, ceea ce atrăgea pe copii. Aceștia se aflau în culmea emoției cînd vedeau trecînd pe lîngă ei convoiul. Cronicarii mobilizați ai spectacolului făceau și aici o teorie. Separarea completă a scenei de public petrecută de vreo două secole falsificase teatrul. Înainte, publicul spectator ocupa scaune chiar pe scenă, piesa desfășurîndu-se în imediata contingentă. Iluzia de asistare la viață era mult mai mare. În decursul acțiunii, Jack (așa-i zicea șefului) conducea în sediul din pivniță o femeie de lume îmbrăcată în rochie de seară și cu gîtul plin de bijuterii. Femeia era însoțită de un bărbat în frac. Amîndoi fuseseră confiscați într-o lovitură, iar bărbatul, adus anume pentru fixarea sumei de răscumpărare. Jack smulgea bijuteriile de la gîtul femeii, lua ceasul și banii bărbatului și-l scotea pe acesta din urmă legat la ochi afara, după ce i se spusese unde să depună suma. La întoarcerea în subterană, urma o convorbire de « concepții » între femeie și Jack. Femeia susținea banditului că făcuse o proastă afacere, deoarece bărbatul ei nu va aduce suma. El o luase numai din vanitate și pentru avere, în vreme ce ea stima bărbații viteji, capabili de a săvîrși pentru ea o faptă afară din

comun. De aceea căsătoria între ei nu se consumase și ea era ca și înainte de nuntă. În momentul loviturii avusese o speranță nebună. Soțul ei ar fi izbit pe bandit, ar fi încercat o împotrivire oricît de modestă. Riscurile erau mult diminuate prin faptul că ea avea în poșetă un revolver, de care s-ar fi slujit dacă ar fi văzut pe soț într-o nobilă primejdie. Dar acesta nu făcuse nimic. Ca o dovadă, femeia scotea din poșetă un mic revolver sidefat și-l pune pe masă în fața lui Jack, demonstrînd după aceea o admirație neacoperită față de bandit, în jurul gîtului căruia își încolăcea brațele. Îi dădea mai mult decît bijuteriile, îi oferea ființa sa, pedepsind în acest fel și pe soț, care n-ar fi putut niciodată mărturisi accidentul fără a deveni ridicul. Dar mirare! Jack smulge mîinile damei în rochie de seară, declară că el însuși e cast și nu înțelege să su^mbe în fața unei femei. A da lovituri, acesta e « idealul » vieții lui. Se presupunea că femeia ședea în pivnița cu Jack multe ore din noapte, în așteptarea veștilor de la soț (piesa n-avea decît un decor pentru toate actele). Între timp, soțul avar se ducea la poliție, de la care afla că atacatorul nu putea fi decît Jack, omul care n-a cunoscut femeia și pe care banda l-ar pedepsi cu moartea dacă ar părăsi starea de castitate. Atunci, în loc de a cere arestarea imediată, lucru de altminteri greu, soțul se prefăcea a accepta să depună suma și se întîlnea cu omul propus de Jack pentru legătură, căruia însă îi solicita o întrevvedere cu alți membri ai bandei, în scopul de a le preda răscumpărarea și a le face o destăinuire importantă. Acceptîndu-i-se întrevvedere, bărbatul declara că Jack întreținea relații de dragoste cu soția sa. De aci indignare printre bandiți. În fundul sălii spectacolului se auzea un

zgomot, lumea întorcea capetele, și unii strigau: «Liniște I!», însă un reflector descoperea locul. Acolo, soțul, în frac, înconjurat de câțiva bandiți mascați, arăta cu mîna spre scenă, unde Jack, în fine biruit de grațiile caste ale femeii, capitula într-o îmbrățișare. « Trădare ! » strigau bandiții din fundul sălii, iar soția țipa de pe scenă la soțul ei: « Canalie ! » Cortina cădea, și urma ultimul act, al judecății. Acum, din fundul sălii, iluminați de reflector, soseau din nou în convoi bandiții cu cagule, avînd în mijlocul lor pe Jack, numai mascat și în jachetă. Jack era dus pe scenă și așezat în mijlocul ei. în dreapta și în stînga, în doua sferturi de cerc, ședeau bandiții în picioare. Urmau un interogatoriu, un verdict și execuția imediată, de față fiind mereu femeia în rochie de seară. Jack era condus la fundal, unde se prejuma a fi un zid, iar bandiții, întorcînd spatele spre public, trăgeau cu revolverele în el, în tipătul de disperare al femeii. Cortina cădea. Prostii, firește, care plăceau unui public educat în lectura unor cărți ca *Le mystère de Cloomber* de A. Conan Doyle sau *Souvenirs d'un gangster* de Ferri Pisani.

în căutarea lui Carababă, Siguranța folosi luminile unui agent secret provenit din corpul actorilor, un ratat ca și Carababă, voind a forța destinul. Era foarte simplu a cerceta componența trupelor, autoritatea nu voia totuși să facă zarvă. S-ar fi aflat numaidecît în lumea actricească, plină de suspecti, și Carababă ar fi avut timp să se ascundă. Esențialul era de a-l identifica. Agentul priceput în materie de teatru mirosi de la început în înscenarea stridentă și pretenția de a da iluzia vieții filozofia teatrală a lui Carababă. începu deci să frecventeze teatrul. Dintre toți interpreții, atenția lui căzu asupra lui Jack. Deși grimat, aproape vopsit pe față și mascat,

nu-și putea ascunde înălțimea și nici glasul. Vocea în special îl izbi pe agent, un ton sepulcral, propriu macedoneanului, cu care-și falsifica glasul normal. Totodată, Jack avea un rictus al buzei asemănător și acesta cu un tic al lui Carababă, cauzat de obiceiul de a despica și a scuipa semințe. Agentul venind și pîndind în nenumărate rînduri, ajutat de alți agenți, crezu a constata că în timp ce toți actorii părăseau după reprezentație localul, unul singur, cel mai înalt, identificabil cu Jack, nu ieșea, indiciu că ședea ascuns înăuntru. După un control mai amănunțit al impresiilor, agentul se consolida în opinia că Jack este Carababă, refugiat în teatru în vreun colț al vechiului imobil. Investigațiile sale nu fură extinse asupra existenței între spectacole a actorului, din teamă să nu dea de bănuît. Pentru operația gravă cu care era autorizat de Siguranță îi trebuiau agentului dovezi că nu se înșela asupra persoanei lui Jack. Intrarea în sală în scenele forte o făceau actorii cu cagulă prin vestibulul unde era casieria. Ușierii, ajutați de un sergent, apărau ușile de curioși. Agentul văzu pe Jack în așteptarea momentului de a intra în sală, rezemîndu-se de un perete al vestibulului pe care era o placardă cu șiruri de inscripții vopsite și constată că creștetul actorului ajungea exact la baza de jos a unui șir. Imediat ce trupa intră, făcu un semn cu creionul. A doua zi măsură cu sfoară distanța de la dușumea la semn și constată remasurînd sfoara cu metrul că Jack avea înălțimea 1,74, exact cît arăta fișa de la poliție a lui Carababă, care avea cazier. Pe cînd actorii erau în scenă, agentul pătrunse în cabina lui Jack, dibuită dinainte, și căută prin ea. Nu găsi nimic afară de coji de semințe de floarea-soarelui pe jos, și după toate indiciile actorul venea de-a gata îmbrăcat

pentru scenă din altă parte, mulțumindu-se numai a se grima în cabina destul de mizerabilă. Actorul se farda singur și fiind slab și scobit în obraji uza de ruj gras de buze, pe care-1 întindea cu degetul. Acest mod de a se sublinia îl transfigura complet pe scenă. Agentul descoperi pe masă lângă tubul de ruj un jurnal mototolit, pe care în grabă Jack își ștersese degetele de roșeața grasă, lăsându-și amprente digitale. La examenul de la Siguranță se constată că amprente erau ale lui Carababă. Certitudinea fusese cîștigată. Agentul își alege un tovarăș, pe care-1 instrui suficient, ducându-1 la două reprezentații consecutive, și, luînd măsuri pentru orice eventualitate, fixă data execuției și toate amănuntele pătrunderii pe locul de acțiune, pe care le lasăm la o parte. Era cam a patruzeci și cincea reprezentație, și sala era plină ca și la început. Piesa se juca mecanic, fiindcă actorii își știau rolurile pe dinafară, și la nevoie improvizau ca în *commedia delVarte*. Tocmai aceste abateri parodice de la text constituiau atracția piesei, și unii veniră de două ori ca să guste diferențele, în acea zi, prin voia soartei, finală, reprezentația se deschise ca de obicei, Jack intră pe scenă din sală însoțit de convoiul de cagularzi și fu investit pe scenă șeful bandei. Nimeni nu observă din personalul teatrului, în toiul reprezentației, că numărul cagularzilor sporise cu doi față de ziua anterioară. Urmă actul în care Jack venea cu perechea capturată. Soțul era expediat, rămînea banditul cu femeia. Aceasta îmbrățișa pe Jack, care o respingea în stil apaș:

– Nu-ți plac, se mira femeia, iată un lucru inedit pentru mine. Totdeauna am avut impresia că bandiții sînt fascinați de femeile de lume. Nu sînt flo frumoasă ?

|
,'

!

->

- Un altul în locul meu ar spune că ești superbă.
- De ce un altul Z
- Fiindcă pe mine femeia nu mă interesează.
- Ai avut poate dezamăgiri, ai fost trădat.
- Nu !
- Ceea ce spui e absurd. Poate n-ai găsit femeia visată de tine.
- Nicidecum. Am găsit de atîtea ori femei care-mi plăceau și care nu mi-ar fi rezistat. Tu însuți îmi placi mai mult decît altele.
- în fine, retragi insulta. Atunci, pentru ce mă respingi ?
- Tocmai fiindcă îmi placi!
- Nu mă așteptam să dau peste un bandit filozof, profesînd paradoxuri.
- Nu e nici un paradox. Ca bărbat integral nu pot fi decît idealist, adică orientat spre o țintă.
- Interesant! Și care este idealul tău în viață ?
- Să fiu un bandit pur, tot așa de perfect în arta mea ca un războinic sau ca un savant. Vreau să comit cele mai subtile lovituri, să comand banda mea cu măiestria unui general ilustru și să pier pe cîmpul de bătaie, după ce-mi voi scrie memoriile.
- Asta nu te împiedica să iubești.
- Ba da ! Idealul înseamnă renunțare. Un călugăr n-ar gusta emoțiile ascetismului dacă n-ar măsura imensitatea pierderilor. Chilia lui nu-i atrăgătoare decît fiindcă e amară. Un om cast, fără revolte ale cărnii, e un eunuc, iar eu nu sînt un astfel de infirm.
- Ești oare cast ?
- Da, pînă acum n-am cunoscut femeia. în ziua cînd am cunoscut o ispită puternică, am intrat într-o biserică, și acolo m-am jurat să renunț la dragoste.
- Ce ciudat! Cînd am plecat în oraș cu soțul meu nu mi-am închipuit că o să am o noapte așa

de originală. Nici nu știi ce aproape ești de mine!

— Dai și tu lovituri?

— Nu asta; și eu sînt castă, din cauză că n-accept pe soțul meu înainte de a-și îndeplini promisiunea.

— Vrei să mă distrezi. în fine, vorbește, ce promisiune?

— I-am cerut să devină un veritabil bărbat, un om capabil de a fi scutul unei femei. Dacă nu crai tu astă-seară, aș fi pus eu însumi pe cineva să-1 atace, ca să văd ce face. Cînd m-aduceai aici, singura mea preocupare era să văd ce atitudine ia, eram gata să-1 apăr în cazul cînd ar fi fost în primejdie. Uite revolverul cu care te-aș fi împușcat. Zadarnic! Soțul meu suferă de anemie morală, m-a luat pentru bani. S-a dus să aducă răscumpărarea, pentru că e din banii mei. Eu însă mă tem că nu va aduce banii. Disparația mea îi convine. Dacă nu mă iubești, putem fi prieteni, doi oameni care n-au cunoscut dragostea. La nevoie, nereclamată de nimeni, voi fi nevoită a cere loc în banda ta. M-ai primi?

— Ar fi greu. Legea noastră nu admite femei.

Cam astfel era dialogul, din care am citat numai spre a se stabili contrastul între accidentul serios, cu consecințe aproape istorice, care era pe cale a se întîmpla și stupiditatea unui text de melodramă de cartier. Actorii jucau cu patos, savurați de copiii din sală. Veni și momentul în care soțul arată din fundul sălii pe Jack îmbrățișat cu nevastă-sa. Apoi urmă actul final. Cagularzii erau strînși în vestibul și preocupați a termina piesa, fiindcă afară începuse să ningă. Se interesau între ei dacă are vreunul vehicule la dispoziție. Plutonul bandiților negri, cu Jack la mijloc, străbătu sala, se urcă pe scenă, și

procesul începu, figuranții fiind așezați după tipic, cu spatele spre public.

— Jack, recunoști ca ai călcat jurămîntul de a fi cast?

— Recunosc, femeia m-a învins.

— Ai ceva de spus în apărarea ta?

— Nimic. E adevărat ca nu mi-am pierdut castitatea fizică, am pierdut-o însă pe cea morală. Dacă aș trăi, nimic nu m-ar putea despărți de această femeie. Sînt vinovat.

— Tribunalul te condamnă la moarte imediată.

Mașinal, unul din figuranți conduse pe Jack la zidul din fund, cagularzii ridicară revolverele cu gîndul de a fugi cît mai repede, după spectacol, în căutarea de trăsura ori tramvai, armele pocniră (de fapt zgomotele erau produse din culise), și Jack căzu încet, molatic, cu un realism extraordinar, întinzîndu-se la pămînt tardiv și într-o rîna, altfel decît în modul teatral pe care îl uzase pînă atunci.

— A studiat rolul grozav, șopti unul din figuranți.

Femeia strigă după text « Jack! Jack! », și cortina căzu în aplauzele furtunoase. Dar deodată se auziră de dindarătul ei alte țipete ale actriței, și cortina nu se mai ridică. Unii din spectatori se opriră cam mirați, majoritatea însă nu dădu nici o atenție, repezindu-se spre garderobă. Pe scenă, Carababă zăcea mort de-a binelea, împușcat. Agentul provenit din cabotina] și tovarășul său, intrați în plus în figurația cagularzilor, trăsuseră, ca în *Tosca*, gloanțe adevărate. Carababă își atinsese ținta vieții sale: « jucase teatru adevărat ».

Ioanide concepu o antipatie specială împotriva lui Tudorel, aflînd că el fusese acela care adusese pe Gavrilcea în casa Hergot. Fără această imprudență, Pica ar fi fost salvată. Toate tiradele doctrinale, 63

citite de arhitect în memorialul lui Tudorel și care-i atrăsese atenția la lectură, îi apărură acum ca mizerii ale unei minți hrănite cu literatură proastă și pervertita în medii suspecte. Mania aceasta a lui Tudorel de a face pe tenebrosul îl oripila. Cu toate întâmplările grave (asasinarea lui Dan Bogdan, moartea Pichii), lui Ioanide nu-i intra în cap că purtarea fiului său avea o latură serioasă, deși reprobabilă. Nu vedea decât ridiculul, grotescul și se gîdea să interneze pe Doru într-o casă de corecție. De aceea, înregistra întunecat tîrcoalele pe care de la o vreme Tudorel le dădea prin birou, unde se prefăcea că scoate o carte din raft atunci cînd era surprins. Tudorel căuta caietul pe care-1 împrumutase Pichii, compromițător pentru el, deocamdată. Împrejurările făcuseră ca memoriul să rămînă încă la Ioanide, în vreme ce Tudorel îl credea la Pica. După scotocirea prin odaia Pichii de acasă și ancheta la Hergoți, Tudorel constată dispariția caietului. Să întrebe de-a dreptul pe Ioanide nu îndrăzne. Bănuie că Pica ar fi predat caietul tatălui său și încercă să caute în sertarele mesei de scris. Din nefericire, Ioanide nu mai ieșea aproape de loc din casă, absorbit în triste meditații și în planuri pentru campania viitoare. Totuși, cînd într-o după-amiază Tudorel crezu că tată-său dormea în odaia sa, trase sertarele și izbuti să găsească memoriul aruncat chiar la suprafața unei cutii. Faptul de a afla etichetele intacte îl liniști. Tată-său, socotea el, nu citise memoriul. Tocmai împingea la loc sertarul, cînd Ioanide apărură amenințător înaintea lui.

— Ce manevrezi aici? spuse el neobișnuit de aspru. Îți continui exercițiile de răufăcător! Ce-i cu acest caiet? Dă-1 încoace!

— Este caietul meu! îndrăzni a riposta Tudorel cu oarecare accent de demnitate jignită,

— Nimic nu mai e al tău aici, domnule ministru de externe! strigă Ioanide exasperat, pălmuind pe Tudorel.

Acesta, palid, se retrase înapoi fără nici un cuvînt și dispăru umil pe ușa sufrageriei, iar Ioanide zvirlă caietul în soba plină de jăratec.

Pentru cele trei zile dramatice în care Pica fugise cu Gavrilcea și fusese împușcată în ușa cavoului, jurnalul lui Hergot avea numai această notație: «Plesnit toate coardele de la violoncel ».

XXI

La începutul lunii aprilie, nu mult după ocuparea Cehoslovaciei și a Memelului, Pomponescu fu cooptat în guvern, cu portofoliul Lucrărilor Publice. Cu tot secretul în care decurse preliminarile acestei operații, Gaittany fu avizat la timp, și cu cîteva ore înainte ca Pomponescu să depună jurămîntul se prezenta în superbul său automobil în fața locuinței ministrului. Intenția lui era de a lăsa doar cartea sa de vizită, însă Pomponescu îl zărise de la geam și, amabil, îl întîmpinase chiar din anticameră, goală la acea oră, și-1 conduse în birou.

— Domnule ministru, sa trăiți! îl salută Gaittany, superlativ în vorbe și în gesturi, aparent servil, în fond păstrînd deplină independență în complimentele sale onctuoase.

Pomponescu spuse din mișcarea mîinilor că totul e zădărnice, apoi voi să afle opinia lui Gaittany. 65

– Crezi c-am făcut bine?

Pentru întâia dată Pomponescu punea o astfel de întrebare, ce părea sinceră, judecînd după încruntarea ochilor săi. Lui Gaittany, profesorul de beton armat i se păru cam alterat la față, îmbătrînit. El, care nu-și putea închipui respingerea unei mari demnități publice, exprimă un reproș zîmbitor:

– Ce vorbiți?! Ați făcut foarte bine, era nevoie de un om de prestigiu.

Pomponescu surise, încîntat o secundă, apoi, ca soarele scăpat o clipă dintr-o năvală de nori și reînghițit, se întunecă.

– Am fost solicitat de sus, nu puteam să refuz, încep acum mizeriile meseriei.

Gaittany găsi de cuviință să se retragă, și Pomponescu îl conduse iarăși pînă la ușă, manifestîndu-și la despărțire dorința de a lua încă o dată masa cu prietenii săi.

– O idee admirabilă, zise Gaittany, e-n regulă, domnule ministru!

Cînd Gaittany se întinse voluptuos în cupeul mașinii, ministrul, care-l privea de pe fereastră, remarcă cu o secretă invidie aerul de siguranță de sine și de mulțumire al lui Gaittany. Avu probabil un proces sufletesc identic cu al unui domn fanariot, improvizat și fără legături cu țara, în fața umilinelor prefăcute ale boierimii autohtone, intrigantă și în fond sigură de sine. Pomponescu nu putea să pătrundă în cercurile pe care le frecventa Gaittany, inel al unei forțe oculte ce determinase probabil și chemarea sa în minister. Și într-adevăr, Gaittany nu fusese străin de acest eveniment. Înainte de a se face un demers direct asupra lui Pomponescu, se încercase o tatonare indirectă prin Gaittany, negociator prin excelență. Acesta intuia că madam

Pomponescu era factorul determinant și, profitînd de faptul că Smărăndăchioaia o frecventa, aruncă un prim mesaj. Primind știri favorabile, trimise pe madam Valsamaky-Farfara cu misiunea specială de a vesti că, în caz de acceptare, Pomponescu ar primi o vizită oficioasă. Abia în acel stadiu al convorbirilor, Gaittany telefona doamnei Pomponescu și o încredința ca avea într-adevăr însărcinarea de a ancheta dispozițiile ministeriabilului. Cele două Pomponești convocara deci pe Pomponescu.

– Ascultă, Jean, deschise focul madam Pomponescu-consoarta, pînă cînd ai să stai la o parte? De ce nu intri în minister, unde e locul tău?

– Ca să intru, o ironiza amabil Pomponescu, trebuie întîi de toate să fiu chemat. N-am mai primit nici o sugestie.

– Știind că ai refuzat o dată, se jenează să te invite direct. Am informații precise că ar fi bucuroși să spui un cuvînt.

– De oameni ca tine, declară sentențios madam Pomponescu, țara are oricînd nevoie.

De fapt, madam Pomponescu-mamă era încredințată de valoarea extraordinară a fiului ei și vorbise așa din cea mai pură ingenuitate.

Pomponescu n-avea inteligența politică, totuși, natura evenimentelor îi indica delicatetea răspunderii în acel moment:

– Vremurile sînt neclare, nu se poate ști cît de solid este guvernul.

– Jean, îi impută madam Pomponescu-consoarta, au să-ți ia toți înainte!

– N-am mai pomenit, se supără madam Pomponescu-mamă, exprimînd un sentiment nu se poate mai sincer, ca un om să refuze a fi ministru.

Pe Pomponescu, faptul de a fi solicitat, fie și numai de familie, îl măgulea, funcția însăși îi producea unele suspiciuni. La drept vorbind, bănuise că se va încerca un nou demers pe lângă el, din felurite zvonuri aruncate în oraș, dar mai ales dintr-o întâmplare, pe care n-o povestise soției și mamei sale. În ziua antecedență se oprise în fața casei un tânăr, pe care îl bănuia, cu dreptate, de a fi Tudorel Ioanide. Acesta scoase un plic din buzunar și, fără nici o sfială, deși părea că observase a fi privit de la fereastră, îl lăsase în cutia de scrisori de la poartă, întârziind ostentativ depunerea scrisorii, parca în semn de luare-aminte. Apoi plecase foarte calm, fără nici o teamă de a fi identificat. Pomponescu trimise subreta să-i aducă plicul, de cea mai bună calitate. În el se afla un carton pe care era bătută la mașină următoarea amenințare:

« Te prevenim că dacă primești să intri în ministerul efemer al schingiuiturilor vei primi o pedeapsă exemplară, unica pe care o aplicăm trădătorilor. »

Pomponescu, cu tot aspectul său athletic, crescut în vată, simți un fior neplăcut. Brutalitățile verbale și fizice îl indispuneau, fiind un om adaptabil numai intrigilor nepericuloase și în limbaj diplomatic. Fu încredințat că intimidarea nu era o farsă, deoarece primise mai înainte vizita personală a lui Gavrilcea. Acesta îi declarase că, având în vedere atitudinea pe care o avusese în procesul de la Pitești, Mișcarea îi rezerva un loc important într-un viitor apropiat, dar totodată ar fi înregistrat cu neplăcere și ar fi sancționat o pactizare cu actualul regim. Preavizul avusese efect, și Pomponescu, prudent, se abținuse, ea spre a vedea cum se desfășură evenimentele. Ulți-

mele măsuri severe, deși precare, pentru că nici unul din conducătorii conspirației nu fusese atins, iar organizatorul pe teren, Gavrilcea, scăpase, crea lui Pomponescu un scurt optimism, repede atenuat de tonul presei în serviciul cauzei insurecționale, cu prilejul evenimentelor din nord-vestul Europei. După toate probabilitățile, Gavrilcea transmisese din străinătate un cuvânt de ordine, iar Tudorel avusese plăcerea de a-l depune personal.

— Mi s-a spus, forță nota madam Pomponescu, că dacă nu consimți tu, vor chema pe Ioanide!

— Cegrozăvie! secutremuramadam Pomponescu-mamă. Un oarecine de pe stradă!

Pomponescu se schimbă la față, fiindcă această ipoteză i se părea posibilă. Dacă Ioanide ar fi fost de față la dialog, cu toată supărarea lui, ar fi râs. El, ministru! Nu știa precis nici măcar cine este șeful departamentului de care depindea ca profesor. Și cu toate astea, afirmația doamnei Pomponescu nu era complet lipsită de temei, o vorbă vagă ajunsese și la urechile lui Pomponescu. În urma pierderii Pichii, Mișcarea emisese ideea de a răsplăti pe Ioanide, făcându-l ministru al Lucrărilor Publice, cu convingerea că acesta în fața evenimentelor demonstrative ar accepta. Tatăl care dăduse doi fii Mișcării primea astfel o justă recompensă. Tudorel înregistră această hotărâre cu satisfacție și trebuie îndată adăugat că palma pe care i-o administrase Ioanide nu-i alterase admirația pentru tatăl său, considerînd-o ca o umilință meritată pentru felul imprudent cu care expusese viața Pichii. Ura lui Ioanide împotriva bandei lui Tudorel, cum o numea, era așa de impetuoasă, încît de ar fi auzit de asemenea comedie, după el, ar mai fi aplicat o palmă « domnului ministru de externe ». Paradoxul era că Ioanide

căpătase simpatii, de care habar n-avea, în rîndurile « bandei » și totodată se bucura de buna dispoziție a tinerimii adverse Mișcării, ca victimă inocentă a ei. Astfel, în vreme ce Dan Bogdan recoltase antipatia ambelor tabere, din stîngăcie, Ioanide, fără să știe, devenise idol al amîndurora. Cînd deci Pomponescu auzi cuvintele soției sale, crezu cu tot dinadinsul într-o manevră malignă a arhitectului, spre a-l diminua. Era imposibil ca Ioanide să nu fie complice cu Tudorel. Un infam ambițios, lucrînd pe două fronturi, îl amenința acum cu sancțiuni, spre a-l intimida și a-i sufla ministerul. (Exact în acest moment, Ioanide, cu cîinele Ștolț pe birou, studia, pe fotografii, mormintele de pe Via Appia, în căutarea unei idei de monument pentru Pica. Nu mai urmărea iarăși împlinirile politice și nu știa unde se află Memel.)

— Dacă primesc o sugestie, zise Pomponescu întunecat, voi aviza!

— Vei primi, fii sigur¹ se bucură madam Pomponescu.

— Oameni ca tine nu se găsesc pe drumuri! adăugă cu imperturbabila ei grandomanie madam Pomponescu-mamă.

Madam Pomponescu, spre a-și decide soțul, comunică lui Gaittany că Pomponescu acceptă, și acesta, transmițînd locul în drept misiva, provocă intervenția oficială. Directorul de cabinet al lui Pomponescu rămînea cel indicat înainte, rudă cu Gaittany, care mai poseda în minister un număr de cunoștințe, printre care un funcționar superior, inginer, de asemeni rudă. Gaittany era în anume privință mai tare în minister decît titularul însuși.

În după-amiaza zilei în care depuse jurămîntul, apucat de o criză de boemă, Pomponescu se plimbă

la Șosea cu soții Smărăndache și cu directorul de cabinet, binevoind a se așeza cu ei pe scaune și a plăti personal supraveghetoarei gologanii pentru toate locurile. Nu vorbi nimic despre treburile publice, și în general, din ziua intrării în minister, Pomponescu își dedica mintea și conversația numai gratuităților. Cu privire la Arcul de triumf, Pomponescu dezvăluia că făcuse și el mai multe proiecte și că renunțase a candida direct, întrucît era atunci ministru. Totuși, se luase ca punct de plecare unul din proiectele sale. Acum vedea lucrurile altfel, concepea monumentul mai autohton, eliberat de obsesia Arcului de l'Etoile de la Paris. Dacă va avea cîndva răgaz, va revedea planurile. Pomponescu se entuziasma de niște copii care se jucau cu cercul, le făcu semn cu mîna, și cum unul din ei, îndrăzneț, veni, îl întreba cum îl cheamă. Copilul răspunse, dar la rîndu-i își îngădui și el aceeași chestiune:

— Și pe tine cum te cheamă?

Pomponescu se afla în mare încurcătură. Numele de familie se jena să i-l spună, de teama de a nu atrage atenția cîtorva cetățeni așezați pe scaune învecinate. Cînd vru să profere numele de botez, «Jean », îl izbi pentru prima dată prin neseriozitatea lui.

— Pe mine mă cheamă Ion! răspunse el.

— Tu ce meserie ai? își urmă implacabil interogatoriul copilul.

— Fac case ! zise Pomponescu sculîndu-se și scuturînd în chip de «la revedere » mîna băiețașului.

Se ridicase pentru că se simțea stîngenit. Avea sentimentul că a fi ministru nu-i o meserie și că mințise declarîndu-se constructor de case, întrucît de mult nu se mai ocupa cu asta. Imaginea lui Ioanide îi răsări iarăși înainte, drept termen ironic

de comparație. Ajuns în Piața Victoriei, unde-l aștepta mașina ministerială, Pomponescu avu tentația, văzînd tramvaiele, de a se urca într-unui din ele și a merge la întîmplare pînă la capătul liniei. Apoi își dădu seama ca nu e recomandabil. Recunoscut, ar fi fost importunat, sau ar fi făcut impresia unui om în căutare de popularitate ieftină. Gestul ar fi fost din toate punctele de vedere deplasat. Prin urmare, nu se mai putea plimba cu tramvaiul de aci încolo și nici pe jos, oriunde. Pomponescu concedie pe însoțitorii săi și metse singur în automobil la Ioana. Indolenta îl primi cu o deferentă care indispușe ușor pe ministru. Natural, lui Pomponescu îi făcea plăcere orice ținută respectuoasă, de data aceasta ar fi admis ca Ioana să se bucure. Stima exagerată pentru funcție îngreua puțința de a ghici cîta spontaneitate este în sentimentul Ioanei, placidă și așa, prin temperament.

— îmi place să cred, zise Pomponescu, că cel puțin la tine voi scăpa de titulatura de ministru.

Lucru curios, Pomponescu era sincer în oroarea lui de spleen-ul ministeriatului, cu toate astea, o satisfacție consta tocmai în faptul de a fi ministru și a gusta micile amărăciuni ale profesiei. Indolenta rezolvă contradicția din sufletul lui Pomponescu într-un chip abil.

— Am să încerc, domnule ministru, zise ea glumeț, să-mi reprim orice sentiment de teamă.

Și cu acestea se așează pe genunchii lui Pomponescu și-l sărută pe buze. Dar apoi se ridică curînd în picioare. În purtarea ministrului era o stînjeneală solemnă (așa i se păru) care o intimidă.

Pomponescu avea gust de muzică și o rugă pe Indolenta să-i cînte ceva. Aceasta deschise pianul și vocaliza Elegia lui Massenet cu atîta impeto,

cu toată reținerea vocii, încît ministrul înțelese că toată pasionalitatea femeii se exprima sonor. Singura cale adecvată de a convorbi în aceeași vibrație cu Ioana era ca partener într-un duo muzical. Cînd lăsă jos capacul pianului, Indolenta pierdu din superbia ei și redeveni placidă și prevenitoare. Pomponescu schiță un oftăt, ridicîndu-se.

— Nu pot să mai stau. Am depus jurămîntul și mă așteaptă acum teribila anticameră. Trebuie să iei un angajament la Operă, așa te voi putea asculta mai des.

Ioana consimți mimic. Acasă, într-adevăr, anticamera gema de lume, iar madam Pomponescu, radioasă, făcea onorurile în lipsa soțului.

— E frumos asta, Jean, să dezertezi chiar azi?

— M-am plimbat la Șosea, mărturisi Pomponescu.

În maniera să intra o poză ce-i devenise familiară, poza « simplității ». Ceru voie să se așeze pe o canapea între alți vizitatori, printre care nu lipseau Gulimănescu, Hagienuş, Sufleţel și Gonzalv Ionescu. Acesta din urmă încercă să strecoare o suplică sub formă de compliment:

— Sperăm, domnule ministru, că prin venirea dumneavoastră se vor încuraja elementele tinere.

Pomponescu îl privi cu bunăvoință, însă distrat, evitînd a răspunde.

— Dar noi nu trebuie să trăim, domnule Gonzalv? protestă Hagienuş. Eu cred că domnul ministru va avea grijă tocmai de noi, aştia care voim să muncim cît sîntem în putere. Ce Dumnezeu, atîta gherontofobie !

— Eh! observă Pomponescu filozofic, generațiile noi sînt fără milă. Uite, un copil m-a întrebat la Șosea cum mă cheamă și ce meserie am.

• – Copiii sînt tiranici, sări Gulimănescu spre a-și sublinia prezența; o dată ce-i ai, ești sclavul lor.

Și astfel conversația se învîrte numai asupra copiilor, cei prezenți debitară anecdote cu privire la progenitura lor, și Gonzalv Ionescu însuși fu chestionat de Pomponescu asupra sănătății odraslelor sale.

– Ei, se informă Petrișor al lui Hagienuş, ce spune Pomponescu despre situația internațională?

– Parcă noi am vorbit despre situația internațională, îl dezamăgi malițios Hagienuş. S-a discutat despre copiii mici, uite, mă jur!

Oricîta veritabilă dorință de evadare din oficial intra la Pomponescu, funcționa în bună măsură și rutina sa de ministru. Știa să distreze și să facă diversiune, era și el în felul lui un bărbat «șarmant», cum spunea madam Valsamaky-Farfara. Pomponescu știa că o persoană cu care binevoiești a vorbi familiar rămîne încîntată și uită să mai solicite. Nu mai puțin, Pomponescu nu-și făcea o sistemă din a respinge solicitațiile, dimpotrivă, satisfăcea pe cît îi sta în putință și pe cele mai meschine, cunoscînd amorul propriu mai mult decît interesul ce sta la baza lor și proasta reputație pe care o căpăta un om politic ursuz. Curiozitatea lui era să afle ce-i va cere Gulimănescu la resortul Lucrări Publice, fiind absolut convins că acesta va da neapărat un atac. Cît despre Gaittany, chestiunea era limpede: acela venea cu agenda și avea pretenții pe puncte pentru el și mai ales pentru prietenii și cunoscuții săi, în firea lui stînd a obliga pe toți. I-ar fi fost imposibil lui Pomponescu, care și el se servise de serviciile sale, să refuze. Surpriza îi fu în prima lună de a nu fi decît foarte slab importunat de Gaittany. Pe urmă află cauza. Acesta nici nu trecea pe la mi-

celeilalte rude din minister, își rezolva curent toate problemele, dintre care unele erau în curs de lichidare încă de sub ministeriatul antecesorului. Pentru Gaittany, schimbarea titularului reprezenta o modificare neglijabilă, întrucît era aranjat cu toți ministriabili posibili.

De aci încolo, existența lui Pomponescu se cheltui numai în mondenități și reuniuni, cu o neglijare aproape totală a ministerului (lucru ce convenea sub toate raporturile guvernului). Pleca cu suita în provincie sub pretext de inspecții și se lăsa cu plăcere invitat la banchete, unde făcea confesii personale și evoca oameni dispăruți. Dacă intra în vreo primărie, Pomponescu nu zicea niciodată «localul e bun sau e rău», nu pronunța nici o observare de natură a crea dificultăți organelor locale, ci stabilea o asociație oarecare, de pildă: «Prima construcție pe care am ridicat-o cînd am căpătat diploma de arhitect a fost o primărie de comună rurală. Cred că există și acum, dacă n-or fi clădit alta mai mare în locul ei». Din gura lui nu ieșea nici o propoziție de caracter politic, cuvîntările lui mărginindu-se la teme vagi – frumusețea munților dacă era la munte, maiestatea Dunării dacă era la Dunăre, despre cultura moldovenilor sau spiritul de inițiativă al oltenilor, după cum se afla într-o provincie sau alta. Singura idee mai teoretică era necesitatea armoniei între bătrîni și tineri. Se părea că un fel de anxietate împingea pe Pomponescu la drum. A dormi în *wagonAits*, a lua masa în banchete și a-și petrece o parte a zilei privind peisajul din compartimentul ministerial devenise pentru el programul tipic. Cînd nu colinda prin țară, își găsea de lucru în capitală, vizitînd expoziții și școli, adesea prin delegație din partea altor miniștri. Afară de aceasta, devenise un

obișnuit al teatrelor, la premierele cărora era nelipsit. Asculta piesele cu cea mai mare atenție, ca un om complet liber, dedicat frumosului, și făcînd cerc discuta spectacolul cu grupul sau. Punea note, oral, la actori, prilej de prezentare a unora în lojă. Nu totdeauna Pomponescu ședea în lojă, cîteodată mergea pur și simplu într-un stal, dacă întîlnea un cunoscut și găsea loc liber. O asemenea ambalare pentru spectacole și concerte făcea mai puțin șocantă frecvența asiduă a lui Pomponescu la Operă, unde, cu sprijinul său discret, Indolenta căpătase angajament și cînta în numeroase roluri. Într-unui din turnee, Pomponescu oferi o masă la « Capsa », în cabinet particular, cunoscuților săi de la Saferian. În compunerea listei, Gaittany ezită a pune pe Ioanide, însă ministrul adăugă cu propria lui mină acest nume. Ioanide se scuză în chipul cel mai pertinent, prin doliul său. Dintre femei participă numai madam Valsamaky-Farfara. Între Pomponescu și madam Farfara se putea constata o notă comună prin contrast cu Hagienuş, de pildă, Cîteșitrei îmbătrîneau, admițînd că depășirea unei anume vîrste trebuie notată cu acest nume al involuției, îmbătrînirea lui Hagienuş era neglijentă și comică. Fălcile i se umflau sau dezumflau, după gradul de adipozitate, urechile se blegeau, părul se rărea vizibil, cu tendința de a rămîne ca un tiv numai la ceafă, unde era lăsat să crească în neregulă. Hainele și pantalonii lui Hagienuş nu mai aveau nici o formă, încolo, Hagienuş nu era de loc neconvenabil, se rădea cu grijă, făcîndu-și o față lustruită ca porțelanul pe porțiunea care nu cădea în falduri, și avea în toată ținuta o corectitudine. Însă era senil și pitoresc. Pomponescu, dimpotrivă, avea păr tare, mustață

6 dură, bustul umflat, mersul drept, excepție făcînd

i

o încovoiere a șirei spinării, reclamată parcă de nevoia adaptării la cubajul camerelor. Afară de această soliditate corporală, se observa o rezistență morală. Pomponescu nu se văita vreodată de dureri fizice, nu lua posturi de infirm și nu conversa de loc despre boli. Ședea ore întregi în picioare, fără a da semne de oboseală. Ceea ce atrage atenția asupra îmbătrînirii unui individ este metamorfoza vestimentară. Femeile care se simt bătrîne renunță de bunăvoie la orice rezistență și-și fac o uniformă voluntară de senile. Bătrînii pun vată în urechi, ies cu pardesiu în mijlocul verii și-și compun o *facies* de valetudinari. Nu acesta era cazul lui Pomponescu. Luînd ca bază o vîrstă rezonabilă de maturitate, Pomponescu (evitînd juvenilizarea) păstra o ținută invariabilă, preferînd de obicei haina neagră. Acum, Pomponescu adoptase mici retușări. Părea evident că-și vopsea mustața, purta apoi haine mai variate în ton, admițînd griul și tabacul. Se ferea totuși de stridențe, de tăietura prea acuzată la talie. Statura sa impozantă tolera o anume studiată neglijență. De pildă, Pomponescu nu pune la gît o cravată prea bătătoare la ochi, cel mult arbora din cînd în cînd un papion cu buline albe, mărunte, își schimba hainele des, fără să pară afectat, din cauză că deosebirea între costume era imperceptibilă, atît cît sa trădeze o schimbare generală de ton. Sub nici un cuvînt Pomponescu n-ar fi ieșit neras și nici în casă nu era surprins astfel. Se putea afirma că nimeni n-a văzut cum crește barba lui Pomponescu. De asemeni, părul îi era în permanență tuns, era exclus să-i poată cineva zări măcar întîmplător fire de păr crescute mai lung la ceafa sau la urechi. Fără să folosească vreun parfum violent de uz feminin, Pomponescu își avea hainele impregnate

77

cu o mireasmă discretă, cu nuanță de ambră și de garoafa. La piept, o batistă albă, imaculată, era nelipsită.

Aceeași preocupare de a-și ascunde procesul de involuție se constata și la madam Valsamaky-Farfara, care lupta dramatic cu o îmbătrânire accelerată. Deși părul ei era intact, începea a-i albi așa de vertiginos, încît vopsirea nu era în stare să înece năvala albului. După două săptămîni, un strat de zăpadă se vedea la baza părului excesiv de roșcat, în ton roșu venețian. Afară de asta, o persistență peste o anume vîrstă a negrului în materie capilară produce un contrast neplăcut cu coloritul pielii, întocmai ca o lumină violentă de soare peste un peisaj de ghețuri. Un om e mai tînăr cu păr alb, drapat peste o față expresivă, decît cu o capelură juvenilă semănînd a perucă. Fiind o femeie de tact, madam Valsamaky-Farfara dispăru cîtva timp din cercurile mondene, apoi reapăru cu o coafură albă bătînd în violet, asemeni valurilor mării, care capătă două nuanțe după refracția luminii. Părea a avea o perucă de fantezie făcută din mătase, ceea ce-i dădea șic și un aer mai tînăr. Expunerea gîtului constituia o problemă gravă pentru madam Farfara, din cauza încrețirii excesive a pielii. Acoperirea cu gulere pe balene era un procedeu perimat, recomandabil cel mult pentru octogenare în ultimă fază a decrepitudinii. Madam Pomponescu-mamă folosea acest truc. Madam Farfara, eliminînd decoltajul, începu a purta coliere scurte, de mai multe ori învălătucite, din bile de os, fildeș, chihlibar, după nuanța rochiei. Ca să nu atragă atenția asupra prăbușirii mamelelor, își acoperea umerii cu colerete, luînd proporții de mici pelerine făcute din dantelă ori alte materiale. Mijlocul și-l încingea cu cordoane late de marochin,

mușama fină, catifea, după cum era moda, strînse cu mari cataramae. Bluzele, rochiile și le închidea cu elipse voaiante de metal sau nasturi de lemn ori cristal, astfel încît ochiul aluneca asupra suprafeței minerale a îmbrăcăminții. Rochiile din mătase sau din material ușor nu avantajau pe madam Farfara, care vara se afla în mari dificultăți, recurgînd la pichete scrobite, la rochii cu volane etajate. Proeminența oaselor și mizerabila debilitate a fluierelor picioarelor trebuiau neapărat dosite. De aceea, anotimpul eroic al doamnei Farfara era toamna, cînd purta lenajuri groase și moi și ieșea în taion de stofă, sau mai tîrziu în sacouri scurte de blană. Ceea ce nu putea fi obliterated era obrazul brăzdat de cutremurul anilor. Orice tentativă de a-l modifica, planifica era inutilă, și atunci madam Farfara adoptă curajos artifițiul sincer. Se masca de-a binelea sub un strat de fard, ce-i dădea o față ireală, agreabilă în viziuni scurte, periculoasă totuși sub o reverberație crudă, sau în atmosferă înăbușitoare. Toate aceste operații de restaurație arheologică cereau timp, și madam Farfara era într-o continuă preparație estetică. Pentru ea era fatal neglijența, de aceea niciodată nu putea fi găsită în ținută «de casa». Madam Farfara în camizol, iată o imagine imposibilă. Și cînd intra în bucătărie, ca într-o vizită la muzeu, se afla complet costumată și grimată. De altfel, madam Farfara nu ședea acasă și suferea și ea de o anxietate similară celeia a lui Pomponescu. Avea sentimentul intim că, în vizită sau la restaurant, bătrînețea n-ar fi putut s-o atingă. Timpul o aștepta numai acasă, în vreme ce ea, isteată, evita domiciliul. Somnul nu i se părea doamnei Farfara reconfortant, Dimpotrivă, producea o destindere a mușchilor și cartilagiilor care o prăbușea, și dimineața era nevoie

de ore dificile pentru repararea daunelor nopții. Madam Farfara scurta noaptea mergînd la teatru sau la reuniuni, dormea puțin și fugea repede în oraș, îndată ce se scula și se gătea. Un alt mijloc al doamnei Farfara de a îndepărta spectrul bătrîneții era evitarea femeilor bătrîne constituite în grup. într-o societate multiplă lua loc printre femeile cele mai tinere, participînd la convorbirea lor și punîndu-se din punctul lor de vedere. între un grup de femei și unul de bărbați alegea pe cel din urmă, știind că bărbații se arată curtenitori față de femei, principal. Din instinct, cînd era vorba de bărbați, îi prefera, prin excepție, pe cei mai maturi, deoarece aceștia aveau o filozofie a vieții mai largă și stimau o femeie apropiindu-se prin vîrstă de generația lor. Aceasta cînd nu erau de față și alte femei. îndeosebi, madam Farfara prețuia situația de a fi singura doamnă într-un cerc bărbătesc precumpănitor matur. Aci se simțea ferită de orice neglijență ori ironie. Madam Farfara era o femeie care nu strica niciodată cheful cuiva și spunea prezent la toate escapadele, cu condiția să fie făcute de oameni decenti. Astfel, propunerile lui Pomponescu sau Ioanide, amîndoi bărbați « șarmanți » după ea, le aproba, oricît de riscante ar fi părut, fiindcă avea încredere în tactul respectivilor. Odată Pomponescu vru să vadă ce localuri de perdiție frecventează Hangerliu și se lăsă călăuzit cu tot grupul, inclusiv madam Farfara, într-o grădină preferată în special de jochei și grăjdari de curse, pe lîngă Șosea.

Așadar, madam Farfara participă ca unica femeie la masa intimă de la « Capsa » oferită de Pomponescu. Acesta se purtă cu o simplitate remarcabilă, arătîndu-se plin de atenții față de fiecare, infatuarea lui tipică trădîndu-se numai într-o oarecare senten-

țiozitate a frazei. Evită sistematic orice aluzie la politică. Și de fapt Pomponescu era și mai puțin preocupat de chestiunile publice decît Ioanide însuși, ministeriatul îl concepea ca o demnitate onorifică, un fel de cură a vanității. Numai Saferian, care venise foarte cu greu, suferind din ce în ce mai mult de picioare, îl întrebă implorator, împreună și mîinile:

— Domnule ministru, ce ne facem noi, credeți că mai e vreo speranță?

Oricine altul n-ar fi înțeles ce voia să spună Saferian, cercul însă îi cunoștea preocupările. Saferian vedea apropiindu-se un cataclism pentru tagma negustorească și plutea în panică. Pomponescu de data aceasta își mărturisi dezorientarea sincer, cu o lipsă de pretenții curioasă.

— Cine poate ști, răspunse el surîzînd melancolic, ce ne rezervă viitorul? Pășim spre necunoscut. Apoi deplasîndu-se de pe această problemă spinoasă își manifestă regretul de a fi ministru tocmai la o vîrstă cînd avea ultima șansă de a crea ceva. Am fost, zise Pomponescu, ascultat religios de toți, ceea ce se cheamă un răsfațat al soartei, cel puțin după concepția comună. Ajutat de împrejurări, de relațiile de familie, mi-am făcut o situație la o vîrstă cînd alții își caută un drum. La douăzeci și patru de ani eram deputat, la douăzeci și cinci, profesor de învățămînt superior. La douăzeci și opt am fost ministru, e drept, numai două luni, dar apoi, fără întrerupere aproape, am fost deputat și senator. E bine asta? mă întreb.

— E bine, confirmă comic Hagienuş.

— Cum vrei s-o iei! zise Pomponescu. Noi am trăit vremuri idilice, în care cu puțina efortare izbuteai. Probabil o scurtă acalmie a istoriei Roma-

niei, de care a profitat generația noastră. Când însă citești această istorie, îți dai seama ca e făcută din convulsiuni. Ma tem că ne îndreptăm iarăși spre o serie de cristații. Vom putea rezista, după ce am trăit într-un regim de euforic? Puțină durere este ca un toxic ce imunizează organismul împotriva otrăvirii. Era unul în antichitate care lua otravă în doze mici.

— Mithridat, zise Sufletele

(Smărăndache, care era la masă, notă imaginea și răspîndi anecdota că Pomponescu se familiariza cu toxicele de frica otrăvirii. Smărăndache nu bănuia ce completare va aduce viitorul acestui incident.)

— Bucuriile premature ne împiedică să ne realizăm, continuă Pomponescu. Am pus puțină ordine în lucrurile mele și am găsit o mulțime de proiecte ce mă entuziasmaseră pe vremuri și pe care le-aș fi putut realiza. Dar am avut prilejul să călătoresc în străinătate, am avut succese în viața publică, mi-am zis ca am oricînd timp și posibilitate să revin. Constat că n-am mai reluat firul ideilor. Nu știu nici măcar ce-am construit.

— Se poate, domnule ministru? reproșă adulator Gulimănescu. Cum să nu se știe?

~ Banca Victoriei I zise Hagienuş.

— Palatul Universala I sări Gaittany.

— Biserica Sfîntul Ioan Botezătorul! continuă enumerația Sufletele.

Fiecare își dădea silința să citeze o construcție de Pomponescu, și fu cîteva clipe ca un joc de artifițiu verbal, toți intrînd circular în enumerație. Numai Gonzalv făcu o gafă, strigînd:

— Casa Chiriadi!

Pomponescu se încruntă, fiindcă asta era de Ioanide. În general, Pomponescu păru încîntat de

atîta memorie și bau un pahar de vin cu o lumina de fericire copilărească pe față. Cu încetul, mulțumirea se transformă în emfază (semn la Pomponescu al unui complex de inferioritate incipient), apoi într-o melancolie și mai profundă.

— Da, zise el, am construit ceva, dar azi n-aș mai face așa. Sînt greșeli datorite grabei tinereții. Mai tîrziu mi-am schimbat viziunea. Din păcate, n-am avut răgaz să construiesc. Am un morman de proiecte.

— Ar fi interesant, se repezi Gulimănescu, să faceți o expoziție. Uite, domnul Gaittany, la Casa de artă, ar avea spațiu.

— Perfect! admise Gaittany cu un entuziasm factice. E o idee bună.

În fond nu era încîntat, avînd o slabă părere despre talentul lui Pomponescu, dar ca simplă demonstrație socială, a adula pe ministru nu strica, își notă în agendă.

— Nu știu, zise Pomponescu cu o modestie la fel de factice, dacă mai poate interesa azi. Idealul meu a fost de a construi o catedrală (« Catedrala Neamului! » strigară toți în gînd, și lui Hagienuş aproape îi veni să chițcăie de veselie). Începusem din nou să lucrez, cînd am fost chemat în minister. Cine mai știe acum ce va mai fi? Sînt un ratat în felul meu I

— O! se scandalizară toți, în frunte cu Gaittany. Ce idee! Glumiți, domnule ministru I

Adevărul este că Pomponescu nu glumea. El trecea repede prin sentimentele cele mai contrare: bucuria de a se vorbi de sine, încrederea, emfaza, pretenția de a fi o personalitate covîrșitoare, îndoiala, invidia, descurajarea. Într-un trup așa de solid, sufletul avea caracter oscilant. Pomponescu era

însetat de a ști ce gîndește lumea despre el, spre deosebire de Ioanide, care, afară de mici crize, se dezinteresa complet de opinia altora, satisfăcîndu-se cu lucrul încheiat. Îndoielile exprimate cu privire la opera juvenilă erau foarte oneste, totuși, dacă alții le confirmau, Pomponescu se turbura. Îl indispuinea rezerva, dar totodată suspecta laudele. Pomponescu își închipuia că renunțînd la prerogativele lui de ministru și confesîndu-se ca om prietenilor, la o masă intimă, va smulge o mărturisire nedisimulată. Vană speranță ! Madam Valsamaky-Farfara, cea mai sentimentală dintre toți, s-ar fi ferit din rutină să aprobe cîtuși de puțin pe Pomponescu în îndoielile lui insidioase. Toți de altfel erau oameni capabili de mari rezerve mentale. Inamicul cel mai mare al lui Pomponescu era indiferența interioară pentru ceilalți a fiecăruia dintre cei de față. Saferian voia să știe dacă mai poate face negoț, Gonzalv voia o catedră, Gulimănescu pîndea un avantaj, Hagienuş își apăra liniștea prin protecții, madam Farfara fugea de îmbătrînirea în camizol, Gaittany își lărgea relațiile și mai ales venise pentru meringă. Dacă Pomponescu ar fi ieșit din separeu și ar fi dat locul altui ministru, masa ar fi continuat nestîngerită. Acest lucru Pomponescu îl știa din lunga lui experiență, de aceea acceptase să fie ministru, singura lui șansă de a se bucura de mîngîierile societății.

Expoziția de proiecte și fotografii de monumente a lui Pomponescu se făcu la Casa de artă. Înainte de deschiderea ei, Ioanide trecînd pe acolo spre a inspecta interioarele restaurate de el, dînd cu ochii de planșele expuse, după un oarecare examen, bombăni:

— Ce drăcii sînt astea? E stilul lui Pomponescu. Preciș. Asta e Banca Victoriei [Oroare ! Monument

— Ești nedrept, încercă Gaittany să apere pe expozant.

Dar Ioanide nici nu vru să asculte. Pomponescu vizită propria lui expoziție cu un întreg stat-major de « prieteni politici », care se extaziară fără sistemă, făcînd observații incompetente. Ministrul ar fi vrut să vadă specialiști, colegi de la Școala de arhitectură. Tocmai aceștia lipseau. Deși Pomponescu nu priza pe Ioanide, absența sa îl blesă. O judecată a acestuia, oricît de malițioasă, i s-ar fi părut mai înviorătoare decît exclamațiile de convenție. Ziarele relatară vizita lui Pomponescu ca un fapt oficial, înșirînd cîteva proiecte, o singură cronică propriu-zisă nu apărură. Un critic de artă care ținea cronică în Universul, ocupîndu-se de plastică în general, expert și în materie de arhitectură, nu scoase un cuvînt. Pomponescu nu află din gura nimănui o cît de modestă opinie despre opera sa, fapt de care fu în sinea lui profund afectat. Numai Ioanide, în ciuda butadei față de Gaittany, avea stimă pentru chipul cum Pomponescu rezolva anumite probleme de tehnică în beton armat și admitea că, minus gustul, Pomponescu însemna ceva ca inginer și că istoria arhitecturii putea nota cîteva soluții Pomponescu. Din nefericire, Ioanide, fără nici o răutate, păstra aceste adevăruri pentru sine sau le spunea în cerc îngust de specialiști. La urechile lui Pomponescu, prin indiscreția și fantezia lui Smărăndache, ajunse doar știrea că, după Ioanide, opera arhitecturală a ministrului era în stil de cimitir. După o lună de inutilă expunere, căci nimeni nu venea să vadă proiectele, Gaittany, incomodat, întrebă pe Pomponescu dacă poate să-i trimită materialul expus. Dezgustat de propria-i operă, Pomponescu oferă, spre dezolarea lui Gaittany, totul Casei de artă. 85

Plânsele fură mutate în subsol, și ministrul primi o scrisoare de mulțumiri.

Pe cât de plin de cucută era sufletul lui Pomponescu, aparent satisfăcut, pe atât de calm încântată de situația ei era madam Pomponescu, susținută în acest sentiment de madam Pomponescu-mamă. Jean recăpătase, după opinia ei, locul pe care-l merita și pe care, nici vorbă, avea să-l dețină de acum înainte un timp îndelungat. Pomponeștile nu vedeau decît ce voiau să vadă, și evenimentele grave le reprobau, convinse că oamenii serioși, printre care firește Jean, vor lua măsurile cele mai eficace. Preocuparea doamnei Pomponescu era de a constitui în jurul lui Jean o ambianță socială adecvată. Mai întîi madam Pomponescu socoti că subreta nu era suficientă pentru serviciul interior al unui ministru și angaja un fecior cu vestă vărgată, detașînd subreta la secțiunea feminină a casei. Pomponescu dorea ca sergentul să nu stea în chip aparent la poarta lui, madam Pomponescu ceru pentru el o gheretă specială. Pomponescu avea impresia, cînd se întorcea acasă, de a intra într-o instituție publică, și se simțea foarte stînjenit de salutul sergentului. Madam Pomponescu făcu unele modificări de mobilier în anticameră, puse pe un perete un portret în ulei al lui Jean, iar într-un colț un bust al aceluiasi, opere a doi artiști care voiau să pătrundă în societatea înaltă. Pomponescu nu era modest din fire, de data aceasta simți un soi de jenă de a popula casa cu simulacrele sale. În fine, madam Pomponescu renova somptuos, cu mobile de la Lengyel, sufrageria și salonul destinat reuniunilor feminine și care între altele era frapant printr-un mare lustru venețian cu cristale. Era pornită pe manifestări mondene mari și ceru, peste capul soțului ei, o

a doua mașină de la minister, pentru uz personal. Satisfacțiile imediate erau singurele în înțelegerea Pomponeștilor, care mai aveau credința că omagiile trebuiesc smulse. Fără a se îmbrăca țipător, căci posedea uzajul lumii, madam Pomponescu își dezvoltă garderoba într-un chip notoriu, schimba trei blăni — una de astrahan, una albă de hermină, și una de cozi de vulpe — mergea la teatru și la Opera în rochii de seară de dantelă, brocart auriu sau alte țesături rare, punea la gît perle, își umplea degetele cu inele și *devizaja*, după expresia lui Smărăndache, sala cu un *face-ă-main* de aur. Bastonul însuși pe care se sprijinea avea mîner de argint. Și madam Pomponescu-mamă ieșea împreună cu noru-sa nu strident îmbrăcată, dar cu mult prea luxos pentru conjunctura politică. Punea pe cap o tocă cu pene albe, motiv pentru care fu denumită « Queen Mary ». În salonul ei particular, madam Pomponescu, asistată de soacră, începu să convoace săptămînal un număr de doamne, sub pretextul înființării unei opere de ajutorare a copiilor lipsiți de mijloace. Se constitui chiar un comitet, cu membri activi și onorifici, onorificența fiind rezervată unor persoane sus-puse. Se strînse un fond la care contribuî cu banii ministerului Pomponescu însuși, se redactară procese-verbale. Lucru nostim, societarele fură de părere că un bărbat matur ar fi mai indicat ca secretar decît o femeie, și astfel fu propus Hagienuş, a cărui prezență ilară printre atîtea femei surprindea pe neinițiat. Aurora Suflețel făcea parte și ea din acest comitet. Ambiția doamnei Pomponescu, născută prin imitație, era de a juca un rol semioficial în materie de asistență și de a atrage la reuniunile ei o seamă de notabilități feminine. Adunarea se începea prin lectura unui proces-

verbal, făcută de Hagienuş, apoi degenera înceai şi bîrfeală subţire. Via dorinţă a doamnei Pomponescu era de a primi vizita prinţesei Hangerliu. Aceasta, cu toate gesturile ei populare, era arogantă, plină de sine şi bazată pe un cod strict, care o împiedica să frecventeze, cu titlu intim, case dinafară sferei familiale. Rezervele în această castă erau, precum se vede, alternate. Ori membrul castei vizita pe oricine, ca Gaittany, dar îşi ţinea uşa propriei case fortificată, ori dimpotrivă, ca prinţesa Hangerliu, accepta a primi în audienţă, refuzînd descinderă în puncte neindicate. Madam Pomponescu începu tratative prin Gaittany, care la rîndu-i se puse în contact cu Hangerliu, în scopul de a capta pe prinţesă. Ele durară mult şi se izbiră de o rezistenţă mirată din partea Hangerlioaicăi.

— Tanti, zise Hangerliu cu glasul lui gutural, madam Pomponescu ar dori s-o onorezi cu vizita dumitale.

— Cine e această doamnă Pomponescu ? se prefăcu ignoranta Hangerlioica.

— Soţia ministrului, tanti I

— Ah, da, prin urmare e căsătorit.

— Evident! Este influentă, poate servi.

— Şi, ... ce să vizitez ?

— Pe doamna Pomponescu, are o zi.

— O zi? Eu nu fac vizite particulare.

Tratativele fură reluate pe o altă baza, prin astuţia lui Gaittany, care ţinea sa se achite de partea formală a misiunii lui: aducerea prinţesei în casa Pomponescu. Prinţesei i se spuse că e vorba de o societate de doamne în scop caritativ. în aceşti termeni, prinţesa consimţi să se deplaseze, însoţită de secretar. Din uitucenie sau din perversitate, cînd pătrunse în anticamera lui Pomponescu, după a ce văzuse sergentul din poartă, întrebă:

— Unde mă aflu? E o instituţie aici?

Voia să dea a înţelege că a admis să viziteze un local cu caracter public. De altfel, totul decurse ca într-o inspecţie. Madam Pomponescu îi ieşi înainte, doamnele din sală, foarte numeroase, la ivirea Hangerlioicăi se ridicară în picioare. Prinţesa le înregistra cu ochiul, voievodal, împărţind la fiecare o doză de atenţie, apoi se aşeză pe fotoliul oferit, cu secretarul pe scaun în vecinătatea sa. Avea acest obicei de a trece în revistă asistenţa la adunări, sugerînd că aparţine unei case domnitoare. Pentru acest motiv, la locul cuvenit, era detestată. O dată aşezată, privind spre lustru, pe pereţi, prinţesa se documentă:

— Aci aveţi sediul? Frumos!

Madam Pomponescu se simţi puţin contrariată de acest termen insolit, căci Gaittany se ferise de a o informa asupra principiului în numele căruia se făcea vizita. Din fericire, cuvîntul nu produse nici o alarmă, cu atît mai mult cu cit madam Pomponescu încunoştinţă, din proprie iniţiativă, pe prinţesă că reuniunile ei nu erau pur gratuite, ci dedicate unui scop umanitar. Hagienuş fu deci invitat să citească procesul-verbal, şi după aceea urmă o conversaţie-comentar pe temeiul lui. Cînd însă se semnală mişcări în vederea servirii ceaiului, Hangerlioica şopti ceva la urechea secretarului şi se ridică să plece, făcînd următoarea declaraţie:

— Yâ felicit pentru opera dumneavoastră rumâneasca şi vă urez succes!

Toată asistenţa fu constrînsă moralmente a se ridica în picioare. Culmea impertinenţei, a doua zi un adevărat «comunicat» fu publicat de gazete, sunînd astfel:

«Prinţesa Hangerliu a vizitat ieri după amiază sediul operei de asistenţă, întreprinsă de doamna ministru Pomponescu cu un grup de doamne.» 89

Cum de aci înainte Regele Lear zicea în glumă, mergînd la madam Pomponescu, « mă duc la sediu », casa lui Pomponescu fu denumită «sediu» în mod general. în afară de ceaiul caritativ, mai exista, după gurile rele, în fiecare seară «conferința». Aceasta era convocarea de către Pomponești a lui Pomponescu, în scopul de a-l determina să rezolve numeroasele solicitatii făcute prin ele. Madam Pomponescu, cu ochelarii pe nas, ședea cu un morman de petiții și însemnări înainte.

-- Jean, trebuie să intervii pentru chestia asta a lui Gulimănescu.

Pomponescu lua un aer de curiozitate zîmbitoare.

— Ce mai cere Gulimănescu?

Gulimănescu cerca « material lemnos abandonat de la construcția unui pod în comuna lui » (de fapt excelente grinzi, putînd servi la o bina). Multe necazuri avea din cauza « conferinței » Hagienuş. Acesta trecea drept avînd influență în casa lui Pomponescu și era luat cu asalt în special de copiii săi, în frunte cu Petrișor. Ofițerul își stabilise o adevărată agentură de intervenții la Ministerul de Război în favoarea amicilor săi. Cererile cu note amănunțite și memorii le transmitea lui Hagienuş, pentru ca acesta, prin madam Pomponescu, să le predea lui Pomponescu, iar acesta, la rîndu-i, cu o recomandare, să le paseze ministrului de război, cu care se afla în termeni excelenți. Tenacitatea lui Petrișor era așa de mare, încît Regelui Lear i se urî cu propria lui casă și aștepta cu teamă ora mesei. Atacul se producea cam astfel:

— Tată, te rog neapărat să ne ajuți în chestia Vasilescu.

— Anume ce? rămînea Hagienuş cu gura căscată, uitînd să mestece.

— E un băiat admirabil, care a avut nenorocul să dea peste superiori neînțelegători. Trebuie neapărat să se mute la București.

— Să se mute! admitea și Hagienuş, făcîndu-se că nu înțelege.

— îmi pare bine că ești și dumneata de acord! Uite, ți-am pregătit un memoriu.

— Pentru mine? Eu ce să fac cu memoriul?

— Să-l dai lui Pomponescu.

— Ce trecere am eu pe lînga Pomponescu? se văita dureros Regele Lear.

— Fugi de-acolo, tată! sărea fata. Cui spui asemenea lucruri? Ești toată ziua în casa lui Pomponescu, o lume întreagă știe că ești omul lor.

— Nu sînt, păcatele mele, uite, mă jur, mă duc și eu rar, ca și alții.

— Dar nu ești secretarul doamnei Pomponescu?

— Pe sufletul mamei voastre, nu sînt! se jura Hagienuş, familiarizat cu invocațiile tragediei grecești.

— Ei, se făcu isteț Petrișor, nu mă duci pe mine, tată, glumești!

— Să zic c-aș avea o cît de mică trecere, deși n-o am, gîndiți-vă și voi, copii, implora Regele Lear, cum am să bat capul omului cu o afacere care nu-i de resortul lui?

— E bine cu ministrul de război.

— Nu e bine, inventa Hagienuş, l-am auzit tocmai plîngîndu-se că ministrul de război nu-i face nici un serviciu.

— Nu se prinde! respingea Petrișor ipoteza.

— Uite, mă jur!

în cele din urmă, Petrișor vîra hîrtia în buzunarul hainei lui Hagienuş cu sila. Atunci începea toiul comediei,

— Azi n-am putut trece pe la Pomponescu, era prima scăpare a lui Hagienuş, tocmai poimîine pot să merg, cînd e şedinţă la madam Pomponescu,

— Ei, ce-ai făcut cu memoriul? amintea Petrișor în ziua hotărîită. L-ai dat?

Hagienuş lua o mutră viclean umilă.

— Uite, să mă bată Dumnezeu, copii, dac-a fost posibil! N-am rămas un moment singur, n-am avut cum să-i vorbesc între patru ochi!

în fine, venea momentul cînd Hagienuş, care lăsase memoriul în sertarul lui de la minister, era silit să mintă:

— I l-am dat, frate, dar aveţi şi voi un pic de răbdare! Mi-a explicat madam Pomponescu că trebuie să aştepte un moment cînd Pomponescu e mai bine dispus.

Cum Pomponescu avea obiceiul de a pleca des în turnee, Hagienuş se salva şi el pentru un timp, minţind atunci cu o poftă maliţioasă.

— Ghinion! vestea el, Pomponescu a plecat din Bucureşti. S-aşteptăm să vie.

Cu greu însă putea lungi absenţa lui Pomponescu, din cauza vigilenţei lui Petrișor.

— Ce faci, tată, cu memoriul? Ia să vezi ce-a făcut Pomponescu!

— Păi nu e în Bucureşti.

— Ce tot vorbeşti dumneata? E în Bucureşti de alaltăieri. Scrie în jurnal.

— Parcă jurnalele ştiu!

Altă fază a mistificaţiei era următoarea:

— Fiţi liniştiţi, copii, i-am dat memoriul, uite, mă jur! A zis c-are să intervină.

După asta treceau zile în care Hagienuş declara că n-a primit nici un răspuns. Apoi afirma că Pomponescu i-a spus cum că ministrul de război, cu care a conferit în Consiliul de Miniştri, s-a arătat extrem de binevoitor, însă i-a atras atenţia că sînt mari greutăţi. O să-ncerce! Hagienuş spuse odată că Pomponescu era sincer afectat că nu putuse obţine nimic.

— Trebuie să-1 credeţi şi voi, pe dumnezeul meu! M-a rugat să vă spun să nu va supăraţi, a făcut tot ce i-a stat în putinţă. Nu depinde de el.

Petrișor, care-şi cunoştea pe degete tatăl, nu era om să fie mistificat. Bănuia manoperele uliseene ale lui Hagienuş.

— Uite ce e, tată, propunea el autoritar, să rogi pe madam Pomponescu să-mi dea o recomandare de audienţă la Ministerul de Război. Urmăresc eu hîrtia.

Astfel simplificată, chestiunea se complica pentru Hagienuş. Începu să nu mai vie la masă, blestemînd ministeriatul lui Pomponescu. Petrișor găsi altă metodă de a controla şi tortura pe Hagienuş. Mergea cu el acasă la Pomponescu şi se posta la poartă în aşteptare, făcînd imposibilă ieşirea Regelui Lear fără un răspuns precis. Pomponescu observă de pe geam manevra şi, curios, puse feciorul să întrebe cine era staţionarul, poftindu-l înăuntru, cînd află că este fiul lui Hagienuş. Din vorbele ofiţerului pricepu stratagema lui Hagienuş şi nu-l trăda.

— într-adevăr, minţi Pomponescu, mi-a vorbit de chestiune, însă în materie militară noi n-avem nici o trecere.

Şi Pomponescu dădu solicitantului o carte de vizită cu o recomandare, spre a-i înlesni accesul

la Ministerul de Război, aceasta din milă pentru Hagienuş. Dar totodată povesti amicilor păţania acestuia. într-o zi Pomponescu se trezi la minister cu o tânără doamnă, foarte isteată, care intrase cu o notă de la madam Pomponescu.

-Cine sînteţi? întrebă ministrul.

– Sînt fiica domnului Hagienuş!

Pomponescu se purtă amabil si-i sărută mîna la ieşire, dar îndată ce-l întîlni pe Hagienuş îl luă în primire, spre a petrece:

– Nu ştii cine a venit deunăzi la mine la minister! Fata dumitale!

Hagienuş rămase înmărmurit.

– Mă jur pe ce am mai sfînt că nu am trimis-o eu I

– Nu te mai jura, că te cred. Asta e în fond singura satisfacţie a unui ministru, să fie solicitat.

Pomponescu preţuia pudoarea relativă a lui Hagienuş şi era înclădat de procedeul lui Gaittany, care nu voia să-i dea măcar avantajul de a-i face un serviciu, ci uneltea secret cu directorul de cabinet, rezalvînd totul peste capul lui. Gaittany avea la Casa de artă o agentură de intervenţii, complet dezinteresată. Plăcerea seniorală de a oferi servicii, amabilitatea, interesul de a-şi face legături vaste făceau din Gaittany un intervenţionist impenitent. Intercesiunea lui era mai sigură decît a ministrului, fiindcă poseda un registru mai mare de posibilităţi. După ce asculta doleanţa, Gaittany, consultîndu-se din ochi cu toţi amicii care-i făceau o curte permanentă şi fluctuantă între douăsprezece şi unu, se întreba: «La cine să intervenim?» Cînd se fixa, căuta în agendă numărul de telefon şi începea:

– Să trăieşti! Aici Gaittany. Etc.

Gaittany plictisea rar pe titular, lucra prin subalterni, rezervîndu-şi miniştrii pentru loviturile serioase.

Este de la sine înţeles că n-avea totdeauna succes, foarte adeseori pentru motivul că cerea lucruri imposibile. însă, spre deosebire de Hagienuş, Gaittany nu evita din această cauză intervenţia. Toată lumea ştia că Gaittany solicita pentru alţii şi nu se indispunea, simţind necesitatea existenţei unui astfel de avocat public. Chiar şi cei care n-aveau ce cere inventau ceva pentru a-şi produce o emoţie şi o speranţă, într-atît parcă Gaittany invita la o încercare. Filozofia lui Gaittany era a nu spune niciodată « nu » şi a nu reteza nici o nădejde. Lui Sufleţel 1 se înfipse în suflet idealul de a poseda un permis de cale ferată şi exprimă acest deziderat biroului universal care era Gaittany.

– Perfect, admise acesta, dar pe ce temei îl cerem? Se dă numai la ziarişti şi scriitori!

Avînd despre statul român noţiunea unui curat arbitrar, cu mîinile prin păr, Sufleţel strigă:

– Ministrul îl dă cui vrea, dacă-i place. Totul e să ai sfinţi.

– Să încercăm, zise Gaittany.

Informîndu-se, află că într-adevăr, în afară de un număr stabilit de permise pentru presă, ministrul mai putea acorda cîteva la intelectuali.

– Ce, eu nu fac parte din presă ? Am scris articole la jurnale! pretinse Sufleţel.

– Fă o cerere, propuse Gaittany.

Cererea fu compusă şi expediată prin şofer.

Cum principalul pentru Gaittany nu era de a obţine, ci de a produce plăcere, îndată ce căpăta o ştire favorabilă devenea de un optimism cuceritor. Urmărind deci după agendă chestiunile pendinte, Gaittany întrebă la Ministerul Informaţiilor despre soarta permisului în chestiune. 1 se spuse că s-a aprobat şi că trebuiau depuse fotografiile.

— Să trăiești I trimbiță telefonic Gaittany lui Suflețel. Te felicit din toată inima! Ai obținut permisul, să te duci să ți-l iei!

Suflețel, în culmea exaltației, divulgă știrea la toată lumea, se visa colindînd țara. La minister însă i se spuse că cererea n-a fost aprobată. Era unul din riscurile amabilității lui Gaittany, care, imperturbabil, zîmbitor, se oferi să continue demersurile.

— Nu pricep nimic. Mi-au spus că s-a aprobat. Vrei să mai încercăm?

Suflețel însă devenise fatalist și renunță. Gaittany ar fi cerut pentru cunoscuții săi orice, un telefon măcar dădea. Gonzalv îl rugă să intervină pentru crearea unei catedre, Gaittany ceru o informație și îi servi știrea veritabilă, deși fără temeieri precise, că se studia o reformă a învățămîntului superior, cu o lărgire considerabilă a numărului catedrelor.

— Este și timpul, domnule! constată Gonzalv înviorat.

Astfel, Gaittany procura servicii reale cînd putea, și cel puțin o speranță și un reconfort mai totdeauna. Totuși, această sollicitudine începu să aibă efecte pernicioase pentru liniștea sa, lumea începea să-și sîciie, ca și cînd ar fi fost direct responsabil de reușita intervențiilor. Ca să scape în parte de explicațiile directe, Gaittany începu să rărească mesajele autografe, obligînd la explicații. Trimitea telegrame mai mult sau mai puțin precise, chiar în capitală, în felul acesta:

«Să trăiești. Depus cererea minister. Te rog urmărește hîrtia, Gaittany. »

Primirea telegramei producea senzație și o bună opinie despre serviabilitatea lui Gaittany. Textul era comentat. Se zicea: « Nu se poate, din moment

ce telegrafiază, înseamnă că are indicații că se va rezolva favorabil, altfel nu s-ar mai obosi. Ce om îndatoritor! » Atavismul funcționa la Gaittany mai bine decît inteligența.

Unuia singur asistența lui Gaittany nu-i putea ajuta, și anume lui Smărăndache. Acesta, cînd Pomponescu deveni ministru, crezu cu tărie că va obține un post decorativ. Funcția de director de cabinet îi convenea, de aceea fu cam dezamăgit văzînd că se rezervă altuia, își zise totuși că se va găsi ceva și că în orice caz Pomponescu, prin înrîurirea lui, îl va plasa într-un loc convenabil. Începu să se informeze și întocmi o listă de posturi posibile. Smărăndache voia un plasament numai din amor propriu, văzînd cum alții din generația lui se aranjau, fără meritele sale. Smărăndache ar fi gustat îndeosebi un loc în diplomație, fie măcar ca simplu atașat de presă, spre a se putea plimba în străinătate, ca să « flaneze », cum zicea el, « pe la buchiniști ». Nu-și putea imagina că Pomponescu, așa de familiar cu el, mai ales în ultima vreme, putea să-l ignoreze. Toată lumea considera pe Smărăndache ca și plecat. Cu toate astea, Pomponescu nu făcu nici o aluzie și nu trăda nici o dispoziție de a procura vreo situație lui Smărăndache. Acest lucru părea cu atît mai curios cu cît din ziua depunerii jurămîntului Smărăndache și Smărăndăchioaia deveniseră intimii ministrului. Pomponescu îi reținea la masă cam la două zile o dală, mîncă cu ei în oraș, se plimba cu ei la Șosea, Smărăndăchioaia avea des deosebita onoare de a însoți pe Pomponescu cînd mergea la Operă și de a fi admisă în intimitatea Pomponescu-Ioana. Cine vedea pe Smărăndache ori pe Smărăndăchioaia dîndu-se jos din mașina ministrului, din care acesta le făcea un salut amical cu mîna, își zicea că soților

Smărăndache le-a pus Dumnezeu mîna în cap. După doua luni de tăcere a ministrului, Smărăndache se întrista și recăzu în brațele fatalismului său cronic. Smărăndăchioaia făcu insinuări doamnei Pomponescu :

— Cum m-aș plimba în străinătate dacă el (adică Smărăndache) ar fi atașat de presă !

Madam Pomponescu, sincer binevoitoare, zise:

— De ce nu cere? Jean îl va ajuta cu siguranță.

— Nu-ndraznește! afirmă Smărăndăchioaia.

Și aci avea dreptate. Așa de înfipt în societate, promovat de manierele lui, Smărăndache n-avea curajul sa deschidă gura spre a solicita postul de la cel care i-l putea procura. Alintat din copilărie, spera să i se ghicească gîndurile. Smărăndache era, în altă generație, un fel de *alter ego* al lui Pomponescu, însă fără șansă.

— Las', c-am să vorbesc eu cu Jean, se oferi Pomponeasca.

Și într-adevăr vorbi. Dar Pomponescu, așa de concesiv cu alții, de data asta încruntă ușor din sprîncene.

— Ce-i trebuie lui Smărăndache post?

Pomponescu se lăsa călăuzit de soția sa, totuși erau cazuri cînd rezista printr-o moliciune decisă și o schimbare politicoasă a problemei. Acesta fu cazul cu Smărăndache.

— Nu pricep ce are Jean, se confesa madam Pomponescu Smărăndăchioaiei, se face că n-aude cînd îi vorbesc de domnul Smărăndache. Are ideile lui în cap. Să-i pomenesci cînd vom fi la masă împreună.

Smărăndăchioaia, susținută imediat de madam Pomponescu și în lipsa lui Smărăndache, îl atacă direct pe Pomponescu.

— Domnule ministru, tare aș vrea ca Smărăndache să fie numit în străinătate, măcar atașat de presă! Zău!

întîi Pomponescu zîmbi cordial, apoi deveni melancolic, își mușcă mustața și nu zise decît atît:

— Vi s-a urît de mine, vreți să mă părăsiți?

Cînd o situație devenea spinoasă, toate părțile recurgeau la talentul diplomatic al lui Gaittany. Însăși Pomponeasca fu de părere că intervenția sa se impunea.

— Perfect! aprobă Gaittany idealul lui Smărăndache, ai tot dreptul. Vom încerca. Nu văd de ce n-ai izbuti. Întîi ar fi bine să ne interesăm dacă e vreun loc vacant.

Ancheta se făcu, constatîndu-se că nu era nevoie de o creație nouă, din moment ce postul de atașat de presă la Madrid era liber. Smărăndăchioaia delira. Atunci Gaittany, așezîndu-se în automobilul lui, se lăsă purtat în legănare pînă la ușa casei lui Pomponescu, pe care intră radios:

— Să trăiți, domnule ministru, salută el, nu v-am mai văzut de mult! Sînteți într-o formă strălucită, în plină tinerețe.

Și cu degetul bătu în lemnul biroului, simbol de sănătate. Gaittany distra pe ministru faeîndu-i cronica evenimentelor mărunte, trecu în revistă pe fiecare dintre intîmii cercului și abia la sfîrșit, ca din întîmplare, aduse vorba de Smărăndache.

— Apropo, domnule ministru, faceți ceva pentru el, săracul! Ce băiat fin! Păcat! Are un loc vacant de atașat de presa la Madrid. Un cuvînt din partea dumneavoastră, și s-a făcut!

Pomponescu nu se arată favorabil.

— Ce i-a intrat în cap, acum, să plece în străinătate? Pe vremurile astea turburi!

— Domnule, zise Gaittany lui Smărăndache când îi raportă asupra întrevederii, e curios. Nu vrea. Am impresia că nu dorește să pleci de lângă el.

— Atunci să-i dea altceva, protestă Smărăndăchioaia.

— Nu-nțeleg nimic, își mărturisi Gaittany incompetența. Vom mai încerca.

A doua zi după refuz Pomponescu mîncă în oraș cu Smărăndache și Smărăndăchioaia, îi duse la concert în loja sa, se purtă fața de ei cu o delicateță nespusă, spre invidia cunoscuților lui Smărăndache. Smărăndăchioaiei, Pomponescu îi oferă, cu știința și alegerea doamnei Pomponescu, un *itui* de aur pentru *rouge*. Purtarea părea paradoxală.

— Ești un om fericit, îi zise cu alt prilej Pomponescu lui Smărăndache. Duci o viață liniștită, lipsită de complicații inutile. Așa aș fi visat eu să trăiesc, dacă nu m-ar fi împins înainte mama. Fără nici o vanitate de a impune numele meu altora, mulțumit să fiu îmbrățișat de toată lumea. Toate casele îți sînt deschise, nu te invidiază nimeni și nu pretinzi a face fapte imposibile. Și mai vrei posturi!

în filozofia lui Pomponescu intra o mare doză de egoism. Avea nevoie de Smărăndache fiindcă acesta îi raporta tot ce se vorbea în felurite cercuri. Chiar și în materie politică, judecățile lui Smărăndache erau ascultate cu atenție.

— Cu cine te-ai mai întîlnit astăzi? întrebă Pomponescu.

— L-am văzut pe Hangerliu.

Ca să-și ascundă setea de a ști ce vorbesc alții, Pomponescu luă un ton pompos.

— Ei, și ce mai spune Hangerliu?

100 — Pretinde ca zilele guvernului sînt numărate.

— Așa de curînd? ironiza Pomponescu, adumbrindu-se totuși.

Din ce în ce mai mult Pomponescu descosea pe Smărăndache ce credea lumea despre el, ajunse să-l întrebe dacă expoziția proiectelor avusese un ecou. Imaginea despre sine, pe care nu și-o putuse face obiectiv din cauza prelungirii tăcerii respectuoase, căuta s-o extragă acum prin anchetă de la Smărăndache, care făcea tot posibilul să culeagă ecouri. Chiar și fața de Indolenta Pomponescu avea un chin. Stilul ei calm îi convenea, nu-l satisfăcea totuși completa obiectivitate a acesteia. Ar fi voit s-o vadă mai invadată de persoana sa. După o scurtă fază de subiecțiune, Ioana se adapta calității de ministru a lui Pomponescu și nu mai părea a-i acorda nici o importanță, nereacționînd în nici un chip cînd Pomponescu se proclama agasat de demnități. Pentru Indolenta, un gagist de la Operă, Pomponescu sau regele Angliei ședea pe același plan, poate cu o nuanță de interes mai acut profesional pentru cel dintîi. Nimeni nu se distingea în mod deosebit în ochii Indolentei, insensibilă la renume. Și cu toate astea, Indolenta avea instrucție, cunoștea autorii clasici. E de presupus că dacă s-ar fi prezentat Lamartine în persoană, a cărui operă, o analizase în școală, nu s-ar fi turburat. Nici muzica nu dădea vîrtejuri Indolentei și, cu toate că prin educație făcea distincție între un compozitor bun și unul vulgar și avea instinct muzical, nu suferea pentru imaginile lui Mozart, Beethoven sau Chopîn. Emoția ei era fizică, sub durată cîntecului, cînd trupul intra într-o erecție musculară, care înnobila toată ființa. Momentele cele mai distinse ale Indolentei se ghiceau a fi tocmai cele mai riscate, convulsiunile erotice. După acest entuziasm secret, cădea 101

ziua într-o apatie decentă și inexpressivă. Lui Pomponescu îi era frică de femeile petulante, de formulă instabilă și cu inițiativa brutală. Astfel, nu se adapta deplin decît femeilor care îl conduceau politicos sau celor care se lăsau conduse docil. Indolenta avea numai calmul, nu era însă nici stăpînă, nici sclavă. Conflictul dintre Ioanide și ea se repeta cu Pomponescu într-o variantă surdă. Ioanide dorea să fie ocolit discret de femeie în clipele lui de abstracțiune, Pomponescu simțea nevoia de a sta în fața unei oglinzi. Ministrul ancheta în repetate rînduri pe Smărăndăchioaia prin raport la Ioana.

— Crezi că e satisfăcută de mine? Ce spune, cum mă vede?

Zadarnic se strădui Smărăndăchioaia să smulgă de la Indolenta elementele unui portret al lui Pomponescu, aceea nu-și compusese o asemenea imagine, într-o zi, la ceai, Pomponescu avu gust de dialog filozofic.

— Îmbătrînim, zise el zărindu-și în oglindă un fir alb în mustața insuficient tușinată.

— Ești foarte bine, declara Indolenta, de unde-ți vin astfel de idei?

Pomponescu se bucură o clipă, crezînd că a trezit în Ioana instinctul portretistic. Dar Ioana nu persevera.

— Bine, ce înseamnă bine? continuă meditația ministrul. Ne menținem, e adevărat, cîtăva vreme. Timpul însă trece, azi sînt cu un an mai bătrîn decît anul trecut în aceeași zi.

— E mai cuminte să nu ne gîndim! Ne neurastemizăm.

Pomponescu luă o figură cu umor indignată și spuse important, rîrind silabele bombastic:

— Asta numești tu ne-u-ra-ste-nie? Asta se cheamă me-lan-co-lie!

— Ce deosebire este?

— Foarte mare! Neurastenia este o boală, melancolia e singura plăcere acordată vîrstei noastre.

Indolenta nu pricepu seriozitatea filozofiei lui Pomponescu, iar Pomponescu însuși scăzu calitatea meditației prin satisfacția ce o simți profcîrînd definiția. El era melancolic numai ca ministru; îndată ce cădea din minister, se tonifica, visînd altă promovare.

— Pe urmă, exagerezi, adăugă Indolenta, fiindcă femeile îmbătrînesc înaintea bărbaților. N-ai de ce să te plîngi.

— E o iluzie. Femeile îmbătrînesc uneori fizicește, însă mai gravă decît toate c îmbătrînirea morala, de care sînt amenințați în particular bărbații. Femeile au copii, în care se simt reîntîrînd.

— Ce vrea să zică îmbătrînirea morală? Nu înțeleg,

— A nu mai crede în idei, a simți că s-a dus timpul visării fără a fi făcut o o-pe-ră!

Pomponescu rărise iarăși, important, ultimul cuvînt.

— Ce, tu n-ai o operă?

Ministrul deveni interesat.

— Crezi?

Indolenta însă nu făcu nici o destăinuire reconfortantă și lăsă toată răspunderea celuilalt.

— Tu știi mai bine decît oricine!

— Părerea noastră! oftă Pomponescu. Numai atît n-ajunge! în tinereță am făcut poezii pe care le declamam cu glas tare prin odaie, crezîndu-le niște capodopere. Cînd le-am regăsit printre hîrtii, cu douăzeci de ani mai tîrziu, mi s-au părut rușinoase. Firește, le-am aruncat pe foc, ca să nu mi

le găsească cineva. Ne trebuie un public care să creadă în noi, să aplaude așa cum aplaudă când cânti tu.

– Și pe tine te aplaudă când vorbești!

Pomponescu tresări.

– Crezi că vorbele aruncate o dată mai pot să deștepte în generațiile viitoare o emoție? Iată o întrebare.

Ministrul, anxios, aștepta ca Ioana să zică: « Sînt convinsă! Numele lui Demostene a rămas. » Dar ea, impasibilă, zise doar:

– Tu știi mai bine decît oricine !

XXII

Saferian petrecea acum ziua aproape numai întins pe sofa, în urma inflamației picioarelor. Inima, rinichii nu-i erau în stare bună, din cauza existenței sedentare, fenomene reumatice și arterosclerotice se adăugau. Nu se mai cobora la parter, de afacerile casei se ocupau mai mult Demirgian și Sultana. Saferian dădea doar sfaturi. încolo era voinic, se simțea sănătos, era invadat însă de psihoza migrației. Voia să fugă din fața unui inamic invizibil. Manigomian nu era ceea ce se cheamă un nevrozat, deoarece de această psihoză sufereau mulți din colegii lui de breaslă, exprima cu mai multă agitație o stare de spirit comună. Lîngă sofaua lui Saferian se găseau două mormane de covoare persane întoarse pe dos și împăturite, alese de el personal din piesele cele mai bune, sustrase din emoție estetică circulației comerciale. Afară de aceasta, așezat pe dușumea se vedea un glob terestru

104 așa de mare, încît de pe sofa Saferian îl putea învîrți

cu mîna și contempla. 11 adusese Demirgian, dintr-un fond de mobile vechi. Manigomian primea un jurnal armenesc apărînd la Stambul și unul franțuzesc din Cairo, *la Bourse*, pe care le citea și răsceita, căutînd a ghici sensurile dintre rînduri. Acestea nu-l mulțumeau și căuta lumini în convorbirile cu prietenii, pe care îi descosea asupra tuturor evenimentelor posibile. Smărăndache îi făcea deosebită plăcere, fiindcă era informat în toate direcțiile și venea în contact cu cercurile politice.

– Ce se mai aude, domnul Smărăndache? (Manigomian întrebuița foarte rar vocativul « domnule ».)

– Cred că într-un timp apropiat, două-trei luni cel mult, nemții vor ataca Polonia.

– Rău, domnul Smărăndache, e rău!

– Depinde din ce punct de vedere privim chestiunea.

– Dacă nu e pace, nu-i comerț, afacerile nu merg,

– Pentru comerț, acțiunea Germaniei e favorabilă. Va întîrzia cu cîtiva ani cel puțin socializarea Europei.

– Numai cu cîtiva ani?

– Nu cred mai mult, socialismul e inerent dialecticii istoriei, mai curînd sau mai tîrziu structura capitalistă se va prăbuși.

– E rău, domnul Smărăndache, rău.

Smărăndache, din politeță, proroga data prăbușirii capitalismului.

– Poate nu în cîtiva ani, în cîteva decenii, în tot cazul, faza capitalistă e în declin.

Saferian era om deștept, însă capabil numai de speculație comercială, nu și de speculație filozofică și sociologică, deci din prevestirile lui Smărăndache înțelegea concret că va pierde capitalul său, ceea ce JOS

pentru el însemna sfârșitul lumii. Să nu poți vinde reprezenta în imaginația lui un chin infernal. Raiul însuși și-l imagina cu magazine de covoare și anticariat. În urma unui astfel de aviz pesimist, Manigomian chema pe Demirgian:

– Să vinzi covorul ăsta, lucru bun, păcat, să nu-1 dai ieftin, mai bine cadou.

Astfel, încetul cu încetul mormanul de covoare diminua, ca un grafic politic.

Manigomian conferea cu persoanele care picau din Orientul Imediat. Dacă auzea printre negustori de sosirea cuiva de la Atena, îl chema.

– Cum este viața la Atena?

– Binișor!

– Comerțul merge?

– Merge și nu prea. Sărăcie mare.

– Cel puțin e siguranță pentru comerciant, nu pierzi capitalul.

– Siguranță și nu prea, mai bine e aici, acolo e burzuluiala mare printre muncitorii din port. Armatorii se tem. Unii au lichidat, s-au dus în Egipt, ba unul a plecat în Rhodezia.

– Unde e asta?

– Dracu știe, prin Africa de sud.

Manigomian suspina și învîrtea globul. Întîmplarca făcu ca un tînăr armean să-i scrie de la Capetown, trimițîndu-i și un jurnal *Cape Times*, în care era încercuită cu roșu reclama firmei respectivelui. Scria că-i merge foarte bine.

– S-a mărit lumea, zicea Saferian, ce păcat, prea bătrîn, picioarele nu mă țin.

Însă ideea că mai jos, în jurul Mediteranei, era mai bine îi era de mult înfiptă în minte, cu concursul de altfel al Sultanei. Saferian consultă pe Smărăndache.

– Domnul Smărăndache, azi e mai sigur pentru comerț în Egipt, în Asia Mică. Englezii țin frîul.

Smărăndache trecea printr-o criză de haos și scepticism din cauza prea vastei lui informații.

– Nu prea e sigur nici acolo. E o mișcare fermă printre oamenii de culoare și în dominioane. Englezii înșiși își dau seama de prăbușirea sistemului și încearcă să-l înlocuiască printr-o rețea de alianțe comerciale. La cea dintîi zguduitoră a războiului, popoarele se vor elibera. Desprinderea Egiptului și a Indiei e un fapt iminent. Arabii se agită de mult, Madagascarul (mi-a spus un malgaș pe care l-am cunoscut la Paris) are o tendință separatistă acută, negrii s-au civilizat, nu mai acceptă pe europeni decît provizoriu, pînă se pun la punct cu tehnica. După părerea mea, europenii vor fi expulzați din Asia și Africa sau vor fi absorbiți, prin împerechere cu indigenii. Deja în America . . .

Lui Saferian un asemenea oracol îi dădea vertij. 1 se părea că pe unde calcă solul e moale, cedînd ca vata la apăsarea piciorului.

– Atunci unde e sigur, domnul Smărăndache?

– Eu cred că în jurul Mediteranei, în Grecia, Sicilia (care e posibil să se despartă de Italia), în Spania. Aci tradiția individualista grcco-latină e mai puternică.

Saferian chemă pe Demirgian și-i arată cu lacrimi în ochi niște icoane rezemate de perete.

– Să vinzi din icoanele astea, lucru rar, artă orientală, să nu le dai pe nimic, mai bine cadou!

Pe încetul, odăile lui Saferian se goliră de covoare, icoane, șaluri, mobile încrustate cu sidef, dușumelele rămaseră nude, pereții aproape goi, ca la o casă în curs de evacuare. Numai sufrageria era încă intactă. Denudarea era încă iluzorie, și numai pentru ochiul

lui Saferian, Sultana, în complicitate cu Demirgian, profitând de faptul ca Saferian nu mai călca pe la parter, transportă lucrurile propuse pentru vânzare jos, ba chiar le dispuse în două saloane comunicante, ca într-un interior normal. Sultana nu credea de loc în catastrofe și considera desfacerea pripită drept o absurditate. Ea, care înainte sfătuisese pe Ioanide să emigreze în Egipt, voia acum să rămână în România și să se ocupe cu comerțul. Era îndreptățită că lui Manigomian îi va trece criza și se va bucura când, dându-se jos la parter, își va vedea toate obiectele lui preferate.

— Sultana, zicea Saferian, știi icoana cea frumoasă a Fecioarei Maria sub bolta de struguri? Lucru rar, oriental. Păcat, unde-o fi acum?

Era jos la parter, pe o sobă de teracotă, dar Sultana tăcea, spre a nu strica un efect viitor.

Un singur obiect fu înstrăinat, și anume, pendulul. Saferian, afectat de moartea Pichii, voi să aducă o mângâiere lui Ioanide și i-l trimise acasă. În odaia mică a arhitectului, unde fu așezat, pendulul lua proporții și teroriza cu dimensiunea și cu sunetul patul de fier. Totuși, Ioanide se simțea bine, și apele îl calmau așa cum te calmează valul de mare izbindu-te în umeri. Predarea obiectului fu făcută de Sultana în persoană, care însă ceru să vadă pe madam Ioanide și se prezentă singură ca fiica lui Saferian Manigomian. Față de Ioanide, care veni și el firește la întrevvedere, se purtă cu un tact surprinzător. Privirea ei nu înghețase, dar căpătase o nuanță de respect filial și o simpatie sublimată de voluptăți. Strânse mâna lui Ioanide fără turburare, înlăturându-i de la început orice panică. Nu folosi decât pluralul și împărți așa de bine interesul între Ioanide și doamna Ioanide, încât orice echivoc,

de-ar fi existat, fu risipit. Ce se întâmplase? Sultana, fire vibrantă, meridională, intuise în fizionomia lui Ioanide profunda rană paternă. Abia atunci înțelese cuvintele pe care i le spusese altădată arhitectul și-și dădu seama de inconveniența legăturilor erotice. Ioanide îi apără mai uman, superior unui banal candidat la dragoste, și chiar faptul de a-l ști afemeiat îi produse o altă impresie. Ioanide iubea femeia pe toate registrele, patern, conjugal și liber, era un om dedicat eternului feminin. Frenezia de la început a Sultanei se converti brusc în sentimentalism, voi să înlocuiască, în măsura în care putea, pe Pica. Frecventa pe madam Ioanide și o copleșea de toate gingășiile posibile. Procurându-și o fotografie a Pichii, comandă prin Expertul un bust surprinzător de reușit, în care artistul, folosind mijloace simple, evoca mișcarea caracteristică a părului Pichii dintr-o parte într-alta. O seară întreagă, soții Ioanide priviră emoționați imaginea postumă. În fine, Sultana își dezvoltă noua ipostază pînă la sfîrșit, ceru consilii pentru propria ei viață doamnei Ioanide și indirect lui Ioanide însuși. În timp ce viața pasională se metamorfoza astfel, o altă latură psihologică își făcea apariția. După cum observase însuși Saferian, Sultana avea vocația comerțului. În curînd luă în mîinile ei toate firele magazinelor tatălui său, conduse totul mai departe cu un deplin succes. Se pricepea tot așa de bine în specula cu materiale comune, ca și în comerțul de artă. Ea fu aceea care născoci sistemul de a se vinde piper și alte mirodenii, într-o vreme cînd începeau să lipsească de pe piață, în cantități farmaceutice, în plicuri triumphiulare. Cîștigul la kilogram devenea respectabil. Un cilindru de scorțișoară era zdrobit în piuliță și împărțit în multe plicuri. Cititoare de publicații străine, avea

idei în materie de prezentare a mărfurilor, introducea mici calendare în punga cu petit-beurre sau oferea la o cumpărătură mai apreciazabilă mostre comestibile. Acestea erau numai mici petreceri. Sultana făcea și alte combinații, depășind sfera ei strictă de activitate. Cea mai inofensivă fu aceea de a procura pentru magazinele de covoare stoffe fine de damă, mătăsuri, lame", brocart pentru mobile și pentru rochiile, vopsele de par, farduri scumpe, parfumuri rare, tot ce prin izbucnirea unui război putea să devină rar și să fie revândut scump amatorilor cu bani. Din sectorul acesta, Sultana realizează mai târziu, în epoca celofibrei, cele mai solide câștiguri. În domeniul operelor de artă și al anticariatului, Sultana arată tot atîta competență. Consultîndu-se săptămînal cu Demirgian, Expertul și madam Valsamaky-Farfara, Sultana spori achizițiile de obiecte vechi, dar la vînzare proceda altfel. Cumula obiectele făcînd colecții și tipărind cataloage sau întocmea interioare complete din mobile de anticariat și le vindea solidar. Luînd ca temă cîteva acvaforte de Aman, adunase de pildă, mai ales cu concursul doamnei Farfara, un număr de mobile relegate, dar grațioase, pe care Expertul cu ajutorul tapițerilor le restaurase, și crease « un salon românesc din epoca lui Th. Aman », pe care-l petrecuse cu un preț impunător. Adoptînd sistemul de a restaura și a completa cu piese noi, Sultana începea să facă concurență magazinelor de mobile de lux. Angajase o domnișoară întoarsă din Italia care făcea excelente copii de maeștri și falsuri, desenînd și mobile, și cu ajutorul ei și al unui tapițer inteligent realiza interioare somptuoase, cu cachet de epocă. Cărțile vechi, fără interes pentru lectură, îmbrăcate în marochin și în pergament, le lua cu toptanul de

la anticari și din familii scăpătate, spre a face cu ele rafturi de volume vechi, exclusiv pentru plăcerea ochiului. Sultana împrumuta la un teatru interioarele sale, avînd grijă a anunța în program că mobilierul din actul în chestiune este de vînzare la sfîrșitul seriei de reprezentații. Spre deosebire de Saferian, Sultana începu să frecventeze casele scăpătate, însoțită de madam Valsamaky-Farfara, spre a nota obiectele și tablourile interesante. Mult mai informată în materie de artă, descoperi o mulțime de lucruri. Madam Farfara avea misiunea să înceapă tratative după termen. Sultana (care pînă atunci nu apărea în cercul prietenilor lui Saferian) intra în relații cu Gaittany și începu să înjghebe la Casa de artă expoziții retrospective de interioare, pe care apoi le vindea, după ce la entuziasmul vreunui vizitator Gaittany se oferea să se intereseze dacă nu cumva împrumutătoarea mobilierului nu e dispusă a-l vinde. Cîteva cadouri răsplăti concursul lui Gaittany, Sultana trimise pe Expertul acasă la Hagienuş, unde acela găsi prin odaie, săli și pivniță fragmente surprinzătoare (inscripții, bucăți de basorelieuri și de statui orientale), care, bine expuse, găsiră amatori fervenți. Deși somat de Petrișor, Hagienuş nu voi să le vîndă.

— Asta e toată fericirea mea, astea și memoria mamei voastre. Cînd voi muri faceți ce vreți, acum nu le dau.

— Le țineai în pivniță!

— Acolo în pivniță le văd cînd mă duc să iau vin cu luminarea, și am o tresărire, o bucurie.

Hagienuş exagera în bună parte, căci deși era amator de vechituri, pe care le luase de altminteri pe nimic, nu făcuse caz de ele. Acum era înduioșat a trece drept emerit colecționar și poza în maniac, ni

într-un cuvînt, Sultana continua strălucit activitatea lui Saferian, perfecționînd-o și întreținînd acel aer de snobism artistic atît de propice desfacerii vechiturilor. Ieșind în lume, Sultana deveni simpatcă și căutată și suplini cu succes pe Manigomian. Madam Pomponescu, dînd o recepție acasă, îi solicită luminile, iar Sultana, împrumutînd din depozitul ei mobilele, covoarele și lustrurile de care avu nevoie, conform planului Expertului, compuse interioare feerice. Nostim este că Sultana făcu vînzări cu acest prilej. Un diplomat, vărînd un covor persan, rămase entuziasmat.

— Nu-i așa? îl încuraja Gaïttany. E minunat, aveți toata dreptatea. (Apoi la ureche.) Cred că e de vînzare, ha-ha-ha!

Auzind cuvîntul « vînzare », unii din cei de față traseră cu urechea. Astfel, recepția fu denumită, grație lui Smărăndache, « bazarul Pomponescu ».

Potolindu-se de impulsuni erotice față de Ioanide, Sultana nu-și transferă interesul asupra altora mai tineri. Un moment Ioanide avu bănuiala că Sultana, printr-un proces de analogie și rectificare a vîrstei, ar putea să se oprească la Tudorel, asupra căruia menținuse cîteva priviri lungi. Dar Sultana, devenită comerciantă, părea că se vindecase de frivolitate. Singurul bărbat mai tînăr cu care vorbea îndelung era acum Demirgian, față de care nu demonstra de loc vreo atenție excepțională. Acesta se purta cu Sultana corect, ca un funcționar față de patroană. Nasul cocoșat al lui Demirgian nu producea totuși nici un fel de repulsie, și Sultana considera adesea cu interes pe tînărul comis-general, a cărui iscusință i se părea remarcabilă, mai ales în chipul de a ocoli severitățile fiscale. Află că Demirgian urmase Academia comercială și Dreptul în timpul cînd era la

Saferian, și-l găsi destul de cultivat. În odaia pe care o locuia la Saferian, în fundul curții, își compusese un interior sobru, dar cu gust, fără anticarii, cu excepția cîtorva obiecte. Citea numai romane de aventuri, alese cu grijă, și avea o motocicletă, dezideratul imediat consecutiv fiind o barcă cu motor. Convorbînd din ce în ce mai strîns cu Demirgian, Sultana descoperi că idealul său era de a nu avea nici un ideal. Mai clar, Demirgian nu aspira să-și facă un nume, nu voia să se illustreze nici în război, nici în politică, nu avea nici cea mai mica spaimă de a fi anonim. Dramatică i se părea nu situația de a rata eternitatea ca Pomponescu, ci de a rata viața. Destul de deștept ca să-și formuleze o fragmentară concepție, dacă nu propriu-zis filozofie, nu se purta așa în urma raționamentului, ci fiindcă era astfel construit congenital.

— Dacă toți oamenii ar voi să fie vestiți, cine ar putea să țină minte atîtea milioane de personalități? Nouă ni-e dat să trăim cu rîndul, ca florile.

Pentru un gînditor, Demirgian ar fi reprezentat un fel de pesimist, dar era un pesimist bine dispus, care nu-și dădea socoteala în ce tip de *Welfanschauung* se clasa. Demirgian se vedea toată viața ca un funcționar comercial bine plătit și considerat cel mult un patron, și cînd observa pe unii ca Smărăndache preocupîndu-se la schimbări de ministere, de posturi, rîdea. E drept că, fiind armean, avea sentimentul că nu se poate promova decît pe un spațiu limitat, cu toate astea, de l-ar fi chemat în Armenia ca șef de stat, ar fi refuzat, căutînd tot un loc de funcționar comercial într-o prăvălie de covoare și obiecte orientale. În igiena sufletească și fizica a lui Demirgian, a sta șase zile pe săptămînă în magazin, iar de la o vreme a supraveghea tot co-

merțul lui Saferian era o necesitate. Dacă n-ar fi existat, Saferian trebuia inventat. Demirgian nu lucra în silă, ci din conștiinciozitate, aflându-se mereu în treabă din proprie inițiativă. De se întâmpla să se găsească neocupat într-o după-amiază, scrutînd cu ochii prin prăvălie, descoperea o molie.

— Sahag, striga el, ia întoarce repede covoarele alea, să știi că s-au umplut de molii. Să faci bine să te duci la drogherie.

Cu mâinile în buzunar, Demirgian se plimba altă dată prin fața magazinului, încercînd să se pună în psihologia unui client.

— Nu-i bine vitrina, prea sînt adunate toate ca la un bazar, nu se vede marfa, nu atrage ochiul. Lumină, claritate!

Și cu creionul pe o bucată de hîrtie schița decorul vitrinei. Asta în zi de lucru. Cînd sosea duminica, Demirgian nu mai voia să știe de prăvălie. După ce o închidea bine cu uși de fier și examina înainte de a ieși contorul electric, întrerupînd siguranțele, pleca pe alt continent moral. Ca milioane de indivizi anonimi, Demirgian avea recreația duminicală, încă din zorii zilei, pe anotîmp frumos, se auzea un duduie teribil în fundul curții lui Saferian, și aproape mimaidecît Demirgian ieșea ca un bolid pe poartă, călare pe motocicletă lui. Pleca în excursii în afară din oraș, la Ploiești, la Dunăre. Atunci dacă s-ar fi desfăcut pe șosea un covor persan mirific, Demirgian ar fi trecut cu motocicletă deasupra, fără să se oprească. Demirgian mai frecventa de asemeni balurile, și cînd nu erau acestea, sălile de dans sau familiile cu fete unde se dansa, nu în scopuri matrimoniale, ci numai sportive. Demirgian juca tenis cînd avea cu cine, fiind înscris într-un club, și înota vînjos în apă dulce și curgătoare, precum Dună-

rea. Cînd îl vedeai moțăind cîteodată pe un morman de covoare, n-ai fi crezut că Demirgian e un om așa de vînjos. Însă și în privința sanitară suferea de unele contradicții. Se arunca în Dunăre și nu suporta vederea gîndacilor sau a păianjenilor, precum nici a racilor. Atunci făcea o strimbătură de dezgust și se simțea rău fizicește. De aceea puneă să se curețe riguros prin localuri. Nu mîncă gras, preferînd carnea de berbec. Bere nu puneă în gură, nici alcooluri, numai vin de Malaga sau Madera veritabil, cînd găsea, sau siropuri. În prăvălia de covoare expunea în postul Paștilor cutii de alva fină adusă din Turcia, dar, ciudățenie, nu suferea personal nici alvaua, nici tahînul. În schimb, murea după salamul de Sibiu, bine uscat, brumat, și după ghiuden. Dacă dăm aceste amănunte prozaice este fiindcă dintr-astea se alcătuia personalitatea lui Demirgian, un exponent a milioane de oameni. La cinematograful îi plăceau filmele cu pirați, la teatru — Shakespeare și Ibsen (fără a motiva aceste preferințe), dar cînd venea cirul, mergea de două ori la același spectacol, în materie literară, Demirgian poseda toată colecția romanelor de aventuri *Le masque*, avea operele lui Edgar Poe, citise pe Dickens, pe Tolstoi, pe Dostoevski, Zola, Alphonse Daudet, Bourget, Theuriet, Benoit, Loti și alți romancieri moderni mai puțin importanți, n-auzise de loc de Flaubert, cu toate că urmase liceul. Prin hazard, acest autor nu fusese predat. Picîndu-i în magazin o ediție din *Don Quijote*, ilustrat de G. Dore, Demirgian îl citise și reținuse mai mult imaginile. În unele privințe, ignoranța sa era mare. Astfel, văzînd filmul *Don Quijote* cu Șaliapin, zise că era mai bun decît cartea. Nu știa cine e Cervantes, nici în ce secol a trăit și, lucru mai notabil, nu era de loc rușinat cînd era surprins

în ignoranță. Tot capitolul artelor și științelor nu constituia pentru Demirgian decît un fond din care se putea alimenta pentru nevoile sale strict personale, noțiunea valorilor absolute n-o avea. Astfel, prețuia motocicleta ca o marcă satisfacție proprie, totuși dacă i-ar fi fost prezentată o persoană cu titlul de inventator al motocicletei nu i-ar fi acordat nici o stimă. Atît de acuzat era interesul lui Demirgian pentru utilul și confortabilul din orice obiect, încît i se întîmpla și lui ca multora să citească o carte fără a se fi uitat pe copertă să vadă cine e autorul. Cu tot acest hedonism, Demirgian nutrea un fond de misticism sau mai degrabă de superstiție, începuse a se pasiona de cărți teozofice și nebuloase metapsihice, de operele doctorului Rudolf Steiner, de tot ce avea referință la Gotamo Buddha. Propriuzis, Demirgian nu înțelegea nimic, însă duminică, după o săptămînă de tocmeli și contabilitate, astfel de lecturi îi dădeau o senzație spirituală de șoc, sinonimă cu voluptatea de a se simți călare pe plesnelele motocicletei. Demirgian era senzual, și printre covoare păstra culegeri de pornografii plastice chineze și japoneze, remarcă prin vitrină, pe stradă, femeile cu un detaliu picant, nu priza trupurile macerate, ci carnația planturoasă. Afară de aceasta, îi plăceau copiii și-i săruta sonor pe obraji. Desigur, Demirgian era un spirit mediocru, însă un suflet sănătos, cinstit, cu un instinct al lucrurilor fine și de o discreție desăvîrșită.

Deplasată din văpaia masivă a lui Ioanide și intrată în exactitudinea comerțului, Sultana, care, cu toată instrucția ei, era un temperament focos, nu un spirit metafizic, recepta cu consolare la început caracterul solid al lui Demirgian, întocmai ca o bolnavă calmată de apropierea în halat alb a docto-

rului zîmbitor. Demirgian înțelegea perfect toate gîndurile ei, acceptînd fără contradicție, ca foarte rezonabile, chiar pe cele mai hazardate și avea însușirea de a nu uita nimic, continuînd singur pe un impuls dat. Sultana începu să joace tenis cu Demirgian și notă favorabil îndemnarea tînărului armean cu nas cocoșat. Consimți să meargă cu el la ștrand și-și făcu o opinie nu se poate mai bună despre aptitudinea la natație a lui Demirgian prin raport la pusilanimitatea lui Kevorg. în cele din urmă curiozitatea împinse pe Sultana să examineze motocicleta lui Demirgian, care sugera cumpărarea unui ataș. Sultana zise că nu era copil mic să stea în căruț și încalecă îndărătul vehiculului, iar într-o bună zi, îmbrăcată sportiv și cu rucsac, porni la Brașov călare pe grătarul din spatele motocicletei. Acestea erau semne sigure de acomodament moral între Sultana și Demirgian, și toată lumea nu mai avu nici un dubiu că cei doi se-ndreaptă spre căsătorie. Un asemenea eveniment ar fi trebuit să bucure pe Manigomian, avînd în vedere în primul rînd că Sultana învinsese periculoasa ei nevroză erotică. Acum fata avea un obraz sănătos, brun, poate cam brutal, respira o condiție fiziologică excelentă. Totuși, Saferian clătina din cap melancolic și făcea anume aluzii fața de prieteni.

— Demirgian, bun, om de afaceri, priceput, harnic. Are nevoie de nevastă blîndă, nepretențioasă.

Asta pentru a spune ocolit că Sultana, fată cu pretenții, nu se poate căsători cu un funcționar comercial. Saferian n-avea nimic contra lui Demirgian și nici nu îndrăzneă să contrarieze pe Sultana, fiindcă știa că nu ar fi găsit argumente serioase. Ce era Demirgian și ce era el, Saferian? Toți vînzători de cafea sau de covoare. Aci nu există ierarhie.

Bani oricine poate câștiga. Altceva era la mijloc. Dacă Saferian, personal, nu putea trăi fără comerț, pentru Sultana visa un om dinafară tagmei, un artist, un doctor, un ofițer. Fiecare părinte, oricât de strălucit în profesia lui, vrea să salveze pe copii de mizeriile meseriei sale și să-i facă altceva. Hagienuş era încântat că fiu-său, Petrişor, era ofițer, Ioanide nu regretase că Tudorel nu se făcuse arhitect. Tot astfel, Saferian sperase ca Sultana să iasă din cafele, să se căsătorească cu cineva din categoria acelor care-l frecventau salonul. O fată așa cultă, deșteaptă!... Demirgian, băiat bun, n-avea ce zice, însă cafegiu subțire. Miine s-ar fi îngrășat și ar fi căpătat moravuri deșănțate și acea neglijență fizică proprie celor din branșa sa. Saferian cunoscuse pe tatăl lui Demirgian: în tinerețe slab și vînjos, la bătrînețe umflat, expus hidropiziei. Cît despre « blîndețea » pe care o reclama Saferian pentru eventuala soție a lui Demirgian, era și ea o aluzie la caracterul latent al Sultanei prin analogie cu mamă-sa. Aceea, ardentă la început, devenise după căsătorie autoritară, stridentă și, ca un indiciu al schimbării de caracter, un puf negru pronunțat îi crescuse pe deasupra buzei superioare. La fel Sultana, care avea sprîncenele foarte negre și îmbinate, începea să capete o ușoară mustață, deocamdată grațioasă. Singura speranță era aceea că la inteligență Sultana semăna cu răposata soră a lui Manigomian, cu mătușă-sa. Sub aceste auspicii era greu de stabilit cine făcea o afacere rea: Sultana, ori Demirgian?

După o destul de lungă familiarizare la ștrand, la tenis și pe motocicletă, Sultana chemă într-o zi pe Demirgian.

– Ascultă, Demirgian, tu nu vrei să te însori?

– Ba m-aș însura, răspunse acela privind-o cu circumspecție, ca într-un început de tocmeală dificilă. Mi-ai găsit cumva vreo partidă?

– Nu, ți-aș propune să te însori cu mine.

– Nu m-aș da înapoi!

– Prea grozav nu ești, dar ai bărbăție în tine, nu întristezi o femeie. Să te mai cultivi totuși.

– Să ne luăm!

– Dar să știi, mutre să nu-mi faci. Sînt senzuală, cît sînt tinăra poate să te înșel din cînd în cînd... discret.

– Și eu sînt senzual... am o fată, aș vrea s-o mai țin.

– N-ai decît! să n-o văd prin casă.

– Mai am o pretenție.

– Ce anume?

– Îmi plac copiii. Să-mi faci cel puțin doi copii.

– Am să-ți fac dacă pot, ceva mai tîrziu. Dacă nu, fa-i cu cine vrei, îi primesc ca pe ai mei. Parcă ce importanță are? Copiii sînt frumoși oricum, de-i fac eu sau de-i face altcineva.

– Atunci, foarte bine, primesc.

– Vreau să te mai întreb un lucru: ești sănătos? De altfel o să-mi aduci certificat.

– N-ai nici o grijă, sînt fără cusur.

– Poți să vii să mă săruți.

Acest dialog nemaipomenit, cu toate acestea autentic, se ținu între Demirgian și Sultana, care după aceea se îmbrățișară foarte călduros, privindu-se reciproc, ca spre a se încredința de excelența tîrgului încheiat.

După acest acord, Sultana, ținînd de mîna pe Demirgian, merse la Saferian.

– Tată, zise, am să-ți spun o veste: mă mărit cu Demirgian.

– Așa? Vrei tu? Vă învoiți?
– Ne-am înțeles pe deplin. O să fie bine și pentru comerțul dumitale.
– Și când faceți nunta?
– Numai decît, îndată ce ies hîrtille.
– Trebuia să spuneți din vreme, să ne pregătim.
– Nu trebuie nici o pregătire, vom face totul între noi, fără să știe nimeni. Am trecut altădată prin emoțiile ceremoniei.
– Dumnezeu să vă ajute, să vă binecuvînteze! Tot ce am al vostru este.

Deși expeditivă și autoritară, Sultana nu era mai puțin emotivă. Cît despre Demirgian, acest mod de uniune conjugală i se păru original. Deci amîndoi luară cîte-o mină a lui Saferian și o sărutară. Modernismul și arhaismul se îmbinau.

Cu toată înfățișarea scandaloasă a dialogului, uniunea Demirgian–Sultana nu decurse în modul libertin în care ne-am închipui. « Fata » lui Demirgian nu exista, și Demirgian însuși făcuse paradă de senzualitate, ca să nu se arate mai puțin « modern » decît Sultana, care la rîndu-i arborase cinismul de frică să nu întîmpine rezerve din partea lui Demirgian. Nu trăda alcovul, în schimb trata pe Demirgian cu autoritate, și soțul verifica la tot pasul superioritatea Sultanei. Astfel, Sultana constată că Demirgian nu cunoștea denumirea, stilul și valoarea mobilelor vechi, din care se ofereau tot mai multe de la casele scăpătate.

– Uite ce ne-a trimis madam Valsamaky-Farfara de la o familie, zise Demirgian arătînd un specimen. Niște scaune de rogojină. Ce să facem cu ele?

– Țasta e *fauteuil de paille Louis Quinze*, în lemn de nuc. Splendid ! Cu o tapiserie de pekin deasupra

lui, dacă reparăm împletitura, scoatem un mobilier superb. Și ce mai are?

– Douăsprezece scaune de astea și un pupitru, ăsta de aici. Lipsește un sertar.

– Și ce dacă lipsește? îi facem unul nou. E de lemn de trandafir, mobilă autentică. Facem o garnitură de epocă și o vindem cu totul.

Sultana comandă la Milano țesături pentru mobile vechi, tafta, pekin, satin, moar, *velour rayé*, imitație de velur de Utrecht gofrat și alte materii, unele foarte moderne, dar ajustabile cu mobila secolelor trecute. Observînd însă că publicului îi plac mobile greoaie cu sculpturi complicate, pe care le expuneau unele magazine de mobile cu pretenții de lux, angaja și pentru aceasta un tînăr artist care copia mobile vechi și supraveghea execuția în atelier. Sultana cumpăra cu toptanul mobile de nuc complet degradate, cariate, ciuruite. Bucăți din lemnul acestora erau introduse în structura mobilelor noi, în așa fel încît magazinul pretindea a vinde anticărie restaurată.

– Priviți aici, nu vedeți găurile de cari? Mobilă autentică. Nucul rezistă. Piese au fost completate pe liniile lor vechi. Aveți o garnitură solidă, cu tapiserie modernă, copiată după cea veche și istorică.

Unde era interesantă Sultana, era la reclama mărfii, căci începuse a coborî la afacerile de vînzare. Cînd se prezenta un amator pentru un obiect notat în mod special pe catalogul Sultanei, Demirgian vestea clientul ca nu poate decide singur și chema pe Sultana. Evident, cumpărătorii nu erau de obicei mari intelectuali, oameni fără bani, ci burghezi bogați, ahtiați de lux ți pător. Sultana avea o manieră de a exclama și de a elogia complet dezarmantă.

Astfel, clientul se atașase de un soi de garderob de nuc foarte înalt și cu multe sculpturi, care îi plăcea fiindcă era mare și umplea locul.

~ Aș lua garderobul ăsta, dacă nu l-ați da așa de scump.

– Dar e o «rmoire normande, dragă domnule.

– Pardon, asta am vrut să zic și eu, armoîre.

– Normande, domnule! apăsa Sultana, ca și când calificativul « normand » reprezenta un caracter de teribilitate în sine.

– Dar dulapul ăsta ?

– Vreți să spuneți bufetul breton ?

La enunțarea prețului, clientul se dezamăgea. Sultana îl stimula:

– Gîndiți-vă și dumneavoastră! E un bufet breton.

Un om cu umor ar fi ripostat: « Și ce dacă e un bufet breton? » însă nu reclama nimeni, din cauza misticismului cu care profera cuvintele Sultana. Clientul fără cunoștințe artistice nu îndrăznea să-și dezvăluie ignoranța. De altfel, dacă încerca o obiecție, Sultana era înarmată, căci cumpărase o mulțime de opere cu planșe, spre a le pune la îndemîna lui Demirgian.

– Dați-mi mai convenabil mobilele astea.

– Imposibil! E unicul mobilier Cjittpendale autentic pe care îl veți găsi în România.

– Nu-i mare lucru. *Louis Quinze, Louis Seize, empire*, astea au trecut.

– N-are valoare o mobilă Chippendale ? Vai de mine, dragă doamnă! Mă costă transportul, că le-aș trimite numaidcît în Anglia.

Sultana scotea repede un volum cu ilustrații, *Le meuble anglais*, peYiode deCfuppendale, și-l punea sub ochii clientei intimidată.

– Chippendale, *Hepplewhite*, Sheraton sînt creatori de mobile celebri, nu vă supărați!

Cel mai mic pretext făcea pe Sultana să scumpească marfa, și din teama ca nu cumva să se păcălească, ținîndu-se în curent cu reviste publicînd cronici pentru colecționari și consultînd opere de specialitate ca Emile Molinier, *Histoire ginerale des arts applique's ă Vindustrie*, ridica prețul îndată ce prototipul obiectului se găsea atestat undeva. Orice replică era zadarnică, Sultana arăta planșa și îi cea:

– Vedeți singur cu ce piesa aveți de-a face! E istorică l

De asemeni, dacă găsea în jurnale străine la coloana « vânzări la licitație » un preț incipient sau obținut pentru un obiect, îl transforma îndată în lei și-l lua ca bază pentru prețul unui obiect din aceeași categorie. Sultana introdusese, după opinia ei, criterii obiective și științifice. Lucru curios este că, în ciuda scumpirii exorbitante a lucrurilor, făcea afaceri mai bune din vânzări mai puține. Reputația de a vinde scump satisfăcea snobismul cumpărătorilor, și a avea obiecte de la Manigomian însemna acum a fi om cu dare de mîină. Chiar și calitativ, în ciuda falsurilor, clientul burghez trăgea un profit mai mare, fiindcă Sultana nu mai vindea după aprecierea la întîmplare a clienților, ci după un criteriu artistic. Cumpărai o copie cu bucăți de nuc cariat, dar era o copie după un prototip atestat, o mobilă de gust.

« Sultana asta, medita Demirgian, e mai negustor decît un bărbat. »

De aceea, de cîte ori se afla în dificultăți dădea măcar un telefon soției și-i cerea instrucții.

Pentru covoare, Sultana introduse metoda expozițiilor cu publicare de cataloage, prevăzute cu

introduceri asupra artei respective și cu reproduceri de tipuri. Semnalase încă un mare număr de portelane, vase, câni, pe care nu spera a le vinde. Din atâtea cumpărături de fonduri globale rămăsese acest depozit stînjenitor. Pentru veselă, farfurii cu peisaje etc, Sultana găsi un sistem. Comandă cîteva bufete pentru veselă expusă și etajere, după modele franțuzești, și le umplu de farfurii și câni, vînzîndu-le cu totul. Vasele mai mult sau mai puțin chinezești le prefăcu în lămpi electrice cu abajur și le expuse pe toate, aprinzîndu-le seara în magazin. Succesul fu fulgător.

Aceste ocupații avură înrîurire asupra fizicului. Sultana începu să se îngrașe, din cauză ca nu mai avea timp să se supravegheze corporal. Sedentari-tatea, ca și agitația au adesea același efect. Fața, umflindu-se puțin și devenind unsuroasă, îi aluneca în jos. Ochii se măriră, devenind de o negreață stăruitoare, în schimb nasul ee făcu mai coroiat. Fire mari de păr răsăreau de sub nări și în bărbie, iar gușa dădu indicații a se dubla. Metamorfoza aceasta nu se petrecu brusc, și, material vorbind, Sultana era mai mult sau mai puțin aceeași ca și înainte, contururile nu anulau formula ei fizică. Foarte curînd rămase gravidă și luă obiceiul să se legene în mers, iar picioarele i se îngroșară, începînd să semene oarecum cu ale lui Saferian. Sultana, tot discutînd cu clienții, dobîndi de la o vreme un ton strident, alternat cu ragușeală. Strigătul ei părea o comandă, și Demirgian tresărea și punea mîna la inimă cînd o auzea. Căpătase o frică nejustificată obiectiv, pentru că Sultana era foarte îndatoritoare cu el, frică nu mai puțin. Cînd Sultana striga: «Demir-gian, hai la masă», Demirgian avea un șoc și căuta un punct de sprijin în spațiu. Sultana nu mai juca

tenis, renunță la înot și la ecvitația pe motocicletă și, în așteptarea fericitului eveniment, împletea tricouri de lînă pentru viitorul prunc sau citea în șezlong romane franțuzești și englezești. Nu intra în confidență cu Demirgian asupra tuturor chestiunilor. Astfel, primea regulat din străinătate un buletin bătut la mașină, pe care-l consulta singură. Curios să știe ce citește Sultana, Demirgian dibui un astfel de buletin, pe care nevastă-sa îl vîrîse în cutia de la noptieră. El conținea o listă de nume sibiline și cifre sub titlul *Stock exchange prices*. Spre exemplu: Oii. A. — Ecuator 22/6; —6 d (prima cifră era sub coloana *MarJcet price*, a doua sub rubrica *Cfitinge*); A. — Egyptian 2³⁵₁₁₁;... — A. Iranian 7* - 1_M, Royal Dutch 23₄; Shell 3₁; 1i₈ etc. Versat în materie comercială, Demirgian înțelese îndată că Sultana se interesa de cursurile unor acțiuni petroliere din Orient. Ale cui vor fi fost? Fără îndoială, ale lui Saferian. Principalul era că Sultana se amesteca în astfel de lucruri aride și delicate, păstrînd totdeodată secretul. Sultana ascundea că primise comunicarea dividendului ce i se cuvenea lui Saferian pentru participarea la compania de iluminat a Bagdadului și de la tramvaiele din Calcutta (*Calcutta tramways*). Deși armean, lui Demirgian chestiunea i se părea de un exotism nebun și nu pricepea cum intrase Saferian în posesia unor astfel de acțiuni. Relațiile Sultanei cu oamenii importanți nu produceau nici o modificare a atitudinii comerciale, Sultana necedînd nici cu o iotă. O întîmplare este caracteristică. Într-unui din magazine atîrna de mult pe un perete un vast tablou în ulei, reprezentând un peisaj cu fund maritim, cu aspect general de tapiserie. Tabloul încurca locul, după opinia Sultanei; trebuia pus acolo ceva mai cald, un șal

turcesc, o oglindă venețiană. Pictura părea o banalitate oarecare învechită, poate un fals, și Sultana chemă pe Expert. Acesta dădu jos tabloul, examina atent pe din dos țesătura pânzei, contemplă peisajul și nu dădu imediat nici un aviz. Apoi reveni cu o monografie a lui Salvator Rosa, compară tabloul cu reproducerile din volum. După aceea aduse un fotograf și, la lumina magneziei, făcu fotografii, din care trimise în străinătate cîteva, una lui Lionello Venruri. Răspunsurile îi dădură certitudinea că avea de a face cu un Salvator Rosa. Spre a putea să-și explice proveniența, făcu o anchetă cu privire la migrația tabloului. El era în țară, după toate probabilitățile, din epoca 1840—1850, adus din Viena. Sultana ascultă sentința foarte grav, și după o consultație adîncă fixă un preț neobișnuit pînă atunci în magazinele sale pentru asemenea obiecte. Expuse bineînțeles tabloul cu un carton pe care era scris numele pictorului, cu adaosul 1615—1673, punîndu-l însă înăuntru pe un șevalet și cu un bec electric apărat de un abajur plat deasupra, spre a fi zărit de la ușă. Acum, Sultana, care înainte nu dăduse nici o importanță tabloului, se extazia față de alții înaintea lui:

— E superb, o piesă rară !

Toți membrii grupului fură aduși pe rînd să vizioneze descoperirea, și, cum era obiceiul, un fapt divers ca acesta se propagă în circuit. Gaittany și Smărăndache erau colportorii emeriți.

— Domnule, zicea Gaittany cînd venea vorba de Sultana, are un Salvator Rosa. E autentic, i-a scris Venturi. A dat lovitura!

În sinea lui, Gaittany nu gusta de loc tabloul, vorbea așa prin sugestie. Smărăndache comunică evenimentul doamnei Pomponescu, care, doritoare

a face pe interesantă, luă mașina și vizită magazinul. Sultana nu era. Demirgian însă repetă, profesional, după instrucțiunile nevastei:

— Este un lucru rar, foarte frumos.

Și spunînd aceasta, stinse și reaprînse lumina, fără nici un rost, cu gîndul de a dovedi că la toate nuanțele de reverberație tabloul revelă noi miracole.

Madam Pomponescu, femeie cu un anume simț de convenabil în decorație, fără cunoștințe artistice, era impresionată de efectul de tapiserie pe care tabloul îl producea în noua ramă lată, făcută dintr-o împletitură de crengi de aur stilizate, pe care i-o aplicase Sultana. Îl vedea în salonul ei, combinat cu lustrul de cristale. Reveni deci într-o zi cînd Sultana fusese prevenită. Așezate amîndouă pe cîte un fotoliu en gondole din depozitul de mobile în vânzare, începură tocmeala pe departe:

— Ești foarte pricepută, doamnă Demirgian, ai făcut din magazinul ăsta o adevărată expoziție de artă. E admirabil ! (Arătînd cu bastonul.) Ce covor frumos ! Roșul în special e delicios.

— Comerțul azi a devenit o specialitate complicată. Mai ales în branșa noastră trebuie să ai puțină cultură, și fler. Am început să mă pasionez!

— Văd. Peisajul de Salvator Rosa ar merge pe peretele din salon, e decorativ, știi, primim, și eu și ministrul avem destulă bătaie de cap. L-aș lua, dar e exorbitant, lasă-1 mai ieftin.

— Dar e un Salvator Rosa, doamnă, autentic,

— ăsta nu e un motiv să-1 vinzi așa de scump!

— Un Salvator Rosa ?

— Ascultă, am auzit că ești pe cale a avea un copil, chiar se vede puțin. Ce fericită ești! Rostul nostru, al femeilor, este să creștem copii. Știi pentru ce trăiești, pentru cine strîngi. Cu energia dumitale,

cu finețea pe care o ai, îl vei crește ca pe-o jucărie.
O să-I ții numai pe covoare de Persia.

– I-am și rezervat câteva. Aștept într-adevăr cu mare emoție, mai ales așa vrea să fie băiat.

– Biețele fete, de când se nasc sînt primite cu rea voință! Părinții adoră numai băieții.

– Fie și fată, la nevoie. Fetele au viața mai dramatică, asta e tot. Trec printr-o criză grozavă, știu asta prin mine însămi.

– O fată semănînd cu dumneata, crescută printre obiecte de artă, nu poate să nu ne reușită.

– Așa sper și eu.

– Ei, ce facem cu tabloul? Mai lași?

– E posibil?! Un Salvator Rosa? Unde mai găsiți o asemenea ocazie?

– Ce zici de vreme? Bănuiesc că o s-avem o toamnă superbă și lungă. Știu că ești foarte versată în taioruri, te-am zărit odată cu o stofă tabac splendidă. Nu tabac, așa ca frunza scorjită, ca foaia de arțar uscată care bate în roșu.

– Vă pricepeți în nuanțe!

– Eu mai puțin, dar dumneata! ... Aici e o beție pentru ochi, cum ai aranjat porțelanele, chili-murile, înainte ședeau toate pachete.

– Și mie îmi place toamna. De aceea iubesc Bucureștii. Prin septembrie–octombrie e la noi o vreme delicioasă, cînd cad frunzele. în Orient, toamna n-are personalitate.

– Apropo, mă înnebunesc după crizanteme, o s-avem o expoziție pe toamnă, tirziu. Sînt unele imense, ca niște flăcări.

– Printre flori îmi plac crizantemele, garoafele și trandafirii, puțin stînjeneii și crinii roșii, care, din nefericire, nu durează. Trebuie să ai mulți, ca să

tai zilnic. Crinul alb, chiparoasa, tot ce miroase violent îmi face oroare. Au ceva mortuar.

– Ai dreptate. îmi dai tabloul mai ieftin?

– Vi l-aș da bucuros, doamnă. Dar e un Salvator Rosa.

Sultana nu cedă nici în ruptul capului, iar madam Pomponescu, ambițioasă, n-avu încotro și-l cumpără. Dar cînd veni să-l ridice, într-o vineri, Demirgian se fîstîci și se scuză că nu-l poate preda în acea zi. Arată un carton pe care scria «reținut de doamna ministru Pomponescu», dovadă că nu era vorba de o schimbare de intenție. Era altceva. Sultana, superstițioasă, nu încheia vineri afaceri importante, avea convingerea că banii luați nu-i vor aduce noroc. A doua zi, sîmbăra dimineață în zori, tabloul fu adus acasă la madam Pomponescu.

– Nu mi-am închipuit că e așa de superstițioasă, zise madam Pomponescu despre Sultana. O femeie atît de tînără și de modernă!

Ciudat, cînd Pomponescu zări peisajul presupus de Salvator Rosa încreți din sprîncene. Visase cu câteva zile înainte că intra într-un golf asemenea aceluia din peisaj, cu multe coloane pe țărm, și înainta în apă în direcția unui sicriu de aur înflorit ca și raza tabloului și plutind în larg. Se deșteptase cu sentimentul că apa-i ajunsese la gură. Pictura îi făcu o impresie neplăcută, de funebru. Saferian, aflînd de vînzarea tabloului, se căina:

– Trebuia să-l faci cadou. Așa scump! Puteai să iei, dacă refuză gratis, cincizeci de mii de lei cel mult. Eu am dat cinci lei pe el.

Lui Pomponescu nu-i plăceau vechiturile în casă, voia mobilă nouă, folosită de el înția oară. Oglinda veche i se părea înțesată pe dedesubt cu fantome, pe canapelele vetuste vedea numai mortăciuni.

Ideea că stătuse pe ele ființe care acum erau la cimitir îl înfiora. Nu mărturisea pe față totuși aceste mici slăbiciuni. Dimpotrivă, Saferian nu putea suferi lucrul nou și ar fi dormit sub o plapumă sub care murise cinci generații. Admitea numai reparația. Chiar vesela lui era veche, mîncase în ea părinții și bunicii lui. Saferian și-aducea aminte cînd părinții treceau copiilor prin testament hainele lor, blănuri, rochii de nuntă. De voiai să-1 jignești pe Saferian, era de-ajuns să-i spui că un lucru din casa lui e nou.

— Asta nou? Asta mama avut de la mama ei. Nu se mai face azi așa lucru.

Demirgian, cu toate că anticar, nu gusta nici el obiectele vechi în menaj, deși nu din superstiție, ca Pomponescu. El voia utilaj modern și simplu și fu mulțumit constatînd că Sultana în interiorul particular uza de mobilier nou și necomplicat și cumpăra veselă de la Galeries Lafayette. Un singur fapt îl contrarie. În dormitorul luminos, cu pat și noptiere vernisate, Sultana plasase pe peretele de la răsărit o enormă icoană bătută în argint din colecția lui Saferian, cu o candelă dedesubt, în permanență alimentată cu untdelemn și aprinsă. Pilpiiala nocturnă a candelăi stînjenea somnul lui Demirgian. Mai mult, Sultana pusese icoane cu candelă aprinse în toate prăvăliile, chiar și la acelea de cafea comanditate (cauză, în treacăt fie zis, de sporire a clientelei feminine). Clientul ramînea surprins cînd deasupra rîșniței automate de cafea zărea candela aprinsă în fața icoanei. Mai ales din momentul evidenței gravidității, Sultana începu să frecventeze bisericile, îndeosebi acelea specializate, precum biserica Simțul Spiridon vechi, îngropată pe jumătate în pămînt. Cerșetorilor care se opreau la ușa magazinului Sultana le dădea ceva.

Demirgian, zdrobit de superioritatea Sultanei, își pierduse cu totul personalitatea minimă cită o avusese înainte, și de unde pînă atunci, ca subaltern al lui Saferian, avea singur de fapt inițiativa comercială, acum se temea să cumpere sau să vîndă un articol, i se părea că orice pahar putea fi descoperit ca fiind paharul în care a băut Napoleon la Austerlitz și orice icoană, opera unui maestru. Pentru nimica toată dădea telefoane Sultanei. Observînd ce complexă e cunoașterea umană, începu să se sfiască față de alții de ignoranța sa și căpătă un tic, acela de a aproba orice afirmații, cu înțelesul: «asta se știe, e curent». În felul acesta, părea a urmări perfect ideile celorlalți. De exemplu:

— Asta seamănă, zicea un profesor de istoria artelor despre un obiect emailat ce se afla înaintea sa, cu emaliile bizantine reproduse de Kondakof, Ca simili, e de efect!

Demirgian dădea din cap, zicînd cu gestul: « Știu asta, e curent! »

Sau intra un profesor cunoscut de istoria universală, în căutare de stampe, și văzînd o acuarelă reprezentînd Malamocco în laguna venețiană făcea o mică lecție, în chip de reflecție:

— Cînd te gîndești că Malamocco, acum o mahala pe lagună, a fost capitala republicii veneților sub Theodat, al patrulea doge, cum scrie în cronică latină a lui Dandolo! Aici a venit Pepin cu o flotă de la Ravenna, luînd Chioggia și Pellestrina și intrînd în insula Albiola, separată numai printr-un canal de Malamocco ! Atunci, Theodat a fugit la Rialto. Însă Malamocco ăsta, pe care-l vezi aici, nu-i cel de atunci. Acela s-a prăbușit în mare. Povestea Atlantidei în mic!

Demirgian asculta fără nici o jenă vizibilă erudiția profesorului și clătina din cap, cu sensul: «. Știu precis asta, mie-mi spui?»

Ioanide observase acest tic, consecutiv căsătoriei, al lui Demirgian și era foarte agasat. Cu toată supărarea pricinuită de doliu, nu se putu reține, intrînd odată în prăvălie, de a nu juca o farsă comisului-general consort al Sultanei. Oprindu-se în fața unei mîzgălituri în ulei reprezentînd un cap de bătrîn, imitație sau copie proastă, exclamă:

— De unde aveți asta? Extrem de interesantă! Cap de bătrîn în manieră Renaștere. Să chemați pe Expertul, piesa asta trebuie să fie autentică. Ai jura că e de Alfredo sau de școlarii lui Alfredo, marele pictor de Renaștere, contemporan cu Leonardo da Vinci.

Ioanide spuse aceste cuvinte așa de sumbru, încît Demirgian nu mirosi maliția și confirmă din cap și oral:

— Alfredo, ziceți! Nu-i exclus, și mie mi s-a părut.

— E un dobitoc î bombăni Ioanide cînd fu pe trotuar.

Tot Smărandache nara anecdota, încît sînt de admis unele înfloriri. Esențialul este că se răspîndi fulgerător vestea că Sultana a descoperit un «Alfredo veritabil». Anecdota se debita cu rîsete și în salonul Pomponeascăi, care se simți indirect atinsă de parodie, întrucît avea și ea « un veritabil Salvator Rosa ».

Sultana se verifică și geloasă. Demirgian, dată fiind poziția interesantă a soției sale, socoti că-i îngăduit a căuta distracții extraconjugale. într-o zi Sultana îl surprinse cu o domnișoară, după aparență vânzătoare de la un magazin de pe Calea Victoriei sau funcționară comercială. Demirgian strecura pe mîna

fetei o brățară orientală, ieftină, din care se aflau în vitrină, spre a atrage și clientela de obiecte mai mărunte. Sultana nu zise nimic, însă după plecarea domnișoarei cu brățara îl înțepă:

— Ai început să strîngi fetele de pe stradă?

— O clientă, ce-are de-a face? Nu poate o fată să-și cumpere o brățară?

— Să nu i-o pui singur pe mîna. Nici n-am văzut-o plătindu-ți obiectul.

— Trebuie să fiu amabil cu clientela. Ș-apoi, să zicem c-ar fi ceva, parcă ne-am învoit să fim moderni. Ți-am spus că am o fată.

— Nu cred că e aia 1 Ți-am permis să n-o concediezi brutal, s-o pregătești. Acum totul s-a terminat, ești tată, vei avea un copil, te rog să fii serios.

Demirgian nu mai zise nimic și vărsă la casă din propriul său buzunar costul brățării.

Se întîmplă acum un fenomen neașteptat. De unde la început Saferian arătase rezerve mute față de Demirgian, începuse să devină solidar cu el. Nu era vorba desigur de o poziție comună împotriva Sultanei, ci de o înțelegere «între bărbați».

Demirgian n-avea ideal, *t* drept, totuși nu se arăta ambalat de profesie, sugera, prin purtarea lui detașată, credința în alte valori. De asemeni, Saferian toată viața făcuse afaceri pozitive, mereu zîmbind, mereu oftînd, cautînd intimitatea cu altfel de oameni. într-un cuvînt, Saferian cu ceaiurile lui și Demirgian cu motocicleta erau niște nostalgici. Sultana, dimpotrivă, se revela aprigă de comerț în sine, consumîndu-se în prezent cu pasiune. Cînd lui Saferian i se întîmpla să se înșele în negustorie, plătind prea scump obiecte ce nu se vindeau sau vînzînd ieftin lucruri de valoare, din neglijență ori

din neștiință, nu se supăra niciodată și nu certa pe Demirgian sau pe cel direct responsabil. Zicea:

— Așa este comerțul. Azi câștigi, mâine pierzi, una peste alta.

Odată, vînzînd un covor, Saferian opri din distracție cu mult mai puțin decît fusese învoiala. Clientul, om subțire, îi observa eroarea a doua zi și-i oferi diferența. Saferian refuză:

— Ziua de ieri s-a dus, ce-a fost a fost. Trebuia să fiu eu cu băgare de seamă. A fost norocul dumitale, de ce să ți-1 stric? Să fii sănătos și să mai cumperi!

Cînd însă ședea în magazin, la întia vînzare, luna dimineată, Saferian dădea bancnota prin păr, prin barbă, în semn de safta, și nu se rușina de acest gest nici față de persoanele notorii ce s-ar fi aflat în preajma sa. Acestora le explica:

— Așa am apucat de mult. Superstiții negustorești, noi le ținem cum am apucat. Dacă nu dau banul prin barbă, n-am curaj toată săptămîna.

Saferian era afabil cu clienții și le vorbea cu moli-ciune despre orice. Uneori ședea și în ușa magazinului, și dacă auzea pe unii remarcînd un obiect și întrebîndu-se de nu e scump, intra în vorbă cu ei:

— Nu este scump, la mine sînt de toate prețurile, asta ieftin, puteți să luați.

Afară de aceasta, Saferian avea relații de prietenie cu vecinii magazinelor, îi saluta, le trimitea clienții, bea cu ei cafea. Sultana, din contra, își făcea sînge rău din orice nimic, nu uita cîteva zile o eroare. Dăduse magazinelor aspect de instituții, și ea avea aere severe de director. Demirgian, care prinsese stilul lui Manigomian, suferea puțin de birocrăția și complicația Sultanei, rămăsese la faza «covoare și chilimuri». Acum complota cu Saferian, stînd cu el în lungi conferințe de evocare a trecutului.

Cum duminica își continua turismul cu motocicletă pe la Brașov, Constanța și cu întîrzieri de mai multe zile la Sibiu și la Sighișoara, Demirgian aducea lui Saferian impresii atît din lumea negoțului anticăresc, cît și de ordin general. Saferian era interesat să știe ce spun negustorii de pretutindeni despre situație, dacă negoțul mai are sau nu vreun viitor. Mediile comerciale sînt foarte sensibile și știu lucrurile înainte de a se întîmpla. Fără a fi prea optimiști, negustorii se raliau în mod straniu taberei care avea să stîrnească războiul, încredințați că aceasta va apăra ordinea burgheză. În general ședeau în observație, depozitau mărfuri și schimbau natura comerțului, bănuind stagnarea unor ramuri. Negustorii sași erau în excitație, rizind mulțumiți, foarte mulți căutau a-și extinde afacerile, mutînd centrul la București, și pipăise pe Demirgian dacă Saferian n-ar fi dispus să cedeze magazinele.

— S-a sfîrșit cu armenii noștri! observă trist Saferian. Au început nemții să vîndă alva și rahat!

Ideea de a pleca din țară se înrădăcina în sufletul lui Saferian, și acum se sfătuia clandestin cu Demirgian asupra acestor lucruri, fără știrea Sultanei. Prin Gaittany, Saferian făcuse rost de pașaport și ținea o corespondență strînsă cu rudele sale din Orient, primind scrisorile pe altă adresă, la o rudă a lui Demirgian. Nu se ascundea de Sultana decît de teamă ca aceasta să nu-i facă teorii și sa-l convingă a-și schimba planurile. Deocamdată ar fi plecat în Turcia, și de acolo ar fi așteptat desfășurarea evenimentelor. Demirgian, rămas aci cu Sultana, l-ar fi ținut în curent. Dar și Demirgian voia să plece și spera că nici Sultana nu va rămîne mult timp aici singură, fara tată-său. Acum, dimpotrivă, Sultana era aceea care se așeza ca pentru un secol

în București. Psihoza aceasta a migrației prinsese pe mai mulți. Smărandache, precum am văzut, aspira deplasarea la Madrid, Hagienuş nu staționa în anticamera lui Pomponescu, făcînd pe secretarul săptămînal la şedințele Pomponeștilor, decît fiindcă trăgea nădejdea că Pomponescu îi va procura o subvenție sub pretext de călătorie de studii orientalistice în străinătate. Se auzi că Suflețel ținea și el cu orice chip să meargă în străinătate, în Grecia sau în Sicilia, spre a întreprinde studii asupra unor filozofi citați de Diogene Laerțiu.

– Tocmai acum ți-ai găsit să mergi în străinătate, în astfel de conjunctură politică?

– Ce am eu cu politica? striga Suflețel sucindu-se în toate părțile. Epicur spune: « înțeleptul să nu facă politică, să nu aspire la tiranie, să nu fie cinic », ca domnul Hagienuş.

Hagienuş, supărat foc, i-ar fi răspuns tremurînd guşa:

– Eu nu sînt cinic, domnule Suflețel, eu sînt epicurean. Dar aprob vorba lui Antisthene: « Cel mai mare bine e să nu te cunoască nimeni ». Zău!

Gulimănescu, aflînd că atîția vor să treacă granița, dorind să nu piardă nici un avantaj, se interesă și el de posibilitatea unei misiuni oarecare. Hangerliu de mult declara ca se duce în Anglia la soră-sa, în fine, chiar Conțescu ajunsese la concluzia că o lună măcar de ședere în Germania îi era necesară pentru punerea la punct a bibliografiei lucrării sale. Așa cum la apropierea toamnei păsările migratorii încep să se strîngă și să se pregătească de plecare, astfel Saferian și ceilalți, simțind parcă un frig abătîndu-se asupra acestui sol, căutau să fugă. Altădată boierii se refugiau pe la mînaștiri, ori la

136 Brașov, acum eroii noștri căutau puncte mai înde-

părtate. Saferian era nerăbdător să revadă bazarul și să trăiască puțin într-un loc unde sensul vieții părea a fi continua tocmeală. În privința asta, atît Saferian, cît și Demirgian blamau pe Sultana, care adoptase prețul fix. Toată plăcerea și a negustorului și a clientului era, după opinia lor, ciorovăiala, și orășenii ca și țărani aveau impresia a fi fost înșelați dacă nu rupeau din preț. Demirgian cerea la început pe un covor de trei sau patru ori prețul cu care era dispus să-1 ofere. Proporția depindea de cifră, evitîndu-se cererile exorbitante ce speriau pe client. Dacă pe un covor pe care l-ar fi dat cu cinci mii reclama douăzeci de mii, Demirgian avea ocazia să observe fizionomia clientului. Acela care bănuise un preț foarte mic fugea îngrozit, nereținut de nici o scădere. « Aceștia, își zicea Demirgian, s-ar fi speriat și dacă aş fi zis cinci mii. » Cînd clientul rămînea în prăvălie și după proferarea sumei, era semn că cifra nu-1 înspăimînta în sine și nici n-o găsea cu totul disproporționată. « Te pomenești, gîndea Demirgian, că se pricepe, și covorul meu costă mai mult. » îi lăsa deci treptat, se arăta intratabil pînă ce clientul se îndrepta spre ușa.

– Cum, întreba Demirgian surprins, nici douăsprezece mii nu vă convine? Un astfel de covor!

– Credeam că-1 dai mai omenește!

– Mai ieftin decît atît? Eu v-am spus prețul pe care-1 merită; dacă credeți că nu face, spuneți dumneavoastră ce preț dați.

– Îți dau șase mii!

Demirgian se făcea a îngălbeni; își punea mîinile în păr sau se plesnea pe obraz.

– Șase mii? Mă dă afară patronul. Țsta covor de șase mii? Pierdeți o ocazie extraordinară, nu vreți să luați un lucru fin, pentru cîteva mii! u?

– N-am bani!

– Aveți o scuză. Spuneți că vreți o ocazie, dar nu că nu face covorul. Vreți să'l luați cu ade-vărat?

– îl iau cu șase mii.

Demirgian se scărpină în părul creț și negru, își freca cocoașa nasului.

– Nici n-am să îndrăznesc să-i spun lui domnul Saferian. Avem impozite urgente de plătit, iată, vi-1 dau, să-1 stăpîniți sănătos!

La ieșire, Demirgian nu uita să adauge:

– Știu că vă pricepeți la tocmeală. Ați făcut o afacere strașnică. Vă salut!

În materie de tocmeală orientală, Saferian povestea cazul unui negustor de plăpumi care obținea prețuri agasînd clientul din popor, abuzînd de mania lui de a se tîrgui.

– Ascultă, negustoriile, se hotăra clientul, hai să-ți dau zece lei (Saferian folosea prețuri ipotetice, în valuta de dinainte de războiul din 1914—1917).

– Dacă vrei să mă lași în pierdere, poftim, ia-o !

Clientul scotea punga și număra zece lei. Plăpu-marul făcea ochi uimiți.

– Cît îmi dai? E doisprezece lei!

– Păi nu fusese vorba că mi-o lași cu zece lei?

– Nici pomeneală! Unsprezece mă costă pe mine. Să văd cine-ți dă plapumă cu zece lei!

– Dumnezeu să te-nțeleagă, n-ai o vorbă la locul ei.

Clientul se depărta înciudat, cu toate că știa că în altă parte nu e mai ieftin. Plăpumarul îl lăsa să plece, aparent cu indiferență, dacă însă constata că clientul pleacă de-a binelea, îi făcea semn.

– Ei, domnule, nu vii să ne-nțelegem?

~ Ce să mai viu, cînd nu-i dăm de rost!

– Vrei să cumperi marfă, sau nu vrei? Dacă vrei, vino la tocmeală.

– Ei, iaca, m-am întors. O dai, sau n-o dai?

– Ți-o dau cu paisprezece lei!

– Doamne iartă-mă, nu știu cum ești. Păi atîta a fost vorba?

– Cu cît a fost vorba?

– Ne-am învoit cu zece, pe urmă săriși așa din senin la doisprezece.

– Fie cu treisprezece, ca să cîștig și eu un ban.

– Nici gînd ! Ne învoirăm altfel.

– Atunci cît vrei să dai?

– Zece, cît ne-am tocmit la început.

– Ia-o cu unsprezece !

– Frate, mi-ai lăsat-o cu zece, de ce vii acum cu unsprezece?

– Ți-am lăsat-o eu cu zece ! Tare mă mir! Ia-o atunci cu zece, să nu zici că vînd scump.

Mușteriu număra iar zece lei. De data aceasta, în cazul cînd nu îndrăznea să repete întocmai manevra, de frică de a nu dezgusta clientul (deși de obicei comedia se lungea infinit), negustorul avea grijă a băga banii în teighea. Apoi aștepta.

– Mai scoate, numai zece?

– Cu zece ne-am învoit.

– Asta marfă de zece lei? Haidade! E cincisprezece lei, nici mai mult, nici mai puțin.

– Uite ce e, negustorul, văz că-ți bați joc de mine. Dă-mi paralele înapoi și al dracului să fie cine-o mai călca pe la dumneata.

– Nu pricep de ce te superi. Marfa bună are preț. Mai dă patru lei.

– Nici mort!

– Trei, na!

– Dă-mi banii înapoi!

– Doi, bre, cît mă ține, păcatele mele !
– Ziceai că te costă unsprezece lei.
– Așa am zis ? Dă-mi unsprezece atunci. Adu un leu !

– Nimic. Ți-am dat zece, cît a fost tocmeala, ce mai vrei ?

– Ia-ți plapuma și să fii sănătos ! Se vede că m-a blestemat vreun dușman să vînd marfa în pierdere, încă un client ca dumneata, și mă scoate la mezat cu darabana.

Cînd clientul ieșea pe ușa, plăpumarul îi striga :

– Să nu spui și altuia, te rog din suflet măcar atît, cu cît ți-am dat-o, că mă dai de rîpă !

Interesant era că mușteriu, departe de a fi plictisit de asemenea procedură, ieșea încîntat după tocmeala în sudori, avînd sentimentul că rezistența negustorului vine din imposibilitatea de a da articolul mai ieftin. Alții, care-l cunoșteau, informîndu-se dinainte asupra prețului curent, veneau dinadinsul pentru plăcerea tocmelei, fiindcă cumpărătura pentru oamenii simpli e un eveniment. În prăvălia plăpumarului original se strîngeau la tocmeală și alții, petrecînd ca la teatru, doritori a afla cine învinge. De altfel, plăpumarul avea marfa cea mai bună. De nu știa prețul obișnuit, mușteriu se păcălea neapărat, plătind cîtiva lei mai mult.

– De unde luași plapuma asta ? îl întreba să zicem unul.

– De la Cîrlănescu.

– Se și vede ! E bună, numai el lucrează așa. Da' cu cît ți-a dat-o ?

– Cu zece, d-abia am scos-o !

– Al dracului hoț ! Șase lei costă, atît a luat cumnatu-meu una ieri tot de la el. La fel.

– Nu voia s-o lase din cincisprezece !

– Așa e Cîrlănescu, te freacă o zi întreagă dacă nu știi prețul. Dacă-1 știi și te ții tare, după ce obosește ți-o dă.

– Trăsni-l-ar Dumnezeu de bandit ! M-a ars cu patru lei.

– De păcălit nu te-a păcălit, marfa e bună, și-n alta parte n-o luai mai ieftin. Da' el ți-o dădea și cu șase dacă te tocmeai pe șase.

Astfel, în casa Manigomian totul se învîrtea în jurul comerțului, și marile evenimente istorice în curs n-aveau importanță decît în măsura în care atingeau această branșă. Dacă ar fi trăit pe vremea lui Napoleon, Saferian n-ar fi înțeles din toate ilustrațiile campaniei (Marengo, Austerlitz, Eylau, Friedland, Wagram etc.) decît că unele mărfuri se scumpeau sau se ieftineau. Despre revoluția de la 1848 Saferian auzise de la un bătrîn că unii negustori, de frică, trăsese răzmerițele și stinghiile de fier. O răzmeriță nu-i lucru ușor pentru negustor, poți pierde tot și poți cîștiga vînzînd unele lucruri scumpe, cînd lipsesc.

În timp ce Saferian trecea prin aceste neliniști și nostalgii, Suflețel suferi și el un atac acut de fobie. Frica era starea lui normală de la o vreme, dar de data asta se părea a fi un șoc mai grav. Suflețel ieșise de două-trei ori în oraș, mai ales spre a face curtea sa lui Pomponescu, apoi deodată se auzi că a fost internat într-un sanatoriu.

– E grav bolnav, domnule, așa se spune, nenorocitul ! zicea Gaîtany.

– Săracul ! îl căina Saferian, mergeți să-l vedeți.

Suflețel însă insista să nu primească pe nimeni, pretexta că doctorii interzic vizitele. Aflînd unde este internat, Saferian îi trimise struguri orientali de stafide, primiți din Orient, curmale și alte rarități vîndute în magazinele sale. Puse pe Sultana să

ceară informații asupra bolii. De la sanatoriu i se spusese ca starea sănătății lui Suflețel nu era de natură a-i interzice contactul cu prietenii, totuși Suflețel, din motive personale, ținea să stea liniștit. Gaittany veni prin surprindere la sanatoriu (pe al cărui proprietar îl cunoștea) și pătrunse cu complicitatea personalului în camera bolnavului. De fapt, aripa în care ședea Suflețel la parter, dînd spre o grădină, nu era locuită de veritabili bolnavi, ci de convalescenți în căutare de liniște, de două bătrîne de familie mare, ținute de rude acolo, ca într-un azil onorabil. Gaittany ridică mîinile spre cer, cu bastonul spînzurat pe un braț.

— Sa trăiești! Ce-i cu dumneata? Ce ai?

Suflețel nu arăta de loc rău la față, era ca de obicei rîzător, numai părul îi era albit complet.

— Sînt bolnav, poftim, am diabet!

Gaittany lăsă capul ca reproș gales pe un umăr.

— Ce diabet? N-ai nici un diabet! Mi-au spus! Ai avut o glicozurie de natură nervoasă. Nimic în sînge.

— Nu-i de ajuns? Mi-a albit parul, mi s-a distrus ficatul.

— Din ce, domnule? Ce ți s-a întîmplat?

— Nu pot să spun nimic, nu mi s-a întîmplat nimic! Nu mai avem dreptul să vedem și să auzim.

— Ești enigmatic.

— Vin gorgonele, furiile infernale!

— Domnule Suflețel, fii serios, ce stai aici? N-ai nimic! Te vrea lumea, te dorește!

— Nu pot să ies, nu mai vreau să văd lumea. Am aici pe Virgil, cu asta mă mai hrănesc!

— Nu pricep ce are, comunică Gaittany celorlalți. Arată bine la față, dar a albit complet. I-e frică de evenimente, domnule!

Fu imposibil a se scoate ceva din gura lui Suflețel și nici alții nu știau nimic, încît rămase vorba că Suflețel suferă de neurastenii și de diabet nervos. După cîtva timp, pacientul dispăru și de la sanatoriu, mergînd undeva prin provincie la o rudă, fără a da vreo indicație. Aurora era tot așa de sibilină ca și el. Se întîmplase totuși ceva serios. Într-o seară, Hangerliu dădu un telefon lui Suflețel.

— Am să te rog ceva, zise el cu intonația sa ostentativ prostească. Am un prieten care vine incognito la București și n-am unde să-l găzduiesc. Nu vrea să meargă la hotel, să nu fie ambetat de cunoscuți. Să-i dai acolo la dumneata o cameră mai discretă, fără să-1 expui să fie văzut. Ține mult la discreție. Ți-1 trimit într-o oră, te-aș ruga să-1 primești dumneata personal.

Suflețel nu îndrăzni a replica. Consultîndu-se cu Aurora, decisese că nu se putea refuza o propunere a lui Hangerliu, care era echivalentă cu una a prințesei. Aranjară un pat pe o canapea dintr-o odaie dosnică din imobilul directorial, și cînd clopoțelul zdrăngăni la poartă, Suflețel însuși ieși în curte în întîmpinarea musafirului. Era un individ cu gulerul ridicat, din care pricină nu i se putea distinge fața, și care zise molatic:

— Sînt trimis de domnul Hangerliu.

Suflețel, procedînd *«misterioso»*, conduse pe necunoscut spre locuința lui, îl preaviză la trepte și, fără a-1 prezenta Aurorei, îl introduse în camera destinată, arătîndu-i toate obiectele de care avea nevoie, apă de spălat, apă de băut etc. îi propuse să-i aducă ceva de mîncare și, cum necunoscutul consimți, plecă și reveni după cîtva timp cu o tavă, pe care Aurora depusese cu mult dichis cîteva răcituri. Necunoscutul se spălase pe mîini între

timp, își lăsase gulerul și se pieptănase, fără a-și scoate haina, o scurteică de piele. Acum Suflețel observă că musafirul avea cizme în picioare. După față, necunoscutul părea trecut printr-o oboseală grea, obrazul îi era plin de furuncule, printre care ieșeau în țepi mari perii nerași ai bărbii. Musafirul dormi pînă a doua zi aproape de prînz, cînd Suflețel i-aduse iarăși de mîncare, fără a întreba nimic, de vreme ce nu i se spunea nimic. Ceva mai tîrziu, Hangerliu telefona din nou lui Suflețel, rugîndu-l să-i comunice invitatului că putea să se ducă în locul dorit, în acea seară, la opt. Necunoscutul rugă pe Suflețel să revină la șapte jumătate și să-l conducă afară din instituție în modul cel mai discret cu putință. Cînd Suflețel se prezentă, necunoscutul, ras proaspăt, pîrînd ciupit de vărsat, ședea în haina lui de piele pe marginea patului. Fără a se ridica, spuse calm, cu o nuanță blajină, lui Suflețel:

— Nu v-am spus cine sînt. Mă numesc Gavrilcea!

Lui Suflețel părul i se ridică vîlvoi în cap cu atîta promptitudine, încît Gavrilcea, mirat de acest fenomen, pe care-l credea numai de domeniul anecdotei, zîmbi.

— Vă mulțumesc, adăugă el, pentru buna găzduire, însă vă previn că nu trebuie să spuneți un cuvînt nimănui de prezența mea aici. Ați avea neplăceri pe care le-aș regreta.

În ciuda tonului amical, deși nu fără insinuație, cu care Gavrilcea spusese aceste cuvinte, Suflețel le înregistra ca pe o sentință de moarte pronunțată de un monstru. În noaptea aceea părul îi albi, și după discuții violente cu Aurora hotărî să se interneze în sanatoriu, spre a avea un alibi.

Încă din primăvară, Ioanide primise din partea unui primar de cartier invitația de a construi o primărie monumentală și o biserică pe un vast teren cu desăvîrșire degajat și care urma să constituie piața principală a cartierului. Primarul era un om politic temut, polemist parlamentar care făcuse interpelări răsunătoare și divizor de partide, cu toate că el însuși era șeful unui mic partid, cu ajutorul căruia pătrundea în Parlament fără întrerupere. Acum, primind modesta însărcinare de primar de cartier, dădea un concurs echivoc guvernului, rezervîndu-și oricînd dreptul de critică, și avea ambiția foarte sinceră de a muta în mahalaua lui tot Bucureștiul. Primarul voia să imite pe Herriot, edil permanent al Lionului. Poziția lui era de altfel mai puternică decît a unui ministru, și era menajat acolo pentru orice eventualități, în scopul de a fi opus opoziției partidelor mari. Primarul fusese coleg de liceu cu Ioanide și-l prețuia zgomotos, din simplă încredere și generozitate, fără motive artistice. Era convins că un om așa de combătut e un mare talent. De fapt, îi plăcea și caracterul spontan al lui Ioanide, consimil cu al său. În dorința de a face un lucru mare în cartier și a dovedi sentimentele sale creștine, primarul, care era fiu de popă, strînsese dinainte fonduri apreciabile pentru ridicarea bisericii, mai ales în natură, de la industriași și comercianți și, lucru neprevăzut, colectase cantități mari de ciment și de fier pentru armătura betonului, puțină lemnărie și mai de loc piatră. Cum voia să înceapă cu biserica, spre a o tîrnosi spectaculos, primarul își exprimă regretul față de Ioanide:

— Dacă aş avea piatră şi cărămidă am ridica biserica cît mai repede. Din nenorocire, am primit cadou numai ciment. Păcat! în sfîrşit, fondurile am sa le găsesc, vreau să ştiu şi părerea ta, Ioanide.

— Pentru ce-ţi trebuie cărămidă şi piatră?

— Păi pentru biserică. Din ce vrei s-o faci?

— O fac toată din ciment!

— Se poate oare aşa ceva, eşti sigur?

— S-au mai făcut. Pentru o bazilică în regulă, procedeul e practic şi de un mare efect.

— Fă-o, Ioanide, dacă e aşa, îţi dau mîna liberă. Adu nişte schiţe, să obţin aprobarea.

Ioanide făcu mai multe proiecte, din care numai unul i se păru executabil repede şi cu materialul pe care îl avea la' dispoziţie. Spre a fi mai convingător, transformă proiectul în machetă de ipsos, ce reprezenta Palatul comunal (cu o clopotniţă în speţa campanilei din Piaţa San Marco din Veneţia, însă dreaptă, austeră, turnată în beton armat şi vărgată cu careuri) şi bazilica. Noutatea la noi era la cea din urmă. Ioanide susţinea că e imposibil să faci o catedrală cu elemente decorative de la bisericile româneşti vechi. Miniaturalul îşi are legile lui specifice, asemenea şi grandiosul, A mări bisericile lui Ştefan cel Mare sau aceea de la Curtea-de-Argeş însemna a ridica pitorescul la gradul grotescului. Trebuia deci pornit din nou de la formula clasică. Luînd ca exemplu catedrala în cruce simplă vizibilă, ca Sfîntul Paul din Londra sau Domul din Milano, Ioanide încrucişa pur şi simplu două temple greceşti, prevăzînd în punctul de încrucişare o cupolă. Concepţia era însă riscată pentru tradiţia noastră, ameninţată de monotonie în lipsa unui material pietros excepţional. Ş-apoi, n-avea decît ciment. Atunci concepu coloanele grandioase care

înconjurau de jur împrejur monumentul ieşit din întretăierea a două temple eline, ca pilaştri groşi, foarte adînci, de ciment, între care se vedeau ferestrele în vitraliu, cu schelet de metal. Pilaştrii erau trataţi ca contraforţi, acoperişul de olane nu acoperea capătul lor de sus, ci se oprea la marginea lor interioară, astfel că sistemul de contraforţi impresiona ca o pădure geometrică de pilaştri. Bazilica era de fapt o cruce făcută din contraforţi. Cupola nu era înaltă, ci ca o jumătate de sferă, şi făcută din blocuri translucide de sticlă, cu o cruce zveltă şi curat liniară deasupra. De jur împrejur, catedrala era înconjurată de un număr de trepte. Ioanide se întreba dacă n-ar fi fost bine a colora cimentul pilaştrilor cu un ton roşcat sau verzui, spre a scoate un contrast de alb şi colorat. Faşada avea un fronton grec, în care s-ar fi introdus un mozaic.

Primul gînd al lui Ioanide fu de a afla părerea lui Butoiescu, deşi nu punea temei pe ea decît din punct de vedere psihologic.

— Ce zici, Botticelli, merge o asemenea biserică?

Butoiescu învăţase de mult a para chinuitoarele sfredeliri ale ochilor lui Ioanide şi a-şi menaja astfel incertitudinile, fie privind nemişcat, lipsit de orice expresie, fie prinzîndu-se de o vorbă a lui Ioanide şi dezvoltînd-o cu aer de aprobare. «A devenit viclean », constată arhitectul, care suspecta mai mult limbuşia lui Botticelli decît tăcerile sale. Botticelli era un spirit violent negativ faţă de orice noutate, nesimţindu-se în voia lui decît în faţa unui lucru dinainte admis. Prin urmare, nu era nici o speranţă să guste proiectul înainte de a fi dat alţii o judecată. Ioanide voia să afle ce obiecţii face omul comun, de branşă. Uneori, observările tehnice ale lui Botticelli erau interesante. Buto-

iescu era mai mult și mai puțin decît omul din stradă. Acesta din urmă, ignorant în materie tehnică, are impresii proaspete și se exprimă în metafore de multe ori extraordinar de juste. Botticelli, ca om de meserie, era ținut în loc de prejudecățile profesiei lui, și fiind un simplu meseriaș, fără cultură deosebită, se speria de tot ce nu reprezenta repetarea unui prototip. Botticelli privi macheta cu o seriozitate perfectă, dovedind (după credința lui Ioanide, care-l observa la rîndu-i) o forță de disimulare nemaipomenită. Nici un mușchi nu tremura, pleoapele nu clipeau în semn de iritație internă. Botticelli părea într-un extaz calm și zise doar:

- E foarte frumos !
- Ascultă, Botticelli, ție nu-ți place, spune drept.
- De ce să nu-mi placă ? se miră Butoiescu.
- Asta nu știu ! Dacă-mi spui de ce nu-ți place, părerea ta e foarte utilă pentru mine.
- Dacă-mi place !...
- Nu-ți convine structura de beton armat.
- Iese bine și în beton armat, vine ca turnat.
- Poate contraforții nu-ți convin.
- Ba e frumos așa, ca un grătar.
- Nu ți se pare bearcă fără turlă, numai cu cupolă emisferică ?
- Este mai limpezită așa, parcă răsare soarele din ea.

« Perfect, își zise Ioanide, sînt imagini cam meșteșugărești, dar juste. Parcă ar pricepe. »

Cu toate astea, era convins că Botticelli minte. Oamenii cu instrucție puțină au o mare capacitate, remarcase el, de a mimetiza stilul exterior al altora. Butoiescu prinsese maniera verbală a lui Ioanide și-l parodia imperceptibil. Ceea ce chinuia intelectul arhitectului era faptul de a nu fi absolut sigur că Botti-

celli disimulează, s-ar fi putut ca de data aceasta să fi. fost sincer. Imposibil, de altfel, de știut, atît de impenetrabilă devenise din lipsă de reacțiuni marcate emoția constructorului. Cînd Botticelli ieși pe ușă, după o oră de adeziune totală, Ioanide observă că strîngea buzele înăuntrul gurii, provocîndu-și două gropițe în obraz. Acest gest reflex sau căutarea unui ochi străin spre a intra în complicitate cu el înfățișa la Butoiescu și la alți taciturni ca el mijlocul de a-și descărca o conștiință opresată. Era ca și cum ar fi spus, o dată ieșit pe ușă: « Nu mai pot ». Dar și în privința aceasta Ioanide era ros de îndoieli: « Dacă și-a făcut un tic ? » în general, însă, n-avea iluzii cu privire la Botticelli, acesta arăta devotament, nu însă entuziasm. Ioanide avea impresia a se afla cu un prieten credincios, care ședea alături de el compătimator, gata a-l urma oriunde, cu toate că nu-l credea nevinovat de o crimă de care era acuzat.

« Sînt nevinovat ! » declara Ioanide în imaginație.

Botticelli cel închipuit dădea din cap incredul și zicea:

« Să te ferească Dumnezeu de ceasul rău ! Acum, ce-o fi o fi, merg și eu cu dumneata la ocnă ! »

« N-auzi că n-am ucis ? »

« Nu te mai gîndi la asta, sănătatea e mai bună decît orice. »

Un om ca Butoiescu îi părea lui Ioanide imposibil de convins, cimentat într-o obstinație secretă. Odată Ioanide făcuse o experiență. Arătase lui Botticelli o fotografie a vestibulului Bibliotecii Laurentine din Florența, operă a lui Michelangelo. Voia să-și dea seama ce efect face asupra lui jocul cromatic de contrast între pereți și ferestrele oarbe alternate cu perechi de coloane întunecate.

— Un prieten al meu din Italia a făcut asta. Oare n-am putea s-o copiem?

După o lungă scrutare, zîmbind încet, Botticelli zise:

— Prea seamănă a mormînt, nu sînt de părere.

«Într-adevăr, medita Ioanide, e ceva sumbru acolo, ca și în camera mormintelor celor doi Medici, dar, în fine, se simte laba marelui artist, oricui îi sare în ochi concepția grandioasă.»

— Ascultă, Botticelli, asta e de Michelangelo!

Butoiescu rămase puțin surprins, dar tot neconvins, și de atunci se feri de a mai da deschis o opinie. Ioanide nu putea să-i pretindă imposibilul. Fusese acasă la el și văzuse concepția despre arta arhitectonică a lui Botticelli. Acesta își construise pentru uzul propriu o creștomatie plastică, o *olla podrida* a arhitecturii. Tot ce întâlnise în experiența cu Ioanide și întîmpinase cu rezervă, o dată înfăptuit îl impresionase și-i găsisese un loc în casa lui, adevărat omagiu. Gardul lui Botticelli era din blocuri mari de granit, poarta și grătarele ferestrelor (căci avea și de acestea), din fier forjat, suprafața casei era ghintuită cu piatră și sprijinită cu contraforți oblici, ca o catedrală medievală. Fereastră era de tipul cel mai confortabil, de stejar masiv, deschizîndu-se numai înăuntru. Odăile aveau grinzi de stejar de o lățime considerabilă, ușile erau în dulgherie complexă, baia — de tipul cel mai somptuos și bălțat, cu pavajul făcut din bucăți triunghiulare de marmură, albastre și albe. De tavan atîrnau cercuri groase de fier forjat, încărcate cu luminări electrice. Tot ce pietrăria, dulgheria și celelalte arte constructive aveau mai special și mai solid, Botticelli, ca om de brasă, aplicase la locuința lui, care era pe dinăuntru

150 tencuită în toate modurile de calcio-vecchio. Casa

lui Botticelli era așa de bine lucrată, că nu s-ar fi dizlocat nici cu dinamită, fiecare element în parte din punct de vedere tehnic reprezenta ultima perfecțiune. Ca meseriaș, Butoiescu era un om respectabil. Însă impresia totală rămînea ilariantă pentru un om ca Ioanide. Ceva grosolan te izbea de la început: lipsa de moderație, de filozofie arhitectonică.

Lui Botticelli îi făceau impresie materialele în parte și căuta să strîngă toate detaliile pitorești. Casa n-avea croială, era un monstru de rezistență, un catalog de materiale de construcție. La sobe, Butoiescu alesese teracota cea mai bună, adusă din Saxonia, și le făcuse mari, pline de ornamente și în culori stridente. Cu atît mai mizerabilă apărea această sfortare cu cît pe peretele salonului atîrnau fotografii mărite ale familiei, iar la geamurile din sufragerie, în cadru fiores de fortăreață medievală, tronau două borcane cu murături. Nefericitul Botticelli era gospodar.

Prin urmare, Ioanide nu avea încredere în aprobarea lui Butoiescu, fiind numai încredințat că acesta va executa cu multa îndemînare proiectul, făcîndu-și, îndată ce și-ar fi dat seama că lumea admite ideea lui Ioanide, o magazie teribilă cu contraforți de beton armat și geamuri de cristal galben.

Mai multă atenție dădea Ioanide reacției cîinelui său Ștolț, fără a pretinde că acesta se pricepe în arhitectură. Totuși, Ștolț arăta o încredere nelimitată în tot ce făcea arhitectul, care pretindea că se poate scrie un portret complet al cîinelui său, căruia îi admitea chiar o concepție despre viață. Provocat de Saferian, de față fiind Gaitany et compania, să se explice, Ioanide se exprimă astfel: își

— Ștolț al meu, ca animal sociabil, nu trăiește în speța lui canină. Cîinii nu-l interesează decît fiziologic și în anotimpul de criză. Cu ei nu se poate înțelege, nu are registru moral, se învîrtește ca un prost în jurul lor. Ștolț nu devine el însuși decît între oameni, acolo își recapătă strălucirea normală a ochilor, ținuta plină de demnitate. într-un cîrd de cîini e un naufragiat, atins de un *spleen* vizibil. în scurt, Ștolț este perfect umanizat. Omenirea este împărțită de Ștolț în clase: din cea dîntîi fac parte eu, Ioanide, care sînt singura ființă meritînd omagiile Lui integrale; a doua clasă e compusă de Elvira și copii, pe care îi respectă ca persoane strîns legate de mine, cu o mică nuanță, în sensul că își dă seama că nu decid în cămin; în clasa a treia intră servitoarea, tolerată, la nevoie adulată, niciodată considerată. îndată ce o servitoare pleacă, o scoate din clasa a treia și o trece în clasa a patra, a persoanelor care conlucrează temporar cu mine. Față de acestea Ștolț se arată răbdător, atîta vreme cît crede a-mi fi indispensabile. îndată ce constată că mă supăr și ridic glasul, le latră și el. Dacă mă cert cu Elvira, Ștolț nu latră, ci se ascunde sub pat sau îndărătul unui scaun, de frică să nu fie pricina conflictului. Gradarea aceasta în stimă nu înseamnă că Ștolț e mizantrop. Mai degrabă mă crede amenințat de mari primejdii acasă, și uzează de o severă poliție față de indivizi. Cînd ies însă, plăcerea lui de a vedea lume e nesecată. E de neînchipuit cîtă ardoare arată Ștolț de a vedea orașul în toate unghiurile lui împreună cu mine, ar intra în toate prăvăliile și în toate casele. Cîinilor nu le dă nici o atenție, sau numai una efemeră. A lua parte la o reuniune în care mă aflu, a privi toate fețele alături de mine e pentru el un deliciu. Ștolț este monden. Pentru celelalte

animale, afară de cîini, are felurite nuanțe de ostilitate. Muștele îl supără, broasca, asupra căreia pune laba cu prudență, îl dezgustă, pisica îi produce nervi prin calmul perfid cu care îl privește, ursul îl sperie, pe alte jigănii le contemplă cu umor, ca pe niște caricaturi ale naturii, în fine, totul pentru Ștolț e a fi om, și cînd vrea să fie convingător în solicietații merge în două picioare și te trage de braț cu laba, omeneste. Ștolț are comun cu mine dezinteresul pentru natură. Nu se simte bine decît în cadru artificial. Fără canapea, fără fotolii e stingher. Admite cel mult umbra picioarelor scaunului sau a dedesubtului mesei și a patului. Copacii, vegetația nu sînt în gustul său. Pisica îl scîrbește fiindcă se urcă în pom. Straturile de flori produc Lui Ștolț sentimentul de rău fizic pe care-l avem noi cînd stăm în emanații de amoniac sau clor. Tușește. Mirosul trandafirului i se pare cea mai teribilă miasmă inventată de un demon pentru torturarea nărilor. Ștolț percepe universul ca o maree continuă de efluvii, și, închis în casa, printr-o simplă zbîrcire a nasului el știe că mă aflu la poartă. La un trandafir care i s-a părut prea toxic Ștolț a lătrat cu lacrimi, implorîndu-mă să-l scot din această bolgie infernală. Numai gazonul e pe placul lui Ștolț, vara, cînd e prea cald, fiindcă se așază cu pîntecele pe el, să-i țină răcoare. De asemeni, Ștolț are un vegetal din care mușcă atunci cînd e bolnav. Natura e deci pentru el cel mult o farmacie. Intelectualicește, Ștolț asistă cu interes la toate industriile pe care le profesez. Ține cu orice chip să fie de față la toate operațiile. Cînd o saltea e gata, după ce a privit fix cum se lucrează, se urcă pe ea și se întinde, încîntat de inventivitatea omului. De aceea, în materie de arhitectură Ștolț pricepe ce fac eu și, sentimental,

arată față de mine o încredere oarbă. Asta e conso-lant. Cît timp mă învîrtesc în jurul unei machete, el o consideră de pe masă, unde se suie, dînd din coadă, în semn de aprobare. Concepția despre lume a lui Ștolț se poate rezuma astfel: eu sînt stăpînul universului, forța mea specifică fiind de a crea decor artificial și de a îndepărta jiganiile, insectele și buru-ienile.

— Cum, rîse madam Valsamaky-Farfara, dum-neata pui intelectualicește mai presus de un om oare-care, să zicem mediocru, pe Ștolț al dumitale?

— Nu în chip absolut, dar sub o latură, Ștolț a depășit linia mediocră a umanității, arătîndu-i calea.

— Și care e calea umanității după dumneata? întrebă Hagienuş rîzînd din gușă.

— A vibra, stimate domn, a manifesta voios în fața efortării umane. Nici o mișcare emotivă deli-cată nu e străină de sufletul lui Ștolț. De pildă, sentimentul muzical.

— Ciinele dumitale, zise Gulimănescu, constituie o excepție. De obicei dinii urlă la muzică,

— Și al meu urlă, la anume tonuri acute din Chopin, urlă de suferință din cauză că unda muzicală îi zguduie organismul prin finețea timpa-nului. Muzica orchestrală, în care toate sunetele se echilibrează, îi dă o somnolență dulce și vigilentă. Latră ușor în somn.

— Ha-ha-ha! rîsc Gaittany, făcînd semne la ceilalți că Ioanide este extrem de original.

— Nimic de rîs! Simte semnificația umană a frazei muzicale. De altfel, și parfumul îl indis-pune prin violența lui. Excesul i se pare pervers și diabolic, încolo, mirosul dulce al paielor din saltea, aroma lînii din pernă, aburul de supă îl îneîntă. Ștolț caută nuanța stinsă, ocolind stridența.

Culegînd primele impresii asupra machetei de la Butoiescu și Ștolț, Ioanide avu neplăcerea de a se întîlni cu Gonzalv. Acesta făcea parte din categoria oamenilor «care spun verde adevărul, oricît de dureros». Primarul ceruse macheta și o expusese în vitrina unei mari librării din capitală, lăsînd totdeodată să se reproducă fotografii în ziare. Asta ca să familiarizeze pe concetățeni cu ideea. Gonzalv, care privise și el macheta, nu lăsă pe Ioanide să-l ocolească.

— Am văzut proiectul de catedrală, îi zise el pri-vindu-l nemilos.

— Să-ți fie de bine! răspunse Ioanide, căutînd să fugă.

— Îți spun drept, nu sînt de acord cu dumneata.

— Nici n-am această pretenție.

— Cred că n-ai să fii de acord nici cu pu-blicul.

— Puțin îmi pasă!

— Totuși, biserica e un monument obștesc, cetățeanul trebuie să-și spună și el părerea.

— Nimeni nu-l împiedică. La revedere!

— Te grăbești? Voiam să-ți spun umila mea părere, poate să fie și ea de folos.

— Fac și eu ce pot în arhitectură, ca și dumneata în geografie.

— Geografia e o știință, arhitectura se adresează și publicului.

— Am treabă, amice!

— E interesantă catedrala dumitale, dar nu e în tradiție.

— Te-am salutat! zise Ioanide fugind.

Cînd lui Pomponescu, Gulimănescu, vestitorul specializat al tuturor lucrurilor neplăcute, îi spuse că, după cît se auzise, Ioanide a fost însărcinat să

ridice o catedrală în București, ministrul făcu o figură mai penibilă decît de obicei și după o sincopă morală prelungă anunță o îndoială.

— Trebuie să fie vorbe, nu mi-a spus nimeni de așa ceva.

Amicii nu se lăsară, veniră cu jurnalul și arătară clișeul proiectului. înainte, Pomponescu, contrariat, își mușca mustața, lua poza lui tipică de melancolic infatuat, acum avu o tresărire inedită de ură deschisă, care-i devasta fața. Cu o mișcare indignată și amară, zise:

— Ce l-a apucat pe primar ?

Primarului îi plăcea proiectul și era hotărît să-l execute pînă nu-l împiedicau evenimentele. Concepția lui Ioanide fu lăudată în ziare de oameni cu competență, care făcură analogie cu alte încercări asemănătoare din străinătate de a înnoi arta bazilicală cu ajutorul noilor materiale de consttucție. Nu se ivi nici o obiecție orală serioasă, afară de aceea a lui Gonzalv, cetățenii din cartier fiind, din contra, nerăbdători de a se vedea cu monumentele. Deci Ioanide, cu colaborarea lui Butoiescu și a unui inginer, săpa fundamentele, turnă bazele, și în toamnă grătarul original de pilaștri se vedea în picioare, în cămăși de scînduri și cu capetele de vergele la partea superioară. Ioanide dădea asigurări că toamna fiind călduroasă va putea termina structura înainte de venirea gerului, urmînd ca în primăvară să treacă la detalii și finisaj. Bazamentele numai ale Palatului comunal și ale campaniei fură și ele puse, Butoiescu lucra cu mare zel, atașîndu-se de idee pe măsură ce o executa. Vibra și el, în secret, prudent, cu un aer de ironie nevinovată, ce provenea din mirarea de a participa la o întreprindere așa de nemaivăzută pînă atunci.

Deodată, în septembrie se produse atacul Germaniei asupra Poloniei. Lucrătorii, meditativi, își puneau întrebarea dacă mai are cineva gust de ridicat biserici. Ioanide n-auzea nimic, cu totul furat de frenezia lui, conversația agitată a altora despre evenimente trecea pe lîngă urechile sale ca un zgomot gol. Către sfîrșitul lui septembrie, Butoiescu se apropie foarte respectuos de Ioanide, cu jurnalul în mînă.

— Domnule arhitect, a căzut Varșovia!

Ioanide, picat din altă sferă, îl privi fără a înțelege și răspunse cu nevinovăție:

— Și ce dac-a căzut Varșovia?

Abstracția lui miră profund pe Botticelli, care de altfel avea cultul evenimentelor perimate. Ioanide în momentele liniștite avea o teorie, după care clasifica indivizii în oameni metafizici și oameni pragmatici.

— Tudorel, zicea el, e un individ pragmatic, nu-mi seamănă!

în categoria metafizicilor, Ioanide băga persoane caracterologic foarte dispatate, pe Suflețel, pe Hagienuş, pe Gonzalv și pe el însuși. Gulimănescu, Smărandache, Gavrilcea, Tudorel erau în grade felurite pragmatici. Calitatea spirituală, cum se vede, nu intra în chestiune. Un metafizic însemna un om care urmărea liniștea gîndurilor sale, trăind într-o sferă abstractă, chiar cînd spre a-și apăra această izolare părea a coborî în prezent. Astfel, Hagienuş şedea numai trupeşte în casa lui Pomponescu, căutînd o protecție pentru voluptățile sale intelectuale gratuite. Hagienuş mințea, nu-l interesa nici un eveniment, ar fi fost în stare să dea orice iscălitură de adeziune politică, numai să fie lăsat în pace. La fel Suflețel, mai contemporan cu Virgil

decît cu Pomponescu. Omul metafizic e viclean, zicea Ioanide, îţi rîde, se face că te ascultă, trece pe stradă uitîndu-se în dreapta şi-n stînga, în fond e absent. Se prefacă ca să scape de contingente. Gavrilcea însă şi Tudorel nu înţelegeau viaţa decît fenomenal, numai prin întîmplările zilnice, prin ele intuiau poate şi semnificaţia mai adîncă a existenţei. Litera moartă nu le spunea nimic. O tragedie în care un erou trage cu pistolul n-avea nici un sens pentru ei. Esenţialul era să tragă ei înşişi gloanţe.

— Prea bine, admitea Gaïttany ascultînd această teorie, dar Pomponescu ce fel de om e?

— Un caz tragic, un oscilant între două puncte cardinale. Pomponescu aspiră la abstracţie şi nu se poate smulge din efemer. Cînd nu e în guvern suferă de a nu fi ministru, cînd e ministru suferă că a părăsit arhitectura.

— Aşa este, aprobă Gaïttany cu delicii, tot ce spui e plin de interes.

— Bună ziua, îi răspunse ironic Ioanide.

Ioanide suferise fără să-şi dea seama, sub înrîurirea memoriului lui Tudorel, o modificare la care ajutase şi şocul moral prin pierderea Pichii. Conştiinţa n-ar fi voit să admită acest lucru, caietul ars i se părea o oroare, totuşi, sufletul i se alterase. Tudorel scrisese: « Voluptatea de a muri, ca manifestare a vitalităţii, ar fi un nonsens dacă viaţa, în accepţia cea mai înaltă a cuvîntului, n-ar fi transcendentă existenţei fiziologice. Există deci o „viaţă” mai presus de viaţă şi de moarte... » Ioanide nu era mistic, şi viziunea învîrtirii fenomenologice lua la el uneori proporţiile unei nevroze. Nu prevăzuse moartea Pichii atunci cînd citise memoriul, acum întreruperea bruscă a existenţei diurne a fetei trezea în el o nevoie, aceea de a o menţine încă la orizont.

Ioanide era prea înrădăcinat în raţionalismul lui ca să-şi schimbe filozofia, chiar şi acum o discuţie despre suflet şi viaţa eternă i s-ar fi părut meschină. Sufletul lui n-avea această aptitudine, fiind educat pentru conceperea unei lumi exclusiv plastice. Pentru Ioanide, etern era echivalent cu geometric. Nu simţise însă moartea Pichii, de vreme ce nu-şi văzuse fata moartă. Pe măsură ce intra în viaţa curentă, convingerea raţională că Pica murise era destrămată de imposibilitatea de a o vedea. Astfel, dacă am auzi că Veneţia a fost complet înghiţită de mare, ne-ar fi cu neputinţă s-o scoatem de pe hartă, am avea sentimentul, în cazul cînd am căuta-o pe teritoriul Italiei, că ne-am rătăcit. Se mai întîmpla şi alt fenomen cu Ioanide. Absorbit în ocupaţiile lui, n-o văzuse pe Pica decît fragmentar, nu asistasă la creşterea ei zilnică, morală şi fizică. Goluri mari existau în amintirea sa. Astfel, nu receptase suficient trecerea Pichii de la faza de elevă de şcoală la aceea de domnişoară. Fetiţa în uniformă nu se racorda bine cu Pica mîndră şi voluntară în sentimentele ei din ultima vreme. Erau două fiinţe deosebite. Ioanide amînase mereu colocviul strîns cu Pica, şi acum, cînd ar fi dorit să stea de vorbă, să-şi cunoască fata, aceasta era « absentă ». Ioanide simţi nevoia de a reconstitui pe Pica şi recurse la anchetă. Întîi intră în odaia Pichii, care rămăsese intactă. Era o încăpere egală cu aceea a lui Tudorel, însă inversată, cam cu aceleaşi mobile, în plus un fotei de modă veche capitonat. Dar ce deosebire! Se simţea prezenţa unei fiinţe feminine. Deasupra becului simplu cu un abajur conic de tablă emailată, Pica pusese un abajur de pergament pictat. Masa era acoperită cu un atlas de un roşu ca sîngele închegat, pe pat îşi procurase o saltea subţire de

creton înflorat, dîndu-i aspect de divan. încă aerul mai era impregnat de parfum de ambră. Masa era încărcată de cărți franțuzești așezate în ordine, una peste alta, alături de ustensilele de toaletă, pudră, farduri, un pieptene alb, știrb de un dinte. Cînd intră în odaie, Ioanide rămase surprins de un număr de rochii întinse pe pat, pe fotei, pe margini de scaun. Elvira le scosese probabil din dulap, ca să nu fie mîncate de molii, cu gîndul de a le dăruia cuiva. Printre ele se afla o rochie foarte scurtă, în care Ioanide recunoscuse un vechi costum al Pichii cînd era mică. în odaie pluteau două imagini ale defunctei. Ioanide luă rochița de umeri și o ridică în sus, avînd sentimentul că se întoarce cu zece ani înapoi, cînd mai ridica încă în brațe pe Pica. Apoi trecu la un taior foarte îngust pe talie, pe care nu-l văzuse niciodată. Cînd vreodată Pica ieșise pentru el în taior? Lîngă pat descoperi și o pereche de pantofi cu tocuri înalte, alături de niște sandale tocite de dimensiuni mai mici. Recunoscuse sandalele ca fiind ale Pichii cînd era în liceu, dar pantofii nu se acordau cu figura cunoscută a fetei. Știa că are preferința pantofilor de șevro cu toc jos, care îi schimbau cadența mușchilor și a rochiilor. Ioanide consultă și fotografiile. Aci erau instantanee luate de cineva cu un aparat de amator: Pica la braț cu o fată bruna de vîrsta ei, Pica în uniformă de liceu într-un grup de fete, Pica în costum național și cu căciulă pe cap. Iată evenimente și ținute ignorate de Ioanide. Nu știa cînd Pica se îmbrăcase național, ghici că fusese vreo serbare la școală. Ce făcea Pica la liceu, ce colege avusese, ce gînduri închidea în capul ei arhitectul habar n-avea. Răsfoi cărțile. Una era un manual de literatură franceză pentru curs superior de un profesor pe care îl

avusese el. într-adevăr, pe pagina întîi era semnătura sa pretențioasă, cu o mică parafă dedesubtul unei declarații puse după terminarea clasei: «Această carte este a mea și numai a mea și nu voi da-o nimănui. 1903.» Inscripția fusese continuată mai jos, cu o scriere asemănătoare, însă fină, descărnată: «rezervînd-o fiicei mele, Pica Ioanide. 1931», și urma apoi iscălitura Pichii. Deci la o distanță de aproape treizeci de ani, Ioanide și Pica se întîlniseră în colocviu ideal, într-un text de carte. Ioanide scrisese în 1903 pe marginea cărții, copiind probabil din opera în volum a lui La Bruyere, în locul unde era alt extras din moralistul francez, următoarele: «*II y a d'itranges p&res, et dont toute la vie ne semble occupe'e qu'ă prîparer â leurs enfants des raisons de se consoler de leur mort*». Ioanide se miră de acest citat. Pentru ce îl scrisese? Trecuse atunci printr-o criză de inimizție împotriva tatălui său? Posibil. Ioanide semăna cu mamă-sa. Pica scrisese cu cîteva decenii mai încoace aceste rînduri: «*Moi, au contrăire, i'aime mon pere, qui se sacrifie ā tout le monde*». Și aceasta era o observație ce-și pierduse semnificația. Ce o făcuse pe Pica să creadă că Ioanide trăiește într-un sacrificiu continuu? în orice caz, iată o convorbire neștiută între tata și fiică și o părere postumă a Pichii despre Ioanide. De la scoțirea prin casă, Ioanide, în căutare de elemente pentru menținerea Pichii pe pămînt, trecu la anchetarea persoanelor ce cunoscuseră pe fată. în primul rînd la Erminia.

— Ascultă, Erminio, ce făcea Pica atunci cînd a stat la tine?

— De multe ori ședea aici pe marginea canapelei, cu coatele pe genunchi și cu capul în mîini.

— Ce zicea?

— Că e foarte mîbnită de-a te fi supărat, că-și dă seama de dreptatea ta în general, însă sînt lucruri mai presus de priceperea ei.

— Se gîndea la individ.

— Firește! Mi-a spus că dacă s-ar adevăra ce-ai spus tu ar fi foarte nefericită.

— Veșnica poveste! Ce-o fi văzut la ipochimen?

— Era delicat cu ea, plin de sentimente frumoase.

— Mă întristezi. Să lăsăm asta! Altceva ce făcea Pica, cum își petrecea ziua?

— Multe ceasuri ședea ghemuită într-un colț al patului și citea. Isprăvea un volum într-o zi.

— Cînta?

— Fredona puțin cînd era bine dispusă, apoi amuțea. Și mai veselă, se dădea jos pe scară fluierînd,

— Fluiera Pica?

— Ba bine că nu!

— Niciodată n-am auzit-o fluierînd, e un lucru nou pentru mine.

— A venit și pe la bucătărie, oferindu-se să-mi ajute, dar n-am lăsat-o. Avea mîinile foarte subțiri și fine, era păcat să-o las să și le strice curățînd cartofi. Mi-a mărturisit că vrea neapărat să învețe a găti ceva, pentru orice împrejurare, fiindcă mamă-sa o dădea mereu afară din bucătărie, zicînd că e zburdalnică și sparge farfuriile.

— într-adevăr, nu-mi închipui pe Pica cu șorț înainte.

— I-am pus unul de farmacie al lui frate-meu, îi ședea foarte bine, încît am luat-o de mîină și am dus-o la el să-o vadă.

— Dacă știam că-i șade bine halatul, o însciam la Medicină.

— Nu cred că i-ar fi convenit. Nu suferea sîngele. M-am înțepat puțin la un deget și și-a acoperit ochii de spaimă. Mai ales cînd mi-am pus sare deasupra, strîngea dinții,

— A murit cum știi, pierzîndu-și sîngele. Întunericul a ferit-o de vederea lui. Ce idei de viitor își făcea?

— Spunea că are încredere în Gavrilcea. (Ce vrei? Venim mereu la asta.) Cînd acesta și-ar fi făcut o situație și nesiguranța de azi ar fi trecut, era convinsă că tu vei vedea lucrurile cu alți ochi. Atunci, spunea ea, aveau să-ți ajute amîndoi, ea făcînd pe secretara ta, el și Tudorel procurîndu-ți comenzile pe care le visezi tu. Mai zicea că o să te oblige să-ți faci o casă a ta, un palat, cum merită un arhitect, nu să stai ca-n cort, cu chirie sau tolerat. Dar fără învoirea ta nu s-ar fi căsătorit cu Gavrilcea.

— Erminio, treci peste asta.

— Am să-ți mai spun un lucru interesant. Ea zicea că ține la Tudorel fiindcă seamănă cu tine. I-am observat că nu prea vedeam asemănare. «Ba nu — spunea ea — așa-l văd pe tata tînăr, plin de planuri, adunîndu-se cu colegii de vîrstă lui. Mai tîrziu, cînd Tudorel va fi matur, se va face mai tăcut și mai singuratic, începînd să lucreze.» Am rîs cînd mi-a spus că a observat asemănarea și mai bine cu prilejul tunderii în cap a lui Tudorel, nu știu în ce împrejurare. Îi era frică să nu-ți vină cumva ideea să-ți lași părul lung. Așa, ca un tătar, aveai după ea tot hazul. O seară întreagă am vorbit astfel numai de tine și de Tudorel. Mi se pare că amîndoi vorbeau des de tine. Pot să-ți mai spun că seara obosea dacă ședeam prea mult jos și pica de somn ca copiii mici, dormind ușor, abia respirînd. Cînd o trezeai, avea o tresărire de spaimă, i se tot

părea că s-a întâmplat ceva. M-a rugat s-o las să doarmă cu lumina aprinsă. Și atunci i-am pus o lampă mică electrică pe noptieră. Frate-meu are obiceiul după masă să facă pasiențe și a vrut să-i întindă și ei una, dar nu-i ieșea. A sucit cărțile în toate chipurile și le-a schimbat pe furiș, numai să nu se-nchidă pasiența. Pica a băgat de seamă șmecheriile lui și a spus să nu-și facă sînge rău, că nu crede în cărți. În schimb, am observat la ea altceva. Zicea, foarte serios, gîndindu-se la vîrstă ei: « Am început să îmbătrînesc ». Eu atunci am pufnit în rîs. « Dacă tu la douăzeci și trei de ani, cît ai, spui că ești bătrînă, eu ce să mai zic? Nu îmbătrînești, te faci mai mare. Îmbătrînirea începe numai la anume vîrstă, cînd mergi la vale. » « Ce-are-a face? » spunea. Acum am împlinit douăzeci și trei, la anul o să am douăzeci și patru, cînd oi avea douăzeci și cinci s-a terminat. Nu mai sînt tînără, nu pot să-mi mai permit să săr într-un picior ori să scot limba. Bătrînețea la femeie nu mai interesează pe nimeni, toate gesturile plăcute dinainte devin deplasate. Am încă în sertar coarda peste care săream în recreație la liceu. Poftim de mai sări acum! » Puțină dreptate avea, firește, de la o anumită etate femeia e tînără numai împreună cu bărbatul, singură are o vîrstă oribilă. Treizeci de ani la o celibatară înseamnă renunțarea la un fel de viață. Eu am reîntinerit cînd am acceptat să rămîn cum sînt toată viața. Pe Pica n-o pot vedea singură. Era decentă, rușinoasă, dar l-a primit pe Gavrilcea fără a se feri de mine, ca pe un drept al ei. Nu te-ai ocupat de ea, trebuia s-o măriți mai devreme, la optsprezece-nouăsprezece ani.

— Nu mi-a trecut prin cap, și apoi de unde să iau dobitocul?

Hergot dădu și el mici informații. Ca medic, muzicant și botanist, evident, observase fugitiv pe Pica din aceste puncte de vedere. După Hergot, femeile în general sînt rezistente la frig și ies iarna îmbrăcate ușor fără primejdie. Accidentele pulmonare sînt mai rare la ele, ftizia provenindu-le din mizerie fiziologică. Erminia însăși ședea afară în ger fără haină cînd avea de lucru prin curte. Rezistentă la frig, era insensibilă și la căldură. Vara nu asuda, nu-și făcea vînt cu evantaiul. De cădea un cărbune din sobă pe parchet, îl ridica cu mîna. Totul se explica prin soliditatea nervilor. Pica însă — informă Hergot — era indispusă și de dogoarea focului, și de frig. Tremura cînd se deschidea fereastra și zbucnea aerul rece și mirosul de zăpadă, îndată lua un pled pe umeri, înfășurîndu-se în el. Prin urmare, comentă Hergot, Pica trebuie să fi fost pradă unei concentrații morale intense ca să voiască să iasă cu Gavrilcea seara pe frig și să consimtă a intra cu el într-un cavou, unde avea de întîmpinat inamicii ei fizici, frigul și întunericul, în materie de muzică îl rugase pe Hergot să-i cînte solo, fără acompaniament de piano. Îi plăcea vibrația bărbătească a instrumentului. Pianul, susținea, produce nervi, îi aducea aminte că o colegă de școală se așeza la pian și cînta ceva din Chopin, apoi izbucnea în plîns, trîntea capacul peste claviatură și fugea afară.

— Da, medita Ioanide, Pica era plină de pasiune» însă în stil serios. Nu mio închipui plîngînd. N-am văzut-o de fapt niciodată scîncindu-se. Odată, cînd, mică, mi-a făcut o poznă, luîndu-mi o schiță de pe masă și mîzgălind-o, dîndu-i o ușoară palmă, n-a plîns, ci ochii i s-au umezit foarte puțin. Tremura însă din buze. Nici Elvira nu plînge niciodată, ies

Privește în gol, mândră, și mușcă puțin din colțurile gurii. Asta e maxima expresie a durerii ei.

Hergot comunică de asemeni că Pica a cerut să se ia din odaie niște ghivece de flori, rugînd să se lase numai cactușii.

— Știu. Aici se potrivea cu mine. Florile în pahar îi făceau rău, mirosul de descompunere al cotoarelor, care e adesea fetid dacă nu schimbi des apa, îi dădea migrenă. îi plăceau plantele uscate, dure, fibroase, care nu cad repede în putrefacție. Ce vrei? Era o meridională și ea, prin mine.

Cam astfel de informații culegea Ioanide, unele cu totul fără importanță, s-ar zice, dar care lui îi slujeau să readucă în minte o imagine. Ioanide își puneă acum și alte întrebări în legătură-cu personalitatea Pichii. Din ce elemente se compunea sufletul ei, avînd în vedere atîtea experiențe pe care nu le făcuse? Pica nu avusese prilejul să meargă în străinătate, nu văzuse Franța sau Italia. O mare parte din imaginile minții ei era compusă probabil din presupuneri și visuri. Cuvîntul «Canada» nu trezește aceeași reprezentare unui canadian și unui european care n-a trecut niciodată Atlanticul. Canadianul își evocă sentimentul de «acasă», în vreme ce europeanul își imaginează un continent plin de lacuri solitare și de păduri de conifere și stejari, răsunînd prelung de rarul topor al vreunui pionier. Pentru un suflet tînăr, multe cuvinte traduc numai visuri stimulate de cărți. Numai puține vorbe răspund unei percepții directe proprii, cele mai multe sînt abstracțiuni și reprezentări de a doua mînă, pe baza descripțiilor. Mai mult visăm. Pica prefera cactușii. Dar e întrebarea: ce valoare evocativă ar fi avut micul cactus ghimpos din ghiveci dacă Pica ar fi. văzut păduri, aproape, de cactee în Sicilia sau în

Africa de nord? între Ioanide și Pica fusese această deosebire: Ioanide își rememora o experiență întîlnind unele imagini exotice, Pica visa experiențe posibile. Astfel, Pica fusese la mare, însă niciodată pe un vapor, ca Ioanide. Deci marea însemnase pentru ea un decor îndepărtat, nu un spațiu pe care te miști. Ce idee avusese Pica despre moarte cînd murise? Desigur alta decît Ioanide sau madam Ioanide. Fiecare individ moare după imaginea pe care și-o face despre acest eveniment. Cînd Ioanide era copil, înrîurit de mitologia religioasă, avea credința că a muri înseamnă a te preface imediat într-o ființă volatilă, luată în primire de diavoli sau de îngeri. Trupul mort îl înspăimînta ca un demon plin de malignitate, luînd viclean poziție culcată și rigidă, putînd oricînd face o farsă, a zvîrli dantura sau a se mișca brusc. Pe urmă, pe măsura studiilor pozitive din școală, reprezentarea monstruoasă dispăru, dar acum Ioanide nu se putea acomoda cu ideea neantului. Căpătase insomnie de oroarea nimicului, voluptatea somnului îi era distrusă de frica de a-și pierde cunoștința prin adormire. Prin activitate îi trecură și aceste crize, și acum căuta, dimpotrivă, somnul ca o reparație, iar starea de inexistență i se arăta ca foarte posibilă. Leșinase de altfel o dată și constatase cît de simplu este misterul trecerii de la lumină la întuneric. Ioanide își amintea că tată-său, om de factură morală veche, bisericos și spiritualist, spunea adesea înainte cu cîțiva ani de moartea sa, pe care o prevedea:

— Aș vrea să știu cum este! Numai atît! Să mor și să înviez, pe urmă nu mai mi-ar fi frică.

El își imagina moartea, bănuia Ioanide, ca o criză foarte teribilă în sine, cu multe acte constituind un eveniment complex, după care urma o altă

ordine de lucruri. Pe el nu-l speria neantul, pe care nu și-l putea închipui, ci « moartea ». Pe mama lui Ioanide o preocupa mormîntul, de bună seamă își închipuia că acela era un apartament rezervat unei existențe veritabile după deces. Avea o grijă nemai-pomenita de a poseda un loc de veci cu acte în regulă. O preocupare chinuitoare era aceea de a nu fi îngropată de vie, motiv pentru care conjura pe toți să n-o înmormînteze înainte de cele trei zile rituale. Apoi se ruga ca groparii să nu arunce pămîntul repede, să n-o sperie, să-l presare mărunțel și cu fereală, ca nu cumva să se rupă capacul sicriului. Luase toate dispozițiile să i se facă parastasele la soroc, temîndu-se că, fără aceste formalități, ar întîmpina mari mizerii pe lumea cealaltă. Avea nevoie de documente de călătorie în cer. Hagienuş, își închipuia Ioanide, trebuie să vadă moartea în acest chip concret, și dacă își vindea cavoul, asta venea din sentimentul că putea păcăli pe cineva și pe lumea cealaltă, obținînd o găzduire în cavouri străine. Mama lui Ioanide, care nu ignora firește procesul de dizolvare a trupului înmormîntat, nutrea o spaimă mare de a nu fi cumva abandonată după un timp dat. Dăduse instrucții precise să se revadă inscripția și împrejmuirea, conjurînd ca la zece ani să i se scoată oasele și să i se reînsumeze. Madam Ioanide-mamă, care citea în fiecare zi cîteva rinduri din *Apocalips*, credea că ultimul os rămas se putea prezenta la a doua înviere, de care nu beneficiază cei care și-au pierdut trupurile. O mitologie străveche persistă astfel de-a lungul a felurite civilizații. Ioanide nu-și dădea seama că, în ciuda raționamentului său, trecea acum printr-o astfel de criză mitologică, prin care se apropia de mentalitatea mamei sale. Primind însărcinarea de a ridica biserica,

își zisese că ar putea caza pe Pica acolo, dacă nu corporal, cel puțin în efigie. Îi trecu prin gînd de a executa pe un vitraliu chipul Pichii, travestit într-o figură din iconografia bisericească. Astfel, Pica ar fi rămas încă în populația capitalei la o adresă precisă, suspendată între sol și cer, și el, Ioanide, ar fi întîlnit-o din cînd în cînd duminica. Gluma semiserioasă făcută de Ioanide cu privire la templul pe care nu s-ar fi dat înapoi să-l construiască pentru Ioana se transforma într-o intenție precisă cu privire la Pica, printr-o deplasare de la profan la sacru. Ioanide realiza mental dubla viziune a femeii din *Amor sacro e amor profana* de Tițian, oprindu-se acum la imaginea pudică.

Cu toată încordarea produsă de evenimentele externe, întreprinderea lui Ioanide nu trecu neobservată și trezi mai multe comentarii decît se acordă de obicei unor astfel de fapte. Ioanide, virît pînă în gît în treburile lui, nu făcea distincție între oamenii de pe stradă, și doi-trei inși staționînd pe trotuarul de peste drum, văzuți de pe schelă, nu-i incitără atenția. Tot astfel, o mașină oprită cîtva timp la oarecare distanță nu-l intrigă. Cu toate acestea, multe persoane trecură pe dinaintea bazilicii de beton armat a lui Ioanide și impresii deosebite între ele se formară, dintre care unele ar fi scandalizat cu siguranța pe arhitect dacă le-ar fi știut.

Gulimănescu trecu împreună cu Hagienuş.

– E o construcție colosală pentru România, zise Gulimănescu.

– Numai să aibă liniște s-o termine! răspunse Hagienuş, în general sceptic și înfricoșat de orice munci herculeene.

– Aci intră material, nu glumă!

– Ar trebui să cerem și noi intelectualii să ne dea statul teren și material de construcție.

– Cu siguranță, adause Gulimănescu avid, lucrarea trebuie să fie plătită excepțional. A dat o lovitură. Și e și Palatul primăriei. Scoate o avere de aici.

– De nu cumva o construiește gratis, observă malițios dar și onest Hagienuş, ştii că Ioanide are meteahna de a nu reclama banii.

– Nu se poate ! respinse cu energie Gulimănescu această enormitate. Ce interes are să construiască asemenea lucruri gratis?

– De! se mulțumi Hagienuş să exclame, mult mai vast în psihologie și admitînd motivările subtile.

Hangerlioica se ivi cu Hangerliu într-o mașină cu secretarul lîngă șofer. Nu se dădu jos, ci numai ordonă să i se deschidă portiera. De la distanță, privi binaua.

– E interesantă, zise, dar de ce nu e în stil rumânesc?

– O face din beton armat și scoate tot efectul numai din contur, neputînd aplica ornamentații.

– Parcă are ceva babilonic sau american. Arhitectii ăștia moderni!.. însă impune, se simțea nevoie de un astfel de locaș.

– Asta și este intenția, tanti, de a da impresia de grandios, explică Hangerliu strivind pe furis o sămîntă de floarea-soarelui găsită în buzunarul pardesiului.

– Trebuie să vorbim cu primarul. Locașul ar fi bun pentru operele noastre. Putem face unele daruri în interior.

Trei tineri care priviră într-o zi biserica neterminată aparțineau Mișcării. în esență, vorbiră cam următoarele:

– Ar fi singura biserică din București potrivită pentru demonstrații mari.

– Pozitiv! înăuntru ar intra formații întregi de camarazi, iar afară s-ar desfășura, în spațiul dintre biserică și Palatul comunal, mase mari de demonstranți.

– Putem face procesiuni religioase superbe, ca pe vremea Inchiziției.

– Ioanide e foarte bun pentru noi, camaradul Tudor nu stă cu mîinile în buzunar.

– O să-1 punem să clădească Marele sediu, mormintele celor căzuți.

– Și o cetate nouă, după concepția noastră, o *Littoria* românească.

Gaittany veni înția oară, firește, tot în mașină, cu Smărăndache, care-i spusese despre efectul surprinzător al bisericii.

– Este excepțional, domnule, admirabil, un adevărat dom! se entuziasma el. Nu?

– Ba da, confirmă Smărăndache, un dom cubist.

– Ioanide e un om eminent, un exemplar neobișnuit, nu-i așa?

– Are talent.

– Sînt de acord cu dumneata.

Gaittany, mai exuberant, zărind pe Ioanide sus pe schelă, voi să-i facă semn cu mîna, să-și semnaleze prezența; din păcate, acela nu-1 observă.

Plin de aceste sentimente, Gaittany veni și a doua oară, conducînd pe un cunoscut, devotat secret lui Pomponescu.

– Ei, ce zici? îl întrebă Gaittany, nerăbdător de a-și vedea confirmată admirația.

– E o încercare riscată, zise acela, biserica își are canonul ei, nu suferă inovațiile.

– Totuși, rezistă Gaittany, arhitectura s-a înnoit și ea mereu.

– Totdeauna în pagubă. Barocul, de pildă, a dat un aer profan bisericilor.

– Recunoaște că în Spania sînt construcții baroce superbe! Ce are biserica lui Ioanide, nu-i grandioasă?

– Parcă e un hangar, un depozit de tramvaie!

– Cît ești de nedrept! se mîhni Gaittany.

După aceea, fără să-și schimbe părerea fundamentală, păstră mai multă rezervă în apreciere, căutînd a combate timid ostilitățile și a susține aprobările.

În public se răspîndi, nu fără concursul lui Smărăndache, zvonul că Ioanide a căzut la misticism.

Se pretindea că moartea Pichii o socotea un sacrificiu cerut de cer unui nou Meșter Manole, care era el, și că avea intenția a îngropa pe Pica sub zidul bisericii. Bazilica era mai mult o capelă personală. Alții spuneau că biserica se construiește cu concursul secret al Mișcării, din care Ioanide făcea parte de mult. Mai umbla zvonul că nu e o biserică, ci un adăpost de beton împotriva bombardamentelor aeriene, dovadă că războiul avea să izbucnească în curînd. De aceea, unii cetățeni naivi numeau biserica «adăpost».

După unii, se construia un cinematograf. Unii, văzînd cupola de blocuri de sticlă ce se așeza spre a se încheia mai repede acoperișul, afirmau cu tărie că se pune un reflector, deci e un post de observație antiaeriană. În cele din urmă, așezîndu-se crucea, ipotezele hazardate se spulberară și se făcură speculații asupra motivelor ridicării bisericii și presupusului caî Ioanide. Cum în corpul arhitecților se cunoștea tendința neoclasicistă de nuanță păgînă a lui Ioanide, se născură două interpretări printre

admiratorii lui Ioanide cu conformație ideologică. Unii vorbeau de «convertirea» arhitectului, care printr-o iluminatie bruscă părăsise păgînismul. Aceștia erau căutătorii de probleme sufletești, de cazuri de conștiință. Tudorel trebuie să fi răspîndit în grupul arhitecților tineri, cu care avea de a face, această versiune, în spiritul teoriilor sale din memoriu. Esteții susțineau însă, dimpotrivă, că Ioanide construia o biserică creștină cu elemente păgîne. Bazilica lui era o simplă demonstrație geometrică rece, aproape atee, un joc gratuit de linii severe. Bănuiau că Ioanide înțelege ca pilaștrii să fie iluminați cu reflectoare puse la bază și întoarse în sus, astfel încît, împreună cu cupola de sticlă reverberată pe dinăuntru, masivul de ciment să devină un desen de lumină noaptea. Lăudau tocmai această modificare a concepției pentru a face posibilă construirea unei biserici în acest veac.

În anticamera lui Pomponescu se petrecură două accidente grave în substanța lor, amîndouă provocate de oameni fără experiența locului. Un partizan întrebă pe ministru de ce a renunțat să construiască mult anunțata Catedrală a Neamului, punînd pe altul s-o construiască. Altul, un preot, comise această gafă:

– Domnule ministru, ați văzut minunata catedrală pe care o ridică domnul arhitect Ioanide? Cred că îi veți da tot concursul pentru asemenea operă creștinească.

În ambele cazuri, Pomponescu nu răspunse nimic, mișeîndu-și numai convulsiv buzele.

Smărăndache afirmă că știe precis cum că Pomponescu a fost în mașină cu directorul lui de cabinet în piața cartierului cu pricina și a privit de la geamul cupeului, fără nîci un comentariu, bazilicalui Ioanide.

Pomponescu era în mod normal un om agreabil, deși pasibil de crize de invidie și mizantropie și care nu trecea niciodată în antipatiile sale la gesturi violente și vulgare. Existența lui Ioanide îl indispușese totdeauna secret, cu toate acestea compania lui nu-i era dis plăcută, și Pomponescu uza față de arhitect de cea mai distinsă colegialitate. Antipatia față de Ioanide se făcu acută prin incidentul Indolenta, când Pomponescu se simți jignit în demnitatea lui virilă. Ar fi reacționat energic dacă ar fi avut vreun pretext exterior. Căci Pomponescu, constrâns de educația lui, ținea cu orice chip să pară personal elegant și senin. Afacerea bazilicii turnă o cantitate de venin considerabilă în sîngele lui Pomponescu, căruia numele lui Ioanide îi deveni franc odios. Fața ministrului căpătase o gălbejeală de icter, semn al excitației ficatului, și ticul mișcării mustății devenise așa de accelerat, încît se prefăcuse în spasm. Bănuia un complot plin de răutate. În timp ce Pomponescu era ministru, în imposibilitatea fizică și morală de a profesa arhitectura, Ioanide îl lua peste picior, confiscîndu-i ideea sa favorită, executînd-o demonstrativ. Niciodată Pomponescu nu simți mai tragic insignifianța însărcinării sale publice. Era de fapt un om cu desăvîrșire ratat, consolat cu un post decorativ, demnitar, nu erou, un director de teatru temut de tot personalul, pe scena căruia însă culegeau aplauze actorii. Situația deveni crispată cînd madam Pomponescu-Mamy, asistată de madam Pomponescu-mamă, semnală scandalul. Doamnele Pomponescu fuseseră și ele în mașină să vadă isprava lui Ioanide.

— Ia ascultă, Jean, intră în chestiune madam Pomponescu-consoartă, nu ți se pare că te-ntreci cu amabilitatea față de Ioanide?

Pomponescu tăcu, posomorit.

— Cu siguranță își bate joc de tine.

Pomponescu își mușcă mustața.

— E o grozăvie! interveni madam Pomponescu-mamă, așa se fac bisericile creștine?

— Cum poți permite tu, ca ministru, lui Ioanide să-ți rîdă în nas și să strice estetica orașului? Neapărat trebuie să-1 împiedici.

Altădată, chiar alterat sufletește, Pomponescu s-ar fi sprijinit pe argumente de bun-simț și noblețe:

— Exagerezi, Mamy, crezînd că un ministru are căderea să se amestece în asemenea chestii. Nu este elegant. E în dreptul oricărui arhitect să primească o comandă. Că nu ne place monumentul, asta e altceva, putem să-1 criticăm. Ioanide își poate permite luxul să construiască lucruri discutabile.

De data aceasta, Pomponescu tăcu sumbru, evitînd totuși a aproba oral pe madam Pomponescu. Cîțva timp, ministrul visă cîteva ipoteze care l-ar fi scăpat de spectrul bazilicii lui Ioanide fără a fi silit el să intervie compromițător pentru educația sa. Își imagină că biserica se putea prăbuși, așa cum se întîmplase cu construcția unei bănci cu vreo trei decenii în urmă, din cauza unui greșit calcul și a insuficienței formulei betonului. Catastrofa nu era posibilă, deoarece Ioanide asociase un constructor inginer, elev al lui Pomponescu, și aplicase, culme a ironiei, metodele înseși ale acestuia din urmă. A doua ipoteză era o manifestație de indignare din partea cetățenilor, cerînd primarului încetarea profanării. Cetățenii însă nu se mișcau, ba chiar păreau încîntați. O scîndură de salvare o vedea Pomponescu în

carența de fonduri. Părea foarte puțin probabil ca în acel an de îngrijorări guvernul să deschidă credite pentru astfel de lucrări de lux. Ipoteza era slăbită prin ceea ce știa Pomponescu despre caracterul dîrz al primarului. O speranță nebună era aceea că un descreierat va pune dinamită la baza construcției și o va arunca în aer. Astfel de imagini ale vindictei măguliră sunetul lui Pomponescu. Ele nu se realizară. Într-o zi, însă, ministrul fu chemat la o întrunire de preoți, și atunci găsi de cuviință a face o declarație vagă, de toți înțeleasă. Iată cuvintele sale:

— Tradiția noastră religioasă ne-a obișnuit cu un tip de biserică potrivit peisajului nostru românesc, o biserică în acord cu natura și cu smerenia poporului nostru. Noi nu ridicăm domuri gotice cu vîrfuri ascuțite spre cer, în semn de trufie, nici nu sprijinim biserica pe metereze fioroase. Locașul sfînt românesc e familiar și atrăgător, și n-a existat în trecutul nostru procesiunea sinistră ca a catolicilor din vremea Inchiziției, avînd nevoie de un decor înspăimîntător. Teatralul nu-i în spiritul nostru. Biserica tradiției românești e mică, pierdută adesea printre pomi, cu clopotnițe idilice care o semnalează în văi. Albul ei imaculat o distinge de verdeața cîmpului cînd anume ornamente sculpturale sau picturale nu o asimilează cu natura. De aceea, încercarea de a se introduce în canonica arhitecturii noastre sacre siluete de zgîrie-nori, contururi bizare de stil decadent, cum cetățenii uimiți constată actualmente în cutare cartier al capitalei, e de natura a atrage atenția forurilor noastre competente, inclusiv autorităților bisericești, asupra oportunității pervertirii unui trecut glorios în această materie.

Pasajul fu aplaudat, însă nu așa călduros cum s-ar fi așteptat Pomponescu. Preoții bătrîni, sensibili la

cuvîntul « tradiție », fără o analiză mai adîncă a lui, fură mai satisfăcuți, preoții tineri, contaminați de Mișcare, visau, dimpotrivă, procesiunea grandioasă și chiar terifică, fiind de părere că idilicul e una din maladiile vechilor generații. Și unii și alții aveau o anume nedumerire, pentru ca toată lumea fusese de acord, și Pomponescu însuși aderase la această idee, că este nevoie de o « catedrală », deci de o biserică de proporții mari, care să înlocuiască pe aceea, prea modestă, a Patriarhiei. Efectul aluziei fu nu atît în sferele largi, cît în cercurile restrînse, cunoscînd de aproape pe protagoniști.

— Ai auzit? zise Hagienuş lui Gaittany. Pomponescu a atacat pe Ioanide cu privire la biserică.

— Ce vorbești? se miră Gaittany.

— A zis că e un zgîrie-nori!

— Domnule, e nedrept. E o operă remarcabilă.

— Are să interzică continuarea lucrărilor.

— Crezi?

— A spus pozitiv că atrage atenția autorităților.

— Te pomenești! Și nenorocitul de Ioanide ce zice?

— Nu știu dacă a aflat.

— Probabil că nu știe nimic, ca de obicei. Ar trebui avizat să ia măsuri.

— Spune-i dumneata, care-l vezi mai des.

— E dezagreabil, se apără Gaittany. Și-apoi, nici n-am fost la cuvîntarea lui Pomponescu. Spune-i dumneata, care ai fost.

Smărîndache numi atacul « excomunicarea lui Ioanide », și într-adevăr, pînă la un punct cuvîntarea avu efectul unei excomunicări. Odată, întorcîndu-se acasă, Ioanide se trezi față în față cu Suflețel, care ieșise, cu titlul de încercare, din sanatoriu. Suflețel venea în direcția arhitectului. Ajungînd la

cîtiva pași distanță, de unde identificarea nu mai suferea discuție, Suflețel se opri locului contrariat, ca în fața unui puhoi de apă ce-l împiedică să treacă. Apoi, brusc, întoarse spatele și se depărta înapoi ca și fugind.

«Ce-i cu dobitocul ăsta?» se miră Ioanide.

Arhitectul mai observase că felurite persoane cu care se întâlnea îl priveau lung, semnificativ, cu o discreție ostentativă. Își aduse aminte de reproducerea unui tablou pe care-l văzuse în copilărie într-o carte, reprezentînd pe Galileu în fața unui juriu. Spectatorii din sală, mai ales călugări, priveau pe acuzatul care se apăra cu o curiozitate amestecată cu compătimire. În special un călugăr se așezase mai comod, cu coatele pe o balustradă și, aplecîndu-și capul pe o mină, privea pe Galileu de jos în sus, cu delicii și cu un surîs voluptuos, avînd aerul a zice: «Cum poate exista un asemenea nebun?» Cam așa îl contemplau și cunoscuții pe Ioanide, prelung, imperceptibil de ironic, mirați că arhitectul trăiește și circulă. Cauza acestei ciudate atitudini o află Ioanide prin Gulimănescu. Acesta avea satisfacția de a comunica știrile rele amicilor, persecutîndu-i cu ipotezele cele mai sinistre. De cîte ori un lucru dezagreabil se întîmpla cuiva sau un zvon neplăcut circula, Gulimănescu îl chema la telefon, îl ancheta dacă știe, agrava pe cît îi sta în putință accidentul.

— Ce faci, domnule? zise Gulimănescu. Nu te-am văzut de-un car de vreme!

— Ce să fac? Muncesc.

— La ce?

— Am o biserică și o primărie locală.

— Știi asta! Dar mai lucrezi la ele?

ne — De ce să nu lucrez?

— Credeam că s-a sistat construcția.

— De unde pînă unde? Acum vin de acolo.

— Bine-bine, dar toată lumea vorbește că se va renunța la ea.

— Fleacuri! Eu cel dintîi ar trebui să știu.

— Nu se poate, va interveni Pomponescu.

— Ce-are de-a face Pomponescu în chestia aceasta?

— Ei, asta-i, nu te mai prefac! Nu știi că Pomponescu se opune?

— Habar n-am!

— Cum se poate, domnule, te-a atacat Pomponescu într-un discurs ținut clerului. A fost și în jurnal.

— Să-i fie de bine, nu citesc jurnalele!

— Și acum ce ai de gînd să faci, continui lucrările?

— Bineînțeles! Ce? Dacă lui Pomponescu nu-i place biserica, nu pot s-o ridic?

— E ministru, oricum...

— Nu-i nici o legătură între ministerul lui și șantierele mele. La revedere.

— Stai, domnule, nu pleca! Poate să pună problema în Consiliul de Miniștri, ce te faci atunci?

— Cînd o pune-o, om vedea, Nu-i nici un raport între guvern și construcția bisericii. Binalele sînt ale primăriei, iar biserica în special e ridicată din fonduri particulare, administrate de un comitet.

— Dar dacă cheamă pe primar și-i sugerează, e greu ca primarul să reziste ministrului.

— Primarul e mai tare decît Pomponescu.

— Oare?

— În fine, treaba lor. La revedere.

— Mai stai, domnule, unde fugi? Însă în cazul cînd comitetul ar fi influențat de părerea lui Pomponescu, se pot ivi îndoieli.

— Contractul e făcut și în curs de execuție, și dacă se abandonează, trebuie să mi se dea despăgubiri, m

— Perfect! Dar biserica tot n-o construiești, și în fond intenția dumitale e de a face catedrala în locul lui Pomponescu.

— Fugi de-acolo, asta nu e o catedrală, ci o biserică de cartier oarecare!

— Lumea așa spune.

— Ce-mi pasă mie ce spune lumea? Te salut.

— Stai nițel! Pomponescu e supărat foc, are să te urmărească.

— îmi pare rău că e supărat, n-am ce să-i fac.

— Dacă deschide împotriva dumitale o campanie violentă de presă? N-o să fie comod.

— E de prisos, nu citesc ziarele, cum ți-am spus.

— Nu le citești dumneata, publicul însă da, asta va stârni animozitate împotriva dumitale.

— *Farse che si, farse che no.* Ce să ne facem sînge rău cu ceea ce s-ar putea întîmpla?

— Cariera unui arhitect este legată și de reputația în public, o campanie influențează asupra clientului.

— De obicei mi-aleg clientela printre oamenii cu discernămint artistic. Nu fac dependențe pentru burghezi.

— îmi pare bine că ești optimist, eu mă tem serios. Pomponescu e tenace.

— Eu sînt un profesionist liber, nu impiecat public, ca să fiu concediat după placul lui Pomponescu.

— Ești însă și profesor la Școala de arhitectură. Dacă. . .

— Vrei să zici: dacă mă dă afară?

— Exact!

— întîi, nu poate să mă dea afară numai pentru motivul că nu-i place o construcție a mea. Pe urmă, jemanfiș. Ce iau de acolo e fără importanță.

— Este totuși un venit sigur și o onoare.

Ioanide se simți agasat ca de un țințar ce se învîrteste în jurul nasului.

— Stimabile, zise plantîndu-1, fiecare să-și vadă de necazurile lui!

Merse apoi la primar.

— Ce este, bre, cu Pomponescu? Am auzit că m-a atacat undeva. Aveți de gînd să opriți lucrările?

— Fii serios, Ioanide! Te-a atacat, e adevărat, dar cine-l ia în serios? Invidie profesională. De altfel, spune prostii, bătînd în struna babelor pioase. O să-ți faci figura tocmai ție? Toți sînt entuziasmați, nu ne lăsăm pînă nu terminăm. Sfidam viitorul. Nici să nu te mai aud cu povestea asta, că mă superi!

Pomponescu rămase mortificat de ineficienta loviturii sale, așteptînd un prilej de a o reînnoi. A se descoperi intervenind practic prin reclamații în Consiliul de Miniștri nu era stilul său. Își exprimase o simplă opinie critică, nu înțelegea să fie pe față persecutor. Ura sa rămase inestingibilă. O adîncire a scandalului de care avea nevoie încercă s-o obțină printr-o adeziune la punctul său de vedere a cuiva dintr-un loc oficial. Direcția lui Hagienuş publica trimestrial un buletin cu informații și studii, intitulat Monumentele romane, despre materialul din muzee, monumentele istorice și construcțiile de valoare artistică întreprinse de stat, o publicație de artă și arheologie într-un cuvînt, foarte bine făcută, frumos ilustrată și cu rezumate în limbi străine. O fascicolă era tocmai în preparare. Madam Pomponescu convocă pe Hagienuş, și-i vorbi foarte mîelos:

— Domnule Hagienuş, ai văzut oroarea de biserică a lui Ioanide. Cred că ești de părerea noastră.

Hagienuş clipi repede din ochi. Madam Pomponescu, luînd asta ca o aprobare, continuă:

— Ești un specialist cu reputație în materie de arta, nu se poate să nu-ți spui cuvîntul și dumneata. Jean ține foarte mult la asta.

— Eu nu mă pricep la arhitectură, mă ocup numai de antichități.

— Te pricepi, cum să nu, un cuvînt scris al duminică atîrnă foarte greu. Jean îl așteaptă ca un semn de prietenie.

— N-am unde să scriu, se apără Hagienuş ca și Sufleţel faţă de Hangerliu.

— Cum n-ai? Aveți revista Monumentele romane la minister.

Hagienuş intră în panică. Capabil de multe farse, mai ales în materie pecuniară, simţea toată îndelicateţea morală de a ataca pe Ioanide, tocmai el, care îi comandase un cavou fără a i-l plăti. Pe urmă, lui Hagienuş, foarte versat în istoria artelor, îi plăcea biserica lui Ioanide, ştia cît de liberă fusese iniţiativa arhitecţilor de-a lungul istoriei. întii începu să pipăie terenul, spre a vedea ce impresie ar face o diatribă a sa. Fizionomia lui exprima numai jale, comică însă.

— Domnule Gaittany, dă-mi și dumneata un sfat, pentru Dumnezeu, ce să fac? îmi cere Pomponescu să-l atac pe Ioanide la revistă. De ce să-l atac eu pe Ioanide?

— Nu-l ataca, propuse Gaittany.

— Dacă nu scriu, îmi face mizerii, te pomenești că cere să mă pensioneze înainte de termen, rămîn cu pensie prea mică.

— N-aş crede ca Pomponescu să meargă pînă acolo, deşi de la o vreme e o schimbare notabilă în caracterul lui. Da, domnule, nu mai este Pomponescu de altădată, bărbat şarmant, cum spune madam Farfara.

— Și arunci, ce să fac?

— Poartă-l și dumneata cu vorba, amină scoaterea numărului de revistă.

Ideea i se păru admirabilă lui Hagienuş și, presat de madam Pomponescu, afirmă că va scrie desigur, însă revista, nefiind tot materialul gata, nu poate să apară așa de curînd. Madam Pomponescu reveni zicînd ca Jean e de părere s-o scoată la timp cu materialul pe care îl are. Hagienuş mărturisi dolent că n-are fonduri la minister. Madam Pomponescu ceru imediat fixarea sumei, spre a se ordona ca ajutor din partea ministerului lui Pomponescu, Văzînd că n-o scoate la capăt, Hagienuş își relua lamentațiile:

— Ce mă fac, domnule Gaittany, Pomponescu îmi dă ghes să scot revista, are să ceară ministrului meu să mă execut.

— Atunci e regretabil, va trebui să scrii, recunosc și Gaittany, care, ca om cu experiență, nu se lăsa surprins de nici o eventualitate.

— Eu să scriu împotriva domnului Ioanide? Uite, mă jur dacă am ceva contra lui I

— Știu, e penibil. Fă-1 și dumneata mai cu mînuși.

— Crezi că mă lasă Pomponescu? Și pe urmă, cu mînuși, fără mînuși, ce-o sa zică domnul Ioanide?

— Da, e o problemă gîngășă. .. De obicei el nu citește.

— Dar conștiința mea nu contează?

— Ai perfectă dreptate, ce e de făcut?

— Domnule Gaittany, te rog din suflet, vorbește cu domnul Ioanide, spune-i în ce impas mă aflu, să-mi dea el un sfat ce să fac.

— E o idee, zise Gaittany.

Și dădu un telefon lui Ioanide:

— Să trăiești! Aici Gaittany. Domnule, vrea să te vadă nenorocitul de Hagienuş. 1-a insinuat

Pomponescu să te atace în Monumentele romane, și omul, firește, nu vrea. îi e frică. Dă-i o sugestie, în tot cazul, dacă scrie, să știi că nu face din propria lui voință.

Hagienuş se prezintă la Ioanide cu articolul schiţat.

– Domnule Ioanide, m-a somat Pomponescu să scriu împotriva dumitale. Spune şi dumneata, ce e de făcut? Este existenţa mea în joc.

– Să scrii I zise Ioanide imperturbabil.

– Admiţi dumneata să scriu împotriva-ţi?

– De ce nu? Crezi c-are să se dărîme biserica mea din cauza asta? Beton armat. Scapi de o grijă.

– Zău, domnule Ioanide, spune drept, fără glumă, îmi dai voie?

– Asta-i vorbă? Alta soluţie nu e. Fă-i gustul, şi pace!

Atunci Hagienuş scoase schiţa de articol din buzunar. Ioanide o puse pe birou şi începu s-o citească:

« Biserica monumentală pe care o ridică domnul arhitect Ioanide alături de noul Palat comunal de cartier a trezit vii discuţii. »

– Crezi, observă Ioanide, că acesta e un debut care poate să calmeze furiile din sufletul lui Pomponescu? «Discuţii»! Orice operă stîrneşte discuţii. Asta sună ca o laudă la adresa mea. Eşti prea amabil, domnule Hagienuş, ţi-ai plătit planul cavoului.

Ioanide luă tocul şi şterse cuvîntul «discuţii», înlocuindu-l cu altele.

– Ascultă aici: « a trezit vii şi legitime proteste ». Aşa mai merge.

– îţi mulţumesc din inimă, domnule Ioanide! se prosternă Hagienuş. Mă salvezi de la înec. Am să-ţi fiu recunoscător toată viaţa.

– Ia să vedem mai departe: « Şcoala modernă îndrăzneată, manifestată mai mult la construcţia particulară, a început să treacă şi în domeniul arhitecturii sacre. La noi, biserica ridicată de domnul Ioanide e prima încercare de revoluţie... » Dacă scrii astea eşti un om mort. «Şcoala modernă îndrăzneată», asta este eufemism (Ioanide tăie), zi: « Direcţia decadentă nesănătoasă ». « Revoluţie » sună encomiastic. Toţi marii artişti sînt revoluţionari. (Ioanide şterse.) Spune: « prima încercare de răsturnare a valorilor consacrate ».

– Toată viaţa te voi binecuvînta! se seinei Hagienuş.

Cu toată binecuvîntarea dată de Ioanide, ingeniul lui Hagienuş născoci o viclenie şi mai subtilă spre a scăpa de încurcătură. Tipări articolul, scoase revista şi o prezintă lui Pomponescu. Acesta citi articolul făcut în colaborare cu Ioanide şi rămase foarte satisfăcut. Nu observă mai nici un ecou. Cînd întrebă pe cineva: « Ai citit articolul lui Hagienuş? », acela, neştiind despre ce e vorba, se scuză că n-a avut vreme, îl va consulta cît mai repede. Nici n-ar fi avut unde să-l citească, de vreme ce Hagienuş îl trăsese într-un singur exemplar, pentru Pomponescu personal. Celelalte exemplare ale revistei nu cuprindeau articolul în chestiune, care nu era anunţat nici la sumar. Şi coperta oferită ministrului era unică. E adevărat că Hagienuş îşi mai confecţionase cîteva exemplare cu articolul, ca rezervă, pentru cazul cînd s-ar fi ivit vreun scandal. Atunci s-ar fi jurat că numărul conţine articolul său şi ar fi dovedit. Dacă s-ar fi prezentat lui Pomponescu un număr purificat, ar fi pretins că e un accident de tipografie. Numerele de rezervă le ţinea acasă, nici unul nu fusese pus în circulaţie. Pomponescu nu bănuia nimic şi deci nu anchetă.

Pomponescu nu se mulțumi cu acest articol de sferă îngustă, pe care-l credea apărut. Voia o campanie susținută, pornită din inițiativa altora și cu ecou în publicul mare. În felurite rînduri, făcu sugestii persoanelor pe care le socotea mai docile. Unul dintre aceștia, spre a adula, îi zise:

— Domnule ministru, biserica lui Ioanide e aproape ridicată. Cum se poate acest lucru? Nu se află un om de bine să împiedice această îndrăzneală?

— Pentru ce-mi spui mie, declară sumbru Pomponescu. Ce drept am să mă amestec? Există o opinie publică. Cine are o obiecție de făcut să și-o exprime.

În urma acestei declarații, cîțiva partizani solicitanți compuseră o serie de articole împotriva modernismului în arhitectură aplicat îndeosebi la clădirile sacre, încercînd a le plasa în marile gazete. Cum nici unul din ei nu era cunoscut în presă, iar opiniile lor n-aveau nici o competență, ziarele mari refuzară a le publica. De fapt, prestigiul primarului de cartier, mai mult decît al lui Ioanide, era așa de mare, încît directorii de gazete nu se încumetară a face pe gustul lui Pomponescu. Articolele fură totuși plasate în publicații de mîna a treia. Autorii scoaseră tăieturi, le lipiră într-un caiet și întrebă pe Pomponescu dacă nu găsește oportun să le ofere o prefată în scopul de a tipări articolele în broșură. Ministrul afirmă că publicarea în volum a articolelor poate fi folositoare, el însuși nu găsește de cuviință să intervină, în calitate de demnitar, într-o dezbatere publică. Era obișnuit să fie obiectiv. Directorul de cabinet luă la o parte, nu mai puțin, pe autorii libelului și le aduse la cunoștință că departamentul va ordona plata tiparului. Astfel apărură broșura difamatoare, ce se răspîndi cu abundență prin toate cercurile posibile. Un exemplar căzu și în mîinile

lui Ioanide, acesta însă îl aruncă fără a-l citi, dar nu dintr-un sentiment de dispreț, ci fiindcă, distrat, nu observă despre ce tratează, crezînd că e o broșură adventistă. Nici în alte părți broșura n-avu mult succes. Publicul obișnuit, preocupat numai de evenimente externe, nu pricepu la ce face aluzie culegerea de articole. Arhitecții în general, chiar și cei adversi lui Ioanide, găsiră că nu e o metodă elegantă aceea de a se discuta în afara corpului profesional probleme de specialitate. Primarul, obișnuit în viața lui politică cu tot soiul de campanii, ridică din umeri.

— Nu se dărimă bisericile cu broșuri proaste! Pomponescu a devenit cu totul nesperios.

Și-și văzu de treabă. În cartierul respectiv, campania trecu neobservată. În ultimă analiză, deci, broșura făcu vîlva numai în cercul restrîns al lui Pomponescu, cu cartierul general în anticamera sa. Cunoșcuții săi, ca să petreacă sau din platitudine, aduceau din cînd în cînd vorba:

— Domnule ministru, cunoașteți broșura împotriva bisericii ridicate de Ioanide?

— Ce broșură? se prefăcea Pomponescu, mai mult din jenă decît din perfidie.

— Serios, n-o cunoașteți?

— Parc-am auzit vag.

— Dați-mi voie să v-o ofer.

Pomponescu lua broșura cu coperta verzuie, o răsfoia cu aer ambetat de om copleșit de probleme grave și întreba:

— Și cam ce spune?

— Veștejește curentul cubist în arhitectură, care rupe cu tradiția noastră națională,

— în general e just, comenta Pomponescu obiectiv, pentru a nu trăda vreun interes; depinde de aplicare.

— Cum, domnule ministru, admiteți și dumneavoastră modernismul?

— Orice artă e modernă într-un moment dat.

— Nu e vorba de asta, ci de cubism, dadaism (convorbitorul amesteca noțiunile), după care casa nu mai e casă. Ușa e în fereastră, și fereastra în pod.

— Sînt și lucruri frumoase, concepute cu moderație, admit totuși că s-au făcut excese.

— Apoi, cînd e în chestie o biserică, ruperea cu tradiția este de neconceput.

— Asta e și părerea mea. Pe ici, pe colo, mici inovații, simplificări.

— Da' nu biserică-hangar, fără turlă, cu luminator acolo unde vine tradiționala boltă.

— Fiecare cu concepția lui, constata Pomponescu ușor ironic. Ceea ce este remarcabil e că publicul nu se mai dezinteresează de stilul monumentelor. S-a ivit o conștiință edilitară, cu voința de a cenzura ororile de gust. Ca demnitar nu pot decît să mă bucur de acest fenomen.

Astfel, Pomponescu, sustrăgîndu-se cu grijă oricărei aparențe de participare, se consola cu speranța unui scandal public crescînd; deși în sinea lui simțea că nu este elegant ce face, o ură incoercibilă îl împiedica să se reprime. Campania i se păru prea platonice, incapabilă a rade de la pămînt biserica și Palatul comunal. Prin simplă influență inductivă, izbuti pentru scurtă vreme să pună în mișcare unele foruri militare. Un ofițer specializat în apărare anti-aeriană strecură un articol în *Universul*, în care nu se făcea nici o aluzie directă la Ioanide. Se atrăgea atenția ce anume suprafețe luminoase, lacuri, cupole aurite, luminatoare de sticlă sînt de natură a fi reperate de avioane, noaptea, slujind astfel la orien-

tarea inamicului în caz de atac. Nu spuse nimic despre posibilitatea de a se acoperi cu o vopsea neagră suprafața luminoasă. Un «cetățean din cartier» trimise unei gazete o scrisoare, întrebînd ce măsuri au luat autoritățile pentru eventualitatea unui război, cînd cartierul lui, dotat cu o biserică grandioasă avînd cupolă de sticlă, ar fi ținta unui bombardament. Articolul fu tăiat și trimis la Ministerul de Război, întreat întîmplător ce crede despre această problemă, Pomponescu mărturisi că nu este specialist, dar că-și dă seama că de aci înainte arta arhitecturii urmează a se supune întocmai comandamentelor tehnice rezultate din noile condiții sociale. Cutremurele din Japonia și din Sîcilia au modificat radical tehnica construcției. Astfel, și în celelalte zone ferite de seisme războiul aerian va impune o nouă structură, în vederea rezistenței la proiectile, și o nouă concepție a suprafețelor.

— Dar de biserici ce ziceți, domnule ministru?

— Bisericile, firește, își au formula lor tradițională și canonică, greu de modificat. Se vor construi probabil în viitor mari adăposturi betonate sub ele și în apropierea lor.

— Prin urmare, sînteți de părere să nu mai admitem construcții de biserici și clopotnițe fără dispozitiv antiaerian.

Pomponescu își permise a tăcea cu amabilitate, fără a se angaja.

— Dar turlălele nu sînt primejdioase?

— Turlălele noastre subțiri și «săgețile» gotice, vizibile de sus ca niște ace, nu cred că pot fi țintite. Esențial mi se pare să se evite tabla, poleiala, tot ce sclipește...

— Și cupola de sticlă, nu e așa? Noaptea la înviere cu reflector deasupra bisericii 1

Pomponescu tăcu iar. Ținta lui evidentă era de a îngrozi pe tema atacului aerian și a stîrni din acest punct de vedere discuție și îngrijorare.

Într-adevăr, într-o zi se prezentă în piața cartierului o comisie de militari, care priviră în toate chipurile biserica, luînd în considerare și clopotnița primăriei ce urma a se ridica în primăvară, cerură a li se da voie să intre în biserică, se urcară pe schele, contemplară cupola de cristal. Nu se mai lucra intens, se înlăturau formele de scînduri ale pilonilor de beton și se făceau obloane provizorii de lemn la ferestre. Comisia vizită și pe primar.

— Cu ce vă pot servi? întrebă acesta impulsiv, dar fără aroganță.

— Am făcut o anchetă asupra noilor construcții.

— în ce sens?

— în sensul de a constata avantajul sau dezavantajul lor în caz de bombardament aviatic.

— Aveți vreo misiune oficială?

— Avem doar însărcinarea să facem un raport, nu mai mult.

— Și.,, care e părerea dumneavoastră?

— Evident, o piață așa de mare, cu două monumente înalte și izolate, va atrage atenția.

— Atunci să ne ascundem sub pămînt ca niște cîrțițe, în loc de biserică să construim catacombe.

— Cupola-luminator sclipește, și dacă se vor arunca proiectile luminoase va fi vizibilă.

— Cred și eu că va fi vizibilă, dar și lacurile se vor vedea.

— Părerea noastră este că trebuie secate.

Primarul pufni cu umor:

— Dar cu luna ce faceți? O stingeți și pe ea?

Comisia rămase cam stingherită.

— Domnilor, zise primarul, Bucureștiul este un oraș mizerabil, fără nici o clădire cu adevărat grandioasă. Abia facem o cocioabă mai răsărită, și gata, toată lumea se sperie. Atunci, ce se face Parisul cu Notre Dame, Colonia cu catedrala și celelalte mari orașe? O să dărîmați de pildă Biserica Neagră din Brașov? Totul e inutil. Cînd vom construi orașul subteran, se vor născoci alte mijloace de distrugere. Au să ne pună dinamită, ca în mine.

— Domnule primar, zise unul din ofițeri, n-aveți nici o grijă, în competența noastră nu este să dărîmăm imobilele și mai ales bisericile. Facem și noi un raport, cum ni s-a cerut.

— Ia ascultă, zise primarul ministrului de război, cu care de asemenea era bun prieten și care de altfel era în situație dependentă, fiindcă primarul era mereu tare politicește, în vreme ce ministrul era pentru înția dată în guvern, ia ascultă, ce te-a găsit să-mi trimiți inspecții în cartierul meu?

— Nu știu nimic.

— A venit o comisie să raporteze dacă biserica mea nu atrage cumva inamicul. Sînteți ridiculi.

— N-am trimis nimic, pe onoarea mea!

Ministrul de război ceru lămuriri și înțelese că era o simplă inițiativă dintr-un birou, cu caracter informativ, însă pornită de departe, din atmosfera lui Pomponescu.

— Pomponescu, înștiința el pe primar, arată un interes deosebit pentru biserica dumatăle.

— Omul ăsta începe să devină agasant. Se ține de capul lui Ioanide.

— Ce s-a făcut, întrebă într-o doară Pomponescu pe acela care primise sugestia, cu ancheta asupra bisericii din punct de vedere defensiv? S-a depus

raportul⁷ Concluziile ar avea interesul lor tehnic pentru arhitecți.

— S-a depus, dar domnul ministru de război nu i-a dat nici un curs.

Pomponescu nu capitulă. Întrucît vorbind mereu de tradiție și religie căuta întotdeauna să capteze bunăvoința clerului, era vizitat de unii preoți în căutare de promovări. În această direcție își exercită presiunea sa înmănușată:

— Părinte, în proiectele mele de catedrală m-am izbit de unele dificultăți. Nu știu dacă nu există un canon precis, așa cum e cazul cu pictura.

— Există, domnule ministru, o tradiție respectată pînă mai deunăzi...

— De ce pînă mai deunăzi ? Întrebă cu umor important Pomponescu. A călcat-o cineva?

— A cam călcat-o domnul Ioanide, cu biserica lui de fantezie.

— Nu e vina lui, dumneavoastră ați stat deoparte, fără să dați îndrumările de rigoare.

Preotul crezu a fi înțeles. În curînd, în locul militarilor apăru în piața cartierului un stol de sutane negre. Nu era propriu-zis o comisie, ci un fel de delegație din partea unui grup mai întins de preoți interesați de problema menținerii tradiției în construcția sacră. Printre ei era și un arhimandrit de la Patriarhie, ceea ce da comisiei o pretenție de oficialitate. Sutanele negre se plimbară multă vreme prin piață, se risipiră și se readunară, dădură din mîini, intrară în biserică, se suiră pe schele, apoi merseră de asemeni la primar. Acesta, ca fiu de popă, îi primi cu familiaritate:

— Ei, sfințiile-voastre, ce interese v-aduc pe la mine? Vă place biserica mea?

— Ba tocmai că nu ne prea place.

— Ei aș! Dar ce are?

— Calcă canoanele noastre.

— Fugiți de-acolo I Care canoane? Am văzut biserică într-un vagon de tren și nu mai călca nici un canon.

— Asta nu e capelă improvizată, e biserică în regulă.

— Și? Ce cusur are?

— Nu inspiră sentimente religioase.

Primarul, temperament sanguin, plesni din palme.

— Are formă de cruce, are cruce deasupra, va avea sfinți înăuntru, ce mai vreți? Sentimentul religios e în noi.

— Este și în noi, dar trebuie să-l inspire și locașul.

— S-admitem. Ce vină are biserica mea?

— E păgînă, trezește gînduri profane.

— Fugi de acolo, părinte, că mă faci să rid! Îți trezește oare cupola idei lumești?

— Poate și ea. Parcă e un observator astronomic. Știința nu prea e în căsnicie bună cu religia.

— Ce observator, părinte? Bolta simbolizează tradițional cerul, locul unde a luat naștere lumea. Va să zică, dacă s-ar vedea prin ea stelele, ai vedea în natură ceea ce altfel ai picta. Știe el Ioanide ce-a făcut. Bravo lui, sînt cu totul de partea sa!

— Dar nu se zăresc stelele, și atunci lipsește simbolizarea.

— Ziua se vede lumină, semn al creației, seara va fi un sistem special de iluminare. Toată pictura canonică se va executa, n-aveți grijă!

— Stîlpii sînt prea fioroși, nu sînt coloanele noastre răsucite. Seamănă a local de pierzanie, teatru, cinematograf.

— Sînt pilaștri puși în loc de coloane.

— Ca la un locaș păgîn.

— îi dați zor cu păgînatatea I Ați fost vreunul prin străinătate? Templele romane au fost prefăcute în biserici creștine, căci crucea sfințește. Și turcii au luat Sfînta Sofia și au făcut-o moschee. Ideea fundamentală a unei biserici este grandoarea, inspirînd sentimentul de respect pentru creator.

— Și bisericuțele noastre erau frumoase.

— O fi fost, nimeni nu neagă, însă la un oraș mare avem nevoie de biserici mărețe.

— De ce s-o faceți de ciment, ca abatoarele? Biserica strămoșească e din cărămidă.

— Știi că ai haz? O fac din ce am. Ce are de-a face materialul? Aș face-o și din sticlă dacă aș avea, din fier. Sînt biserici din piatră, din lemn. Betonul se încheie bine, rezistă și se toarnă repede. Nu crapă ca atîtea biserici mari de cărămidă. Nu mai e tehnica de altădată a marilor domuri, care înghițeau un material imens. Lumea e azi zgîrcită cu astfel de opere. Am ciment, o fac din ciment; iese foarte frumos.

— Seamănă cu o biserică de-a catolicilor.

— Ba de Ioc. Va avea altarul și interiorul după tipicul nostru. N-are pe afară etaj, ca bisericile din Occident. Mitropolia din Iași nu-i și ea în stil clasic?

— Unde au să stea clopotele?

— N-a fost niciodată canon ca clopotul să fie în biserică. La multe a atîrnat afară. Clopotele vor fi în campanila Palatului comunal.

— Deci a unei instituții profane I

— Părinte, mă-mbolnăvești! Clopotnița n-are de-a face cu palatul, nu stă nimeni în ea. N-ai decît, dacă vei lua parohie, să-ți aduci clopotele lingă biserică.

Prelații deveniră atenți venind vorba de parohie.

— Casă parohială va fi ?

Primarul, om cu porniri familiare și umoristice, izbucni:

— Oho ! Și ce mai casă! Ferice de cine o pica aici, în parohia mea!

— Aveți pe careva în vedere? glumiră cu intenție fină preoții.

— O să recomand Patriarhiei pe acela căruia o să-i placă mai mult biserica.

— Sfinția-ta, zise primarul unui episcop, spune-i patriarhului că mă agasează niște popi. Au venit să-mi inspecteze biserica. Întîi m-am trezit cu niște ofițeri. Toate astea sînt de ale lui Pomponescu, Cu asemenea mizerii, vă las baltă și nu mai fac nici o biserică. Să nu vă mai plîngeți că scade sentimentul religios.

Autoritatea superioară afla de ispravă și dădu instrucțiuni subalternilor să nu mai importuneze pe primar, de asemeni cunoscut vechi. Dimpotrivă, îi consilie să laude inițiativa și să încurajeze construcția de locașuri sfînte cu ajutoare din partea cetățenilor și autorităților civile.

— Ce s-aude, întrebă Pomponescu pe preotul în chestie, de ancheta de care mi-ai vorbit? Ar fi interesant să cunoaștem rezultatul ei, ca un îndreptar pentru arhitecți.

— S-a dus un comitet de preoți, văd totuși că Patriarhia race.

Pomponescu se încruntă și căzu într-o meditație laborioasă. Printre curtenii săi era un funcționar superior la sectorul Cultelor, specializat în alcătuirea bugetului departamentelor. Primarul obținuse o subvenție de la acest ministru, exclusiv spre a plăti pe arhitect și constructori. O mică sumă o primise de la un capitol existent, restul urma a se înscrie în buget. La reclamarea banilor, funcționarul pretinse ca suma n-a fost trecută în buget. într-adevăr, nu exista

un titlu special, dar primatul, prin oamenii săi, demonstra că suma exista sub o denumire generală, în care se subînțelegea și biserica lui. Chestiunea ar fi fost fără însemnătate, înttucît ministrul de la departamentul respectiv era gata a plăti subvenția, însă nu avu puțința. Funcționarul pomponescian folosisese capitolul respectiv pentru alte ordonanțări aproape epuizîndu-l, a intra în alt capitol era imposibil, nu rămînea decît a cere o aprobare specială de la Ministerul de Finanțe. Afacerea trenă mult, și cînd în fine primarul izbuti a drege lucrurile, trebui să accepte un termen îndepărtat, avînd în vedere încasările defectuoase ale statului. Așadar, Ioanide rămase cîtva timp fără bani, lucru de care primarul se simți foarte stingherit. Primarul n-avea fonduri, toată afacerea se urnise grație îndărătniciei edilului. Inginerul constructor, mai puțin platonice, se supără și amenință cu încetarea serviciilor sale. Sub aceste auspicii, în primăvară continuarea construcției apărea foarte periclitată. Ca din întîmplare, Pomponescu făcu la un banchet declarația că, deși are intențiile cele mai constructive, aprobă în totul vederile ministrului de finanțe de a se face economii. Anume cheltuieli de lux cad deocamdată pe planul al doilea în fața comandamentului de a îndrepta toate eforturile în vederea menținerii tăriei defensive a țării. Mai tîrziu vom ridica iarăși statui, palate comunale etc. Pomponescu nu zise « biserici », dar lucrul părea subînțeles. Astfel crezu a înrîuri asupra acelor care puteau oferi bani. Ioanide părăsise orice altă lucrare, spre a se dedica construcției bisericii, astfel că bugetul lui personal fu dintr-o dată diminuat. Mai mult, spre a fi cu totul liber, lăsase un suplinitor la catedră, iar acum se simțea încurcat să retragă prematur însărcinarea pe care

o dăduse. în timpul iernii nu putea construi. Firește, primarul se dădu peste cap a găsi bani, greutatea nu era a-i obține, ci a-i încasa. Formalitățile erau grele și se fixau termene pentru plata sumelor avîndu-se în vedere și cifra. Nu lipseau obiecțiile amicale sau respectuoase, după caz:

— La ce vrei bani, primare?

— Pentru biserică, am fost lăsat în drum!

— Frumos lucru, nu zic, dar acum te-ai găsit, cînd bate războiul la ușă?

Primăriile primiră de la guvern ordinul, în care mîna lui Pomponescu avu un rol, să reexamineze bugetele și să le simplifice de tot ce nu este strict necesar. Primarul avu mult de furcă spre a demonstra că fondul pe care-l folosește nu e al primăriei, ci numai administrat de ea, un dar public. Principiul însuși de a colabora cu acest fond părea atins. Evident, primarul reprezenta o forță, care însă nu voia să se uzeze solicitînd prea mult de la un guvern a cărui calitate legală o pune la îndoială. Voia grațiozități, nu succese obținute prin luptă. Pomponescu reușise a crea cuvîntul de ordine al renunțării la superfluu, și asta era de rău augur.

Ioanide, plictisit, deși mereu indiferent, macheta pentru el fiind o faptă suficientă, se-ntîlni iar cu Gulimănescu,

— Ce mai faci? întrebă acesta, plin de rîsete în ochi.

— Cu sănătatea bine. N-am bani I

— Cum asta? De la biserică și primărie trebuie să scoți o sumă enormă!

— Nici gînd. E o încurcătură cu subvenția.

— Serios?

Gulimănescu spuse acest cuvînt cu un ton de surpriză și bruscă desconsiderare.

— La revedere! voi să scape Ioanide.

— Atunci tot e adevărat că Pomponescu a intervenit!

— Tot ce se poate. La primăvară îmi văd de cârpele mele, și pace!

— Crezi că mai construiește ceva în împrejurarea de față?

— Așa seT.

— Biserica era o afacere bună. Păcat! Cu siguranță n-au să-ți dea nici un ban, ca să te împiedice s-o termine.

— E ca și gata. Altă generație o poate sfârși.

— Ești optimist. Eu am auzit că Patriarhia se opune.

— Nu se opune. Baliverne!

— Crezi? Din anturajul lui Pomponescu am aflat că autoritățile militare cer dărîmarea bisericii pentru motive de apărare antiaeriană.

— Mofturi! A fost ceva într-o doară, nici unui om cu scaun la cap nu-i trece asta prin minte.

— Dar dacă într-adevăr ți-o distruge bombardamentul?

— Ar trebui întâi să fim bombardați. Nu văd nici un război. Și apoi, dc ce întâi biserica mea și nu alte instituții?

— E vizibilă, cupola sclipește!

— • în caz de bombardament e cel mai bun adăpost. Va fi un spital excelent. Contraforți de ciment, un monolit de ciment.

— Mi-e teamă că Pomponescu nu se lasă. Are să facă imposibilul să te desființeze.

— Țsta ar fi cel mai mic necaz al meu. Chinurile mele nu sînt de ordin profesional.

— Faci rău că te dezinteresezi. Ai dușmani mari,

Ioanide ședea locului din curiozitate intelectuală, vrînd să vadă pînă unde merge Gulimănescu.

— Să explic ce?

— Că dumneata ai dreptate, să începi a ralia lumea la părerea dumitale.

— Aici ai haz. Asta e o afacere între primar și mine. îi place, bine *, nu, la revedere!

— Eu văd lucrurile mai grav. Pot să te dea în judecată pentru risipire de fonduri.

— Apropo, zise deodată Ioanide, știi cu ce semeni?

— Cu ce? așteptă foarte interesat Gulimănescu, setos de un compliment.

— Cu o cucuvea!

Prezentîndu-se la Școala de arhitectură, Ioanide luă cunoștință de o nouă meschinitate, pusă la cale, cu siguranță, din anturajul lui Pomponescu. Suplinitorul său, din delicateță, își prezentase demisia, sub motivul ocupațiilor multiple. Dar rectoratul școlii primi de la minister o adresă, fără a fi făcut vreo intervenție, că s-a aprobat ca în locul fostului suplinitor să funcționeze un altul, al cărui nume se comunica. Astfel, conform acestei adrese, Ioanide era ținut departe de catedră tot anul. încurcat, rectorul ceru lămuriri și i se răspunse că ministerul a înțeles cum că Ioanide ceruse concediu pe tot anul, prin urmare suplinitorul care abandonase catedra fusese înlocuit cu un altul, recomandat de Pomponescu. Nu era în uzul școlii o astfel de procedare, autoritățile începuse însă de mult a neglija regulamentele în vigoare. Rectorul interveni energic, înștiințînd ministerul că o astfel de măsură n-avea legalitate. Ioanide renunțase la concediu, prin urmare își reluă cursul. Totuși, cînd statele de salarii reveniră vizate de minister, împreună cu ordonanța, se 1»

văzu că Ioanide fusese trecut numai ca titular, cu douăzeci la sută din salariu, restul sumei fiind ordonanțat pe numele noului suplinitor, trecut din oficiu cu cerneală roșie. Acest lucru constituia un scandal, și rectorul se supără și merse de-a dreptul la ministru. Lucrurile fură restabilite formal, cu toate acestea scandalul mai continuă. Suplinitorul, stimulat de Pomponescu, reclamă salariul prevăzut în statele de plată și pretinse a face cursuri. Veni înaintea lui Ioanide și intră îndrăzneț în sală, încît Ioanide, văzînd la deschiderea ușii pe altcineva la catedră, se retrase, crezînd c-a făcut o eroare. Rectorul preveni personalul școlii de a împiedica pe suplinitorul agasant să intre în localul instituției. Suplinitorul făcu un memoriu la minister și un altul lui Pomponescu, în calitate de profesor la școală și membru în guvern. Se plîngea de abuzul lui Ioanide, care îl elimină brutal de la postul în care îl numise ministerul, confisicîndu-i salariul. Toate aceste lucruri erau complet ridicele pentru orice om de bun-simț, și de natură a trezi rîsul. Însă Pomponescu, în criza lui de ură, țintea probabil la altceva: să creeze un caz Ioanide, o nevralgie morală care să producă jenă la pronunțarea numelui arhitectului. Instinctele sale și mai ales ale doamnei Pomponescu-consoartă dibuieră o cale justă. Ioanide făcuse adesea constatarea că proverbul «nu iese fum pînă nu faci foc» constituie o afirmație sociologică neîntemeiată. Se poate fabrica fum din nimic suflînd cu putere. Într-o zi, în tramvai, Ioanide asistă la un incident caracteristic. Un borfaș vîrîse mîna în buzunarul unui călător și-i trăsese afară portofelul. Vigilent, călătorul apucase mîna hoțului, smucindu-și obiectul, și strigînd la conductor să oprească încercă să rețină pe răufăcător, ca să-l dea pe mîna

vreunui sergent. Hoțul se smulse țipînd că păgubașul e nebun și izbuti a se da jos din vagon, cu complicitatea altor călători, pe care Ioanide îi cunoștea din cursele sale zilnice ca fiind niște burghezi onorabili. Publicul se împărțise în două cu violență. Unii țineau cu păgubașul, alții luau apărarea hoțului, susținînd că era un bărbat onest, că văzuseră cu ochii lor cum acela stătuse liniștit. Astfel, un fapt veritabil devenise o problemă, și nevinovatul păgubaș se transformase într-un delicvent care insultase. «Țipă în stradă, zicea Ioanide, că un necunoscut te-a palmuit, și îndată, printre cetățenii strînși din curiozitate, unii îți vor lua apărarea și vor afirma că au văzut cum ai fost atacat.» Prin urmare, de unde pînă atunci Ioanide fusese arhitectul care construisese o biserică extravagantă, acum devenea eroul unui scandal controversat, împărțind lumea în două tabere. Centrul difuziunii era în salonul doamnei Pomponescu.

— Jean, declara aceasta, e foarte încurcat de memoriul împotriva domnului Ioanide.

— Ce memoriu? întrebă Aurora Suflețel, care știa prea bine despre ce e vorba.

— Domnul Ioanide și-a luat concediu pe un an, și acum, răzgîndindu-se, înlătură suplinitorul. Eu cred că n-are dreptate. Jean e încurcat, nu vrea să se amestece în această afacere. Totuși, ministerul ar trebui să ia apărarea celor mai tineri.

Formula ultimă o deținea madam Pomponescu de la Gonzalv Ionescu, care luă apărarea suplinitorului, răspîndind «cazul Ioanide» pretutindeni pe unde mergea. El susținea că Ioanide de obicei nu-și face cursurile, motiv ce ar fi trebuit să determine ministerul să-l înlăture sau să-l pensioneze. Hotărîrea lui de a veni la curs ieșea numai din dorința

malicioasă de a bloca drumul unui element tinăr merituos. Acesta era și cazul lui, al lui Gonzalv, împotriva căruia toți profesorii bătrâni conspiraseră să trăiască pînă la ultima vîrstă posibilă. Se vede că suplinitorul recomandat de Pomponescu puse la cale un fel de manifestație împotriva lui Ioanide în localul școlii, căci în sala de curs, la ieșire, Ioanide auzi un glas puternic încercînd a striga ceva, rămas în stare de neinteligibilitate, din cauza intimidării și a intervenției imediate a celorlalți elevi. Manifestantul era un intrus și fu îndată expulzat din local. De altfel, tot incidentul se redusese la o velleitate de strigăt. Însă madam Pomponescu îl înregistra îndată în salonul său.

— Am auzit că la cursul lui Ioanide au fost manifestații ostile, ce s-a întîmplat anume?

— Se vede că are inamici printre tineri!

— Nu-i de mirare, cu ideile lui bizare și-a înstrăinat toată lumea. Ar fi mult mai bine pentru el să se demită, să-și ia cel puțin concediu pe cîtiva ani.

Gonzalv răspîndi știrea că Ioanide, din cauza manifestației zgomotoase din sală, a trebuit să se retragă, neputîndu-și ține cursul. Pomponescu se arăta îngrijorat față de clientela lui din anticameră.

— Ce se petrece la Școala de arhitectură? Aud că sînt turburări.

— Se vorbește de un incident la cursul lui Ioanide.

— Mi s-a spus, corectă Pomponescu, c-a fost o agitație care l-a împiedicat să țină curs.

Pomponescu reuși a determina, prin sugestie, pe un partizan să strecoare într-o gazetă știrea «turburărilor de la cursul arhitectului Ioanide». Rectoratul școlii fu nevoit, cu toată repulsia de a scoate un eveniment din neant, să dea un comunicat «că

nu se petrecuse absolut nimic la acea școală», motiv de întrebări și acesta pentru curioși.

— Ce s-a petrecut la cursul dumatăle? întrebă Gulimănescu pe Ioanide, privindu-l cu o curiozitate voluptuoasă.

— N-ai citit că nu s-a petrecut nici un eveniment neobișnuit?

— Ce are de a face? Chiar comunicatul e o dovadă că s-a vorbit despre un incident.

— Nu știu absolut nimic! îi tăie vorba Ioanide.

— Dar cu suplinitorul ce ai tăcut? insistă Gulimănescu.

— Nu mai am nici un suplinitor.

— Ai avut unul numit de ministru, care pretinde că l-ai dat afară.

— Încurcături biurocratice, n-am mai recomandat nici un suplinitor.

— Cu toate astea, s-a depus un memoriu împotriva dumatăle.

— Ce-mi pasă mie de memoriu?

— Dar dacă ministrul apreciază că luîndu-ți concediu pe întreg anul ai stricat situația suplinitorului?

— La ce oră iei masa? întrebă Ioanide brusc, privind ceasul.

— De obicei la unu.

— Atunci e timpul să te duci. La revedere!

Dorința de a place lui Pomponescu fu cauza unui nou atac împotriva lui Ioanide, mereu pe o chestiune secundară, pe tema presupusului scandal de la Școala de arhitectură. La ceaiul ei, de față fiind Pomponescu și cîtiva din «prieteniile săi politici», madam Pomponescu aduse vorba de articol, Pomponescu făcu o mișcare de nedumerire.

– Ce articol î

– Cum, nu știi, Jean î Un articol în care se spune că Ioanide face parte din Mișcare.

Pomponescu făcu din buze numai gestul corespunzător cuvîntului « aș ».

– Nu crezi, zisemadam Pomponescu. că e adevărat?

– Ioanide nu se vîră în politică, e cu desăvîrșire inapt pentru acțiune.

– Mulți par așa nevinovați, și în realitate sînt tari în intrigă. Unde e jurnalul, domnule Hagienus ?

Orientalistul se prefăcu complet zăpăcit și declară că î-a pierdut, însă implacabila madam Pomponescu îl găsi, dîndu-i-1 să-1 citească tare.

« Cu toată dezmințirea dată de rectoratul Școlii de arhitectură, glăsuia articolul, noi persistăm a crede că s-a petrecut la acea instituție o manifestație împotriva arhitectului Ioanide, legitimată de purtarea profesională și politică a sus-numitului domn. Autor al unei biserici futuriste, care rupe brutal cu tradiția ortodoxiei noastre, domnul Ioanide e de fapt un ambițios, care, profitînd de exaltația unor tineri, încearcă a-și deschide un drum cu ajutorul lor, însă ferit de orice riscuri. Numai profanii mai ignorează că arhitectul Ioanide este unul din fruntașii secreți ai mișcării subversive, în care intrigheaza cu întreaga sa familie. O fiică a sa, membră fanatică a acestei conspirații, a murit în împrejurări senzaționale, cunoscute bine inițiaților, dar pe care socotim prudent, din umanitate pentru numitul domn, să le tăcem. Fiul domnului Ioanide e notoriu printre studenți ca unul din șefii Mișcării. Însăși construcția bisericii și a Palatului comunal sînt o demonstrație în numele acestei organizații conspirative. Să ni se spună cu ce bani se ridică aceste

impunătoare clădiri. Turnul primăriei are scopul de a sluji drept foișor și punct de plecare al răzmeriței, iar biserica este catedrala Mișcării, a cărei direcție mistică e notorie.» Etc.

Pomponescu ascultă distrat lectura articolului, cu o compoziție a feței care nu era nici afabilă, nici indiferentă, nici dușmănoasă, trădînd o continuă oscilație morală, un rău de mare spiritual. Cu toate că articolul ar fi fost de natură a-i satisface ranchiuna, nu era încîntat. Ca om politic, știa că atacul are un element pozitiv, ridică din anonimat un om, Ar fi dorit să se vorbească de scandaluri meschine, diminuînd figura arhitectului, nedemnitate la curs, lipsă de prestigiu; diatriba făcea din Ioanide o figură rebelă, un erou posibil al unei zile.

– I se dă prea multă importanță! observă Pomponescu. Ioanide conspirator! Asta sună a paradox.

– Cu toate astea, tot ce scrie aici e adevărat. Știi chestia cu fata ...

– O nenorocire, să nu mai vorbim I

– Dar băiatul, Jean /Nu ți-a adus el o amenințare scrisă?

Pomponescu tăcu, fără a mai face pe avocatul acuzatului. Tot mai mult se răspîndi, datorită insinuațiilor din casa lui, știrea, alimentată de altfel și de cei puși în chestie, că biserica ridicată de Ioanide era un centru de raliere al conspiratorilor. Unul din miniștri vorbi lui Pomponescu:

– Ce-i cu biserica lui Ioanide? E adevărat că e făcută pentru Mișcare 1

Pomponescu nu mai apără pe Ioanide și, fără a-l acuza, luă în serios zvonul.

– Așa spun unii. Adevărul nu-1 știu.

Primarul fu convocat curtenitor de ministrul de interne.

— Ascultă, primare, umblă zvonul că biserica dumitale are o semnificație politică.

— Sigur că are! o operă edilitară și întărirea credinței strămoșești prin ridicare de locașuri sfinte sînt demonstrații de politică urbană și culturală.

— Nu asta, frate I Se zice că Mișcarea și-ar fi ales-o ca simbol.

— Vorbe de claca! Ce-are de-a face Mișcarea cu biserica mea?

— Fondurile de la cine le-ai primit?

— De la dumneata, de la guvern, de la cetățeni maturi din cartier, negustori pașnici, care vor să aibă strănă în biserică, nimic mai normal.

— Dar Ioanide ce fel de om e?

— Un talent excepțional și un om de ispravă. Nu există în România un arhitect de talia lui care să fi consimțit să ridice gratis o biserică. N-am putut să-i dau mai nimic, mi-au fost tăiate creditele.

— Se agață lumea de el din cauza băiatului.

— Ce poate să facă Ioanide? Să-și omoare copilul? Generațiile noi o iau razna, peste capul părinților. Ioanide n-are habar ce se petrece pe lume.

— Astea sînt și informațiile mele. Totuși, atacurile sînt plictisitoare, cine le pune oare la cale?

— Mă prind că-1 lucrează Pomponescu. Sînt colegi la Școala de arhitectură, și apoi nu știi că ideea lui fixă e de a construi Catedrala Neamului? Îl roade la inimă biserica mea, făcută de Ioanide.

— Să știi că asta este! Dar mai e un lucru supărător la mijloc. Canaliile astea din Mișcare fac atmosferă și ele în sensul lui Pomponescu, acceptînd zvonul ridicării bisericii din inițiativa lor. Își fac reclamă cu opera dumitale. Știu pozitiv de la organele mele.

Sînt în stare să se adune în piața dumitale ca să se acrediteze versiunea lor. Nu poți să dai, așa, un comunicat?

— Nu pot, firește. E cum aș da comunicat din senin că nu e adevărat c-am înnebunit. Toată lumea ar fi intrigată, și rezultatul ar fi contrar.

— Atunci ce-i de făcut?

— Voi da lista ctitorilor și donatorilor, făcînd cu acest prilej apel la noi ajutoare și donațiuni.

E ceea ce și făcu primarul, care obținu o subvenție chiar de la Pomponescu. Astfel, culmea ironiei, Ioanide primi o sumă de bani procurată chiar de Pomponescu. Nu fu singurul caz. Pomponescu mai subvenționa pe Ioanide fără să știe, și iată cum. Gaittany, intuind dificultățile pecuniare ale arhitectului și vrînd să-1 oblige într-un mod delicat, medita de unde putea scoate o sumă și cu ce pretext ar fi oferit-o. Aducîndu-și aminte de planurile incomode donate de Pomponescu Casei de artă, avu ideea de a face o retrospectivă permanentă a urbanisticii capitalei, o secțiune cu machete și tablouri reprezentînd vechi clădiri din trecut, Hanul lui Manuc, Tumul Colței etc; cartiere dispărute, precum și machete ale operelor principalilor arhitecți români și străini lucrînd în țară. Pentru asta era nevoie de o amenajare specială a unor săli cu nișe, mensole și un sistem mai practic de iluminare. Atît reîntocmirea sălilor, cît și efectuarea machetelor cereau un arhitect, și acesta putea să fie Ioanide. Gaittany se prezintă deci la Pomponescu cu o hîrtie.

— Să trăiți, domnule ministru I și cu mîna bătută iar în lemnul biroului, spre a atesta excelenta sănătate a lui Pomponescu.

— Aș 1 răspuns gestului Pomponescu. Aparențe! Mă simt obosit.

– Nu vreau să vă rețin atunci! Aveam o idee ...

– Spune.

– Ne-am gândit la Casa de artă să facem o secție specială permanentă de evocare a arhitecturii Bucureștilor, pe secole și pe arhitecți. În felul acesta, donația dumneavoastră ar fi integrată într-un tot.

– Poți s-o faci, ideea nu-i rea. Probabil ai nevoie de bani.

– Nimic nu vă scapă, domnule ministru! zise Gaittany în plină mare ținută a feței lui joviale.

– Cît? întrebă Pomponescu.

– Am făcut aici un calcul minim, vi-l las să-l studiați, directorul de cabinet îmi va comunica aprecierea dumneavoastră.

Pomponescu știa ce înseamnă «directorul de cabinet», era organul prin care Gaittany își exercita inefabila sa presiune. Ministrul grifonă o rezoluție de aprobare, cerînd organelor competente să refere suma de care se poate dispune. Gaittany se grăbi să iasă cu hîrtia și se înfundă în alte zone ale ministerului, unde-și avea oamenii săi. În cel mai scurt timp puse mîna pe bani. Atunci Gaittany se ivi pe neașteptate în mașina lui în fața casei lui Ioanide. Venise el, evitînd a chema pe arhitect la Casa de artă, dintr-o prudență congenitală. Deocamdată, Ioanide era un personaj de scandal, a nu fi văzut împreună cu el era mai bine.

– Domnule, intră în vorbă Gaittany nescotîndu-și decît o mînușă atunci cînd dădu mîna cu arhitectul, am misiunea din partea comitetului nostru să-ți solicit o lucrare, o mică lucrare e adevărat, dar pe care numai dumneata poți s-o faci eminent și în concordanță cu stilul localului restaurat de dumneata. (În sinea lui, însă, Gaittany zicea: «Nenorocitul, dacă face lucrarea și află

Pomponescu, îmi aprind paie în cap, esențialul este de a-i oferi banii, să sper că nu va face exces de zel».)

– Anume? întrebă Ioanide.

– Stai să-ți explic.

Și Gaittany îi debită planul lui. În acest timp Ioanide medita următoarele: «Nenorocitul ăstuia de Gaittany i-a intrat în cap, după spusele unuia și altuia, că sînt un fel de reparator de case. În loc să primesc comanda unui Coliseu sau a unor terme, tencuiesc subsoluri. »

– Sper că accepți! încheie Gaittany.

– Ar fi absurd să te refuz.

– E-n regulă ! strigă entuziast conservatorul Casei de artă. Îți mulțumesc din toată inima.

– Pentru puțin! glumi Ioanide.

– Acum să trecem la chestiunea onorariului. Sîntem în măsură să ți-l oferim îndată, fondul propriu-zis pentru construcție urmînd a se livra la începerea lucrărilor.

– Cînd asta?

– La primăvară, la vară, nu e grabă!

– Atunci pentru ce-mi oferiți onorariul?

– Păi, ca să studiezi în tihnă planul, să întocmești proiectul.

– Am timp de ajuns cu o lună, două înainte.

Gaittany intră în panică și făcu eforturi de persuasiune.

– Am să-ți împărtășesc un secret. Dispun de o sumă de bani în scopul de care ți-am spus. Dacă nu închei acum contractul și angajez lucrarea, te pomești că mai tîrziu se răzgîndește cineva și propune fondul pentru alt capitol. Îmi faci un serviciu personal dacă-ți ridici imediat drepturile; în felul acesta sîntem siguri că vom avea secția de machete. 20»

— Nu văd pentru ce te-aș contrazice. Când să viu să semnez angajamentul?

— De ce să vii? se alarmă Gaittany. Nu e nevoie să te obosești. Mîine dimineată îți trimit prin curier suma și contractul. Semnează, și gata'.

— Nu pot să semnez contractul, zise arhitectul, pînă nu văd sălile 1 Onorariul soarbe în mod fatal din deviz, trebuie măcar să ai cîteva indicații. Ori vrei să'mi faci un cadou?

— Nu sîntem datori a da nici un cont nimănui, nu facem licitații, cum știi, e o chestie aproape privată, de resortul comitetului. Dar dacă vrei, adăugă Gaittany spre a nu deveni suspect și indelicat, te aștept mîine la orele unsprezece. Și închise brusc agenda, în care își notase ziua și ora. Apoi, spre a scăpa de tema periculoasă a arhitecturii, întrebă:

— Ce zici de evenimente? Crezi că războiul se va lichida brusc, sau va trena?

Ioanide știa că Gaittany știe cum că pe el nu-l interesează evenimentele politice. Totdeodată mai știa că însuși Gaittany nu se pierde cu firea de întîmplările cosmice. Prin urmare, arhitectul își zise: «Gaittany mă întreabă de evenimente ca să evite a aduce vorba de biserică și celelalte, subiectul lor exclusiv de convorbire. Mă „menajează”, în sinea lui mă consideră într-o poziție catastrofală. » Din maliție, se exagera pe sine însuși, conștient:

— Există vreun război undeva?

— Ei asta-i, glumești, zău, ha-ha-ha! Serios nu știi că e război? Polonia invadată, Franța, Anglia au declarat război Germaniei, Italia în dilemă.

— De pe schele n-am putut să aflu toate astea. Mă miram de ce ți-pă copiii cu jurnale pe stradă 1 Auzind de schele, Gaittany se temu din nou,

210 și ridicîndu-se se retrase în zîmbete și plecă, salutînd

din mașină o ultimă oară pe Ioanide, turcește, cu mîna la frunte, buze și inimă.

În scurtă vreme, toată lumea află că Ioanide n-are cunoștință de izbucnirea războiului.

Cînd a doua zi Ioanide se prezentă la Gaittany, biroul acestuia era plin de obișnuiții amici, care aveau acum două locuri de întîlnire diurne: unul ziua, la Gaittany, altul seara, la Pomponescu. La ivirea lui Ioanide, Panait Suflețel o zbughi pe o ușă ce ducea într-un birou alăturat. Arhitectul merse la fereastră, și de acolo își comunică observațiile.

— Suflețel fuge mîncînd pămîntul pe poartă. Mi-a mai făcut una ca asta pe stradă. Își închipuie probabil că am ciumă bubonică.

Toți, mai mult sau mai puțin, evită privirile lui Ioanide. Acesta era un fenomen general, remarcat de arhitect de cînd în jurul lui se stîrniseră discuții. Chiar și Gulimănescu, prezent de asemeni în birou și care pe stradă făcea ipoteze sinistre, aici, în tonul obștesc, lăsa capul în jos sau căuta insistent privirile altuia. Erau două gesturi care plictiseau cu deosebire pe Ioanide, prin jocul lor impenetrabil și absurd. Ioanide traducea mental mișcările în cuvinte, totuși, experiența îi spunea că translația nu era totdeauna justă, deoarece rezerva mentală a interlocutorului era uneori cu totul în afara prevederilor. De obicei tinerii, printr-un amestec de timiditate și nevoie de a-și păstra independența de conștiință, au — constatase Ioanide — acest obicei de a lăsa capul în jos, spre a-și ascunde o contrarietate sau a se uita

fix în ochii unui terț, ca spre a-l chema drept martor al discordanței de opinii pe care nu îndrăznesc a o releva cu glas tare. Deci, cînd pași în birou, toți, afară de Gaittany, foarte stăpîn pe reflexele sale, schimbă priviri sau lăsară capul în jos. Sensul zii

este, traduse Ioanide mimica celor de față: «Iată-l și pe Ioanide, care nu știe că a izbucnit războiul! »

— De unde vii? întrebă Gaittany. Ți-am telefonat acasă spre a-ți reaminti și nu ai răspuns.

— Am fost la Școala de arhitectură.

Cei de față lăsară ochii în jos, evitându-i, după aparenta intenție a gestului, o confruntare penibilă. Ioanide traduse astfel: «îl dă afară de la catedră, și el mai speră ! »

« Este curios cum oamenii, printr-o răutate în-născută și inconștientă, reflectă Ioanide, agravează situația altuia numai spre a-l compătimi, » Comi-zerația aceasta i se părea absolut stupidă, un fel de a-și arăta superioritatea: « Eu n-am să fac nicio-dată ca tine, mă voi feri de accidente tale ».

— Tema pe care le-am dat-o e biserica cu sfinți, asta e bună pentru o machetă.

Asistența, minus Gaittany, șezu smerită, ferindu-se de a arunca chibritul aprins într-un aer presupus a fi încărcat cu vapori de benzină. Interesant este că era așezată în cerc de-a lungul pereților, prinzând pe Ioanide în focul privirilor.

« Am înțeles, interpretă arhitectul; am pomenit de biserică. Afacerea pentru ei înseamnă un faliment moral. Mă privesc cu milă. »

— Apropo, zise Ioanide tare, în expoziție ai de gând să pui și proiectele lui Pomponescu ?

O mimică generală înregistra această întrebare.

« Pricep, își zise Ioanide, numele lui Pomponescu e teribil ca și al divinității, nu se poate pronunța aci. »

— Vrei să mergi jos, să vezi sălile? interveni Gaittany.

Ioanide însoți pe conservatorul Casei de artă. Acesta îi arată încăperile ce urmau a se consacra
tiz expoziției, îi prezintă contractul în baza căruia

Ioanide era obligat a face numai planul de restaurație și a da ideea generală a muzeului arhitectonic, și-i plăti suma cu precipitație, spre a evita alte complicații. Ioanide mai avusese de a face cu Gaittany și-i cunoștea caracterul. Puse deci plicul cu bani în buzunar, fără a mai cere alte lămuriri. La întoarcerea în birou, constată că toate fizionomiile își reveneau brusc dintr-o mișcare mai agitată. Vorbiseră despre el în lipsă și acum înghițeau totul repede, reluându-și hieratismul. Gaittany încercă a mai schimba câteva vorbe înainte de a se retrage, însă nu izbuti a lega un dialog normal. Limbile tuturor păreau împiedicate, și răspunsurile erau aruncate cu o suspectă stângăcie.

— E o toamnă superbă, zise Ioanide, uscată și senină, fără vânt, când frunzele cad în troiene. La București e somptuoasă toamna fără ploaie, ploaia degradează totul, dă o impresie de groapă cu noroi. La Paris, dimpotrivă, ploaia este pigmentul autumnal care face să sclipească felinarele și da contururi fine bulevardelor. Nu-i așa, domnule Hagienuş ?

Regele Lear, denumit de când cu numărul de revistă într-un singur exemplar și Ulise, confirmă foarte fisticit:

— Da, da, chiar așa !

« Ce dracu au ăștia? se miră Ioanide. Parcă sînt condamnat la moarte. Hagienuş e limbut din firea lui, în mod normal mi-ar fi enumerat toate orașele prin care a trecut. »

Agasat de mimica asistenței, Ioanide plecă. Și Botticelli îl plictisea la fel cu această muțenie semnificativă ; cel puțin acela era din firea lui taciturn. Botticelli era foarte indignat de tot ce i se întîmpla arhitectului, totuși, nu exprima pe față sentimentul 213

său, ca să nu-1 supere. Grija cuiva de a nu supăra pe arhitect îl scotea pe Ioanide câteodată din fire, producînd efectul contrar. Madam Ioanide era printre aceste ființe prevenitoare. Ea îl exaspera declarîndu-1 supărat, izbutind a-l irita de-a binelea cînd acesta era bine dispus, însă absorbit în gînduri.

— Ioanide, zicea ea, ți-aș spune ceva, dar vād că ești cam indispus.

— Nu sînt indispus, replica Ioanide.

— Pari totuși supărat, enervat.

— Pricepe odată că nu sînt enervat! continua arhitectul cu un început de agitație.

— Bine, așa o fi, atunci de ce ridici glasul?

— Madam Ioanide, devenea excitat într-adevăr Ioanide, ascuțindu-și tonul, nu sînt supărat și nu ridic glasul

— Atunci e o impresie greșită a mea. Păreai trist.

— Nu sînt trist, madam Ioanide, sînt vesel! strigă Ioanide. Sau, mai exact, am fost vesel pînă adineaori.

— Nu înțeleg atunci de ce te iriți așa deodată.

— Mă superi susținînd cu încăpăținare ca sînt supărat, asta e.

în felul său, și Butoiescu pornea de la premisa falsă că Ioanide trebuie să fie indispus în condițiile obiective în care se află și se ferea să toarne gaz peste foc. Arhitectul ar fi voit să spulbere această impresie, dar nu putea din cauză că Botticelli fugea de discuție. Era greu să-i strigi: «Te-nșeli!», de vreme ce el refuza principial orice dezmințire, spunînd parcă: «Părerea mea e nestrămutată!» Ioanide putea să scape de mimica altora, însă nu se putea dispensa de prezența lui Butoiescu. Acesta îi făcea impresia că pune la inimă necazurile de ordin profesional

provocate de Pomponescu mai mult decît meritau. Sincer, Ioanide nu le acorda decît o minimă importanță. Cînd comisiile de ofițeri și preoți inspectară biserica, Botticelli făcu o figură meditativă și îngrijorată.

« Pentru ce te posomorăști așa, Botticelli? îi zise Ioanide în intenție, fără a scoate realmente un cuvînt. Crezi că o să ne dărîme biserica? E un lucru imposibil. Noi nu dărîmăm nimic, fiindcă n-avem nici curajul inimiciției. Nu vezi că Pomponescu nu îndrăznește să mă lovească pe față, se teme să-mi pronunțe chiar numele? Mi-e frică nu de ostilitate, ci de obo-seală. Noi n-ajungem niciodată cu marile proiecte pînă la acoperiș. Le abandonăm. De aceea am turnat biserica în beton armat și am acoperit-o repede. O să stea aici uitată, însă întreagă. »

Cînd auzi de tăierea subvenției, Botticelli ascunse iarăși în ochi gînduri obscure.

« Ce crezi tu, îi zise Ioanide mental, că eu am făcut biserica pentru bani? Pot cîștiga bani cînd vreau. N-am ridicat-o nici măcar fiindcă îmi închipui că e vreo capodoperă și are să stea acolo la infinit. Tot ce construiește omul e dărîmat chiar de om. Altfel, generațiile următoare și-ar pierde energia, trăind în orașe arheologice, fără a putea adăuga nimic nou. Veneția va fi distrusă Sntro zi cu dinamită chiar de italieni, ca să scape de obsesia acestui cimitir. De fapt, Veneția de azi e în bună parte un oraș de Renaștere, orașul mai vechi a fost treptat înlocuit. Azi orașul se dezvoltă spre periferii, încearcă a fugi de punctul mort. Prin urmare nu vreau să las un monument, ci numai să mă agit. Mărul nu se întreabă dacă nu e zadar-nic a face atîtea fructe, se îndoaie sub povara lor. Prin urmare, te-nșeli crezînd că sînt indispus. »

Butoiescu se încruntă din nou la incidentul de la Școala de arhitectură,

«Te-nșeli, îi zise în același chip Ioanide, că mă turbur de asemenea fleacuri. în fond mă jignești socotind că niște manopere ale lui Pomponescu sînt de natură a-mi strica liniștea interioară. Astea sînt, dimpotrivă, dovezi de inferioritate din partea lui. Un om puternic lovește deschis. Are toate mijloacele la dispoziție, de ce nu ridică ostentativ catedrala lui în altă parte? »

Ioanide ar fi voit să spună toate aceste lucruri lui Botticelli, dar nu voia să deschidă el vorba, îl cunoștea pe Butoiescu: ar fi fost în stare să nege c-ar fi gîndit ceea ce pretindea Ioanide. «Detestabilă tensiune mută, mai gîndea arhitectul, cauzată de confruntarea unui temperament deschis cu unul mocnit.» Ioanide înțelegea dialogul zilnic în acest mod firesc:

— Domnule arhitect, mari ticăloși, vor să vă pună piedici.

— Vezi-ți de treabă, Botticelli, simple mizerii!

— Ce-o să ne facem, domnule arhitect, fără fonduri? Rămînem cu biserica neterminată.

— Fii pe pace, primarul e plin de energie, scoate bani din piatră seacă.

Și așa mai departe. în chipul acesta, toate gîndurile obscure ar fi fost distruse, și dialogul mental abolit. Dar Botticelli n-avea vocația stilului descoperit, și Ioanide rămînea astfel înconjurat numai de semne din ochi, clătinatori din cap și tăceri suspecte. Madam Ioanide însăși, care avea privirea francă și consolantă în cele mai atroce situații, evita convorbirea, în intenția lăudabilă de a respecta liniștea arhitectului,

O altă mizerie se adăugă deodată, pricinuind lui Ioanide o indispoziție mai profundă. Casa în care

locuia îi fusese cedată de proprietar pentru cîțiva ani, termenul împlinindu-se în primăvară, deși posesorul, avînd alte imobile, nu se arăta grăbit să intre în casă. Scopul său fusese a-și plasa banii în ceva de valoare stabilă. Prin ce întîmplare Pomponescu se pusese în comunicație directă ori indirectă cu proprietarul casei locuite de Ioanide nu se știe, fapt este că acela, intimidat ori avînd vreun interes a se avea bine cu ministrul, transmise printr-un avocat arhitectului somația de a părăsi îndată imobilul. Ioanide ar fi putut să facă contestație, dar chestiunea i se păru plicticoasă și în definitiv de prisos. în primăvară, în orice chip, ar fi trebuit să se mute. Deci acceptă somația. însă personal era inapt pentru operația mutării, și a-și găsi o locuință cu chirie reprezenta pentru el o afacere ridiculă. De ani de zile locuia în case construite de el însuși. Madam Ioanide începu singură investigațiile, cu slabe rezultate. Nu găsi nici un apartament potrivit pentru natura ocupațiilor lui Ioanide, care reclamau lumină multă în camera de lucru. Atunci își dădu seama de neglijența arhitectului, care avînd atîtea posibilități nu fusese în stare a-și construi o casă proprie. Cum Tudorel declară că poate locui în oraș «la un prieten », Ioanide s-ar fi închis pînă la primăvară în odaia sa de la mansarda casei Hergot. O astfel de reclusiune i-ar fi făcut bine. Dar i se părea cu totul deplasat să propună acest lucru Elvirei. Aceasta ar fi mers cu el oriunde, a sta sub același acoperămint cu nevinovata Erminia i se părea jignitor. Erminia era o rivală din tinereță. Butoiescu oferi arhitectului provizoriu un etaj al casei sale. Ioanide îl refuză, sub pretextul că nu suporta scările. în fond, muzeul de zidărie al lui Butoiescu îi făcea rău. Toate casele străine, la

urma urmei, îl indispuneau. Ioanide locuia cu plăcere în cort, într-un șopron, într-o casă construită de el, ideea de a nu putea dărîma un zid la nevoie «au a schimba locul ușilor i se părea o tiranie. Avea demonul subjugării spațiului după imaginația sa, altă arhitectură îl sufoca. Atunci se întîmplă un lucru neașteptat. Madam Ioanide mărturisi soțului ei că a făcut rost de un teren de construcție prin apropiere, dotat cu canalizare, implorîndu-1 ca de la primăvară să-și facă o casă. Ioanide nu așteptă alte explicații, merse pe teren, și la întoarcere zise Elvirei:

– Am o idee I Vreau să știu dacă n-ai nimic împotriva. Pînă la primăvară aș face o cabană de lemn, în care am locui provizoriu.

– Acum, cînd trebuie să ne mutăm ?

– în zece zile cel mult e gata.

Și, într-adevăr, Ioanide se ținu de cuvînt. Avea material, făcu repede o schiță cu creionul, fără ă-și mai bate capul cu alte planuri, turnă un bazament de ciment, peste care puse un postament de cărămidă, și deasupra întocmi o cabană spațioasă, cu geamuri late și cu obloane, iar înăuntru cu pereți din boazerie lăcuită. Scoase stâlpii orientali ai lui Saferian și-i folosi ca ornamente în prispa de la intrare. Instala sobe de teracotă, făcînd exterior un horn de granit. Aruncă blocuri de piatră în chip de pavaj în jurul casei. Ca unul ce avea relații cu furnizorii, împrumută ceea ce-i lipsea, și, înainte ca vremea să se strice, Ioanide invită pe Elvira să se mute. Pentru cărți făcuse rafturi date cu lac, de-a dreptul în perete. Isprava lui Ioanide făcu senzație. Pomponescu află firește de efectul sugestiilor iui, prefăcîndu-se tot așa de mirat ca și ceilalți.

– Ce s-a întîmplat cu Ioanide ? întrebă.

– L-a dat afară din casă I răspunse Gulimănescu.

– De ce?

– Proprietarul vrea să intre în posesia imobilului cedat temporar lui Ioanide.

– Mania lui de a locui în case de împrumut! Și acum unde se mută?

– Și-a făcut o cabană pe un teren al lui. Nu știam că-1 are.

– Cum, cabană? se miră Pomponescu, neobișnuit cu astfel de locuințe,

– Un *cottage* de lemn, foarte frumos, zise Hagienuş. L-am văzut eu, e mai luxos decît o casă de zid.

într-adevăr, Hagienuş nu putuse răbda și, curios, mersese să vadă, deocamdată de peste gard, baraca lui Ioanide. Pomponescu fu cam dezamăgit de asemenea întorsătură,

– Domnule, zise Gaittany telefonic lui Ioanide, am auzit că ai construit o cabană de lemn. Vreau s-o văd. Am să vii la dumneata,

Și într-adevăr, mașina lui Gaittany se opri în fața curții cu casă de lemn. Gaittany contemplă stîlpii orientali de la intrare, acoperișul de olane, obloanele, ferestrele și execută cu mina o vultură însemnînd: « Admirabil I » Apoi intră înăuntru, privi peste tot, deschise ușile, pipăi sobele, admiră rafturile și pereții de lemn lustruit și exclamă:

– Ești un bărbat eminent, ai făcut un lucru delicios I Te felicit

Hagienuş nu putu răbda mult și se prezintă și el la ușa lui Ioanide, cerînd admisiunea.

– Domnule Ioanide, spuse el, uite, mă jur, am spus totdeauna că Pomponescu nu procedează bine față de dumneata, te-am aparat cum am știut. Vreau să văd și eu cum ai făcut aici.

Și vizita casa de lemn, privind-o atent, ca să poată spune și altora ce a văzut. După aceea veni și Guli-mănescu, fără a se mai anunța în prealabil.

— Toată lumea spune minuni despre casa dumitale, dă-mi voie s-o văd și eu.

Și o văzu, punînd mereu întrebări de ordin practic.

— De unde ai avut terenul? De unde ai luat lemnul? Cit te-a costat materialul?

Concluzia ultimă fu:

— Ai făcut o afacere. Chiar construindu-ți casă, rămîi cu o dependență pentru vară foarte comodă.

Panaît Suflețel însuși nu rezistă și veni și el, avînd grijă a privi în dreapta și în stînga, spre a nu fi văzut că intra în casa lui Ioanide.

De acum încolo, în ciuda marilor evenimente, vizibile cu ochii prin scurgerea lamentabilă a refugiaților polonezi, cercul lui Pomponescu și cercul Gaittany nu mai vorbiră decît de cabana lui Ioanide. Acesta în ultimul moment mai făcuse o inovație. Combinînd tradiția afdeleană și obiceiul foarte răspîndit în Europa de a se pune pe zidul casei o imagine sfîntă, aplică pe suprafața exterioară a cabanei, în apropierea tindei, o mare icoană pe sticlă ardeleană în roșu, verde și auriu, reprezentînd pe sfîntul Gheorghe, care omoară balaurul. Din simetrie, puse pe creștetul casei o mică cruce de fier forjat făcută din semicercuri, asemeni cîrceilor de viță. Atunci se răspîndi îndată versiunea că Ioanide a căzut precis la misticism, sau că și-a făcut cabana ostentativ, ca o hieroglifă politică. Curiozitatea atrase pe unii membri ai Mișcării, care începură a trece în grupuri de cîte doi-trei pe strada lui Ioanide. De asemenea se perindară prin fața casei un număr cu totul anormal de preoți. În sinul clerului se

determinară două atitudini. Unii afirmău că a pune o icoană pe casă e o profanare, întrucît într-o locuință privată se petrec lucruri contrare vieții evanghelice. Alții, dimpotrivă, afirmară că Ioanide a recreștinat casa românească, punînd-o sub scutul Bisericii. Zvonul ajunsese și la urechile Hangerlioicăi, care trecu în mașina minată încet prin fața cabanei, împreună cu Hangerliu și cu secretarul. Impresia ei fu foarte favorabilă:

— E un model de casă de țară rumânească, cu icoană și cruce. Ar trebui răspîndit modelul la sate.

Hangerliu propuse atunci comandamentului Mișcării ideea, și se luă rezoluția de a se provoca în fiecare sat, din îndemnul și cu ajutorul material și fizic al membrilor locali, construirea de «case creștine» în scop de propagandă. Bineînțeles, Ioanide n-avea nici umbră de bănuială de ceea ce se petrece pe tema refugiului său forțat. Madam Pomponescu, foarte intrigată de asemenea vîlvă, nemaiputînd rezista curiozității, luă mașina, în care suise forțat pe Hagienuş, și merse în strada cu pricina, să privească din automobil opera lui Ioanide. Hagienuş se ascunse cît putu mai mult în cupeul mașinii, ca să nu fie descoperit.

— Asta nu e o casă obișnuită, Jean, zise madam Pomponescu la ceaiul ei. Ce nevoie avea să-și facă o astfel de cabană în București? Mă întreb dacă e permis a se construi case de lemn în capitală. Putea să-și ia o casa cu chirie. E ceva bizar, cu icoană și cruce, cu stîlpi de piatră, un fel de pagoda, A făcut-o ostentativ, ca să stîrnească vîlvă și să-ți dea a înțelege că nu se turbură de părerea ta.

Pomponescu, din ce în ce mai iritabil la numele Ioanide, își tortură mustața și nu dădu nici un răspuns. Dar a doua zi, simulînd plimbarea la Șosea,

se abătu ca din întâmplare pe strada lui Ioanide. Smărandache, cu care era în mașină, zise, nu fără o săgeată în direcția ministrului:

— Asta e pagoda lui Ioanide!

— Da? se prefăcu surprins de accident Pomponescu.

Profesorul de beton armat își dădu imediat seama că" Ioanide nu făcuse nimic bizar. în loc de a ridica o baracă provizorie, cu aproximativ aceeași cheltuială de muncă, înjghebase o casă de lemn în felul cum se construiau în Elveția sau în ranch-urile din California. Existau arhitecți specializați în această ramură, opere de renume. Pomponescu știa de un Cari Gromme din San Rafael, California. La întoarcere, casa lui i se păru pretențioasă și banală cu exhibițiile ei somptuoase. Ioanide cunoștea voluptățile simplității. întrucît fapta lui Ioanide mergea în sensul pesimismului său, Pomponescu își permise a-i aduce laude.

— Am văzut întâmplător, zise cu un mare și în parte afectat sentiment de blazare, ceea ce numiți dumneavoastră pagoda lui Ioanide. E un *cottage* de lemn, confortabil și modest, făcut după toate regulile igienei moderne: aer, soare, electricitate, baie etc. Către asta se îndreaptă lumea modernă, nu spre marile fortărețe medievale ori spre *builâng*-urile americane. Tot ce a lăsat mai strălucit Renașterea în materie de arhitectură c ncigienic și perisabil prin forța naturii. Știința înaintează mereu. Luvrul și Versaillesul nu mai corespund necesităților de azi ale unui mic impiecat. Arhitectura în mare rămîne valabilă pentru fabrici, teatre, palate publice, și încă și aci sînt teorii în sensul întinderii orizontale a blocurilor industriale pe suprafețele verzi. Ne întoarcem la un bordei luxos și igienic, ce se poate

cumpăra de la magazin și monta în cîteva ore. Tehnicianul va înlocui pe arhitect.

Opinia lui Ioanide era alta. Oamenii nu construiesc din instinct practic, ci pentru a-și semnala viitorului trecerea pe pămînt. Casa e un apel în pustiu. De aceea anticiei, mai puțin căutători de confort și cu un mare sentiment al infinitului, construiau colosal. Avînd în vedere această teorie, Ioanide căută a-și salva machetele, și astfel, Calea Victoriei imaginară, cu statui ecvestre de Strongylion și Euthykrat, fu cărată cu camionul, spre mirarea copiilor de pe stradă.

XXV

Nu ura lui Pomponescu fu nefastă lui Ioanide, ci o fatalitate pîndind pe amîndoi adversarii, fără distincție. în toiul toamnei, într-o zi în care orizontul se umplu de un nor roșcat ca provenit de la un imens incendiu îndepărtat, un ministru fu împușcat în plină stradă de cîțiva membri ai Mișcării, vagabonzi mai degrabă, slujind drept instrumente de șoc. în același timp se semnală o încercare de rebeliune, lichidată în cîteva minute. Atentatorii fură justițiați pe loc, poliția făcu în plus un mare număr de arestări. Gavrilcea, autor moral sigur al asasinatului și al încercării de răsturnare a guvernului, nu putu fi, prins. Ședea probabil ascuns la Legația germană. Guvernul declară stare de asediu și re-deschise dosarele vechi, puse la o parte din rațiuni politice. Astfel, Hangerliu, Tudorel și Cioarec (prins între timp) fură arestați și deferiți Curții marțiale pentru omorîrea lui Dan Bogdan. Hangerliu nu luase parte efectivă la agresiunea împotriva

Iui Dan Bogdan, însă erau mărturii precise ca participase la organizarea ei. Cit despre Tudorel și Cioarec, aceștia loviseră personal cu pumnalele pe Dan Bogdan. Dovezile în privința lor erau zdrobitoare. Regele, pentru motive de stabilitate a tronului, dorea o sentință exemplară, care să sperie pe conspiratori, și în primul rînd urmărirea desființarea lui Hangerliu, mai periculos pentru imensele lui relații și veleitățile dinastice. Prin Hangerliu era țintită Hangerlioica. Procesul se ținu fără publicitate mare, contemplat cu rezervă de toată presa, din felurite calcule politice. În general, anume cercuri nu voiau să agraveze situația lui Hangerliu, cît despre membrii Mișcării, ei nu puteau tăgădui crima. În așteptarea desfășurării evenimentelor externe și siguri că lucrurile mergeau în sensul lor, ei trăgeau nădejde să câștige timp. Erau încredințați că Tribunalul militar nu va îndrăzni să aplice o pedeapsă excesivă, și atunci durata osîndeii era fără importanță, luînd în considerare izbăvirea iminentă. Pentru același motiv, rețeaua de familii aristocratice din jurul Hangerlioicăi nu se agită, preferînd discreția. Erau toți convinși că apoi Hangerliu va fi lăsat să fugă în străinătate. Surpriza: Hangerliu, Tudorel și Cioarec, proveniți din trei categorii deosebite, fură condamnați la moarte prin împușcare. Toate formalitățile fură grăbite, grația cu încăpățănare refuzată, osînda rămînînd definitivă.

Ioanide presimțise de mult că Tudorel este vinovat, caietul cu memoriul nu-i lăsase nici o îndoială. Obişnuit de mult cu ideea, căzu într-o apatie totală, rău înțeleasă de cei din jurul lui. Părea cu desăvîrșire indiferent. În realitate, știa că nu poate face nimic. Ioanide ascunse știrea Elvirei, iar aceasta, pentru care nu era un secret, o ascunse

lui Ioanide. Dar se surprinseră amîndoi cu jurnalul anunțînd condamnarea (rar caz în care arhitectul cumpără pe furiș ziarul) și se confruntară în tăcere:

— Ce destin îngrozitor! zise madam Ioanide cu o stăpînire de sine aspră.

— în materie de copii sîntem niște ratați, replică Ioanide.

Madam Ioanide imploră pe arhitect să facă tot ce-i stă în putință să obțină autorizarea de a vedea pe Tudorel. Ideea ei fixă era că absența părinților trebuia să fie apăsătoare pentru Doru în acea teribilă împrejurare. Favoarea nu era ușor de obținut, căci autoritățile voiau să se ferească de orice slăbiciune și să treacă repede la lichidarea chestiei. Ioanide alergă la Gaittany, singurul în măsură a-l descurca în asemenea afacere. Îl găsi cu cîțiva, între care Gonzalv. Acesta comenta întimplarea.

— Ai auzit, spunea, de Hangerliu? închipuie-ți, implicat într-un omor! N-aș fi crezut.

Gaittany părea perfect bine dispus și complet desfăcut de interesele lui Hangerliu. De aceea și făcu cu mîna o tiflă prin aer, traductibilă: « Să nu mai vorbim de acel individ I » însă Gonzalv n-avea tact și insistă:

— Parcă îl cunoșteai de aproape pe Hangerliu. Erați intimi!

Gaittany, schițînd o mirare enormă și ridicînd din umeri față de asistență, tăgădui:

— Dar de unde, domnule, te-nșeli I

— Nu sînteți rude? recidivă Gonzalv, inconștient de gafă, v-am văzut numele împreună într-un anunț mortuar.

— Ha-ha-ha! încercă Gaittany s-o dea prin hohote, e o eroare a dumitale, nu știu despre ce e vorba.

– Curios, zise Gonzalv, toată lumea crede că aveți raporturi de familie.

Rîzînd, Gaittany își consultă ceasul și se îndreptă brusc spre Ioanide.

– Sint al dumitale numaidecît! După aceea concedie pe ceilalți cu o bonomie fără replică: Așadar, ne revedem mîine!

După ieșirea lui Gonzalv și a celorlalți, fața lui Gaittany se metamorfoză brusc, scoțînd la iveală o stare de spirit preocupată și un total dispreț pentru Gonzalv.

– Un tîmpit! califică Gaittany pe Gonzalv față de Ioanide, mă agasează de un ceas.

– Îți închipui pentru ce viu!

– Pentru Tudorel, probabil. Te-nțeleg I Sint cu totul alături de dumneata 1 Ce nenorocire! Regret din suflet.

Și Gaittany bătut palmele și țiții din gură. Părea fals și convențional din obișnuință, și adevărul este că n-avea de loc sensul tragicului. Totuși, emoția lui era reală, și compătimirea, onestă.

– Aș vrea să-1 văd măcar și nu știu la cine să bat.

– Am să-ncerc. Chestiunea e strîns legată de cazul lui Hangerliu (nenorocitul!), vom face intervenții simultane. Se proiectează o intercesiune prin sfere înalte, poate avem noroc.

Gaittany promise lui Ioanide că-i va comunica îndată rezultatul tatonărilor și va veni să-1 ia cu mașina. Ceea ce și făcu. În acele zile Gaittany fu văzut trecînd foarte des în mașina lui, răsturnat pe spate și fericit ca într-o dioramă. Alergă în locuri nebănuite pentru mulți, îndemnat de solidaritatea de familie să salveze pe Hangerliu, cu intenția leală de a ușura de asemeni situația lui Tudorel în măsura posibilităților. În aceste pelerinaje diplo-

matice, fața lui își păstra mereu masca surîzătoare. Instinctul îi spunea că a te jelui e discreditat și fără efect. Și cînd solicita, Gaittany își păstra ascendentul, făcînd parcă o favoare de a cere un serviciu. Vizită și pe Pomponescu, a cărui intervenție ca neutru putea să aibă o șansă de succes.

– Să trăiți, zise Gaittany plin de bună dispoziție lui Pomponescu, arătați mai bine ca oricînd.

Și cu degetul bătut în lemn. În realitate, Pomponescu arăta rău, demoralizat.

– Cu ce te pot servi?

Gaittany nu pomeni decît de posibilitatea din partea părinților de a vizita pe condamnați, mărturisind ca voiește această grație și pentru Hangerliu, și pentru madam Ioanide (elimină deocamdată pe arhitect), îndată ce era pus pe terenul umanității, Pomponescu își reprima indispoziția, avea amorul propriu de a fi elegant. Cu toată înverșunarea lui din ultima vreme, se produse din nou un sentiment de moderație.

– Uite unde a ajuns Ioanide cu zăpăcelile lui!

– Un nenorocit! îl trăda Gaittany verbal, ca să cîștige substanța.

Intercesiunea lui Pomponescu se dovedi foarte eficace pe lîngă autoritățile militare, ministrul fiind idolul ofițerilor și al preoților, din cauză că după el cele două coloane de susținere ale patriei erau Armata și Biserica. Adevărul mai era că membrii guvernului se arătau foarte sceptici cu privire la eficacitatea sentinței, desfășurarea campaniei militare indicînd un succes aproape sigur, măcar temporar, al infiltrației germane, prin urmare se expuneau unei posibile vindicte, formulate în mesaje sinistre, pe care le primeau mereu în scris sau telefonic, întrucît îi privea, s-ar fi mulțumit cu publicarea sentinței, însă factorul decisiv se împotriva. Dădură

deci autorizație Hangerlioaică și unuia din părinții lui Tudorel (tată sau mamă, la alegere), să vadă o singură dată pe condamnații la moarte. Gaittany duse personal acasă la Ioanide autorizația și explică discret că se fac presiuni pentru salvarea lui Hangerliu, ceea ce în mod logic trebuia să ducă la comutarea pedepsei tuturor. Ioanide nu spera aceasta, și cu toate că nu dorea de loc moartea lui Tudorel, era în situația de a nu-și mai face iluzii. Putea să scape viața lui Tudorel, spre conso-lăția Elvirei și, sentimental vorbind, și a lui. Dar nădejdea pe care o nutrise că Doru nu era amestecat în asasinarea lui Bogdan se spulberase. Chiar viu, Tudorel rămânea un criminal care înfip-sese pumnalul într-un om fără apărare. Asta era o crimă banală, fără nici o scuză politică. Deci Tudorel avea să rămână un ocaș, iar dacă, prin forța evenimentelor, s-ar fi salvat, nimeni nu l-ar fi spălat de pata notorie de a fi făptuit un omor. Criminalii aduși la bara justiției sînt eliminați chiar din viața politică, rolul lor fiind numai acces-soriu și pentru faze pregătitoare. Iar în viața civilă cum s-ar fi mișcat Tudorel, tînărul care a ucis un profesor? în scurt, soarta lui Tudorel era pecetluită, după sentimentul lui Ioanide, și nu mai rămânea decît șansa umanitară de a menține în viață un om și a-l mîngîia din cînd în cînd la ocnă. Nu aceasta era și părerea Hangerlioaică intrucît îl privea pe Hangerliu. Acesta, e drept, nu participase direct la crimă, dar și de-ar fi luat parte, Hangerlioica l-ar fi scuzat. Vedea lucrurile brutal politic, socotea că un membru al familiei sale e autorizat să facă orice faptă ajutînd la promovarea stirpei. Capetele domnitoare sînt pe deasupra legilor, intangibile, prin urmare criminali după ea erau cei care ordona-

seră sentința de moarte. Pe Tudorel Hangerlioica îl compătimea, însă concepea moartea lui ca rezonabilă, dacă nu s-ar fi putut altfel. Tinerii curajoși dedicați cauzei unei familii legitime trebuiau să înfrunte primejdia morții. Iar fi păstrat recunoștința în analele familiei ca unui servitor credincios. Cît despre Cioarec, Hangerlioica «se anfișa». Un individ oarecare, bun pentru asemenea lovituri. Hangerlioica, îmbrăcată ca o stareță violetă, trecu în ținută patetică pe la toți marii demnitari și șefi de partide, bineînțelea anunțîndu-se prin secretar și păstrînd ținuta de comandă chiar și în implorație. Prin rudele cu acces la palat, duse lamentele mai departe. în fine, făcu ocolul ambasadelor și legațiilor.

– *Aidez-mai, "ton cher ambassadeur, striga ea, les miserables vont massacrer nos pauvres enfants!*

Era cam paradoxal să se ceară reprezentantului Franței sau al Angliei, state în război cu Germania, să intervină în favoarea unor partizani ai Germaniei, adăpostiți de Legația germană. Totuși, din considerații subtile, aceștia interveniră și în același timp transmiseră pe cale diplomatică mesajele pe care familia Hangerliu și anexele sale le trimiteau rudelor din străinătate. Din motive de politică externă, guvernele respective nu făcură demersuri oficiale, însă ajutară apelurile cu caracter particular. Astfel guvernul primi solicității din partea lordului Charles Hampton, a lui Sir Davis Troubridgc, a lui Viscount Robert Cundall, a ducelui de San Lucar la Mayor, a lui *senor* Don Diegos Buigas de Dalmau, a contelui Sanzei de Toulangeon, a marchizului Pedro de la Veaga de Armijo, a principelui de Belmonte, a baronului Wetzel, a contelui Nils Tärnflycht și a altora cu astfel de nume inedite. Dar cheia apărării exterioare fu copia expediată de *Countess*

Assheton-Jones a unei scrisori în englezește a lui Hangerliu, prin care acesta îi făcea un raport de transmis mai departe asupra Mișcării, descoperindu-se indubitabil ca un observator discret, în favoarea puterilor aliate, a întregii intrigi germane. Scrisoarea era firește autentică, contesa oferindu-se a prezenta originalul la cerere, și dovedea ceea ce știau și alții, că familia Hangerliu lucra pe cont propriu. Scrisoarea era cam în stilul acesta:

«*My dear Countess, Do you know how this letter was written ?* Cu pușca într-o mină și cu căciula pe cap, la țară. Stăm închiși în casă sub pretextul vânătorii, înarmați pînă în dinți și constituiți în bandă, spre a ne apăra de puterile care sînt puse pe urma noastră. Șeful stă intangibil, Gavrilcea, managerul nostru revoluționar, a fugit cu ajutorul nemților lui, numai eu trebuie să-mi fac aproape singur paza personală. Am ajuns un fel de Jancu Jianu. Toată comedia provine din cauza unui belfer pe care l-au înțepat ai mei într-o criză de carbonarism. Bietul om n-a putut suporta tratamentul și a murit, întîmplarea e cu totul dezagreabilă, tată-ne cot la cot ca niște *murderes*, eu, cel din osul domnesc al lui vodă Hangerliu. I am sorry. But first J must describe to you pe băieții noștri. Gavrilcea e un individ de cea mai suspectă proveniență, capabil de orice, cu un calm extraordinar. Suburbiile Londrei s-ar mîndri cu el. In ceață cred c-ar conduce douăsprezece omoruri simultan pe malul Tamisei și ar apărea pe urmă la Belfast. Are un dar de a fi prezent de la distanță nemaipomenit. De-aș putea să-l civilizez, l-aș recomanda pentru Intelligence Service. Cînd vreodată voi avea o „situație”, pe Gavrilcea i» îl destinez pentru paza personală și mediațiile secrete.

Un altul, Carababă, *comme qui dirait*, „*vieille femme brune*”, „*dark aged womman*”, e un actor de duzină cu puseuri shakespeariene, care s-a lăsat împușcat într-un teatru, de poliție, la o reprezentație fantastică cu cagularzi. Ca spectacol, accidentul a fost foarte reușit. Cioarec e un monstru de cruzime, un măcelar mic de stat și pipernicit, care ucide la comandă, fără nici un fel de complicație teoretică. Zice că atunci cînd era mic toți îl chemau să le taie găinile și a rămas cu acest tic nevinovat. Un prinț ca mine trebuie din nefericire să aibă în suita sa și astfel de sicari. Am aici și un *segretario di stato*, un mic Machiavel, fiu al unui reputat arhitect Ioanide. îl destinăm ca ministru de externe, deși e abia major. Băiat subțire, incapabil de maleficii, însă primind riscul pe cale cerebrală. E filozoful nostru politic și, fiind un fiu de gentleman, sper a-l atrage în sfera mea, adică a noastră. Imbecilii își închipuie că un Hangerliu va pactiza la infinit cu un Gavrilcea sau un Cioarec, specimene patibulare în solda unui neamț Fleischlein, care mînuiește afaceri de cafea și halva cu un armean senil numit Saferian Manigomian, acționar în Persia, India și Egipt și proprietar al unui vapor de transport, însă armeanul e om inocent, care ne poate servi. Eu și cu tanti vom ști să frînăm aceste animale indispensabile și să stăm călare pe ele cînd va fi să întoarcem foaia. Spreei îi preferăm Tamisa și Sena, fiți fără grijă, don't worry, așa să-i spui multonoratului Earl. Yours truly, Hangerliu. »

Hangerlioica, văzînd slabele rezultate ale demersurilor, se gîndi la o lovitură de mină forte. Cum s-au petrecut lucrurile întocmai nu se știe precis, dar se pot reconstitui aproximativ. Prin intermediul unui zsi

diplomat suedez, afin cu contele Nils Tornflycht, care la rîndu-i era în raporturi de îndepărtată rudenie, prin alianță, cu Hangerliii, prințesa se puse în contact cu Legația germană, al cărei prag nu voia să-1 calce fără a fi sigură de o primire binevoitoare. Este probabil că prințesa avu o convorbire personală cu reprezentantul german. Fapt e că Fleischlein apăru în palatul ei așa-zis, fiind în realitate o casă foarte largă. Este azi sigur că Gavrilcea era ascuns pe lingă misiunea germană, de unde, prin intermediari, conducea operațiile. N-ar fi exclus ca prințesa să fi *degnat* a-1 vedea, primind de la el instrucții și nume utile. Trecînd peste concesiile necesare pe care le făcu moralmente Hangerlioica, întîmplarea revelă în ea instincte de șef de bandă. Prințesa nu s-ar fi codit ca din mașină, cu secretarul alături, asistată de slugile sale, să ia cu asalt curtea, în cazul cînd ar fi crezut posibil acest lucru. Era inteligentă și temerară totdeodată, trecînd repede de la aroganță la convorbirea convențională. Multe decenii de calm împiedicase manifestarea spontană a vocației Hangerlioicăi, acum mirosul de răzmeriță din aer, reînviind condițiile epocii fanariote, îi dezvăluia personalitatea comprimată. Hangerlioica adună în salonul ei un număr foarte mare de rube-donii de sex masculin dintre cei cu desăvîrșire valizi și mai ales tineri. S-ar fi crezut că prințesa dă o recepție. însă ușile erau păzite cu grijă. Hangerlioica ceruse autorității militare să-i fixeze, în baza autorizației, imediat, ora cînd putea vedea pe nepotul său. I se răspunse că atîta vreme cît condamnatul se afla încă în București nu putea fi văzut. Abia după două zile, cînd va fi transportat la un fort dinafară orașului, vizita ar fi fost admisă. Autoritatea se oferea să vestească pe prințesă la vreme. Prin

urmare, Hangerlioica știa sau credea a ști unde se află momentan Hangerliu. Planul ei era următorul: cincisprezece-douăzeci dintre membrii familiei, aleși printre aceia cu numele cele mai sonore, angajînd cercurile înalte, cu profesiile cele mai decoroase, ofițeri superiori, atașați de legatie etc, ajutați de cîtcva «canalii» necesare pentru a executa unele mișcări cerînd îndemînare, vor pîndi transportarea lui Hangerliu la fort, atacînd duba și furînd pe deținut într-o mașină, cu care îl vor conduce într-un loc sigur. Prințesa propunea să se vină cu mai multe mașini de felurite soiuri, printre care și un camion automobil, spre a se bara drumul vehiculului penitenciarului. Metoda era de așa natură, încît un cunoscător era îndreptățit a crede că prințesa a luat lecții de la Gavrilcea. Unii dintre atacatori aveau să vină anume în uniforme de ofițeri, spre a intimida garda și a o distra prin întrebări. «Locul sigur» era, nici vorbă, spațiul exteritorial al misiunii diplomatice germane. Printre cei de față în congresul de familie se afla și Gaittany, care, auzind despre ce e vorba, se ridică discret și o șterse pe ușa afară. Propunerea, oricît s-ar părea de curios burghezului timorat, nu scandaliza adunarea. Se produse numai unele obiecții.

– Dacă vom fi arestați și deferiți Curții marțiale, aventura ar fi dezagreabilă nu numai pentru ofițeri, dar pentru familie în totalitate. Ar fi mai bine să ne servim de interpuși.

– Prostii I sări Hangerlioica. Să ne slujim de canalii, de mercenari, în care nu poți avea încredere? *Le roturier est lâche, vous savez.* Esențialul este ca treaba să se facă de către oameni de lume. Dacă vă arestează și vă dă în judecată, va fi un scandal enorm. Ar trebui să tîrască la tribunal toate familiile bune. Chestiunea ar lua proporții europene.

După îndelungate discuții, se ajunsese la încheierea că ofițerii nu puteau lua parte la operație, intrucât asta ar atinge onoarea lor. Ar fi trebuit în prealabil să-și prezinte demisia, ceea ce ar fi atras atenția și era și inoperant, căci înainte de acceptarea ei rămîneau sub regimul militar, ale cărui reguli, în calitate de oameni bine născuți, erau datori să le respecte. O a doua obiecție se produse cu privire la număr. Prea mulți ar fi născut bănuieli la prima lor ivire. Deci era mai nimerit să se organizeze o bună informație asupra transportului prizonierului și, provocîndu-se un accident de automobil, Hangerliu să fie repede luat într-o mașină. Pe stradă, apărarea prizonierului era dificilă, mai ales față de niște persoane așa de respectabile. În cazul unui proces, toți membrii familiei și-ar fi dat demisiile din posturile lor publice și ar fi scuzat încercarea ca pornită dintr-o legitimă indignare pentru condamnarea unui Hangerliu fără dovezi serioase. Hangerlioica personal, aprobînd planul și constituind un comitet restrîns din persoanele care se oferiră a executa lovitura, conduse operațiile, ținîndu-se în contact cu organizatorul ocult și avînd întrevederi secrete cu oameni propuși de acesta. Astfel, află ziua și ora exactă cînd Hangerliu urma să fie scos din atest. Era să fie dimineață, nu prea tîrziu, între șapte și opt. În fond, admițînd reușita primului act, adică răpirea lui Hangerliu, restul avea mari șanse de succes. Căci nu era greu a transporta pe Hangerliu dintr-o parte a orașului în alta. Era o afacere de cîteva minute. Și într-adevăr, formal, întreprinderea reuși, din nefericire fără a fi de vreun folos prințului mîncător de semințe de floarea-soarelui. Zece persoane de cea mai bună extracție, distribuite în cinci automobile luxoase, ocupară felurite poziții în

fața porții cu portieră a închisorii. Patru dintre ele, dispuse alternativ lingă un trotuar și altul în direcție contrară închisorii, cu botul spre oraș, barau drumul fără a bate la ochi. A cincea mașină se opri ca din întîmplare mai aproape de poartă, îndărătul dubei. Fuseseră studiate felurite posibilități succesive. Dacă primii doi, cei mai voinici, credeau a fi în stare să dea lovitura, încercau, ajutați imediat de celelalte mașini care s-ar fi apropiat de-a-ndaratele. De notat că nimeni n-avea nici o armă asupra sa, conținînd numai pe intimidare. Voiau să lucreze *fair*. La opt și cinci portiera se deschise, și un soldat pipernicit, cu prea mari bocanci în picioare, sări pragul prea înalt pentru el. Avea pușcă cu baioneta în mînă. După el urmă un om tuns în cap, cu haine civile cam ponosite. Acesta era prizonierul. În urmă venea alt soldat cu arma. Atît. Duba fusese cu puțin trasă în fața porții. Cei doi membri ai clanului Hangerliu, îmbrăcați în cel mai *fashionable* chip posibil, se apropiată de micul convoi, primiți cu liniștită sfială de soldați, care nu bănuiau calitatea și intenția celor doi. Unul dintre aceștia puse mîna brusc pe umărul deținutului și-l întoarse spre el. La semnul celuilalt, mașinile de baraj se apropiară repede, constituind un impediment în calea dubei. Soldații, surprinși, nu apucară a face nimic, neînchipuindu-și că niște domni au de gînd să răpească un deținut. Afacerea era ca și reușită, și nici o mișcare anormală nu se petrecu în aceste secunde, cînd prizonierul întoarse capul spre domnul care îl apucase de umeri. Surpriză. Omul nu era Hangerliu, ci un individ oarecare, probabil un dezertor. Răpitorul clanului Hangerliu zise « pardon » cu o politeță naturală și intră în automobil. Toate cele cinci mașini dispărură într-o clipă, și soldații urcară pe

dezertor în dubă, fără măcar a comenta incidentul, a cărui semnificație n-o ghiceau. Cei zece conjurați se prezentară dezolați la prințesă. Aceasta era dinainte furioasă, căci primise de la autoritatea militară invitația de a merge la ora zece la fort spre a vedea pe Hangerliu.

— Mizerabilii! bătea ea cu palma în lemnul berjerei și cu pantoful (adaptat după nodurile degetelor) în parchet, ne-au tras pe sfoară. Crucea mamiilor! L-au transportat acum două zile, dând ordine false, ca să nu bănuiască nimeni. *J'ai de dupe l*

După o scurtă conferință, Hangerlioica socoti că imediat nu mai era nimic de făcut. Nu-i rămânea decât să meargă la fort și să studieze cu Hangerliu alte posibilități. În capul ei mijea ideea unei evadări cu ajutor exterior sau a unei fugi de sub escortă în ziua execuției. Hangerlioica era și romănțioasă și întreprinzătoare și se entuziasmase în tinereță de isprăvile ducesei de Berry. Sentimentul ei dominant era însă în acest moment necazul de a fi înfrântă. Încă fanariotă, în fibra ei intimă dorea acum cu sete prăbușirea regimului cu concursul oricărei forțe străine, și în visurile-i agitate semna proclamații. Ședința fu deci suspendată pînă la noi dispoziții, și Hangerlioica se ridică să plece.

— Unde este punga? striga ea către fecior.

Acesta, înclinîndu-se ușor, îi întinse un mic pachet, frumos legat, în care se aflau semințe de fioarea-soarelui, spre a fi înmîinate condamnatului la moarte.

Ioanide primise și el avizul de a vedea pe Tudorel. Dată fiind repulsia lui pentru înfruntarea momentelor dureroase, ezită. Însă madam Ioanide dădea semnele unei oboseli morale grave, Luînd de braț pe arhitect, ea zise:

— Prietene, doi copii pierduți este prea mult pentru mine. Nu pricep nimic, nu știu ce e bine de spus și ce nu. Ești bărbat, poate vei fi mai nimerit pentru el.

Arhitectul aprobă fără împotrivire și se lăsă purtat spre fort de mașina lui Gaittany, oferită pentru această împrejurare. Găsi pe Tudorel întins pe spate, cu miinile sub cap, pe patul de fier. Celula era lunguiață, simplă, înaltă, destul de bine luminată de un geam mare cu gratii, o încăpere negricioasă, parca destinată unui atelier de fierărie, nici voioasă, nici sinistă. Tudorel își petrecea ziua astfel culcat, cu ochii închiși fără să doarmă, în vreme ce noaptea era puțin agitat și se plimba prin odaie. Ideea abstractă a morții, tradusă în imagini de primejdie, îi fusese familiară pînă atunci și, precum scrisese în jurnalul său, trăise mereu sub obsesia ei. Însă moartea în agitația vieții e o simplă senzație tonică. Acum, Tudorel, scos civil din rîndul viilor, își punea pentru întia oară întrebarea ce este moartea ca fenomen în sine. Nu-l interesa ce e pe urmă, aspectul metafizic al chestiunii, problema prezenta pentru el o latură strict fizică, asemeni durerii, încă sănătos și viguros trupest, în ciuda unei slăbiciuni superficiale, nu putea intui trecerea de la o stare la alta. De aceea, ziua, pe lumină, căuta să se desprindă treptat din mediul luminos, să-și anuleze pe cît posibil procesul de viață. Stînd astfel într-o somnolență meditativă, învăța a se dispensa de orice iritație a existenței. Reducția activității fiziologice i se părea posibilă și fără oroare. Noaptea însă lucrurile se schimbau. Nu putea la nevoie să renunțe la inerție și să deschidă ochii, deoarece un întuneric natural îl înconjura din toate părțile. Simțea că golul e insuportabil și se dădea repede

jos din pat. Celula era noaptea foarte întunecoasă, fiind parcă la o depărtare teribilă de orice punct viu. Tudorel înțelise că dacă moartea în plină luptă, în campanie, pe mare, este tolerabilă, prin surprindere, așteptarea obosește nervii. De altfel, fiind viu nu putea înțelegce ce înseamnă aceea «condamnat la moarte». îi venea să rîdă la ideea extravagantă că el era într-o astfel de situație, de admis numai în romane și cărțile de istorie. Apoi, ca unul ce luase parte la decizii grave, înțelgea că totul e foarte serios. Tudorel căută să stîrpească și meditația asupra morții, și imaginile vieții și făcu sforțări spre a se fixa în ceva intermediar, evenimentul unic al executării sale. Făcu repetiții mentale, căutînd ținuta cea mai solemnă, spre a lăsa în urmă-i o amintire neștearsă. își evocă după aceea adunările camarazilor comemorîndu-i statuia probabilă ce i s-a ridicat mai tîrziu, perpetuarea figurii sale în manuale. Era mereu încredințat că fapta sa ieșea din comun și va trebui să fie înregistrată în istorie. Evenimentele în desfășurare erau un semn sigur. Nu erau excluse din imaginația lui Tudorel și alte accidente. în ciuda pazei, printr-un lanț invizibil, soldatul care îi aduse mîncarea îi atrăsese atenția asupra unei mici bucăți de hîrtie, pe care se făcuse a o examina și arunca pe tavă ca fiind fără importanță. Era un colț de jurnal, pe care cu un ac se înțepase un G, ceea ce însemna în limbajul lor convențional de mult adoptat «Gavrilcea stă de veghe». Așadar, Gavrilcea era în siguranță și pregătea ceva. Poate avea de gînd să-l scoată din fort, poate de asemeni știa despre vreo notă energică din partea Germaniei sau chiar de un eveniment mai senzațional. Se aștepta să audă strigăte afară, zgomote de pași alergînd în panică pe coridor, să

fie strigat deodată: «Tudorel!» Cu aceste iluzii, nu în totul absurde, tînărul condamnat somnola întins pe pat, cînd auzi deodată o tuse și o voce gravă spunînd: «Tudorel!» Sări în picioare, cu bătăi de inimă. înaintea sa se afla Ioanide. Cîteva clipe, Tudorel nu știu ce se cade să facă. A merge în întîmpinarea tatălui său în condiția sa putea să fie o îndrăzneală. Era, pentru tată-său, un banal ucigaș. Și Ioanide se codi, nedîndu-și seama ce e de făcut în asemenea împrejurare. Momentan, privindu-l pe fiul său, nu simți vreo durere morală acută, fiindcă nu-și închipuia cum un tînăr sănătos putea să moară. încăperea nu sugera nimic dramatic, era ca o odaie proastă de internat. Văzînd stînje-neala lui Tudorel, ca să înlătore ideea vreunei intenții de reproș, arhitectul merse spre el și-l îmbrățișa puternic și scurt. Apoi se așeză pe marginea patului, la unul din capete, facînd semn fiului său să se așeze la celălalt capăt, în dreptul căruia acela se și afla.

— Nu ni s-a permis decît unuia din noi să te vedem! zise arhitectul neștiind ce să spună, Mamă-ta m-a însărcinat să-ți aduc acest pachet și asta.

Și întinse lui Tudorel o icoană miniaturală, imprimată în argint și legată cu un șnur. Condamnatul o luă tăcut și o vîrî în buzunar. Urmă iarăși o pauză stînjinită. în fine, Tudorel întrebă:

— Tată, ai citit caietul î

— Da! răspunse acesta.

— Atunci, sper ca înțelegi că nu sînt un delicvent ordinar.

— Ești numai un exaltat care te-ai rătăcit pe un drum iluzoriu. O eroare fatală a generației voastre. Puteați să vă dedicați unei cauze nobile. Regret că nu sînt de părerea ta, dar acum n-are nici un sens

să-ți fac imputări. Intenția ta intimă a putut fi de bună-credință, asta e principalul.

– îți mulțumesc, tată! zise Tudorel.

– în caietul tău am descoperit o observație adevărată, care la început mi s-a părut surprinzătoare, aceea a asemănării între mine și tine, fatală din nefericire pentru tine. Amîndoi ne-am născut cu impulsul de a forța cursul naturii, tu cu fapta imediată, eu cu proiecte de edificii. Tu ai eșuat brusc, eu eșuez cronic. Am fost aruncați amîndoi în condiții deosebite, și aceeași energie fundamentală s-a tradus la tine într-o prostie, la mine într-un miraj continuu. Eu se pare că am izbutit parțial, fiindcă am picat într-un timp fără furtuni, tu, mai nenorocos, ai nimerit o epocă tenebroasă, în care unii din voi ați confundat crima cu eroismul, creîndu-vă o morală echivocă. La urma urmei, cine știe cum va înregistra viitorul aceste reprezentări pe care le-am dat cu toții ca niște actori inconștienți? Fi-voi eu, care trebuia să-ți îndrumez pașii, considerat mai puțin vinovat decît tine? în tot cazul, regret că nu te-am ajutat să fii protagonistul unei cauze mai bune. Condamnatul sînt eu. M-am crezut patriot -și m-am dezinteresat de viața publică, m-am pierdut în voluptăți intelectualistice și estetice (Ioanide se sfii, din pudoare, să adauge: și erotice), ca un Hagienus sau un Suflețel. N-am fost mai înțelept decît Gonzalv Ionescu, care ca să capte o catedră ar primi reinstaurarea iobăgiei. Am crezut că arhitectura e totul și n-am priceput că întii trebuie să te îngrijești de patria și de poporul pentru care construiești. Dacă imperialismul prusac va pune iarăși tălpile pe pămîntul țării noastre vina va fi mai puțin a copiilor ca tine decît a părinților nepăsători, de soiul meu. Poate mai tîrziu,

dacă nu voi fi doborît de aceste dureri, mă voi reabilita. îți cer iertare că nu te-am călăuzit în viață! De altfel, privind lucrurile absolut, ne jucăm, vai, fiecare rolul fatal impus de legea interioară a istoriei. Tu ești fiul meu și te-ai născut agitat, eu rămîn acum, de vreme ce mai am de jucat un act, un mandatar al tău, căutînd a repara prin opere pozitive ce va rămîne după zguduitura la care unii din generația voastră au supus prezentul. A dărîma este imediat odios, dar dacă nu dărîmi, cum și unde construiești? Acum, că sîntem în perspectiva infinitului, îți spun: ai curaj și fii liniștit. Un an sau o mie, în fața eternității, reprezintă aceeași cantitate. Amîndoi sîntem contemporani, și vîrstă noastră se măsoară după intensitatea vieții. în multe privințe tu ești mai matur decît mine, ai cunoscut emoții mie refuzate. Nici nu vad ce-ai mai face de aci înainte, în felul tău ai făcut o carieră rotundă. (« Mint, cugetă Ioanide, ca să nu-ți amarase ultimele clipe! »)

– Tată, zise Tudorel, ce-ai făcut cu caietul?

– L-am ars I

– De ce?

– Fiindcă mi-era teamă că fiind găsit putea să slujească acuzării drept dovadă împotriva ta.

– Prin urmare, nu caietul în sine te-a indispus.

– în sensul în care ți-am vorbit, nu. O concepție de viață sincer trăită, bună sau rea, e din nefericire un adevăr istoric. Nu te-am înțeles și nu te-am aprobat, asta e altceva. («Nimeni nu te-ar aproba, gîndi Ioanide, căci atunci și un criminal ar pretinde că are o concepție de viață. Dar pot eu să-ți spun asta, Tudorel, acum, cînd mergi la moarte? »)

– îți fac o rugăminte. Am refăcut caietul și l-am lăsat în cutia mesei. Pe acesta să nu-l arzi.

— Foarte bine I

— Va interesa poate pe alții, care pot înțelege.
Ioanide se ridică, și după el Tudorel.

— Te las, zise arhitectul cu un aer concentrat, îți spun la revedere pentru mine și pentru maraă-ta. Fii calm. Ți-am adus o sticlă de coniac, cu învoirea comandantului. Are să ți-1 dea (arhitectul nu exprimă restul frazei: cu puțin înainte de execuție).

Apoi Ioanide strânse încă o dată în brațe pe Tudorel și ieși repede din celulă.

Cînd Panait Suflețel află de arestarea lui Hangerliu și de condamnarea lui la moarte, se îmbolnăvi din nou și se internă în sanatoriu. De data asta era bolnav de-a binelea de nervi. îndeosebi în tot timpul procesului fu de o agitație neobișnuită. Se aștepta în tot momentul ca Hangerliu să mărturisească la proces că trimisese pe Gavrilcea să se adăpostească la el. Astfel, devenea tăinuitorul unor criminali.

— Sînt un om mort! țipa Suflețel în vârful patului, resfirîndu-și părul alb cu degetele. Intru în pușcărie.

— Iti, căuta Aurora să-1 calmeze, fii rezonabil, ia din doctoria asta. Ce vină avem noi că s-a trimis un individ la internat?

— Așa ar fi. logic, dar te pui cu justiția militară? Are să mă cheme, să mă tortureze cu întrebările.

— Am să mă duc eu în locul tău, de vreme ce tu ești bolnav.

Nimeni nu chemă însă pe Suflețel, și la proces nu se aduse niciodată vorba de trecerea lui Gavrilcea pe la așezămîntul Hangerliu. Probabil nici nu se știa, și de altfel acuzații erau judecați pentru afacerea Dan Bogdan. Nu mai puțin Suflețel ședea într-o continuă panică.

— A venit, zicea infirmiera, un domn care dorește să vă vadă.

Suflețel țîșnea în sus, înfiorat.

— Militar?

— Nu, un domn civil.

— Cum e la față, gras, slab?

— E scund și gras, un domn mai în vîrstă,

— Cum îl cheamă, n-ai întrebat? Spune-i că nu știi dacă doctorul permite, întreabă mai întîi de nume.

Vizitatorul nu era altul decît Hagienuş.

— Ce faci, domnule Suflețel, nu te mai scoli din pat? Ce Dumnezeu tînjești așa?

Suflețel răspundea printr-o întrebare:

— Ce se aude cu procesul?

— I-a condamnat la moarte, pe dumnezeul meu I

Cînd auzi acest lucru, Suflețel simți un virtej. Pericolul său personal i se părea proporțional cu pedeapsa hărăzită condamnaților. Pe urmă se gîndi că dacă Hangerliu și Tudorel au fost osîndiți, se terminase cu interogatoriile. Mai mult, era încredințat că împușcarea lui Hangerliu lichida orice martor al amestecului său în afacerea Gavrilcea. Dori deci cu egoism să fie împușcați și Hangerliu, și Tudorel, și toată lumea, ca să scape de a obsesie.

— Cînd îi execută? întrebă Suflețel pe Gulimănescu, venit și el în vizită.

— Mi se pare că i-a împușcat, zise acesta după un zvon prematur.

— în fine ! răsufla Suflețel cu inocența.

Dar nu ieși din sanatoriu decît cînd crezu că orice pericol este înlăturat. Avea ferma intenție să fugă în străinătate pentru cităva vreme și întîrzia facerea formalităților pentru pașaport numai fiindcă i se părea că cererea lui ar fi fost suspectă autorităților acum. în realitate, autoritățile nici nu știau de existența lui Suflețel.

O aprehensiune calma, mai mult o plictiseală de a-și vedea membri ai familiei în impas și de a trebui să pareze atâtea întrebări, îl cuprinse și pe Gaittany. Însă acesta o traducea printr-o exuberanță maximă, mergînd la toate reuniunile și recepțiile. El însuși organizează o expoziție a gravurii franceze la Casa de artă, urmată de un ceai, la care desfășura toată arta lui de a ocoli dificultățile amenințătoare.

– Va să zică, spuse de pildă Hagienuş, vom avea o execuție în curînd.

– De ce nu iei ceai? îl întrebă Gaittany fără nici o modificare a feței.

Crezînd că n-a înțeles, Hagienuş insistă.

– îl împuşcă pe Hangerliu și pe ceilalți.

– Ei, așa-i că-i bun? E de o rară savoare, mai ales fără lămîie. Lămîia trivializează ceaiul, își continuă Gaittany ideea primă, părăsind pe Hagienuş.

Gulimănescu însă îl aduse înapoi la problema dintii:

– Se dă ca sigur știrea că germanii au să ne înmîneze azi sau mâine o notă cu privire la condamnarea lui Hangerliu și Tudorel.

Deși o asemenea veste ar fi fost de natură să-l intereseze, Gaittany nu dădu semne de înregistrare exactă a cuvintelor lui Gulimănescu.

– O să facem și o expoziție a gravurii germane. Avem un Dührer și un Griinewald. Recunoaște însă că gravurile franceze sînt admirabile. În special Callot! E-mi-nent!

Și Gaittany făcu o serpentină ascensivă cu mîna dreaptă prin aer, plantînd cu zîmbete dulci și pe incomodul Gulimănescu. De Gonzalv scăpă, făcîndu-se a nu-l vedea, trecînd de-a dreptul la madam Valsamaky-Farfara, căreia îi sărută mîna cu multă ceremonie. Dar și aceasta era obsedată de eveni-

mentul condamnării, ca una de altfel ce se afla la periferia ultimă a clanului Hangerliu. Ea îl descusu în șoaptă pe Gaittany:

– Ce zici, domnule Gaittany, nu-i nici o speranță pentru nefericiții noștri? E îngrozitor, condamnați la moarte! Parcă n-am trăi în 1939!

În situațiile dramatice la care, prin ariditatea sufletului său emoționabil scurt și la suprafață, nu se putea adapta, Gaittany avea o scăpare mimică, pe care o și adoptă. Ridică ochii la cer și oftă mecanic:

– Of, of, of, ce timpuri!

Și imediat, simulînd necesitatea prezenței sale în altă parte, Gaittany părăsi și pe madam Farfara. Astfel, timp de două ore, Gaittany întreținu societatea cea mai intrigantă și mai setoasă de cancanuri, fără a scoate un cuvînt despre situația politică sau despre proces.

Hangerlioica nu fu satisfăcută de dispoziția sufletească în care găsi pe nepotul său. Se aștepta ca acesta să scrișnească din dinți, să mediteze evaziuni senzaționale. Hangerliu, dimpotrivă, fluiera cu o mîna în buzunar, în vreme ce cu altă mîna, cu un cărbune pe care-l găsise pe jos, se distra scriind pe pereți *faire dodo* în felurite caligrafii. Asta era cea mai înaltă noțiune despre neant a prizonierului. Hangerliu, deși om fără penetrație psihologică excepțională, se orienta foarte bine în viață pe baza unei scheme de psihologie moștenite de la familie. Cum n-avea de a face cu genii, elementele lui erau infailibile. După oameni îl interesau caii și cîinii de vînătoare. Filozofia îl lăsa totalmente rece, și îi era perfect egal dacă universul ieșise din apă sau din foc. Prin educație se închina în biserică mai cu seamă de față fiind Hangerlioica, religiozitatea

intrînd în politica oricărui apartenent la o clasă privilegiată. în imaginația sa, ținută secretă, vedea pe Dumnezeu și pe sfinți ca pe niște călugări de o igienă dubioasă. Ideea morții nu-l afecta decît social. Așa de popular în aparență, Hangerliu semnala îndată modificarea socială produsă prin decesul unui aristocrat. Știa precis dacă o familie mai are sau nu urmași în linie directă masculină sau feminină, ce ramură vine la rînd în locul uneia stinse, ce domenii intră în patrimoniul unei familii. Afară de asta, cunoștea pe degete protocolul și putea da indicațiile cele mai precise asupra formalităților la înmormîntare și a înveșmîntării de rigoare. Cea mai mare eroare pe care o face omul nou este de a veni îmbrăcat cu exces la evenimente cerind simplitate. Hangerliu știa fără greș ce nu trebuie să porți și să faci în anume împrejurări. Meditațiile lui erau toate îndreptate în acest sens concret. Hangerlioaică îi atrase atenția să avizeze pe nevastă-sa de a nu face prostia să vîndă cărțile așezate pe dușumea pe nimic. Ele erau de mare valoare, și numai Sultana Manigomian ar fi fost în stare, făcînd o expoziție și un catalog, să scoată preț bun pe ele. La toate propunerile Hangerlioaică de evadare osînditul strîmbă din nas. întîi nu voia să se refugieze la *Boși*, apoi, admitînd că ar fi trecut provizoriu peste această susceptibilitate, știa că membrii Mișcării nu-l gustă și nu i-ar da vreun ajutor serios lui, de dragul său personal. Mișcarea îl folosea pe el și cercurile sale numai tactic, pînă la obținerea izbînzii, după aceea precis l-ar fi înlăturat. Faptul că prin simplu accident scăpau de el era pentru ei o afacere excelentă. înlăturau o competiție supărătoare pentru mai tîrziu. Nici germanii n-aveau vreun interes să salveze și să întărească un

factor care putea să lucreze împotriva lor. Le trebuiau instrumente mărunte, fără prestigiu internațional.

— Ei, și atunci? întrebă Hangerlioica, de-a-binelea supărată pe Hangerliu, uitînd că e condamnat la moarte.

— Atunci, *messieurs, bien le bonsoir* I

— Ești nebun de-a binelea! zise Hangerlioica, pentru care sentința era o enormitate, o glumă proastă, imposibil de executat, mai degrabă un capriciu de sus spre a o sili să se ploconească.

în clan erau mai mulți aviatori, dintre care unul, pilot emerit, cunoscut în străinătate, posedă un aparat propriu. Hangerlioica îl incită, îl imploră, îl decise în fine să se plaseze cu avionul în apropierea locului de execuție, spre a lua pe Hangerliu și a-l duce în străinătate. Totul era ca deținutul să poată fugi de sub escortă pînă acolo, dar prințesa avea ideea, fantastică e drept, că soldații n-ar fi tras după nepotul său. Credea că numele de Hangerliu vrăjește opinia publică. Lăsase vorbă nepotului său să fie atent cînd va auzi vîjiit de aeroplan și totodată avea promisiunea că i se va transmite prizonierului un mesaj, pe aceleași căi pe care sosise lui Tudorel hîrtia gravată cu G. în privința unei inițiative de răpire avu prilejul să constate că prințul avusese dreptate. Admiteau să-i dea azil lui Hangerliu, însă nu-și puteau risca oamenii pentru el personal. Ar fi trebuit să facă același lucru pentru Tudorel și Cioarec, cum era camaraderesc, ceea ce complica prea mult afacerea. Hangerlioica găsi că e oportun să intensifice apelurile, Hangerliu-bătrînul avea legături prin corespondență cu un membru al familiei regale italiene, numismat ca și el. Prințesa ticlui o telegramă și merse la bătrîn să ceară încuviințarea.

— *U s'agit de lui sauver la vie !*

— *A qui donc ?* întrebă Hangerliu numismatul cu nedumerire (era complet ramolit).

— *A voire fils, nom de Dieu !*

— *Lequel ?* se informă numismatul, crezînd că are mai mulți băieți, considerînd probabil fetele ca fiind de sex masculin.

Răspunsul telegramei veni prea tîrziu, în sensul că cel solicitat făcuse demersurile necesare, din nefericire fără speranță de a obține un rezultat pozitiv, întrucît problema depășea sferile respective. Hangerlioica se hotărî să ia taurul de coarne: ceru audiență la palat, urnind tot tribul ei. Îi se aduse la cunoștință că audiența nu putea fi acordată, însă din înalt ordin i se hărăzea favoarea de a asista la execuția nepotului său. Grația avea și o față sarcastică.

În vreme ce se petreceau aceste lucruri în legătură cu Hangerliu, al treilea prizonier, Cioarec, individ care făptuise multe crime și lovituri, trecea printr-o agitație nemaipomenită. N-avea pe nimeni la îndemînă, deoarece rudele abia știau de urma lui. El, care cu atîta sînge rece, sau nui degrabă lipsă de sensibilitate, executase ordinele odioase ale conspirației, auzind că este condamnat la moarte, se albi ca varul și aproape leșină. Făcu o cerere de grațiere, redactată de el, în care declară că a făcut totul din ordin, că are frați mai mici și alte asemenea lucruri, sau absurde, sau de natură sentimentală. Cîtăva vreme nutri o speranță nebună în efectul cererii de grațiere, apoi, cînd înțelese că aceasta va fi respinsă, frica lui luă forma unui delir furios. Nu mai era palid, ci injectat la față de sînge, ședea prost, privind fix cu ochii tulburi, sau zguduia ușa celulei, se învîrtea între pat și fereastră. Cercetă cu de-amănuntul condițiile locului de recluziune

cu intenția vădită de a fugi; dus la latrină, încercă de a o lua la goană. I se întări paza. Atunci deveni furios, sparse cana de apă. Făcîndu-se întrebări la autoritățile superioare, se obținu autorizarea de a i se administra un calmant, și astfel medicul închisorii îi făcu o injecție cu morfină, însă cu mare greutate, căci Cioarec, crezînd ca vor să-l omoare cu un toxic, începu să urle, să fugă prin celulă, în fine, potolindu-se relativ și înțelegînd că injecția nu e mortală, de loc calmat moralmente prin stupefiant, țipă, la cei care intrau în celula sa, că Hangerliu și Tudorel, ca ciocoi, fusese grațiați și numai el dus la moarte. Cu toată această iritație, Cioarec dormea noaptea greu și convulsiv, gemînd și tresărind în somn, și numai după ce se deștepta continua scandalul. Cioarec n-avea nici o filozofie, și ca atare nu-și punea probleme abisale, avea doar o frică instinctivă de împușcare și nu era în privința aceasta mai complicat ca un mascur care guiță cînd e dus la tăiere. Dacă ar fi fost cît de puțin sigur că ar fi fost iertat cu condiția de a ucide cu mîna lui pe alții, ar fi executat această propunere. De obicei oamenii care se tem de moarte se sinucid, parîndu-li-se printr-un mister al psihologiei mai acceptabilă pieirea prin propria inițiativă. Privirile piezișe ale lui Cioarec intrigînd, i se luă cu mare grijă toate obiectele ce i-ar fi putut sluji la vreun gest funest: lingura, curea. De fapt, ideea de a se sinucide nu trecu o singură clipă prin mintea lui Cioarec, în schimb îi încolți gîndul de a izbi plantonul cu ceva contondent, cu vasul de apă de pildă. Frica producîndu-i consumație de energie, nu sentimentul propriu-zis de mîhnire, prizonierul avea o foame devorantă, se plîngea că i se dă mîncare puțină și bea apă pe nerăsuflăte. Ai fi zis că voia să-și păs-

treze toate forțele spre a da o luptă violentă în ultimul moment. Nu avea o noțiune precisă asupra datei când va fi executat, și din vorbele cu intenții liniștitoare ale celor care intrau în celula sa înțelese că s-ar fi putut să treacă mult timp pînă la ziua teribilă, poate și un an, doi, cum se întîmplase cu unii. Această ipoteză opri procesul de panică la o fază tolerabilă. Cu toate astea, ori de *cht* ori se auzea zgomot la ușă, Cioarec sărea în picioare, în tendința de a fugi spre fereastră.

Primind semințe de floarea-soarelui și plictsindu-se grozav, Hangerliu culese cojile, alegîndu-le după culoare, și constitui astfel două grupuri de piese, unele albe și altele negre, din care, prin împerecheri și anume semne, își făcu un joc de șah. Pe un eșichier dinaintea zgîriat pe masă, dedublîndu-se, începu să joace șah cu el însuși, conversînd, clamîndu-și victoriile și înfrîngerile. Jucîndu-se astfel, se izbi la mînă cu un cui al mesei, al cărui vîrf ieșea afară, și-și sfîșie un deget destul de serios. Văzînd că sîngele curge din abundență, Hangerliu ceru un antiseptic, declarînd că e mai bine să ia precauții decît să facă infecție. De asemeni, supărîndu-l o măsea, care se clătina de mult, ceru să i se scoată, dorință ce i se îndeplini. Hangerliu nu-și puse o clipă întrebarea dacă a fi împușcat cu sau fără dinte constituie vreo diferență. Fiind în viață, se purta după tipicul obișnuit, făcînd cu totul abstracție de sentință. Din cauză ca nu putea schimba încălțămîntea și purta mereu aceiași pantofi, o țintă începu să-1 supere la călcîi, motiv pentru care se rugă foarte amabil să i se bată ghimpele de fier cu ciocanul. Creșterea bărbii îl supăra și pretinse a fi bărbierit mai des și a i se tăia unghiile, pe care de altfel și le curăța zilnic de impurități.

Hangerlioica nu se astîmpăra, cu toate eșecurile suferite. Propuse ministrului de Interne, indirect, o substituie a condamnatului cu un individ slab de minte, care consimțea să fie împușcat cu condiția să se facă familiei, foarte numeroasă, o pensie. Exact vorbind, prostănacul nu adera la această nobilă idee decît fiindcă, redus mintal, nu pricepea sensul cuvîntului « execuție », Ministrul respinse curtenitor aceasta combinație, lămurind că afacerea depindea direct de autoritățile militare, controlate nemijlocit de factorul hotărîtor. Hangerlioica decise să facă gălăgie internațională, apelînd la presa de dreapta franceză, direct prin memorii telegrafice și indirect prin rudele franceze. Era singura cale posibilă, deoarece statele interesate a susține Mișcarea tăceau, spre a nu-și trăda complicitatea. Nici Hangerlioicăi de altfel nu-i convenea recursul în această parte. Ea se sprijinea pe tema că Hangerliu aparținea aristocrației care dăduse cîțiva domni României și că era la mijloc o răzbunare din partea dinastiei străine. Hangerliu nu acționase în numele puterilor centrale, ci în contact cu vechii aliați, dovadă scrisoarea către contesa Assheton-Jones, pe care guvernul român nu voia s-o ia în considerare. Prințesa ticlui o scrisoare vibrantă către Charles Maurras și Leon Daudet, cu gîndul de a o expedia cu avionul celor doi polemisti francezi. N-avu însă timp să pună în aplicare acest proiect. Convocase afară de aceasta doamnele române din înalta societate, afiliate operelor ei ortodoxe, cît și exponenți ai clerului, și compusese în acest scop o moțiune drastică, cu gîndul de a declara că un regim care nu ține seama de tradiția țării și persecută familiile ilustre autohtone, introducînd totodată pedeapsa cu moartea, neobișnuită la noi, se pune în discordanță

cu spiritul solului. Avu neplăcerea să i se comunice că guvernul, din înalt ordin, interzisese această reuniune. Hangerlioica luă cunoștință de această avanică într-o poziție aproape comică. îmbrăcată în toate maramele ei solemne, ședea pe o berjeră, cu un picior încălțat și altul gol așezat pe un taburet. Bătăturile, de prea multă mișcare, o supărau și chemase o pedicureză spre a-i îndepărta indurațiile de la degetele unui picior. Când auri știrea, se ridică furioasă și făcu câțiva pași de agitație prin odaie, cu un picior în pantof și altul gol, strigând:

— *Sale boche ! Fairc ga ă moi !* Apoi se trînti din nou pe berjeră și scoase piciorul neîncălțat de sub fuste, arătînd cu mîna: scoate-mi colțul ăsta ! *Ca me fait un mal affreux l* Scîrbă, adăugă, sîntem o forță: Hangerlii, Moruzești, Sturzești, Bibești, Brîncoveni, Cantacuzînești, Rosettești, Știrbey, Ghiculești, Văcărești, Bălșești, nu un venetic ca tine ! Crucea mamei tale \

Cu o ultimă încercare, Hangerlioica luă mașina și merse la o moșie din apropierea capitalei pe care o posedea și care era alăturată cu alta aparținînd unei rude măritate cu un aristocrat francez locuind în Franța și exploatîndu-și domeniul printr-un administrator. Trăgea nădejdea să ridice pe țărani, cu coase, cu ciomege, și să-i aducă la locul execuției, își închipuia că față de un asemenea obstacol plutonul ar fi ezitat să tragă. Era decisă la urma urmelor, de izbutea planul, să ia singură pe Hangerliu și să-l ducă în automobil. Voia să vadă dacă îndrăzneau canaliile să împuște o Hangerlioica și să facă măcel printre săteni. Țăranii nu se arătară de loc entuziaști de această propunere și mai dovediră pe deasupra un bun-simț exasperant. Majoritatea făcuse serviciul militar.

— Ostașul, zicea un țăran, dacă are ordin să tragă, trage. Eu să fiu unul, îndeplinesc porunca superiorului.

— Soldatul e țăran și el, zise Hangerlioica; să vedem, trage într-ai lui?

— Tragi și-n părinți dacă așa e porunca stăpînirii ! fu răspunsul.

— Pe urmă, observă un altul, unde mergem noi așa, cu coase, cu topoare? Ce? Adică lumea e oarbă? O să ne întrebe ce și cum și o să ne oprească în drum.

— Da' de ce 1-a osîndit, cucoană? ceru lămuriri altcineva.

— Din ură pentru familiile noastre băștinașe, din care au ieșit domnitorii țării.

Hangerlioica trăia într-un univers străin, închipuindu-și că țăranii se puteau aprinde pentru un nume de domn efemer, pe care nici nu-l cunoșteau bine. Abia popa și vreo doi bătrîni știau că biserica este o ctitorie hangerliască. Demult, datorită mai ales propagandei socialiste, țăranimea trăia în alt climat, numai Hangerlioica se izolase la un timp perimat.

— E greu, spuse un țăran, să întorci mortul de la groapă. S-au dus vremurile domnilor, parcă cine-i mai știe? Cuza, cît a fost el de Cuza, a trebuit să plece. Acum sînt alte rînduieli.

Chiar acest dialog era paradoxal, totuși, țăranii, avînd oarecare noțiuni politice, iar unii dintre cei tineri fiind direct instruiți de Hangerliu, păstrară o ținută respectuoasă și nu respinseră principial ideea. Mărturisiră numai imposibilitatea materială de a o pune în practică.

— Cu stăpînirea e greu să te pui azi, nu mai e ca pe vremea bătrînilor. Atunci nu era poliție, nu era armată. Azi e telefon, e telegraf, știe guvernul

cînd măcăie o rață. Pe urmă, vezi dumneata, cucoană, și de s-ar urni unii, nu poți conta. Unii se răzgîndesc, la alții le e frică, pleacă cincizeci și ajung doi. Știm cum stau lucrurile, că la 1907 unii din noi am fost în răzmeriță. Nu-i unire între oameni, mai cu seamă cînd nu știu bine la ce merg. După socoteala mea, numai domni de-ai dumneavoastră ar putea să încerce, fiindcă pe ei îi doare. Noi, nu va supărați, n-avem relații, ne trezim la ocnă, și cine ne mai scoate de acolo?

Prințesa pleca indignată, cu convingerea că *les roturiers* degeneraseră cu desăvîrșire. Doi țărani tineri care făceau parte din Mișcare comunicaseră confidențial Hangerlioicăi că ei s-ar fi urnit, dar n-aveau ordine. Dimpotrivă, li se spusese să stea absolut liniștiți pînă la noi instrucții. Asta însemna, după prințesă, că Mișcarea însăși era compusă din lichele. Hangerlioica ar fi. născocit cu toate astea și alte soluții, dacă n-ar fi fost înștiințată că a doua zi de dimineată la orele opt va avea loc execuția. O înștiințare similară primi și Ioanide, care vesti că nu înțelege a se folosi de favoarea de a fi prezent la împușcarea fiului.

După întrevvedere cu tatăl său, Tudorel intra într-o fază de relativă resemnare, la care contribuia mult sentimentul că trebuia să fie demn. își petrecea vremea meditînd la o sumă de probleme asupra cărora n-avusese prilej să gîndască înainte. Deși extrem de tînăr, prin scrutarea vieții Tudorel căpătă o maturitate a spiritului excepțională, asupra tuturor chestiunilor făcea reflecțiuni lipsite de orice superficialitate. Ar fi fost în măsura, de i s-ar fi permis, să vorbească ore "ntregi prietenilor despre sensul vieții, ca un Socrate înainte de a lua cucută. Singurul neajuns era că nu se putea concentra ra.uk asupra

unui singur obiect. Iminența morții îi dădea impresia că se hazardează inutil să se fixeze într-o problemă, îi provoca un fel de nervozitate spirituală. Oamenii, își spuse el, oricît de bătrîni, nu pot gîndi decît fiindcă au speranța de a mai trăi. Dacă s-ar anunța fiecăruia data precisă a morții, foarte mulți, deși conștienți și așa de a muri la o dată aproximativă, ar intra într-o psihoză gravă, care le-ar paraliza gîndirea. Poate numai credincioșii fervenți într-o viață viitoare își pot păstra calmul interior. Cu o zi înainte de execuție, prizonierii fură întrebați (fără a li se pomeni, firește, de evenimentul apropiat) dacă doresc hîrtie de scris și cerneală. Cioarec privi așa de fioros, încît se renunță la ofertă în privința sa, Hangerliu și Tudorel acceptară. Hangerliu își diversifică distracțiile începînd să-și caligrafieze numele atît de sîrguitor, încît scotea limba afară, rîzînd singur de îneîntare cînd i se părea a fi atins o culme de îndemînare. Desena o coroană de ghimpi ascuțiți, prevăzuți cu cîte-o perlă, iar sub ea scria: «Prințul Hangerliu ». Calitatea de prinț însoțea toate inscripțiile sale. Renunțase la orice veleitate de popularitate. Apoi făcea fraze de soiul acesta: « *Le Prince Handgerly a l'honneur de vous faire part de sa mort prochaine. Funeral private, by his special wish. I hope in due time to thank everyone individually. Qhost of the late Prince Handgerly.* » Rupsesse o bucată de unghie de la degetul mare al unui picior și o pusesse într-un plic fabricat ad-hoc, pe deasupra căruia scrisese următoarele: « *Messieurs les historiens sont priés de faire attention „Fragment d'ongle de l'orteil droit du feu Prince Handgerly en prison".* » Și alte năzdrăvăanii de acestea.

în schimb, Tudorel profită de ocazie spre a-și pune pe hîrtie glodurile sale febrile:

« Făcînd comparație între conduita mea și aceea a lui Gavrilcea și ținînd seama de rezultate, constat că am făcut o greșeală capitală din punct de vedere politic. Evenimentele se vor desfășura cu repeziciune în favoarea Mișcării, întrucît peste cîteva luni cel mult, precum știu bine de la cel mai autorizat loc, va veni rîndul României. Cu cîteva luni mai tîrziu, condamnarea mea ar fi fost imposibilă. Și cu toate astea, eu, unul dintre șefii Mișcării, sînt scos din circulație în pragul victoriei. G. stă însă bine ascuns, conduce operațiunile cu îndemînare. Eroarea mea nu este de a nu fi fugit, întrucît prezența mea aici era necesară, ci de a fi confundat două roluri fundamental diverse: acela de șef și acela de instrument. Am făcut literatură din cauză că Machiavel nu dă lămuriri în privința aceasta. Participarea mea la atacul împotriva lui Dan Bogdan, de altfel fără intenția expresă de a-l omorî, a fost o copilărie romantică, ce m-a vîrit într-o afacere penală. Numai cercurile literare postume și în urma unei expoziții teoretice admiră atare gesturi, politicește un astfel de act apare la momentul respectiv compromițător. Să zicem că Talleyrand ar fi fost condamnat pentru asasinat în stradă cu furt, n-ar mai fi fost apt să devină ministru de externe. Omul politic conduce firele, dar nu ia parte personală la operațiunile mărunte, bune pentru mercenari și sicari. Chiar camarazii mei ar fi fost în stare, o dată ajunși la putere, pentru a scăpa de concurență, să alimenteze zvonul că sînt un asasin și să se prefacă a ceda insistenței opiniei publice, G. are instinct politic. A fost amestecat în multe chestiuni dubioase, niciodată nu s-a putut formula totuși împotrivă-i o acuzare precisă. A știut să cîștige asupra mea, care-L sînt

Ceea ce mă chinuie mai mult decît spectrul morții este bănuiala că am făcut o eroare grosolană. Tare mi-e teamă că tata are dreptate. Erou I Ce înseamnă un erou? Un individ care combate pentru o cauză măreață a umanității, pentru libertatea, pentru fericirea popoarelor! Saint-Just, atît de ponegrit de unii, visa *liberte*", *igaliti*, *fraternitt* și bineînțeles zdrobirea inamicilor independenței Franței republicane. Comuniștii luptă pentru înlăturarea exploataării omului și desființarea claselor. Dar noi pentru ce am militat? Pentru „noua ordine”, care va însemna, sînt sigur, mutilarea țării și antrenarea noastră în orbita Germaniei hirleriste. N-am avut nici o idee de valoare generală, ne-am făcut instrumentul intereselor unei puteri străine și ale unor clase egoiste. Hangerliu vrea să fie domn în „Rumânia” chiar dacă aceasta ar rămîne cu un județ, marii industriași, bancherii, moșierii se tem să nu-și piardă avutul. Ca să-și păstreze fabrica, știu pe unul, care ne-a dat bani, dispus să cedeze toată Transilvania, sub cuvînt ca ardelenii nu s-au asimilat. Partidele mari cu care noi am avut conciliabule sînt înțesate de burghezi timorați de comunism. Ne-am irosit tinerețea să apărăm de furtună o societate în prăbușire, care ne-a momit cu fonduri și ne-a adulat. Acești oameni primesc orice condiții, oricît de înjositoare pentru țară, din partea puterii care le făgăduiește să facă război Rusiei Sovietice. în miezul Mișcării e o agentură străină, și crezînd că urmez învățătura lui Machiavel în folosul patriei mele, m-am înhăitat cu niște spioni naziști, care vor s-o desființeze.

Stima pe care omul curent o are despre un altul derivă integral din versiunea oficială, de loc din calitatea intrinsecă. Plantonul de la ușă nu vede în mine decît un condamnat și, de frică să nu calce

consemnul superiorului, mă pîndește cu îngrijorare. Dacă aş încerca să fug, m-ar lovi fără milă cu patul puștii. Nu face nici cea mai mică nuanță între un hoț de buzunare analfabet și mine și-mi spune „mă”, fără bănuială că mă înjosește. De i s-ar demonstra prin mijloacele potrivite pentru mintea lui că sînt un Pascal, un Newton, sau cine știe ce mare bărbat de stat, nu s-ar zdruncina cu o centimă din certitudinea lui. După el, există două feluri de dimensiuni: aceea superioară, reprezentată de domnul sublocotenent, și aceea inferioară, înfățișată de mine. Așa fiind, se pune întrebarea: cîți din cei care au auzit de cazul meu îmi vor acorda o cît de mică, nu stimă, ci măcar circumstanță atenuantă? Pentru toți sînt un „condamnat pentru crimă”. Ideea de a măsura faptele cu filozofia ce stă la baza lor nu le trece prin gînd. Un borfaș de rînd și Raskolnikov sînt pentru ei totuna. Chiar concluzia dramatică a cărții lui Dostoievski este în fond ca eroul însuși nu e la înălțimea concepției sale și capătă o psihoză de decăzut moral, strivit de căință. Dostoievski substituie eroului său o filozofie inferioară, filozofia sa proprie de conformist.

Cînd citeam cărți cu gravuri despre condamnați pentru crime politice, ca, de pildă, *Le mie prigioni* de Silvio Pellico, din care tata avea o ediție din 1848 cu litografii reprezentînd Spielbergul, îmi făceam o idee dramatică. Mi se părea că viața acestora decurge într-o continuă exaltare teatrală, Iată-mă aici. Ceea ce mi se părea invenție literară se întîmplă cu mine. Sînt condamnat la moarte și stau de o săptămînă în această ultimă închisoare. Nu se petrece absolut nimic excepțional. Personalul închisorii mă tratează indiferent și birocratic, plantonul nu e nici bun, nici fioros, ar trece fără emoții de la ușa mea

la grajd, nimeni nu pare să aibă noțiunea că se petrec „momente istorice”. Încît îmi vine să mă întreb: există astfel de clipe, ori totul e numai iluzie? Presupunînd că anume întîmplări lasă mai tîrziu ecouri, autorul lor e în imposibilitate de a le aprecia în valoarea lor spectaculară. Ceea ce mă surprinde este că petrec aci zile plictisitoare, consumate în gînduri meschine. Aștept masa cu anume curiozitate, încercînd să ghicesc din ce se compune. Ipotezele sînt foarte limitate: supă de varză, iahnie de cartofi, mai rar fasole, o dată varză cu carne. După ce voi mîncă din ultimul fel de mîncare mă vor vesti probabil că a sosit ora execuției. Acum o imagine din copilărie îmi revine brutal înainte. Servitoarea tăia găinile după ce le dăduse, ca de obicei, porumb. Cînd le scotea gușa, răsturna cu economie boabele pe masă, neatinse. Astfel și mie, la o posibilă disecție, îmi vor găsi în stomac varză, în acest timp, spiritul meu vede numai statui de eroi și figuri ilustre: Catilina, Caesar, Cola di Rienzi, Richelieu, Cromwell, Wallenstein, N. Bălcescu. Arta detențiunii a degenerat, trivializîndu-se. Înainte erai aruncat într-o groapă umedă sau erai păzit cu onoruri și lux într-un castel. Însăși decapitarea se făcea cu paradă. Mă urmărește inexplicabil o imagine: Executarea ducelui d'Enghien. Este hotărît: niciodată nu mi-am închipuit că voi fi condamnat la moarte, lucrul mi se pare cu totul insolit, așa cum mi s-ar anunța că am fost ales papă de conclav.

Punînd mîna pe fierul patului mi-am pus deodată o întrebare: ce e fierul? De asemeni, ce este piatra? Ce sînt aceste felurite ipostaze ale materiei? Pentru întîia dată, fiind liber de alte preocupări, constat ce inexplicabilă e lumea. Ce înseamnă a fi om, de ce am mîini și picioare, de ce sînt așa și nu altfel?

Pînă acum eram obsedat de noțiunea de istorie, ambiția mea era de a ieși din banal și de a lucra istoric. Acum, în fața morții, văd lucrurile biologic. Nu cumva sînt victima spiritului comun din lipsă de perspectivă? La picioarele patului meu, din cauză că picură pe jos resturi de alimente, s-a strîns un roi de furnici. Mă întreb dacă în cronica lor interioară mergerea unei furnici de la un picior al patului la celălalt nu se înscrie ca expediția lui Columb pe Atlantic. Dar de sus, de la unghiul meu de vedere, nu se vede decît un fenomen tipic, în care fazele n-au nici o semnificație. Dacă actul de a voi să răstorni o ordine și a conspira e caracteristic biologicește speței umane, atunci eu sînt un simplu exemplu, fără nici o semnificație istorică. Dar să mă întorc la fierul patului. El e rece și insensibil. O simplă materie inertă. A muri înseamnă a trece de la starea de animal sensibil la aceea de obiect rigid. Prin urmare, într-o clipă voi deveni ca fierul și ca piatra, un simplu material ce se poate cîntări, nimic mai mult. Dacă din acea clipă înainte cineva va spune către trupul meu, „Tudorel”, e totuna cum aș striga eu „Mihai Viteazul” la strachina în care mi-a fost adus borșul. Absurditățile existenței mă copleșesc de la o vreme. Nu pricep nici ce înseamnă aceea „a muri”... E o idee mai imposibilă decît oricare alta. Nu-i cu putință să mori, pentru că nu știi că există moarte decît fiind în viață. Prin urmare, viața e o condiție a morții.

Noaptea, veghind în pat, aud felurite zgomote, lătrături de cîini, scîrțîituri de greieri, țipete de cucuvele. Toate aceste ființe își trimit de bună seamă mesaje între ele. Sînt însă sigur că greierii își vorbesc despre lucruri cu totul străine de preocupările speței noastre. Greierul din perete nu știe că se

află într-un zid de închisoare și că eu sînt condamnat la moarte. Cel mult comunică altui greier prezența sa aici, agravarea toamnei sau alte lucruri din sfera sa de viațuire. Există deci alături de noi o lume complet în afara cursului nostru, pentru care noi constituim un neant. O furnică s-a urcat pe gheata mea cu tendința de a urma călătoria pe pantaloni. N-avea desigur nici o bănuială că merge pe un om» și încă mai puțin pe un condamnat la moarte. Muștele care se așază pe textul operelor lui Shakespeare nu simt decît mirosul de cerneală sau de impurități. Umbra literelor rămîne în afara conștiinței lor. Muștele își spală labelle cu totul liniștite peste numele „Hamlet”.

Vrăbiile fac mare tapaj la fereastră. Și acestea se arată cu totul insensibile la drama mea. De ce, mă întreb, cînd sînt posibile atîtea miracole în lume a lumina orașe întregi la învîrtirea unui buton, a zbura, nu se verifică miracolul metamorfozei subite? Dacă Ovid, pe care-l traduceam în liceu, ar fi spus adevăruri, m-aș preface într-o vrabie și aș zbura pe fereastră prin mica spărtură de geam pe care o văd de aici.

Mă gîndesc ce norocos ar fi fost pentru mine să am de a face cu o civilizație tehnică inferioară posedînd instrumente din epoca mea. Fiind licean, m-am gîndit des la această ipoteză, care de ar fi realizabilă m-ar scăpa de unde sînt. Picat cu avionul, cu o mitralieră sau numai cu revolver, cu un gramofon și un aparat fotografic, în epoca lui August, aș fi cucerit singur tot Imperiul roman. Toată lumea s-ar fi prosternat la pămînt la coborîrea și suirea mea în aeroplan. Aș fi îngenunchat Senatul roman, inclusiv pe Cicero, cu un revolver. De fapt, cam așa ceva au făcut spaniolii în America și englezii Z6t

în Indii. îmi trec prin cap idei disperate. Să am un preparat în chip de bomboană, pe care punîndu-1 în gură să devin invizibil, ca să ies pe uşă nevăzut de nimeni cînd mi se aduce mîncarea. Sînt sigur, vai, că acest dispozitiv se va inventa mai tîrziu şi într-o epocă în care se va găsi imediat un mijloc de a repera invizibilul, nişte raze bunăoară anulînd efectul de diafanitate.

Azi am avut puţină febră şi n-am mîncat, refuzînd totodată de a merge afară. A venit doctorul închisorii, care, după ce m-a pipăit pe obraz cu palma, mi-a luat temperatura cu termometrul. Aveam vreo 39 de grade. Atunci m-a pus să-mi scot haina şi m-a examinat la plămîni, negăsind, cum singur mi-a afirmat, nimic. M-a invitat să scot limba afară. „încărcată”, a declarat el. M-a întrebat „dacă am avutscaun”. La răspunsul meu negativ, s-a înseninat. A înţeles toată corelaţia dintre fenomene şi mi-a prescris nişte prafuri antipirice şi sare amară. Culmea ironiei este că a trebuit să le iau, întrucît personalul închisorii a înţeles reţeta nu facultativ, ci imperativ. N-au plecat de lîngă mine pînă n-am luat mizerabila sare amară. Ah! Dacă prin miracol aş scăpa de aici, ca ministru aş ordona ca osîndiţii la moarte să fie lăsaţi să moară cum poftesc. Este ridicul asta: n-ai voie să mergi la zidul de execuţie constipat.

într-un fel, am înţeles filozofia doctorului şi a comandantului închisorii: osînda la moarte e o pedeapsă morală, aplicată unui om sănătos, capabil de toate crispaţiile conştiinţei. Un nebun, nedîndu-şi seama ce se întîmplă cu sine, nu convine justiţiei. Prin urmare, esenţialul e de a merge la execuţie într-o stare sanitară perfectă, ca să simţim moartea.

zei Nu sîntem membri ai unei familii domnitoare

incomode, spre a fi lichidaţi nu importă cum. Noi sîntem „pedepsiţi”. Dar şi asta, după opinia mea, este o prostie. Suferinţa morală are un sens dacă trăieşti mai departe, spre a putea să-ţi dai seama de grozăvia ei. Ar fi rezonabilă dacă spiritul ar supravieţui şi ar nota felul ruşinos cum a trecut din ordinea istorică în cea eternă. În scurt, pedeapsa cu moartea este o reminiscenţă din epocile profund spiritualiste, în care osînda era considerată ca o simplă mutare a sufletului de pe pămînt în cer. Dacă însă nu crezi în supravieţuirea spiritului, toată ceremonia apare absurdă. Cadavrul executatului e o piatra care nu va şti niciodată că a fost un condamnat la moarte.

N-am reflectat adînc la substratul religiei, acceptînd instituţia Bisericii din raţiuni politice. Totuşi, n-am fost de asemeni niciodată incredul total. Sînt prea aproape de atmosfera din copilărie. Mama, Pica vorbeau de morţi ca existînd efectiv, şi cînd Pica a murit, mama era foarte preocupată de a face toate formalităţile pentru liniştirea duhului ei, pe care îl socotea foarte speriat. De aceea nu pot să mă dezbar de ideea că atunci cînd voi fi împuşcat, după un moment de leşin, mă voi ridica de jos ca un abur şi voi lua-o înapoi spre oraş.

Ştiu aproximativ ce gîndeşte tata despre mine şi-mi dau seama că e în stare a pricepe foarte multe lucruri. Am însă o nedumerire: ce zice mama de purtarea mea? Mi-e frică de mila ei, să nu se înduioşeze asupra mea ca victimă, ignorînd orgoliul eroului.»

Ioanide nu spuse încă nimic Elvirei de ştirea pe care o primise de la autorităţi. Se sculă de la şase dimineaţa şi intră în odaia lui de lucru, în care aşezase 16\$

și pendulul lui Saferian. Se plimbă multă vreme prin cameră nervos, aci părîndu-i-se că ceasul merge prea repede, aci iritîndu-se de încetineala lui. Fizicește, ar fi dorit ca evenimentul să se petreacă mai repede sau să fie aminat. Apoi, obosind, căzu într-un fotoliu în fața pendulului și se lăsă invadat de o stare de somnolență, la care contribuiră mult și bătaile profunde ale ceasului. Era o zi senină de toamnă tîrzie, rece dar somptuoasă. Frunzele cădeau mari și roșii din pomi, cu o încetineală vizibilă. Ioanide căută să-și imagineze ce făcea Tudorel acum, emoția lui probabilă, actele preliminariei, pe urmă izgoni aceste reprezentări, ridicîndu-se brusc de pe fotoliu, ducîndu-se la birou. Acolo, cu un creion în mină, schiță la infinit siluete de biserici, revenind des asupra cupolei sferoidale de sticlă. Jocul acesta mecanic îl fură treptat, făcîndu-l tot mai aplicat la lucru și răpindu-i noțiunea de scurgere a timpului. Deodată, Ioanide tresări. O vibrație profundă și difuză ca a unei țiteri imense se auzi, urmată de o notă mai scurtă; măsura se repetă, și apoi opt lovituri de o intensă rezonanță, însoțite de iradiații sonice, se rostogoliră în odaie. Ioanide se ridică în picioare palid; « Tudorel nu mai există ».

Spre a evita în plină turburare prezența oricînd posibilă a Elvirei, arhitectul își luă pardesiul și pălăria și ieși pe stradă. Mergînd așa fără țel, avu nenorocul de a se izbi față în față cu batrînul Oprescu, care uitase complet incidentul în care arhitectul îi declarase că nu este el.

— Ce mai faci, măi Ioanide? îi deschise Oprescu brațele cu un naiv sentiment de protecție. Nu te-am mai văzut de mult.

Ioanide schiță un gest oarecare, spre a para întrebarea.

— Măi Ioanide, tu trebuie să ai copii mari, parcă așa mi-ai spus.

Arhitectul făcu un gest de denegație.

— Cum? N-ai copii? Nu vrei să ai copii?

— Am avut! zise în fine plictisit și trist Ioanide.

— Ai Care va să zică, ți-au murit. E prost, foarte prost, îmi pare rău. Și eu am avut un băiat, care mi s-a prăpădit. Pe urmă am căpătat altul. Ce să faci? Fără copii nu poți trăi. Ai colea o căsuță, cîțiva bani, cui să-i lași? Și din ce-au murit?

— Nu știu!

— Cum, n-ai chemat doctor, n-ai cercetat ce boală au avut?

— N-au murit de boală.

— Atunci de ce? întrebă foarte intrigat Oprescu.

— Mi-au fost răpiți! zise Ioanide aproape calm.

— Cum se poate? Ți i-au furat ȣiganii cînd erau mici?

— Nu, mi i-a răpit fatalitatea. Pe unul l-am pierdut adineaori, la ora opt.

Și zicînd aceasta, Ioanide se depărta, făcînd un gest de salut, serios, fără umbră de ironie, contemplat de batrînul Oprescu cu mare curiozitate.

La fort, execuția se petrecuse într-adevăr exact la orele opt. Hangerlioica venise cu o jumătate de oră înainte, în mașină, cu secretarul și feciorul. Nu i se îngădui să vadă pe Hangerliu de aproape, însoțită de un ofițer și tratată cu mult respect, ca și cînd ar fi fost un personaj oficial, fu condusă pe un dîmb la un scaun, de unde se vedea bine locul execuției, lingă un zid, fără a fi posibilă o comunicare între ea și osîndit. Ofițerul stătu lingă prințesa pînă la sfîrșit, invitînd-o cu mare deferentă

să ia loc pe scaun, care era de fapt un fel de fotoliu de fag pentru birou, cea mai decoroasă mobilă ce se putuse dibui pentru o faţă așa de simandicoasă. Scoaterea lui Cioarec din celulă se produse cu dificultăţi. Condamnatul, congestionat la faţă, începu să urle, încercă a opune rezistenţă. Țipa că așteaptă grațierea.

— Cererea de grațiere a fost respinsă! i se spuse.

— Am mărturisiri importante de făcut, vreau să denunț autorităților lucruri pe care nu le cunoaște.

I se spuse că nu existau instrucții să se întrerupă execuția, i se atrase chiar atenția că ar fi bine să fie demn. Preotului, care căuta să-i dea edificare, exasperat tocmai de ideea morții pe care o sugera, îi răspunse cu brutalitate. Atunci îi legară miinile la spate și-l tîrîră aproape pe coridoare. Urletul se prefăcu treptat în geamăt, congestiunea feței, în paloare cu emisiune de sudori, și violența fizică, într-o tremură continuă, cu scuturături mai puternice uneori. Fiindcă Cioarec se lăsa mereu pe vine, se hotărî să fie legat de un stîlp portativ pus pe un trepied, care servea la instrucția trupei. Tudorel primi vestea pălind puțin, luînd voluntar o ținută demnă și cît mai firească posibil. Foile de hîrtie pe care făcuse însemnări le înmînă ofițerului, rugîndu-l să le transmită tatălui său. I se aduse sticla de coniac lăsată de Ioanide și i se turnă într-un pahărel. La început Tudorel ezita, avînd sentimentul că nu e demn din partea lui să-și facă un curaj artificial. Pe urmă cugetă că bravada ar fi poate de prost-gust și un fel de indiferență morală față de tatăl său. Bău deci și, ca unul care nu obișnuia alcooluri, observă numai zîbind:

— E foarte tare !

Hangerliu întîmpină pe ofițer și pe ceilalți cu moliciunea lui naturală, sculîndu-se și urnindu-se fără grabă. Zvîrli pantoful drept din picior și ceru să i se bată cuiul care îl supăra.

— Noi, Hangerlii, zise el cu umor, avem pielea de la picioare fină. Tanti, vreau să zic prințesa, are niște bătăături formidabile. Lucrul este explicabil prin faptul că strămoșii noștri purtau meși și erau duși tot pe sus, de subsuori.

Un soldat veni deci cu un ciocan și bătu pe loc ținta cu pricina, după care Hangerliu, vîrîndu-și piciorul în pantof, fără a se apleca, ajutat de soldatul ingenuncheat, porni. Avea buzunarul plin de semințe de floarea-soarelui și spărgea din ele în timp ce mergea. Ba chiar oferî ofițerului cu insistență cîteva, susținînd că sînt excelente pentru întărirea musculaturii falcilor. Hangerliu mîncă semințe neîntrerupt pînă în fața plutonului, unde fu așezat la mijloc, între Tudorel și Cioarec, acesta din urmă legat de parul mobil. Hangerliu schiță un salut amical lui Tudorel, însă fără exces de emoție, lui Cioarec îi întoarse spatele, prefacîndu-se a nu-l vedea. Acesta, legat la ochi cu o basma, gemea și tremura. Hangerlioica urmărea scena de la distanță, încercînd zadarnic a transmite un semn nepotului său, care era cu totul ocupat cu spargerea semințelor, în așa fel că atunci cînd se comandă foc se prăbuși încet alături de ceilalți, cu o sămînță în gură. Hangerlioica, între secretarul și feciorul ei, se ridică în picioare plină de mînie, și mișcînd pumnul înspre pluton repetă de cîteva ori, pe diferite tonuri:

— Putorilor, puturilor, ați ucis un tînăr rumîn din os domnesc!

Invadarea Danemarcei de către trupele germane trecu necomentată de Gonzalv Ionescu, care la acea dată (9 aprilie 1940) era ocupat cu tipărirea unui nou memoriu de titluri și lucrări, fiindcă auzise că se pregătește în mod serios o reorganizare a învățămîntului superior. De asemeni îl lăsă rece debarcarea germanilor în Norvegia. Cînd edițiile speciale vesteau cu litere mari, la 10 mai, atacul împotriva Olandei, Belgiei și Luxemburgului, Gonzalv chestiona pe Hagienuş în ce stadiu se afla proiectul de a pensiona pe unii profesori mai în vîrstă. La 14 iunie 1940, ziua căderii Parisului, Gonzalv năvăli emoţionat în biroul lui Gaittany, ticsit de amicii comuni.

— Ai auzit? zise gîfîind Gonzalv.

— Da, domnule, răspunse Gaittany, a căzut Parisul I

— Nu asta, frate, corectă Gonzalv cu un dispreţ absolut pentru problema franceză, s-a hotărît să fie pensionaţi din oficiu, cu toate drepturile, indiferent de vîrstă, profesorii universitari cu treizeci de ani de activitate la stat, fie în administraţie, fie în învăţămîntul secundar. Conţescu e în funcţiune de la vîrstă de douăzeci şi doi ani, are mai mult de treizeci şi cinci de ani vechime.

Cînd, mai tîrziu, Transilvania fu împărţită în două, Gonzalv emise opinia că profesorii de origine ardeleană au datoria de a se transfera în regiunea cedată, spre a nu abandona elementul românesc, îşi făcuse socoteala ca astfel să-î degaja un număr de catedre din Bucureşti. Deşi Gonzalv era român curat şi trăise într-o atmosferă patriotică, obsesia catedrei îl viţiase complet, Cînd Gaittany îi spuse

că vede foarte probabilă o ocupaţie germană, Gonzalv declară:

— Lasă, domnule, că așa ne trebuie, prea ne-am făcut de cap 3 Numai nemţii au să ne arate cum se organizează o universitate.

Gonzalv Ionescu, în ciuda forfotei celorlalţi, venea de la o vreme zilnic la Academie, cerînd mormane de cărţi, de pe care îşi scotea fişe. Punea la cale un atac general asupra Dperei lui Conţescu, dovedindu-i erorile, plagiatele, lacunele şi mai ales carenţa bibliografiei. După ideea sa, o astfel de scriere critică ar fi dat lovitura de graţie lui Conţescu în momentul cînd măsura pensionării ar fi fost definitiv decisă. Lui Conţescu îi ajunsese la ureche această manoperă, şi cu toate că el era convins de meritul operei sale, nu rămase indiferent. Era sensibil la critică şi așa de obișnuit a trăi în sfera universitară, încît ideea pensionării îl alarma. Era bine văzut şi cu relaţii solide şi i se spusese ca în cazul unei pensionări de profesori (din motive politice), nu putea fi vorba de el sub nici un cuvînt. Dimpotrivă, i se propunea rectoratul, pe care Conţescu, din motive de sănătate şi spre a putea lucra, îl refuză. Nu mai puţin prudent şi bănuitor, Conţescu lua în considerare orice ipoteză şi ar fi fost curios să ştie dinainte ce obiecţii îi face Gonzalv ca să le poată întîmpina cu maxim de argumente. Ca să atragă atenţia asupra activităţii sale, Conţescu sugera discret că va împlini şaizeci de ani. Rudele sale răspîndiră acest eveniment şi se născu astfel ideea de a pregăti un volum omagial pentru Conţescu şi un banchet, la care opul i s-ar fi oferit. Gonzalv Ionescu fu desigur invitat şi el să colaboreze şi contribui cu un articol în care polemiza de fapt cu Conţescu, în sensul că trata din nou o chestiune

studiată de acela, citîndu-1 o singură dată, apoi ignorîndu-1 total în cursul lucrării și umflînd aparatul critic cu informație inedită. Conțescu trebuia să înțeleagă cît de superficial tratase chestiunea. Natural, procedeul lui Gonzalv trecu neobservat organizatorilor, numai Conțescu remarcă intenția. După opinia lui, Gonzalv nu spunea nimic nou, ci doar înșira titluri de articole și cărți fără raport la problemă. Conțescu își rezerva să-1 înțepe pe Gonzalv la timpul oportun, citîndu-i articolul la lista operelor fără nimic fundamental (avea acest obicei), deocamdată apariția omagiului i se păru de cea mai mare importanță. Sărbătorirea lui Conțescu avu loc puțin după căderea Parisului, în sala de festivități a unei școli de menaj, a cărei directoare era o rudă a lui Conțescu. Fură trei șiruri de mese și cîteva mai mici în odăi adiacente. Atunci se observă că reputația lui Conțescu părea a se fi întins asupra tuturor departamentelor. Numeroase ministere fură reprezentate prin secretarul general sau cel puțin printr-un director. Procedeul fu acesta: acolo unde secretarul general era un Conțescu, delegatul oficial fu un director, și invers. Nu mai puțin veniră toți Conțeștii, care se dovediră a constitui singuri un adevărat aparat de stat. Gaittany, Hagienuş, Gulimănescu, Sufleţel (din nou calmat, prin împuşcarea lui Hangerliu) nu lipsiră. La banchet nu se vorbi decît politică externă și internă, și lucrul nostim fu acesta, că familia Conțescu se divizase în tabere și se combătea în public, de altfel cu destulă măsură și fără a diminua cordialitatea între ei. Astfel, un Conțescu profesor universitar, fără însărcinare administrativă, apostrofa pe Conțescu secretar general:

— Cînd plecați de la putere? A venit timpul eroic al partidelor puternice, care să facă față evenimentelor. E rîndul nostru.

— N-aveți decît, zicea Conțescu-secretar general către celălalt Conțescu, îți ofer locul meu oricînd.

— îl primesc, răspundea acesta din urmă, tot o să facem mai mult decît voi!

Asemenea dialog îl făcu pe Gonzalv Ionescu să înțeleagă că atacul direct împotriva lui Conțescu n-avea sorți de izbîndă, cel mai nimerit mijloc rămî-nînd acela de a-și face pe cît posibil un aliat din el. Concluzia banchetului demoraliza complet pe Gonzalv. Acesta se aștepta ca la sfîrșitul mesei să se ofere lui Conțescu o decorație. Semnalase o anume mișcare printre personajele oficiale. Banchetul în sine și prezentarea omagiului nu i se păreau incompatibile cu retragerea onorabilă a adversarului său. Însă la servirea prăjiturilor, un membru al corpului didactic, care nu era un Conțescu după nume, dar pentru inițiați reprezenta totuși un membru al familiei, căci ținea în căsătorie o fată din grupul Conțescu, scoase din buzunar un text și citi un fel de moțiune, prin care, avîndu-se în vedere eminențele servicii științifice ale lui Conțescu, se propunea printr-un decret menținerea pe viață a acestuia la catedră. De emoție, lui Gonzalv vinul cu sifon pe care îl sorbea îi ieși pe nas. Toți semnară moțiunea, inclusiv Gonzalv. Însă Gonzalv, după un moment de panică, își reveni, zicîndu-și că evenimentele se precipitau cu atîta repeziciune, încît, un decret, și de-ar fi. ieșit, n-ar fi avut șanse de a rămîne în picioare. Apoi sănătatea lui Conțescu îi apărea mereu precară. Mai curînd sau mai tîrziu, Conțescu ar fi fost eliminat de la catedră. Primejdia era să nu fie adus în locu-i tot un Conțescu. Prin urmare, Gonzalv

n-avea altă scăpare decît să fie asimilat de Conțești. Chiar la banchet, trăgînd cu urechea, aflate că preocuparea lui Conțescu era de a găsi un soț pentru o nepoată a sa, pe care o ținea în casă. Nu putea să-i dea 2estre, însă ar fi vîrît-o în învățămînt, acordînd totodată ocrotirea eventualului soț. Fata avea vreo douăzeci și șase de ani, și în ce privește vîrsta soțului, Conțescu nu era dificil, aprobînd cifrele respectabile. De înclinare nu aducea de loc vorba, Conțescu fiind scutit de orice romanticism. Se gîndea că o fată singură la acea vîrstă era stingheră și ar fi venit clipa cînd el nu i-ar mai fi putut da vreo asistență. Și în afară de asta, Conțescu, dacă tolera pînă la un punct celibatul bărbatului, nu putea suporta ideea femeii nemăritate. Pe Erminia o persecuta mereu cu întrebarea: «Cînd te măriți?» și-și lua angajamentul să-i găsească un bărbat dacă accepta mijlocirea sa. Gonzalv, luînd notă de intenția lui Conțescu, după o matură deliberație, începu să frecventeze casele Hergot și Conțescu, renunțînd la convorbiri de specialitate și întreținîndu-se mai mult cu femeile asupra vieții de familie. Văzu firește și pe nepoata în chestiune, care era un tip de învățătoare cu totul docilă direcției lui Conțescu, așteptînd ordinele acestuia fără veleități de a le discuta. Lui Gonzalv nici nu-i plăcu, nici nu-i displicu, energiile lui sufletești erau adunate în altă parte. Fapt este că Gonzalv aruncă discret sugestia că ar voi să se căsătorească și totodată că nepoata lui Conțescu nu i se părea nepotrivită. Cînd nu mai fu nici o îndoială asupra acestui deziderat, Conțescu chemă pe Gonzalv.

— Să nu te superi, îi zise, am auzit că vrei să te însori. După cîte știu, ești căsătorit.

— E adevărat, răspunse Gonzalv, dar ...

— Nu vreau să fiu indiscret, probabil nu vă învoiți.

— Poate nici asta n-ar fi exact, explică Gonzalv. Soția mea actuală e foarte debilă și nu poate suporta creșterea a trei copii. În cazul meu, am nevoie de o femeie cu vocație pedagogică, Ne despărțim prin bună înțelegere.

— Așa da ! aprobă Conțescu.

Pe Conțescu, faptul că Gonzalv ar fi fost divorțat de trei neveste și ar fi adus într-o nouă căsătorie ttei copii nu-l speria de loc. Gonzalv îi apărea o partidă foarte bună pentru nepoata lui. Chiar din punct de vedere profesional îi surîdea ideea de a domestici pe inamicul său științific, trecîndu-l printre elevii săi. Conțescu redacta mental o notă în felul acesta: «Domnul Gonzalv Ionescu, fost elev al nostru, actualmente distins cercetător și profesor...» I-ar fi creat o catedră. Deci stimula pertractările dintre Gonzalv și madam Conțescu, ajungînd descoperit la faza ipotezei unei căsătorii între Gonzalv și nepoată. În urmă interveni o schimbare de proiecte. Conțescu avea la îndemîină pentru Erminia un pretendent. Acestuia i-ar fi convenit mai bine nepoata lui Conțescu, în vreme ce nepoata însăși, fără a mărturisi pe față, se vedea că nu era entuziasmată de perspectiva de a crește copiii altuia. Dimpotrivă, Erminia vorbea foarte călduros de copiii lui Gonzalv, pe care îi îngrijise cînd fuseseră bolnavi. Deci Conțescu, fără a renunța definitiv la proiectul 1, scoase la iveală și un proiect 2, în virtutea căruia nepoata s-ar fi căsătorit cu pretendentul Erminiei, iar Gonzalv ar fi luat-o pe aceasta din urmă. Practic, lucrurile ajunseră acolo că lui Gonzalv, Conțescu îi propuse a-i oferi în căsătorie fie pe nepoată, fie pe Erminia. Numele

soției rămînea însă discutabil, și Gonzalv trebuia să le accepte pe amîndouă, sub rezerva de a primi pe una din ele atunci cînd urma să se ia hotărîrea ultimă. Astfel, Gonzalv începu să pețască două femei deodată.

Cînd posibilitatea unei alianțe cu Conțeștii avu șanse suficiente de realizare, Gonzalv puse chestiunea față de soția sa, întîi mai acoperit *, apoi cu totul fățiș. în substanță începu prin a-i spune că situația lui devine disperată dacă nu capătă o catedră. Și-a ratat scopul însuși al vieții sale. Singura posibilitate în vedere e aceea de a ocupa catedra lui Conțescu, însă acesta nu vrea să plece, iar presupunînd că se retrage sau moare, e în stare să lase un membru al familiei. Nu este altă cale decît să se pună bine cu Conțescu, să intre în familia lui.

— în aparență, conchise Gonzalv, faci un sacrificiu, dar salvezi viitorul copiilor, dintre care unul e al tău. Dacă izbutesc să capăt locul ce mi se cuvine, atunci ei vor fi copiii profesorului universitar Gonzalv Ionescu, vor avea o stare civilă ca lumea, în fond, nu-ți cer decît o despărțire formală, pentru că sufletește vom fi mereu alături. O tristă necesitate. Evident, nu voi face pasul acesta înainte de a-ți procura un rost. Ai o licență, mi s-a promis un loc în învățămînt sau unul la un minister. Conțeștii sînt tari pretutindeni. Chestiunea e de a căpăta catedra. Pe urmă divorțez și ne refacem căminul.

Atît de persuasivă fu argumentația lui Gonzalv, încît pe încetul soția a treia se converti și începu să popularizeze ea însăși ideea, mărturisind la toți dorința de a ușura cariera lui Gonzalv. Ioanide se întrebese altădată ce daruri secrete avea acest Gonzalv, lipsit de orice atracții fizice și morale,

274 care îl făceau accesibil femeilor. Chestiunea nu era

pusă bine. Gonzalv n-avea nici o însușire, însă nu suferea de complex de inferioritate în materie sexuală. Cînd decidea să se însoare, punea aceeași insistență sîciitoare ca și în afacerile lui științifice, și cum femeile vor să se mărite, Gonzalv sfîrșea prin a fi victorios. Gonzalv era omul care avea întotdeauna «intenții serioase», Treptat, ideea despărțirii deveni un program comun celor doi soți, care nu mai trăiau împreună decît spre a nu distruge căminul înainte de vreme. Soția lui Gonzalv se aranja, obținînd un post, și era așa de sentimentală, încît ar fi acceptat divorțul imediat, cu gîndul că face un act sublim. Gonzalv nu voia totuși să precipite divorțul. Dorea să pună întîi lucrurile la punct dincolo, și numai după ce obținea asigurări ferme să treacă la operația despărțirii. înclina și el tot mai mult pentru soluția căsătoriei cu Erminia, și în acest scop furniza soției sale toate datele trebuincioase ca să poată judeca cerîndu-i avizul.

— Frate dragă, spunea Gonzalv către soția sa, Erminia are după părerea mea un avantaj enorm asupra nepoatei lui Conțescu. E adevărat că e mult mai în vîrstă, deși e sănătoasă, bine conservată. Calitatea ei esențială este că iubește copiii și știe să-i îngrijească. Ai văzut cînd au fost bolnavi ce concurs ne-au dat! Cu ea copiii nu vor suferi nimic, și pe deasupra vom avea și pe Hergot.

— Și eu sînt de părere, consimțea soția, s-o iei pe Erminia. E și fină, și totodată o gospodină desăvîrșită.

— Totul depinde de Conțescu. Dacă-i intră în cap să iau pe nepoată-sa, voi fi nevoit s-o iau, e viitorul meu și al copiilor în joc.

Erminia înregistra aceste tocmeli într-un mod foarte original. Nu pomenea direct de ipoteza casă- 275

toriei, dar nici n-o repudia scandalizată, arăta o indiferență prietenoasă. Hergot se simți cam îngrijorat de posibilitatea de a rămîne singur, și arunci Erminia îi zise:

— în nici un caz nu te-aș părăsi. De altfel, sînt vorbe curate, de asta îmi arde mie acum?

într-adevăr, Erminia, foarte inocentă sufletește, nu trecea prin nici o criză din acelea caracteristice fetelor bătrîne, era complet sănătoasă moralmente și bunul-simț n-o părăsise un moment. Totuși, ideea căsătoriei nu i se părea principial incompatibilă cu persoana ei din punct de vedere civil. Ca aproape unanimitatea femeilor, Erminia considera celibatul drept inferioritate, și de cîte ori se mărita o fată, lua parte la acest eveniment de aproape sau de departe cu cea mai deplină satisfacție. O fată măritată era, după ea, salvată de oprobriu, intrată în rîndul lumii.

— E frumoasă viața unei fete bătrîne ca mine, explica ea, tihnită și fără complicații. Cu toate astea, am adesea sentimentul că sînt o infirmă. Pe urmă, trebuie să recunosc, o fată bătrînă cade la manii, vede lumea sucit. Sînt mulțumită cum sînt, dar nu sfătuiesc pe o fată să nu se mărite. O căsătorie rea e mai bună decît celibatul.

Ioanide, melancolic, distrat, trecea din cînd în cînd pe la Hergot ca să stea de vorbă. Spunea lucruri cu totul indiferente în aparență, trădînd însă preocupările sale interioare. Astfel, odată zise:

— Clinele meu Ștolț are adesea ochii tot așa de profunzi ca și ai lui Shakespeare!

într-o astfel de vizită, întrebă fără nici o maliție pe Erminia:

— E adevărat că vrei să te măriți ?

— Aș! răspunse zîmbind Erminia, e O idee care a intrat în cap cumnatului meu. Astfel de proiecte la vîrsta mea cer gîndire și răs-gîndire.

Prin urmare, nu nega cu destulă energie.

— Că te-ai mărita, asta nu-i o crimă, observă Ioanide. Am aflat însă că vor să-ți dea pe ăsta (arhitectul evită dinadins numele), care are trei copii.

— Copiii sînt drăguți, răspunse Erminia deplă-sînd ușor chestiunea, totdeauna mi-au plăcut.

— Nu copiii altuia !

— Uneori parcă sînt mai simpatici ai altuia, îi adopti prin alegere, fără riscuri, decît să te pomeniști că ai dat la lumină ființe cu care n-ai nimic comun.

— într-adevăr, sînt riscuri, bolborosi Ioanide ca pentru sine.

Atunci Erminia își dădu seama că, fără să vrea, din neatenție, spusese niște cuvinte ce puteau să pară o aluzie la Ioanide.

— Cine iubește copiii în general, corectă ea, îi acceptă pe toți.

— Atunci e cu totul altceva. Una este a dori să ai progenitură, alta e să iubești copiii. O femeie nu procrează spre a face colecție de prunci, o împinge instinctul de conservare a speței. De obicei, adoră copiii din rațiuni estetice și sentimentale oamenii care ei înșiși n-au copii și nu simt nevoia să-i facă. Călugărițele sînt foarte bune pedagoge. Mi se pare că tu și Hergot sînteți în situația asta, amatori de fenomenul infantil.

— Tot ce se poate! recunosc Erminia.

— Dar atunci n-ai nevoie să te măriți.

— Nici n-a fost vorba serios de așa ceva. Totuși, căsătoria nu înseamnă numaidecît satisfacerea nevoii de a avea copii.

— înțeleg! Atașamentul pentru un om.

— In cele mai multe cazuri, imi închipui. Dar la anume vîrstă, cum sînt eu, mai poate fi vorba de atașament? Idealurile noastre rămîn acelea din tinerețe, peste care e greu să trecem. Dacă m-ar cuprinde nebunia să mă mărit (o glumă a lui cumnatu-meu, te asigur), m-ar împinge alt sentiment: acela de a scăpa de compătimire. Mulți se căsătoresc *in extremis*, pe patul morții, numai să apară în fața lui Dumnezeu cu taina îndeplinită. Nunta ca simplă formalitate obsedează pe biete femeii,

— Prin urmare, îți repugnă viața monahală.

— Nu știu în ce sens iei acest termen. Mă simt bine așa cum sînt și nu concep căsnicia decît ca o prietenie. La vîrsta mea e tot ce pot dori.

— Hergot este un astfel de prieten.

— Hergot e frate, și încă și mai puțin, un copil care are nevoie de guvernantă. Vrei să-ți spun adevărul? Am visat de atîtea ori această absurditate: ca un om să se răstească la mine. Să-mi dea porunci absurde, în fine, să mă călăuzească. Ce vrei, noi, femeile, rămînem cu superstiția bărbatului!

— Crezi că, ... amicul... îți va fi un astfel de mentor?

— Ți-am spus că totul e o glumă, nici nu m-am gîndit la asemenea ipoteză. Dar așa cum este, pentru altcineva, nu pentru mine, crezi oare că nu îndeplinește condițiile? Are o țință în viață, știe ce vrea.

— în privința asta n-am ce zice, e de o fermitate impresionantă.

— Ghicesc ce vrei să insinuezi. Dar spune drept, un om care își convinge nevasta să divorțeze ca să-i înlesnească drumul în viață n-are o anume energie? Tocmai actele acestea, nedelicate după

concepția bărbaților, zăpăcesc pe unele femei. Sînt cu totul incapabilă de exaltare, ca una care de mult m-am decis să trăiesc așa cum sînt azi. Nu-ți expun deci punctul meu de vedere. Pe multe femei le-am văzut scuzînd nestatornicia bărbaților, luînd-o drept o dovadă că nu întîlnise încă idealul lor. Zadarnic i-ai face procesul bietului om în cazul cînd o femeie ar primi să-1 ia divorțat de o a treia nevastă! Un bărbat, oricum ar fi, găsește scuză în ochii unei femei, mai rar o femeie în ochii unui bărbat.

— într-un cuvînt, socotești că amicul nostru merită interesul unei alte femei.

— Din moment ce a interesat pe trei, probabil că va interesa și pe a patra.

— Din punct de vedere logic, spuse Ioanide cu o melancolică nepăsare, fără umbră de ironie, raționamentul e infailibil. Asta e o chestiune. A doua mi se pare următoarea: nu privești căsătoria cu repulsie.

— Cum oare aș privi-o astfel? Tu însuși te-ai căsătorit.

— Nu asta. Am vrut să spun, tu, în situația în care te afli, nu repudiezi cu totul ideea căsătoriei.

— Nu m-am gîndit niciodată să mă căsătoresc.

— Vorbesc de ideea căsătoriei, după atîția ani dedicați unei vieți de reclusiune.

— Dacă cineva în situația mea s-ar căsători, m-aș mira, dar n-aș osîndi-o.

— Asta e sinonim cu a spune că tu însăși te-ai căsători.

— Nu e chiar sinonim. Spun numai că, deși celibatară, nu sînt ipocrită și admit că forma mea de trai nu e cea mai perfectă. Dar, mă rog, de ce insiști asupra acestui lucru? Știi bine că nu e nimic serios, de ce pari oarecum iritat?

— Nu sînt iritat, zise calm Ioanide, sînt gelos, între noi există de mult un pact tacit care este egal cu un matrimoniu, un contract moral de a rămîne puri unul față de altul, asemenea unui stareț și a unei starețe uniți prin separație. Așa s-a întîmplat cu sfîntul Francisc și cu sfînta Clara. Acum tu vii și calci pactul.

Erminia rîse cu mulțumire interioară.

— Poate să ai dreptate tu, zise ea, totuși, în împrejurarea că aș face prostia, eu cred că nu te-aș trăda, așa cum tu nu m-ai trădat eăsătorindu-te. Sînt ordine de lucruri cu totul deosebite. Tu n-ai pierdut nimic din spiritul tău de altădată iubindu-ți soția, iar eu, te asigur, am rămas și voi rămîne oricînd, chiar într-o regretabilă aventură, o celibatară. Niciodată, măritată, n-aș deveni o veritabilă soție, aș lua în pensiune pe lîngă Hergot încă o persoană, îți explic de atîta vreme un lucru pe care nu vrei sau nu poți să-l înțelegi. Nu mă tentează schimbarea felului de viață, nu concep ce ar însemna aceea să iubesc pe cineva. Sufletul meu a îmbătrînit călugărește. Mă ispitește (dar numai în imaginație) gîndul de a poseda, înainte de a cădea în a doua bătrînețe, un act care să mă scutească la șaptezeci de ani de denumirea «domnișoara Hergot». Nu pricepi? E îngrozitor pentru o babă să fie pentru toți «fată bătrînă». Visez în orele mele capricioase o căsătorie morganatică, o ceremonie prin corespondență cu un om pe care n-am să-l văd niciodată. Vreau să pot răspunde atunci cînd pe fața cuiva citesc cuvintele ironice «fată bătrînă»: «Pardon, sînt măritată, permite-mi să-ți prezint pe soțul meu ». Dar fii pe pace, totul nu-i decît o glumă.

Altă dată, Erminia spuse lui Ioanide următoarele:

— Toată afacerea asta cu căsătoria care te intrighează nu-i pentru mine decît o distracție. Gust și eu grație cumnatului meu emoția de a auzi vorbindu-se despre nuntă în jurul meu. Și cînd eram copii făceam asta. Fetele se joacă cu păpușa, înseamnă asta că-și dau seama ce este cu adevărat maternitatea? Încep și eu la bătrînețe să mă joc iar cu păpușile. Atît. Dacă ar fi ceva serios, aș face altă figură.

Așa gîndea rațiunea Erminiei. Însă în fundul sufletului ei mocnea o altă minte, feminină, care emitea alte judecăți. Erminia se trezea meditînd ce ar face dacă Conțescu ar îndemna-o cu tot dinadinsul să se mărite. Nu era așa de independentă încît să-și permită a renunța la suportul familiei și nu se simțea capabilă de a trăi cu totul liberă. Avea mici manii, tabieturi, nu s-ar fi despărțit de dantelele ei și mai puțin de casă. Deci în secret, Erminia, admițînd ipoteza oricît de absurdă a măritîșului, încerca o spaimă. Se temea de noua formă de viață, pe care, cu toată instrucția ei abstractă, nu și-o putea închipui concret. Hergot avea aceeași educație sufletească. Vorbea după carte și din experiența medicală de toate misterele fiziologice, întrucît îi privea personal suferința de o pudoare acută. Nu-și scotea niciodată haina în fața cuiva, fugea înspăimîntat cînd era surprins în cămașă de noapte. Că Erminia plasa un vas nocturn acoperit cu broderie în odaia de la mansardă a lui Ioanide, asta era altă chestiune. Tot așa, vorbea fără reticență de diareea copiilor. Cînd însă venea vorba de viața ei intimă, Erminia era de o discreție îngerească și niciodată Hergot, necum altcineva, n-a văzut-o spălîndu-se pe cap. Aceste operații intime se făceau la anumite ore și într-un secret absolut. Se înțelege deci emoția

profundă a Erminiei la gîndul unei vieți în comun cu altcineva. Intimitatea și-o reprezenta ca prietenia dintre ea și Ioanide, a lua masa împreună, a pregăti așternutul într-o odaie separată, a călca efectele de îmbrăcăminte.

Pentru aceste motive, întrevederile cu Gonzalv aveau un ton mult mai rezervat decît convotbirile în glumă cu Ioanide. Atunci vorbea tot cu ocoluri și cu eufemisme. Gonzalv începu a o vizita cît mai des, încercînd s-o convingă de potrivirea dintre amîndoi, spre a face din ea un aliat în contra intenției lui Conțescu de a-l însura cu nepoată-sa.

– Dragă domnișoară, zicea Gonzalv cu insistența lui tipică, domnul Conțescu îmi propune să mă căsătoresc cu nepoata dumisale.

– Foarte bine, zicea Erminia surîzînd, e potrivită pentru dumneata, supusă, fără pretenții.

– E prea mare diferență de vîrstă, domnișoară dragă, n-are să se simtă bine într-o casă cu trei copii. Spune și dumneata. Copiii au nevoie de o mîină expertă, o femeie prea tînră nu le impune respect.

– Atunci, domnule Gonzalv Ionescu, nu divorța. Soția dumitale actuală ce cusur are? E o femeie admirabilă.

– Admirabilă, recunosc și eu, zicea Gonzalv, toate soțiile mele au fost excelente. Ea însă dorește despărțirea din interese superioare. Facem un sacrificiu în favoarea copiilor.

– Ești sigur, se îndoia Erminia cunoscînd pe Gonzalv, că este trebuință de un astfel de gest oarecum dureros? Un bărbat energic ca dumneata învinge în viață și fără a-și distruge familia,

– Am meditat bine amîndoi, eu și soția actuală, nu-i altă cale. Trebuie să primim sacrificiul.

– Să zicem! Dar dă-mi voie să te întreb: cum vei iubi pe noua soție dacă te-ai despărțit cu greu de cealaltă?

Aci Gonzalv se oprea numai momentan, încurcat în ce privește alegerea argumentelor, în fond, nu iubea în sensul veritabil al cuvîntului nici o femeie, soție fiind pentru el sinonim cu mamă și îngrijitoare a copiilor. Ținea numai la copii.

– Consimțirea voluntară a soției ușurează situația. Voi avea o stimă deosebită pentru noua soție, care m-a înțeles și m-a ajutat.

– Am să pledez pentru dumneata pe lîngă nepoata lui Conțescu.

– Nu cred că e cea mai nimerită alegere, repet, pentru motivele pe care le-am spus. Evident, mă voi supune, fără a-mi lua responsabilitatea.

– Atunci, ce e de făcut, domnule Gonzalv?

– Domnul Conțescu nu exclude și o altă soluție mai potrivită, pe care o aprob bucuros. Văd însă că oscilează.

– Care soluție, domnule Gonzalv?

– Nu v-a spus?

~ N-am prea fost atentă la ce spune el; știi dumneata, o fată bătrînă ca mine își vede de murăturile, de conopida și de dantelele ei.

– Am înțeles că dorința sa, desigur și a dumitale, ar fi o unire între... în fine, mi-a împărtășit că n-ați repudia ideea căsătoriei.

– Eu? se miră blînd Erminia. Eu sînt o biată celibatară, inaptă a mai intra în Tîndul lumii. Am un pensionar de care îngrijesc, pe frate-meu, n-aș dori să mă despart de el.

– Nici n-aș fi de părere să vă despărțiți. Am trăi foarte bine împreună. Mai ales copiii au nevoie de un doctor plin de afecțiune.

— Și așa frate-meu și cu mine îi vom ajuta când va fi nevoie.

— Totuși, dorința mea este de a mă recăsători.

— Îți urez tot norocul, domnule Gonzalv Ionescu, ori de câte ori dorești un sfat, ți-l voi da. Deocamdată, după cât văd, nu ești un om liber. Abia după obținerea divorțului vei putea să te gîndești la o noua căsătorie.

— Nu văd necesitatea de a proceda la divorț înainte de a avea o perspectivă sigură. Soția mea nu-mi va face nici o dificultate.

— Soția dumitale e o femeie admirabilă.

— Urmez întocmai sfaturile ei. Ai putea, dragă domnișoară, să-mi dai un răspuns?

— Ce fel de răspuns?

— În chestiunea de care am vorbit. Dacă ai agreea o căsătorie.

— Oh, domnule Gonzalv, îmi pui niște întrebări cu totul noi pentru mine. N-aș fi crezut că la vîrstă mea am să primesc astfel de propuneri.

— Te rog să reflectezi.

— O fată bătrînă se gîndește cu greu la asemenea lucruri.

Astfel, badinînd fără maliție și lăsînd drumul deschis, Erminia purta cu vorba pe Gonzalv, pe care era hotărîtă să-l respingă, deși cu turburare. Văzînd că întîmpină dificultăți singur, Gonzalv începu să vină cu copiii de mînă. Aparent avea mai mult succes astfel, întrucît Erminia se emoționa de copii, îi trata cu prăjituri și bomboane și se arăta foarte mulțumită în prezența lor. În fond, însă, Erminia avea putința să elimine orice tratative și să întoarcă astfel conversația încît ea să cadă numai asupra micilor vizitatori.

— Văd, dragă domnișoară, zise de pildă Gonzalv, că copiii țin foarte mult la dumneata.

— Și eu la ei! mărturisi Erminia. Copiii țin la celibatari.

— N-ar fi mai bine atunci să luăm o hotărîre cu privire la ceea ce am vorbit?

Erminia căuta în minte un răspuns de evaziune. Atunci fetița declară deodată că-i e sete.

— I-e sete, se salvă celibatară, a mîncat prea multe dulciuri, mă duc să le aduc apă rece.

Erminia conduse cu multă atenție pe copii, diminuînd astfel considerabil interesul pentru Gonzalv.

— Cîinele meu Ștolț, spunea Ioanide cu alt prilej Erminiei, de altfel ca mai toți cîinii, are o moralitate superioară lui Gonzalv. Nu concepe separația în nici un chip. Din momentul în care m-a ales drept stăpîn, soarta lui a fost pecetluită. Nu mă va părăsi niciodată. Cînd uită ai casei să-i dea de mîncare, caută prin alte părți un os sau dezgroapă o rezervă, reproș nu-mi face niciodată. Dacă îl iau la drum, oricît de înfometat, părăsește mîncarea. De sînt supărat, așteaptă să-mi treacă. Așadar, fidelitatea lui pentru mine e un imperativ categoric, nu un sentiment interesat. Cît despre Gonzalv,,. subcanințitatea lui este evidentă.

— își iubește copiii totuși!

— Fiindcă îi consideră ai lui, sentiment egoist. Superioritatea omului se revelă în sentimente de origine cerebrală.

— Atunci Ștolț al tău e un cerebral?

— Firește! E un dine eminamente mintos.

Întrucît își închipuia că existența soției sale constituie o piedică în tratative, Gonzalv își convinsese nevasta să facă o vizită Erminiei, spre a-i declara că n-ar fi afectată de o recăsătorire a soțului ei.

Aceasta luă ca pretext dorința copiilor de a revedea pe Erminia.

După multe ocoluri, madam Gonzalv Ionescu își adună curajul și zise:

– Bietii copii, în curînd o să trebuiască să mă despart de ei.

– De ce! întreba Erminia fîcîndu-se a nu ști nimic.

– Aș fi o piedică în drumul carierei lui Gonzalv. A suferit atîtea nedreptăți...

– Și consimți a-ți părăsi soț și copil numai pentru o astfel de socoteală?

Soția lui Gonzalv oftă imperceptibil.

– N-aș fi fericită dacă l-aș vedea mereu indispus. M-aș simți vinovată. Existența este imposibilă cu un om, oricît de delicat, care nutrește sentimentul că și-a stricat cariera din cauza femeii. Am cunoscut o tînră doamnă care-și iubea foarte mult soțul, însă a divorțat, neputînd suporta indispoziția secretă a acestuia din cauza criticilor rudelor, care-i reproșau că a luat o femeie de condiție socială inferioară.

– Păcat! observă Erminia.

– Bărbații au multe necazuri pe care noi le ignorăm din cauză că ei sînt tăcuți. La început l-am crezut pe Gonzalv mulțumit de situația lui. Abia cu încetul mi-am dat seama că trăiește într-o veșnică agitație. Este ființa cea mai nefericită de pe lume, tresărind la cel mai mic zvon de publicări de catedre vacante, cheltuindu-și banii la tipărirea memoriilor. N-am fost o singură dată cu el la teatru. Ba să nu mint, o singură oară am fost la un matineu, dar el a plecat după actul întii, fiindcă i-a spus un cunoscut că a apărut o modificare a legii învățămîntului superior în *Monitorul oficial*. S-a dus să caute numărul. Gonzalv nu va fi ca toți oamenii decît cînd i se va

da o catedră. Domnul Conțescu i-ar face un mare serviciu dacă l-ar ajuta, ar face alt om din el.

– Din nefericire, cumnatul meu e tot așa de încăpățînat în chestiile de catedră. Am impresia că profesoratul universitar e un vițiu ca și morfomania, de cate e greu să te dezbari. L-ar ajuta, cu condiția să facă parte din familia lui, mai mult sau mai puțin.

– De aceea m-am hotărît și eu să mă despart, o fac cu dragă inimă, și cine l-ar lua n-ar trebui să aibă nici cea mai mică îndoială de resentiment din partea mea.

– Ai un caracter rar. Arhitectul Ioanide, un prieten de-al nostru, te-ar admira.

– Nu mi se pare că fac ceva deosebit. O căsătorie care împiedică pe toți să se simtă bine laolaltă e o formă goală. Vom fi prieteni mai departe, de dragul copilului. Gonzalv se poartă foarte delicat cu fostele lui soții, trebuie să recunosc asta, nici una nu i-a păstrat ranchiună. Sînt bărbați cu însușiri mai mari, este totuși și acesta un dar de a nu fi urît de femeile de care te-ai despărțit.

– Frumos din partea dumisale!

Ioanide îi zise Erminiei în aceeași chestiune:

– Gonzalv e un vrăjitor, să nu rîzi, un Casanova *sui generis*. Byron și Chateaubriand ar eșua lamentabil, cel puțin în sfera în care se-nvîrtește. E așa de convins de avantajul pentru o femeie de a se mărita cu el, încît produce o fascinație, un fenomen de persuasiune absurdă. N-are tracul ieșit din considerația pentru femeie. În locul lui Dante, decît să facă atîta misticism, ar fi cerut pe Beatrice de nevastă și ar fi obținut-o imediat. Oricare dintre oamenii comuni are mai multe șanse la femei ca

marile temperamente. Însă numai aceia care eşuează dureros dau nume dragostei.

— Prin urmare, vezi, continuă soția lui Gonzalv, că este absolut liber, și divorțul rămîne o chestie de ordin secundar.

— Ar trebui spuse astea nepoatei lui Conțescu, ca să știe.

— El n-ar prefera pe nepoată; după cîte am înțeles, trage nădejde în altă direcție.

Și Erminia și soția lui Gonzalv lăsară un moment capul în jos, făcînd o pauză în conversație. Erminia în acest timp își curăța rochia de un fir mic de ață albă.

— Poate că merg prea departe cu indiscreția, zise madam Gonzalv Ionescu, însă el zice că i-a propus Conțescu să se căsătorească cu dumneata.

Erminia rîse în felul ei îngăduitor, ca o călugăriță căreia i se propune să fugă îmbrăcată bărbătește și călare din mînăstire.

— Conțescu e posibil să fi spus asta, are mania matrimonială. Dar te întreb pe dumneata: se potrivește un asemenea proiect cu vîrstă și cu felul meu de viață de pînă acum?

— Dacă ar fi vorba numai de acestea, piedica n-ar fi așa de mare cum îți închipui.

— Simt un fel de copilărească satisfacție auzind că se vorbește despre căsătorie în casa mea, însă cînd îmi vin în fire nu pot să nu rîd. E imposibil. Nu vreau să spun că domnul Gonzalv nu merită toată considerația, dar dacă sîntem prieteni, ce ne trebuie mai mult la această vîrstă?

— El vede lucrurile altfel.

— Mi-e teamă că cumnatul meu, din ignoranță, produce încurcături. Nici soră-mea nu mă cunoaște bine. Ea s-a născut spre a fi căsătorită, cu m-am născut celibatară. Sînt de o speță deosebită.

— Nu pot să insist. A face pe pețitoarea soțului meu mi-este penibil. Am vrut doar să se știe că nu sînt o piedică.

Gonzalv fu foarte dezgustat de aceste contrarietăți și merse la Conțescu.

— Ei, întrebă acesta, te-ai înțeles cu Erminia?

— Am sentimentul că ezită, probabil așteaptă o sugestie de la dumneata.

Conțescu era un om căruia, ca și lui Dan Bogdan, îi plăcea să dea de probleme inextricabile privind pe alții, spre a le rezolva în rate. Simțea o satisfacție deosebită la orice complicație nouă. De altfel, Gonzalv îi picase în mînă, și cîtă vreme îl purta cu vorba în privința căsătoriei, îl imobiliza în calitate de competitor al catedrei.

— Mă mir, zise Conțescu, credeam chestiunea aranjată. Iată un caz neprevăzut. S-o constrîng n-am calitatea și nici nu cred că ar fi bine; să apelăm la serviciile soției mele. Ca sora, are alte mijloace de persuasiune.

Conțescu expedie deci pe Gonzalv la sora Erminiei, care fu fără înconjur de părere că ideea soțului ei nu era convenabilă. Erminia n-ar fi devenit niciodată o bună soție, era obișnuită să trăiască împreună cu fratele ei. Pe urmă, Gonzalv nu cunoștea un amănunt. Erminia, tocmai poate pentru că nu era aptă pentru viața conjugală, era extrem de sensibilă, și a o vorbă inofensivă plîngea și se considera nefericită trei zile încheiate. Madam Conțescu încercase s-o țină în casă la ea spre a o scoate mai la lume, dar se izbise tocmai de inconvenientul susceptibilității. Erminia era rezonabilă numai în căminul părintesc, între mobilele cu care copilărise și cu fratele ei. Gonzalv nu trebuia să-și facă iluzii în privința iubirii de copii a Erminiei. Da, cînd copiii

veneau în vizită și erau ai altuia, Erminia murea după ei, era în stare să le dea tot ce avea. Însă dacă ar fi stat mai mult cu ea, chestia s-ar fi schimbat. Hergot însuși, marele iubitor de copii, avea același caracter. De s-ar fi scuturat un trandafir, copiii or fi fost de vină, fiindcă au alergat prea tare și au mișcat creanga. De ar fi picat cerneală pe un rotocol de dantela, ar fi fost tragedie. Firește, Erminia era o femeie de o gingășie extremă, nu s-ar fi plîns direct. Dar ar fi arătat atîta mîhnire la pătarea dantelei, ar fi încercat atîtea procedee să scoată pata, încît s-ar fi văzut îndată că pentru ea întîmplarea echivala cu o catastrofă. La fel, Hergot ar fi ridicat foile scuturate de jos, le-ar fi adunat pe o farfurie și le-ar fi mirosit oftînd cu atîta insistență, încît ar fi ghicit oricine că și-a pierdut buna dispoziție. Hergot și Erminia aveau amîndoi obsesia de a ține parchetul bine lustruit. Cînd aveau covoare mai multe, preocuparea era mai moderată. Acum, că parchetele erau goale, panica era în raport direct cu suprafața. Hergot zărea petele de praf lăsate de ghetetele vizitatorilor și suferea vizibil. Conformitatea lui de caracter cu Erminia era așa de mare, încît nu mai trebuia să atragă atenția prin cuvinte sorei sale. Îi arăta numai mutește cu degetul locurile maculate, și atunci Erminia venea repede cu o flanelă îmbibată de ceară și dregea punctele nevralgice. Altă dificultate apoi. Nici vorbă că Gonzalv, avînd copii, avea să aibă trebuință de o servitoare tînără cel puțin. Ei bine, Erminia nu îngăduia în casă decît femeia bătrînă rămasă de la părinți, care la rîndu-i era o tirană și nu suferea nici un ordin străin, avînd socotelile și planurile ei. Acestea și altele fură informațiile oneste, poate dinadins exagerate, pe care madam Conțescu le dădu lui Gonzalv Ionescu. Pretendentul

se sperie și raportă totul soției sale, cerîndu-i sfatul. Soția lui Gonzalv zise că Erminia i se păruse o ființă foarte așezată, însă din moment ce ea însăși atrăsese atenția asupra metehnelor ei de celibatară era de crezut că tot ce spusese soră-sa putea fi adevărat. O fată mai tînără ar fi fost mult mai potrivită, și deci a accepta pe nepoată era poate cea mai bună soluție. Așadar, Gonzalv reveni la Conțescu și-i destăinui opinia doamnei Conțescu.

— Dacă este așa, zise geograful, să ne îndreptăm în cealaltă direcție. Aci se ivește de la început o dificultate.

— Care? înghiți din sec Gonzalv.

— Am promis-o pe fată, nu precis, firește, altcuiva. Trebuie să-mi retrag cuvîntul.

După puțin timp, Conțescu mărturisi că promisiunea dată celuilalt nu era un impediment serios, deoarece prevenise că totul fusese un simplu proiect. Important era a se cîștiga adeziunea fetei. Gonzalv începu așadar să vină cu copiii de mînă în casa Conțescu și să aibă întrevederi cu nepoata acestuia. Nepoata nu părea să aibă repulsie pentru copii, dimpotrivă, îi mîngîia, era exuberantă cu ei. Totul părea a fi în regulă. Indispoziția mergea în altă parte. Fata nu gusta conversațiile în timp ce Gonzalv era căsătorit.

— Dumneata, zise ea, vrei să te căsătorești. Prea bine! Că ai mai fost căsătorit nu prezintă atîta importanță. Sînt cazuri dese de nepotrivire. Însă dumneata n-ai divorțat încă.

— Problema divorțului e ca și rezolvată, domnul Conțescu și doamna știu bine acest lucru. Soția mea consimte, poate oricînd să « confirme ».

— Nu te supăra că insist, trebuie să admiți că nu-i tocmai normal. Soția spune că primește, cu

toate astea nu divorțați, asta înseamnă ca-i vine greu să se despartă. N-aș vrea să fiu cauza spargerii unui cămin. Dacă dumneata ai fi despărțit de soție, situația ar fi alta. O femeie iese pe stradă cu logodnicul ei, se întâlnește cu el, are prilej în fine de a-1 cunoaște de aproape. Cu dumneata nu pot să-mi iau aceasta libertate fără să comit un act nepermis. într-un cuvânt, ești încă un om însurat.

– De, cîntări Conțescu argumentele nepoatei, comunicate de Gonzalv, fata are și ea dreptatea ei. Cred că asta se poate aranja.

Adevărul este că lui Gonzalv îi era frică să se despartă fără garanții. Atunci recurse la o stratagemă. Repartiza pe fiecare copil mamei sale respective, iar pe ultima soție o trimise la o rudă a ei. Astfel, rămase singur în casă. Făcu chiar hîrțiile de cerere de divorț și le arătă lui Conțescu și nepoatei, însă de fapt nu erau depuse la tribunal. Invită înadins acasă diferiți cunoscuți, ca din întâmplare, ca să constate că trăia singur.

– Parcă erai căsătorit, unde ți-e soția? întrebă Gulimănescu.

– M-am despărțit!

– Cum așa? Ai copii.

– Le-am dat la fiecare copilul respectiv. E mai pedagogic. Au crescut, fiecare dorește să-și vadă mama.

– Și așa te simți bine?

– Mă simt nu se poate mai prost, de aceea, cu părere de rău, va trebui să mă căsătoresc din nou. Soția mea din urmă a fost sfătuită de medic să ducă viață liniștită. Copiii o oboseau. în interesul sănătății ei, am făcut un sacrificiu.

Oricît ar fi mistificat Gonzalv pe cunoscuți, aceștia aflaseră ceva, iar Smărăndache înflori totul. După

versiunea acestuia, Gonzalv își ascunsese nevasta, în scopul de a se căsători cu alte două deodată, cu Erminia și cu nepoata lui Conțescu. După manevra despărțirii corporale, Gonzalv își relua cu mai multă încredere vizitele la nepoata lui Conțescu, ba chiar izbuti a o aduce acasă la el. Nepoata profesa anumite idei libere, în sensul că o fată trebuie să treacă peste orice considerații formale spre a-și asigura fericirea. Anume lecturi pedagogice înrîurise asupra moralului ei. Cînd văzu paturile copiilor, nepoata întrebă:

– De ce mai ții paturile, dacă copiii s-au dus la mamele lor?

– S-au dus provizoriu, pînă mă căsătoresc. Apoi îi readuc acasă. Cum? Să-mi gonesc copiii? Ai avea inimă să mă lași să comit această crimă?

– Nu văd ce crimă ar fi, din moment ce ei stau mult mai bine la mamele lor. Pentru mine ar fi niște copii vitregi.

– Va să zică, nu-i iubești?

– N-am vrut de loc să spun asta. Dimpotrivă, țin foarte mult la copii. însă sper să am și eu. Fiecare își iubește copiii proprii.

Gonzalv fu și mulțumit, și dezamăgit. Zelul prolific al pretendentii îi plăcea, însă el înțelegea că toți pruncii produși de soțiile sale sînt exclusivi ai lui și voia să-i vadă laolaltă. își exprimă această nedumerire față de Conțescu.

-- Așa sînt femeile. Cred ca asta e o chestie pe care nu trebuie s-o iei în seamă serios. îți ții copiii în altă parte la început, pe urmă, tot aducîndu-i din cînd în cînd pe acasă, nepoată-mea are să se obișnuiască. Doar în familia ei au fost șaisprezece copii, ea e al doisprezecelea.

Pertractările între Gonzalv și nepoata lui Conțescu continuară. Aceasta din urmă trecu la alte bănuieli:

— Orice-ar fi, arăți a fi nestatornic. A divorța de trei ori nu e normal. Mă întreb dacă ești capabil de iubire.

— Au fost împrejurări nenorocite, independente de voința mea.

— Eu te rog să știi dinainte, nu pot concepe aventura. Asta va trebui să fie ultima dumitale experiență.

— Pozitiv! o asigură Gonzalv.

— Singura scuză pe care ți-aș găsi-o este că nici soțiile dumitale n-au ținut la dumneata excesiv. Ușurința cu care actuala dumitale soție consimte să se despartă dovedește indiferență.

— Face asta din devotament, avînd în vedere viitorul copiilor.

— O căsătorie reprezintă un act serios, și cine intră în ea se apără cu toate forțele. Nu-ți voi permite să neglijezi căminul.

~ N-am să dau nici un prilej de reclamație.

în fond, pe Gonzalv francheța cam pedantă a limbajului fetei îl speria. Hotărî să fie cu ochii în patru, să nu scape din vedere în prealabil catedra. Madam Conțescu, sinceră, îi făcu portretul nepoatei:

— Conțescu n-are idee ce este o femeie, sînt datoare să te previn. Fata asta e bună, nu zic nu, însă așa cum o vezi, cuminte și sfioasă ca o Învățătoare, să știi că e foarte temperamentoasă. Nu dezordonată. Este de o onestitate ireproșabilă. Ia toate lucrurile în serios, și cînd îi intră ceva în cap, apoi cu greu o mai întorci din drum. A fugit de la părinți, unde erau copii mulți, ca să poată urma la școală, și făcînd imposibilul a absolvit școala normală. A mai vrut să se mărite, dar totdeauna fără chibzuială. Primul logodnic a fost tuberculos și era și mai tînăr decît ea cu doi ani. Sustînea că ea l-ar vindeca și că are obligația de a-l lua chiar bolnav,

deoarece i-a promis. Băiatul a murit, din nefericire sau din fericire. Al doilea era un băiat, iar mai tînăr decît ea, care nu terminase liceul. Intrase tîrziu, din cauza greutăților de familie, și era în clasa a VI-a la vreo nouăsprezece ani. Deci minor. Ea avea vreo douăzeci și doi, douăzeci și trei. De altfel, se cunoșteau, fiind din același sat. De la ea știu că au făcut jurămînt să se ia, și fata s-a hotărît să aștepte pînă ce băiatul devine major și termină măcar liceul. Îl ajută ea, cu bani. Și de data asta n-a avut noroc. Băiatul, amețit de alții, s-a dus în Spania, unde a murit în războiul civil. Deci vezi cum e ea. Nu ține socoteală de vîrstă; mai tînăr, mai bătrîn, nu importă, totdeauna de fapt un bărbat mai slab decît ea, fie prin tinerețe, fie prin maturitate. E aprigă în dragoste, geloasă, tiranică, în stare de orice sacrificiu, pentru firile pasionale e foarte bună. Și-ar apăra bărbatul cu pușca în mînă dacă ar fi cazul. N-a știut unde a plecat logodnicul al doilea, că mergea și ea după el. E de la munte, din familie haiducească. Eu mă întreb: dumneata, om așezat, cu copii, o să te împaci cu ea? pe urmă, să știi: toți din familia ei au copii mulți, șapte e numărul cel mai mic, o soră are doisprezece, la părinți, cred că ți-a spus Conțescu, au fost șaisprezece și trăiesc aproape toți. După un timp de zvăpăiere, toți se așază la casa lor și fac copii. Sînt sigură că va avea și că va voi să aibă. Mi-a și spus. Nu s-ar simți bine în casă goală, asta e spiritul familiei. Pe ceilalți n-are să-i suporte. Tată-său, care a mai fost însurat, și-a gonit copiii făcuți cu prima nevastă,

își rîdea madam Conțescu de Gonzalv? De loc. Nu-și putu ascunde un zîmbet, totuși povesti aceste fapte, perfect adevărate și care n-aveau în

ele nimic anormal, dat fiind mediul în care se petreceau. Nu voia să aibă responsabilități pe urmă. Surorile acestei nepoate erau în fiecare an gravide. Toată vremea erau ocupate numai cu scutece și biberoane. Era imposibil să le inviți laolaltă, pentru că ar fi oferit un spectacol grotesc. Oricare altul în locul lui Gonzalv, la preavizul așa de dezinteresat al doamnei Conțescu, ar fi făcut o retragere grabnică, însă maladia morală de care suferea Gonzalv și pe care Smărăndache o botezase « catedromanie » era neiertătoare. Își zise că procreația nu depinde exclusiv de soție și că ar fi fost în măsură să saboteze excesele de zel. Consultă deci din nou pe Conțescu, de la care îndrăzni să ceară precizuni în privința situației pe care i-ar procura-o. Strâns cu ușa, după multe ezitări și amânări, Conțescu zise că, bineînțeles, avea să lase, la terminarea operei sale științifice, catedra sa lui Gonzalv, numindu-l peste câțiva ani, când lucrările vor fi foarte înaintate, suplinitor, spre a-l prezenta astfel oficial forurilor universitare. Până atunci îi va crea o conferință pe lângă catedra sa. Cu toate că Gonzalv nu se mulțumea cu o simplă conferință, era totuși ceva, o pătrundere în Troia, conferința se putea transforma în catedră, în calitate de conferențiar al lui Conțescu avea certitudinea de a urma la o catedră plină. Ar fi devenit un protejat al marelui clan al Conțeștilor, tare orieînd. Acum începu agitația lui Gonzalv pentru crearea conferinței. Conțescu era destul de influent, într-o vreme când ministerul avea toată inițiativa. Ar fi putut deci obține de sus ceea ce voia. Fie scrupul formalist, fie instinctul de a arăta lui Gonzalv cât de dificil este serviciul pe care i-l cere, Conțescu alegea calea de a propune consiliului profesoral să solicite ministerului crearea postului în chestiune.

Și acest lucru l-ar fi putut face fără tapaj. Conțescu însă redacta lista profesorilor titulari, și stabilind numărul care ar fi constituit majoritatea începu să studieze, față de Gonzalv, caracterul fiecărui profesor și să emită cele mai întristătoare suspiciuni. Unul avea un protejat al lui și admițând crearea unui astfel de post ar fi cerut ca el să se înființeze cu altă titulatură pe lângă catedra lui. Sau cel puțin să se mai ceară un post pentru el, ceea ce ar fi determinat ministerul să refuze atâtea creații noi. Pe altul nu se putea conta. Spunea da înainte de a intra în sala de consiliu, iar acolo studia fețele și făcea propunerile cele mai scandaloase. De exemplu, zicea: « Dacă reușita depinde de votul meu, îl retrag », sau « Votez alături de majoritate, la sfârșit ». Sau se abținea. Odată a cerut voie să meargă pînă la closet și a fugit.

— Aștia sînt oamenii, constata pesimist Conțescu către Gonzalv cel plin de sudori reci.

Mai era și altă greutate după Conțescu: adunarea laolaltă a numărului suficient de profesori. De obicei, aceștia cereau informații, spionau, aveau pretenția să li se comunice exact ordinea de zi, iar dacă într-adevăr li se împărtășea, atunci se consultau la telefon, și la prima conferință în mod sigur lipseau aproape toți. Pe urmă reapăreau, după jocul secret de opinii, niciodată în număr suficient spre a lua o deciziune.

— Atunci, ce-i de făcut? întrebă alb ca varul Gonzalv.

— Vom lupta energic ! îl încuraja Conțescu. Părea mea este că trebuie să procedăm academic, pipăind dispozițiile spre a ști unde este punctul slab. Oamenii sînt susceptibili, și dacă-i iei cu binișorul, izbutești.

Sfatul lui Conțescu fu ca Gonzalv să facă vizite pe rînd tuturor profesorilor, rugîndu-i să sprijine propunerea. E de prisos a nara odiseea lui Gonzalv. în fond, nu întîmpină rezistență, ci o dispoziție enorma de a discuta cazul, de a cere lămuriri și păreri altor colegi.

— La ce trebuie o astfel de conferință acum? Complicare inutilă a programului.

— De ani de zile strig să mi se creeze o conferință și nu m-ascultă nimeni.

— E o chestiune importantă, nu pot să dau un răspuns înainte de a mă consulta cu specialiștii.

— Dacă obții majoritatea, sînt al dumitale.

— Nu mă pricep de loc în materia asta, să mă ierți că nu m-amestec.

Cam de acest soi fură răspunsurile culese de Gonzalv. Cu toate astea, după cîteva ședințe ratate din cauza absențelor, chestiunea fu pusă, și recomandarea se decise fără nici o dificultate. Gonzalv se simți alt om. însă catedra universitară e un joc asemeni aceluia al speranței practicat de Inchiziție și descris de Villiers de l'Isle-Adam. Cererea consiliului nu însemna mai nimic fără aprobarea ministerului, care și acesta era dependent de hotărîrile Consiliului de Miniștri și de bunăvoința ministrului de finanțe. Cum se pregătea o reformă a învățămîntului, rezoluția ministrului fu ; « Se va avea în vedere în noua lege a învățămîntului superior ». Gonzalv nu fu prea entuziasat de această victorie platonice, însă Conțescu îl corectă:

— In afacerile universitare trebuie să ai noroc și răbdare. Ceea ce am obținut e foarte important. Nu mai avem nevoie să punem problema în consiliu alta data, repetăm pur și simplu adresa la timpul oportun. Apoi, ministerul s-a obligat, putem face

uz de promisiunea lui; iar față de un nou ministru ne vom folosi de ca ca de un document prealabil.

Gonzalv, de altfel, strecură în două gazete știrea că ministerul a hotărît crearea prin noua reformă a unei conferințe de geografie.

— Te felicit! zise Gaittany către Gonzalv, ai făcut un pas înainte.

— Crezi? se îndoi amar Gonzalv. Mai am mult de luptat.

Conțescu îl asigurase totuși că va obține în mod sigur înscrierea conferinței și că formalitatea trecerii prin consiliu o voise numai spre a nu avea aerul că lucrează pe deasupra. în caz de schimbări, cererea era sprijinită pe majoritatea în regulă, nu opera unei hotărîri de culise, Convingîndu-se de bunele intenții ale lui Conțescu și dîndu-și seama că fără sprijinul lui n-ar fi fost capabil să facă nimic, Gonzalv se decise să pornească divorțul. Tocmai se îndrepta spre tribunal, pe sălile căruia întîlnea de obicei pe avocat, cînd se întîlni cu Smărăndache.

— Unde mergi? îl întrebă acesta din urmă.

— Mă duc la tribunal, pentru chestia mea.

— Divorțul? Ce? Mai divorțezi?

— E un lucru convenit între noi.

— N-ai auzit nimic de Conțescu?

— Nu ! tresări Gonzalv.

Smărăndache scoase din buzunar un jurnal de format mai mic și care era inspirat de Mișcare. Aci, sub un titlu amenințător, era publicată o listă de profesori cărora li se făgăduia fără menajamente scoaterea de la catedră. Mai toți Conțeștii figurau acolo. Mai înainte, o astfel de listă ar fi provocat doar ridicări din umeri, ca un lucru nesperios. Acum însă, în ultimele săptămîni, lucrurile se schimbaseră radical. E de ajuns a spune că, deși

ministru, Pomponescu era trecut pe această listă. Autoritățile nu avuseseră curajul de a confisca numărul. Guvernul era în derută, lumea în alarmă, și membrii Mișcării, care pînă atunci șezuseră ascunși de frica arestării și împușcării, ieșeau acum sarcastici în plină stradă. Grupuri suspecte se aglomerau la colțuri de stradă, elevi de școală mergeau în *corporc* pe trotuare. Absorbit exclusiv de conferință și matrimoniul lui, Gonzalv nu bănuia nimic.

— Bine ai făcut că mi-ai atras atenția! mulțumi Gonzalv lui Smărăndache. Pot să iau măsuri la timp oportun.

Gonzalv alergă la Conțescu și aduse vorba de listă. Conțescu nu arăta emoționat, zîmbi chiar cu incredulitate,

— Dacă au ei pe altcineva mai bun decît mine, n-au decît să-1 puie!

Gonzalv cugetă în sinea lui că el era foarte bun să înlocuiască pe Conțescu și imediat se gîndi că n-ar strica să ia contact cu sferele Mișcării. Îi era totuși frică, și experiența, confirmată și de liniștea ciudată a geografului, îi spunea că familia Conțescu e o rețea puternică, în care intrau și membri ai Mișcării. Însuși Hagienuş îl confirmă în această opinie.

— Ți-ai găsit să-1 dea afară pe Conțescu! Mi s-a spus că lista e redactată tot de un Conțescu, asistent și membru în Mișcare, Se prefac că se atacă. Dacă nu izbutesc să vină ceilalți, aceștia vor spune că sînt victime puse pe lista neagră. Pe Dumnezeuul meu!

În consecință, Gonzalv decise să fie încă rezervat și să stea în expectativă neutră. Însă conversațiile matrimoniale fură sistate, iar acțiunea în divorț, amînată. Soția legitimă cu copilul respectiv fu reche-

mată acasă temporar, spre a pune în ordine căminul, grav compromis din cauza unei diplomații anxioase. Gonzalv nu îndrăzni încă a readuce acasă cîteșitrei copiii, de teamă să nu afle Conțescu și să tragă de aci concluzia că a părăsit gîndul căsătoriei. Un timp se mulțumi deci să treacă zilnic pe la locuințele fostelor soții, lucru obositor. Ideea de a-și ține copiii dispersați îi era nesuferită, și Gonzalv suferea vizibil din cauza aceasta. Oricîtă încredere avea în mamele respective, susținea că numai un bărbat cu criterii științifice poate să dea bune îndrumări pediatrice. Îi era frică grozav că nu cumva copiii, aruncați în medii deosebite, să nu ia din nou vreo boală contagioasă. În fine, educarea lor lăsa de dorit, întrucît acasă Gonzalv avea un program pentru toți trei, pe care acum căuta a-l aduce la îndeplinire succesiv, trecînd de la unul la altul. Se interesa de alimentația fiecăruia.

— Ce î-ai dat de mîncare azi? Crezi că-i e de ajuns?

Aducea de la el cîteva alimente considerate nutritive și le distribuia în scopul ca toți să aibă o bază comună a hranei. Se iveau și alte dificultăți. Distribuindu-și progenitura, Gonzalv nu avusese vreme să le dea echipamentul necesar. De altminteri, avînd în vedere creșterea continuă și gradăția fără salt, ultima soție făcea schimburi de efecte, găsind că ciorapii vechi ai băiatului mai mare se potriveau băiatului mai mic. Așadar, Gonzalv era mereu pe drumuri pentru mărunțișuri. De pildă, se constata că jambierele unui băiat erau desperecheate, una din ele aparținînd perechii mai mici a celuilalt. Atunci Gonzalv alerga la cealaltă soție, sau acasă, scotocea, ancheta, pînă reconstitua perechile. Era trimis pe la magazine să cumpere obiecte trebuitoare.

Un neajuns serios îl găsea Gonzalv în imposibilitatea de a plimba copiii. Din motive de igienă și din plăcere paternă, Gonzalv se obișnuise a face aproape zilnic o călătorie de scurtă preumblare cu băieții și fetița, la Șosea sau la Cișmigiu, cu care prilej le administra și puțină instrucție, arătându-le spre exemplu lebăda, semnalându-le păsările. Acum, trecînd peste primejdia de a fi văzut de cineva din familia Conțescu, era obositor pentru copii a umbla de la o casă la alta, în scopul de a se aduna și a merge apoi la Șosea. Nu mai luăm în considerare faptul că locuințele celorlalte foste soții nu i se păreau lui Gonzalv suficient de confortabile. În cele din urmă, consultîndu-se cu soția ultimă, părintele îngrijorat hotărî a readuce seara într-o trăsură copiii acasă pînă la alte dispoziții. Toate aceste sîcîieli alterară simțitor sănătatea lui Gonzalv, care începu să slăbească și să dea semne de consumpție fizică. Ocupat ziua cu copiii, ședea pînă noaptea tîrziu să lucreze la opurile sale geografice.

Instabilitatea politică îl determină pe Gonzalv să caute o bază de operație mai largă decît familia Conțescu, spre a avea un titlu de reclamație sub orice regim. Fiind un om care fugea tactic de legăturile deschise de partid, imagină un instrument strict profesional. Aruncă propunerea creării unei asociații a doctorilor în științe și litere, în scopul de a combate unitar, pentru o mai largă înțelegere a savanților tineri, rămași neîncadrați (de fapt, Gonzalv nu era așa tînăr). Cîțiva aderenți fură găsiți și se putu redacta o moțiune ce stîrni oarecare campanie în presă. Asociații solicitau lărgirea numărului de posturi universitare și pînă atunci reînființarea examenului de docență, care ar permite tinerilor

învățați să facă prelegeri libere la facultăți, dînd posibilitatea forurilor științifice să aprecieze valoarea elementelor pînă acum neutilizate. Gonzalv își zicea că dacă se admitea acest principiu și obținea docența, atunci situația lui față de Conțescu ar fi mai independentă, înarmat cu moțiunea, Gonzalv începu să ceară audiență miniștrilor și secretarilor generali, care, fiindcă venea în fruntea unei delegații, îl primiră distrați și zîmbitori, promițînd mecanic tot sprijinul, însă cu gîndul la alte probleme mai grave. Mai mult, Gonzalv compuse în afară de moțiune și un memoriu, pe care îl înmînă, tot în delegație, șefilor de partide sau locțiitorilor lor, prin care, în numele tineretului cu doctorat (A.D.Ș.L.), ruga partidele să înscrie în programul lor justele doleanțe ale acestora. Aproape numai cu contribuția sa personală dădu la tipar moțiunea Adeșeleului (cum zicea Smărîndache) și memoriul și împărți broșura la toate notabilitățile politice și culturale.

— Am făcut tot ce era posibil să fac, declară Gonzalv; aștept încrezător.

În realitate, fizionomia sa dezmințea această versiune, căpătînd o crispație de amărăciune înrudită pe departe cu aceea a lui Pomponescu, deosebirea fiind totuși că ministrul își făcuse din blazare un gest monden, în vreme ce fața lui Gonzalv exprima lamentația.

Trecînd ocazional prin piața unde Ioanide ridicase biserica, Gonzalv rămase surprins. Apăruse și Palatul municipal, inclusiv campanila. Totul era turnat din beton, și în parte și umplut cu cărămidă. Se lucra.

— Poftim! zise Gonzalv indispus. Pe vremea asta se găsesc bani pentru construcții de lux, în schimb, nu se înființează o nenorocită de conferință.

într-adevăr, Ioanide își continuase opera nestin-gherit, cu concursul solidului primar. Executarea lui Tudorel atrăsese atenția asupra cazului sau de tată nenorocos și făcuse să fie uitat arhitectul. Pomponescu nu îndrăznise a pronunța numele lui Ioanide într-o împrejurare așa de atroce, cu toate că indispoziția lui nu scăzuse, și astfel, prin efectul labilității părerilor și sentimentelor, chestiunea bise-ricii fu complet abandonată. Îi fu cu neputință doamnei Pomponescu să stătească un cît de mic comentariu în această direcție, deoarece asistența nu remarcă de loc încercarea, nebănuind că se mai poate preocupa cineva de lucruri perimate. O chestiune nu se transformă în scandal decît într-un anumit moment prielnic, apoi opinia publică se imunizează și devine indiferentă. Cunoscuții nu mai arătau interes nici pentru, nici contra lui Ioanide și ca atare nu mai reacționau la sugestiile familiei Pompo-nescu. Marea este cu desăvîrșire uitată iarna, și numai la apropierea verii imaginea ei revine ademe-nitoare în minte. Scandalul Ioanide fusese părăsit brusc și în mod natural, fără putință de a fi realimen-tat prin aceleași mijloace. În acest abandon, Ioanide ridică construcția. Fapt și mai ciudat. Pe măsură ce nesiguranța și panica intrau în guvern, primarul obținea fondurile cu o regularitate aritmetică. În lipsa direcției de sus, birourile lucrau mecanic, prin acte reflexe, executînd operațiile curente, și astfel ordonanțele se plăteau la vreme. Fenomenul era nu se poate mai interesant. În timp ce lumea umbla absorbită pe străzi, în căutare de știri și interpretări, și orașul părea, tot mai mult, moral-mente, o cetate cu cartiere în flăcări către care se îndreaptă cetățenii, într-o piață liniștită, lucrătorii își vedeau de treabă pe schele, stimulați de Butoiescu

și inspectați de Ioanide. Chiar oamenii din cartier nu zăreau turnul, nici enormul corp al primăriei. Din anume părți ale capitalei, campanila lui Ioanide începea să se vadă profilată pe cer, asemeni turnului Palatului Comunei din Florența sau a turnului del Mangia din Siena, și nimeni nu se întreba ce este acel stup masiv, acoperit cu plăci de marmoră, care domină orașul. Dacă Ioanide ar fi umplut acum Calea Victoriei cu statui ecvestre de bronz, nu s-ar fi observat noutatea. Arhitectul își dădea seama de altfel de acest fenomen. Tot ce azi produce senzație într-un oraș cu monumente vechi și atrage atenția în virtutea reclamei seculare făcute prin școală — spunea el — a apărut mutește, adesea în indiferența generală. Contemporanii nu salută cu trîmbițe operele prin care se vor semna în viitor și pe care artiștii le construiesc ca cirțițele pe sub secolul lor. La ordinea zilei este Pomponescu.

Într-un fel, Gonzalv era de acord cu Ioanide în măsura în care constata nepăsarea în fața oamenilor de merit. Însă nu putea înțelege recunoașterea decît ca o faptă imediată. De aici decurse melancolia sa, pe care o comentă cercul Gaittany, evident în mod malițios. Gonzalv era convins că dacă ar fi trăit în altă țară sau nu s-ar mai fi reîntors de la studii făcea o altă carieră. Măcar liber-docent tot ar fi fost. Orice altă meserie afară de aceea de profesor univer-sitar i se părea lui Gonzalv meschină, și nu invidia soarta nici unui om ilustru fără grade în învățămînt. Îl ispita în ea onoarea ce i se părea că derivă din greutatea accesului. Era singura profesie conferind un soi de nobleță cu trepte după abolirea boieriilor. Treptele se numeau: conferențiar, agregat și profesor (zis și profesor plin, prin analogie cu ministeriatul plin, față de subsecretariatul de stat). Gonzalv nu

ignora mizeriile incalculabile strâns legate de aceasta ierarhie, însă ar fi răbdat totul pentru a pătrunde în ea. Din punct de vedere strict social, condiția de extrauniversitar era preferabilă aceleia de conferențiar sau agregat. Gulimănescu, el însuși profesor, se arăta foarte prevenitor față de un particular oarecare, oricine, după filozofia lui, putîndu-i fi util. Dacă însă afla că e membru al învățămîntului universitar, întreba îndată:

– Ești profesor?

– Conferențiar! zicea acesta.

– Aaaa! exclama Gulimănescu cu o decepție așa de jignitoare, încît se vedea îndată că punea un conferențiar sub umanitatea obișnuită.

Și într-adevăr, într-o adunare amestecată întindea mîna oricui mai întîi, însă conferențiarilor la urmă. Pe aceștia îi știa în dependență fatală și prin urmare nu făcea eforturi de a-i cultiva, afară de cazul cînd unul din ei era pe cale a fi chemat profesor. Atunci Gulimănescu trecea de la desconsiderare la o zgomoasă demonstrație de prețuire. Agregatii erau mai menajați, dar nici cu ei Gulimănescu nu-și putea reprima plăcerea de a-i denunța inferiori.

– Am auzit că ești profesor! zicea bunăoară.

– Da! Sînt profesor de fiziologie vegetală!

– Profesor plin?

– Deocamdată agregat.

– Va să zică, ești numai agregat_____ Ei, îmi pare bine!

Conțescu, om de altfel plin de respect față de semenii săi, devenea nedelicat din inconștient tic profesional. El avea urîtul obicei de a compătimi pe agregati și conferențieri, aducîndu-le aminte mereu poziția lor în ierarhia universitară. Un

pretutindeni citat ca un învățat de mare viitor. I se ofereau posturi importante în străinătate, pe care era decis să le primească din motive tehnice: ar fi avut la dispoziție laboratoare inexistente în țară. Încă de cînd își luase doctoratul fusese numit conferențiar la facultatea unde era profesor Conțescu, fără a profesa, fiind mereu în străinătate. Acum, sosit pentru scurtă vreme în patrie, tînrul savant se simți dator să facă o vizită oamenilor de știință români și profesorilor. De conferință aproape nici nu știa și era gata a o abandona suplinitorului, Conțescu îl ascultă cu mult interes; deodată îi spuse aceste cuvinte:

– Totdeauna am pus speranță în dumneata; ai merita o situație mai bună decît aceea de conferențiar, după umila mea părere ai putea fi chiar agregat, poate chiar profesor.

Și Conțescu sublinie cu intenție pe cîi și pe *poate chiar*, iar la ieșire, conducînd pe vizitator, recidivă:

– Repet: meriți să fii *chiar* agregat!

Atît de mult ținea Conțescu la calitatea lui de profesor plin. Newton și Laplace n-ar fi inspirat geografului nostru o stimă mai mare fără titlurile cuvenite. Gonzalv cunoștea toate aceste mizerii și ce-l așteaptă dacă ar fi conferențiar pe lîngă Conțescu. Însă cînd vreunul emitea părerea că ierarhia în învățămînt e absurdă și că nu se pot admite profesori buni și profesori mai puțin buni, Gonzalv protesta. Dorea inegalitatea, fiindcă visa să facă la timpul său cu voluptate mici mizerii conferențiarilor. Atracția universității consta, pentru el, mai ales în ceea ce-l plictisea acum, în manoperele din consiliu, în plăcerea de a amîna un candidat luni de zile și ani, în a-l ține în anticameră și a-l amăgi cu promisiuni,

Gonzalv avea și el un *Weltanschauung*, ca și Ioanide, în care monumentele jucau rol neînsemnat. Iubea pacea, în care înfloresc studiile și prosperă universitățile. Lumea o împărțea în două: în universitari și public indiferent. Pe cei dintii îi visa îmbrăcați în togă cu hermină, diferențiată însă după grade. N-ar fi admis ca un agregat să se confunde cu un profesor plin. Imagina biblioteci bine ținute la zi, încălzite iarna, cu lămpi electrice pe fiecare masă și cu pupitre rezervate pentru profesori. Și-ar fi înfipt cartea de vizită cu titlul complet: «Gonzalv Ionescu, profesor titular la Facultatea de științe București». Catedra, « în interesul învățămîntului », și-o închipuia dotată cu numeroase conferințe, șefi de lucrări și asistenți, astfel încît aparițiile sale în anume împrejurări să se producă în mijlocul unui întreg stat-major. îi trebuiau fonduri pentru un buletin lunar și găsea nimerit ca universitatea să aibă o tipografie și o editură proprie. Ideea de «alucra», *cumpleno titulo*, apărea* delicioasă fanteziei sale, și accentul ar fi căzut în special asupra polemicii. Numeroase «erori strigătoare la cer», dovezi de neinformație și «neglijență științifică» semnalate în lucrările profesorilor actuali ședeau culcate pe fișele sale fără a fi divulgate, de teama de a nu-și face dușmani în consiliu. Toate aceste disimulații ar fi fost în fine suprimate. Gonzalv avea intențiile cele mai bune de activitate, și probabil că multe din acuitățile lui împotriva actualilor profesori s-ar fi moderat cînd le-ar fi devenit coleg. Tot ce era onest și bun în Gonzalv era intoxicat deocamdată de nerăbdarea de a pătrunde într-un corp așa de închis. Durerea și plăcerea derivau din dificultate. Nimeni nu mai fusese profesor universitar în familia lui, și titlul i se părea o izbîndă

rară, ca aceea de a deveni un lord. Soția lui Gonzalv, îngrijorată de înfățișarea proastă a bărbatului ei și de somnul lui agitat, chemă un doctor, care consilie mai ales liniște, detașare de preocupările zilnice, adică tocmai ceea ce nu putea îndeplini Gonzalv. Cîtă vreme idealul apăruse inaccesibil momentan, fusese calm și ironic, fixîndu-și cu nădejde o dată mai îndepărtată a realizării. Acum, că trata căsătoria cu nepoata lui Conțescu și obținuse recomandarea pentru crearea conferinței, avînd asigurări că va fi lăsat în cele din urmă la catedră, acum Gonzalv era agitat. Orice zvon din sfera lui de preocupări îl excita. Bombardarea Londrei, care emoționa pe toți și pentru motivul că se așteptau ca astfel de atacuri aeriene să se încerce asupra oricărui oraș, și deci și asupra Bucureștilor, nu obținu din partea lui Gonzalv nici cea mai mică atenție. De cîte ori i se aducea vorba de război, se irita de-a binelea, ca de cancanuri nesperioase, în schimb, fu brutal izbit de campania începută în favoarea desființării universităților din provincie, devenite inutile prin lipsa de populație școlară (se zicea) și a înglobării lor în Universitatea de la București. Conțescu afirma că în chipul acesta catedra lui ar fi triplată, căpătînd și doi conferențieri. Gonzalv fu dureros sensibil la acest neprevăzut șoc și făcu o febră de origine nervoasă, care-l ținu două zile în pat.

XXVII

Zăpăceala politică din ultima vreme poate fi înțeleasă prin aceea că Gavrilcea în persoană, încălțat cu cizme, pași încet și neturburat în anti-

camera lui Pomponescu, e adevărat, foarte puțin populată, și ciocănind puțin la ușa ministrului intră în biroul acestuia, unde nu stătu decît vreo două minute, după care tot atît de liniștit ieși, luînd-o pe stradă, la pas, ca un om fără ocupație, dornic de plimbare. A doua zi guvernul căzu. Pomponescu șezu închis în casă cîteva zile, apoi simți nevoia să ia aer. În mod normal, după depunerea portofoliului, Pomponescu rămînea cu destui «amici politici » ca să-și permită menținerea unei mici curți. Acum toți dispăruseră ca prin farmec, și Pomponescu fu nevoit să iasă. O luă pe jos spte Șosea, în speranța de a întîlni pe cineva, într-atît melancolia de unul singur îi displăcea. Nu dădu cu ochii de nimeni și ajunse la Bufet, ca niciodată, fără suită. Se așază pe o bancă și privi la rarii trecători. Nici unul tiu-i dădea vreo importanță, lucru foarte natural, pe care îl înțelegea prea bine, Pomponescu însuși bucurindu-se de incognito cînd era ministru. Însă acum nepăsarea pietonilor îl întrista. Deși normală, ea îi atrăgea atenția asupra superficialității prestigiului cînd nu e întemeiat pe o opinie statornică de oameni cu convingeri. Toată zarva la sosirea în automobil a unui ministru e făcută pe simpla abstracțiune a funcției. În fond, onorurile se dau automobilului. Înainte Pomponescu își oferea demisia cu oarecare voluptate, deoarece în opoziție era și mai considerat. Miniștrii li făceau curte, îi satisfăceau toate gusturile, de teama interpelărilor în Parlament. Cel puțin atunci Pomponescu avea sentimentul de a promova un gen valabil în sine, polemica. Acum, însă, această eră părea cu totul depășită. Parlamentul fusese desființat, și Pomponescu nu mai avea altă scenă de manifestare decît Școala de arhitectură, de unde, potrivit listei din

jurnal, nu era cu totul exclus să fie demis, motiv pentru care amînase prezentarea la catedra. Lui Pomponescu postura de mare victimă nu-i repugna, și în altă împrejurare și-ar fi zis că după oarecare scurgere de vreme nemulțumirile inerente unui regim nou vor trezi simpatie pentru oamenii răsturnați și și-ar fi reconstituit astfel o aureolă și o anticameră. Acum însă Pomponescu vedea haotic. Era convins că Germania va invada tot pămîntul, cucerind Africa, Asia, eliberînd India, debareînd în Anglia și, prin anexiunea Canadei, amenințînd Statele Unite. Unica șansă ar fi fost să aștepte, după sfatul lui Gavrilcea, în care caz de-abia de aci înainte ar fi fost arbitru al situației. Făcînd un calcul greșit, sub presiunea soției sale, era de astă dată un om cu totul scos din uz. Cincizeci de ani, își închipuia el, lumea nu s-ar mai fi putut ridica de sub lovitură, deci pentru generația veche, căreia îi aparținea, soarele apusese. O singură nădejde. Să se facă uitat ca om politic, să-și reia activitatea sa de arhitect, de mult abandonată, ridicînd o operă mai modestă în aparență, dar mai trainică, întoreîndu-se acasă, Pomponescu avu impresia că Gonzalv Ionescu, trecînd prin preajma lui, a întors înadins capul, ca să nu-l salute. Cu patru zile înainte, același individ aștepta în anticameră intervenția lui Pomponescu în chestiunea doleanțelor Asociației doctorilor în științe și litere. Pomponescu se dedică cîteva zile, în odaia lui de lucru, problemelor arhitectonice. Își trecu în revista toate schițele și planurile, se întrebă dacă avea vreo posibilitate să întreprindă o lucrare. Ideea «catedralei » i se păru în acel moment irealizabilă, mai ales de cînd, într-anume chip, Ioanide i-o luase înainte. Pomponescu bănuia că Ioanide îi poartă o ură atroce și că

acum, după ce pierduse doi copii pentru motive politice, va juca un rol de frunte în noul regim. Toate loviturile posibile de la el le aștepta și, deși nu-l vedea plasat nicăieri, presupunea că după faza de pipăire, formîndu-se guvernul definitiv, Ioanide va milita cu siguranță. Nu asta constituia plictiseala cea mai mare. Răsfoindu-și proiectele, Pomponescu încerca un sentiment de oboseală și descurajare. Proiectele i se păreau banale sau înzorzonate, descoperirea în ele cusururi iritante, pe care, dacă ar fi fost mai tînăr, le-ar fi eliminat. Acum nu mai avea entuziasm. Invidia din nou pe Ioanide. Condiția de a izbuti într-o artă e de a avea un suflet mereu tînăr și de a se corecta singur, cu o încredere nestrămutată. Cine are superstiția opiniei altuia și tremură de toate strîmbăturile din nas nu construiește nimic. Greutatea este de a ieși din faza critică a elaborării, cînd toți cei care te văd la lucru sînt sceptici sau batjocoritori, neputînd să se așeze în perspectiva viitorului. Calitatea lui Ioanide, invidiată de Pomponescu, era imperturbabilitatea, incandescenta sub durata faptei. În momentul de față Pomponescu nu mai credea în el însuși.

împins de o forță imperioasă, fostul ministru merse într-una din zile la biserica lui Ioanide. O văzuse în grabă din automobil, acum voia s-o studieze de aproape, ca specialist. Tresări pur și simplu cînd zări Palatul comunal cu turnul. Piața avea un aspect impunător, inedit pentru București, unde sistematizarea e deficientă. Un spațiu atît de vast, dominat de doua monumente simetrice, făcea o impresie curioasă de gravitate. Părea transportat cu totul din altă civilizație. Pustietatea pieței contribuia de asemeni la solemnitatea decorului. Pomponescu fu nevoit să-și mărturisească, nu fără

stringere de inimă, că-i plăcea concepția. Chiar dacă i-ar fi făcut unele obiecții, nu putea sa-i nege simplitatea. Ceea ce în primul moment păruse riscat apărea acum extrem de academic. Ioanide ridicase biserica avînd înaintea ochilor orașul de mîine, fără nici o considerație față de efemera improvizație momentan vizibilă. Dărimase cu imaginația tot cartierul de cocioabe. Pe cînd se învîrtea astfel în jurul pieței spre a studia biserica și campanila, Pomponescu se auzi interpelat de la spate de un glas cunoscut:

— Ce zici? Nu e așa ca cimentul a biruit?

întoreînd capul, văzu pe Ioanide îmbrăcat ca lucrător, cu șapca pe cap. Pomponescu, încă sub impresia că arhitectul trebuia să fie un dușman implacabil al său, privi înspre el incert, Ioanide însă era acela de totdeauna și-i vorbea exact ca în cancelaria Școlii de arhitectură sau la cercul lui Saferian, brusc cordial și mai ales profesional.

— în fond, continuă el, asta e opera dumitale, eu pentru prima oară lucrez astfel de chestii în beton. Ți-am împrumutat principiile și am căutat un contur de monument festiv, adaptabil materialului. Putem iscăli împreună.

— A ieșit un lucru interesant! zise Pomponescu intimidat și totodată cu emfaza lui caracteristică, de astă dată spre a-și ascunde surpriza.

— Ce-a ieșit nu știu, mă tem că totul rămîne așa cum este. Biserica asta severă este pentru mine un fel de Curte-de-Argeș în care am zidit umbra a doi copii. Sînt un Meșter Manole dublu. Și nu mă aruncă nimeni de pe schele, lumea nu e invadioasă de opera pe care am făcut-o, fiindcă, precum observi, trece indiferentă, absorbită de alte preocupări. Vine furtuna, nimeni nu se uita în sus.

Pomponescu se despărți de Ioanide nu reconciliat cu acesta, ci și mai indispus în rundul sufletului. Nu mai simțea ură împotriva arhitectului, ci un fel de ciudă. Ioanide nu-l onorase pe Pomponescu nici măcar cu o mișcare de antipatie, ignora totul, ducea candoarea pînă la jignire. Savantă prefăcătorie, spre a gusta căderea ministrului, sau sinceră bunătate? Se îndoi că Ioanide putea fi așa de infernal după o dramă zguduitoare. La întoarcere, Pomponescu se întâlni cu Gaittany, care, venit cine știe de unde, era așteptat de automobilul lui. Avea fizionomia cea mai radiantă cu putință,

– Să trăiți! zise el fostului ministru, fără nici o titlatură, spre a evita degradarea.

– Ce-i cu Ioanide, întrebă Pomponescu, nu obține nimic în noua formație?

– Bietul Ioanide! exclamă Gaittany, dar de unde, e complet în afara evenimentelor, nici nu vrea s-audă, se pare chiar că e în contra regimului.

Și Gaittany, cu o gingășie exagerată, plecînd capul ceremonios, întinse mîna lui Pomponescu și-l concedie în mijlocul străzii, urcîndu-se în mașină, de unde îi mai trimise un salut subtil condescendent. Această aroganță moale indispușe pe Pomponescu, pentru întîia oară în viața sa plantat în drum așa de expeditiv. Pe urmă află cu mult sînge rău că directorul său de cabinet, recomandat de Gaittany, se menținuse și sub noul ministru, în vreme ce Gaittany însuși avea o trecere nebună ca rudă a răposatului Hangerliu, pe care încercase a-l salva de la moarte. Pe toți cei căzuți, folosind vocabularul lui Ioanide, Gaittany îi califica « dobitoci », « nenorociți », tratîndu-i discret cruțător, ca pe Pomponescu, însă expeditiv. Era în preziua de a căpăta o sinecură, cu titlu vag, foarte remuneratoare,

dotată cu două automobile și un camion. Numai Smărăndache, care alerga în toate părțile, avînd în noul regim numeroși colegi din generația lui, nu căpăta nimic. Intra oriunde, ca de obicei, era primit de toți în chipul cel mai familiar, însă nu-i trecea nimănui prin minte să-i ofere vreun post.

– Nu face de tine birocrația, îi spuse unul; tu ești un element mobil, ne poți aduce servicii și așa.

Smărăndache fu singurul care – din speranță dezamăgită și dintr-o veche educație de a întreține relații cu toată lumea, indiferent de cădere sau suire – frecventă mai departe pe Pomponescu. De la el ex-ministrul află ce se petrecea la biserica lui Ioanide. Fără știința acestuia și din inițiativa noului primar, se tirnosî în pripă locașul, deși n-avea picturile canonice și nu era terminat nici interior, nici exterior. Se făcu în această circumstanță o procesiune fantastică și sinistă totdeauna. Centurii întregi de tineri cu cizme întonară în cor cîntece, care în încăperea nudă provocară teribile ecouri. Dalajul bazilicii fu umplut de luminări aprinse, înfațișînd simbolic pe « morții noștri », iar patru uriașe făclii se ridicau, asemeni unor palmieri între trestii, în amintirea celor patru victime: Pica, Tudorel, Hangerliu și Cioarec, ale căror figuri, pictate sumar, se suspendară pe pereți. Cioarec, care murise de frică, fusese sanctificat! De asemeni, pe locul execuției, acolo unde fusese cuierul pe care stătuse legat Cioarec, se înfipseră iarăși luminări, și un pluton de tineri în cizme îngenuche. Hangerlioica jucase un mare rol în acest autodafe, întrucît interesul ei era de a face din biserica lui Ioanide un locaș hangerliesc. Ea veni îmbrăcată în doliu teatral, în care se drapa din cap pînă-n picioare, lăsînd să i se vadă

numai crucea de aur de pe piept. Panait Suflețel și cu Aurora erau și ei de față, și admiratorul lui Virgil și al lui Tibul ingenunche și execută mari cruci ori de câte ori Hangerlioica făcea acest lucru. Portretul mîncătorului de semințe de floarea-soarelui, denumit și « marele nostru prieten », apăru pe un perete al apartamentului lui Suflețel, așa cum apăru pe coridoarele internatului. De altfel, la Casa de artă, Gaittany înjgheba imediat o expoziție retrospectivă cu imagini și obiecte demonstrînd participarea marilor familii boierești, în frunte cu Hangerliiii, la evenimentele istorice capitale. Hangerlioica, luînd aer de primă doamnă a țării, binevoi a onora cu prezența ei această manifestare « rumânească ». Parastase volante în aer liber se mai organizează și în alte puncte ale capitalei, precum și în provincie. Portretele celor patru (Hangerliu, Pica, Tudorel și Cioarec) erau așezate jos pe caldarîm, aprinzîndu-se în jurul lor vreo cîteva zeci de luminări și risipindu-se flori, în vreme ce unii membri ai Mișcării ședeau, mereu cu cizme, ingenuncheați, alții făcînd drepti de gardă. Ioanide, urmărit de aceste fantome, se închisese în casă și scosese din calea sa portretele copiilor, pe care-i declara « nenorociți », tîrîți ca strigoi într-o bufonerie sinistă. Pomponescu ascultă cu un fior lăuntric aceste știri, ce-l afectau cu mult mai mult decît pe Ioanide. Avea motivele lui secrete să fie emoționat. Într-o seară trecu o procesiune goyescă de preoți tineri, centurii în uniforme și cizme, toți cu făclii în mînă, cîntînd în cor, răspîndind în aer un fum de luminare și o lumină oscilantă. Cum casa lui Pomponescu nu era departe de bulevard, flacăra multiplă a procesiunii înroși strada lui, și ex-ministrul avu cîteva minute bănuiala că purgatorialul cortegiul se

îndreaptă răzbunător înspre locuința-i. Cortegiul trecu, și strada își reluă tonul umbros. Ceea ce îl indispucea pe Pomponescu în mod deosebit era tăcerea telefonului. Cu toate că mulți supărători îl agasau, lucru pe care îl vindeca delegînd pe cineva în funcția de telefonist, țîriitul continuu zi și noapte îi da sentimentul de a fi centrul unui interes larg. În vreme ce el dormea sau își lua cafeaua cu lapte, numeroase persoane se gîdeau la el, aveau nevoie de el. Devenise curios să știe cine telefonează și ce vrea. De prisos a spune că, în foarte multe cazuri, era chemat de personajele cele mai de seamă, încît avea astfel noțiunea sigură că numele său e pe buzele tuturor. Acum, deodată, telefonul amuțise. Zile întregi, nimeni, dar absolut nimeni nu-l chema, cu toate că înainte, chiar nefiind în guvern, relațiile sale erau foarte largi. Pomponescu căpătă din cauza asta un fel de neliniște. Tresărea la cea mai mică iluzie de sunet, i se părea că aude zgomot de sonerie. Cînd suna madam Pomponescu la bucătărie, confundînd zgomotele, tresărea, ruga să se ducă cineva la telefon. Aparatul, din cauza atingerilor, emitea numai cîte-o bătaie scurtă, repede suprimată, motiv de emoție din partea lui Pomponescu, care se aștepta la o chemare obișnuită. Crezînd că aparatul s-a deteriorat, reclamă la Societatea telefoanelor, de unde i se răspunse că totul era normal, dovadă că vorbeau cu el. Pomponescu avea pe de o parte sentimentul că ziduri groase de plută îl separă de restul umanității și că s-a produs un fenomen monstruos de amnezie a opiniei publice cu privire la persoana sa, pe de altă parte aerul mut începea să-l cînte la ureche, geamurile, mobilele vibrau, zuruiau, încît Pomponescu nu mai putea distinge între zgomot și liniște. Ceasornicul din buzunarul

vestei pocnea îngrozitor. într-o zi, soneria telefonului zbîrnîi cu putere, făcîndu-1 să sară în picioare. Ex-ministrul se duse singur la aparat, plin de palpații.

— Doctorul Fessler? fu întrebarea glasului necunoscut.

— Greșeală! răspunse Pomponescu demoralizat.

Plictisit, începu să scotocească prin hîrțiile sale, să reia cunoștință cu arhiva lui internă. Dădu peste o tipăritura curioasă, grotescă pentru un cititor nepregătit, și care era a unui unchi al tatălui său, colonelul Remus Pomponescu. Acesta întocmise o genealogie a neamului său ca și cînd ar fi aparținut aristocrației (era un obicei acesta printre ofițerii superiori): *Biografia familiei Pomponescu cu a ramurilor sale laterale: familiile Cociu, Pienescu, Cristidi, Deleanu, Radovici, lucrată de colonelul Remus Pomponescu. Tipărită de autor cu concursul binevoitor al fiului și ginerelui său. La Tecuci, 1920.* Colonelul trăda tot spiritul stirpei, importanța excesivă dată relațiilor, exagerarea lucrurilor mărunte: premii școlare, decorații, avansări. Toate acestea erau consemnate cu o naivă mîndrie în memoriul genealogic. Colonelul făcuse o ispravă eroică, pentru care garnizoana îl propusese la decorare. Hîrtia în chestie era transcrisă în întregime:

«Nr. 5721

19... septembrie în 5 zile

Qamizoana Tecuci

către

Divizia V-a

Loco

Cu onoare se înaintează suplica comercianților de giuvaerice H. Schuller, Rebeca Bleiveis și Sofia Bleiveis, din strada Națională, care în noaptea de

29 august au fost atacați în propria lor locuință de o bandă armată de răufăcători și a cător viață și avut au fost salvate prin intervenția și curajul colonelului Pomponescu Remus din Regimentul 6 călărași, care și-a expus propria sa viață și a soției sale, doamna Elena Pomponescu, institutoare în acest oraș, care a dat soțului ei un concurs eficace spre a salva pe cei atacați.

Faptul este cunoscut de toți cetățenii, iar noi, care am cercetat la fața locului, afirmăm că fără această intervenție era să se înregistreze o pră* dăciune în inima orașului pe artera cea mai principală pe lîngă crima ce urma ca o consecință a alarmei pe care înspăimîntații negustori au încercat a da.

Fapta colonelului Pomponescu nu este unicul caz de această natură, căci stă în firea acestui curagios brav militar tendința de a-și expune propria-i viață și a altora, pentru a veni în ajutorul celor în pericol, întrucît luînd informații am dovedit că colonelul Pomponescu și-a mai dat o dată viața scăpînd de la moarte pe soția maiorului din cavalerie Sache-larie, fapt însemnat în raportul nr. 172/19 ... etc. »

Colonelul făcea în broșura lui o caracterizare morală, totdeauna elogioasă, membrilor mai însemnați ai familiei, la paragraful soției sale găsind de cuviință a cita și o poezie dedicată acesteia de «răposata noastră artistă română A. Ciupagea Mateescu »:

Știi de ce ești mal frumoasa
Decît toate la un loc?
Ai blîndefă îngerească,
Iar în ochtt-ți dulce foc.

Colonelul mai scrisese o «lucrare foarte importantă», relativă la mitraliere. Toate decorațiile erau înșirate, ale autorului și ale altor membri ai familiei. Interesul publicației consta în faptul că unchiul trecuse, se înțelege, și pe nepotul său, urmarindu-l din copilărie, astfel:

«Cumnata mea 1-a crescut ca o mama iubitoare, dându-i o educație, astfel că e complet sănătos și a trecut din clasă în clasă tot premiant întâi. Nepotul meu posedă următoarele certificate și diplome:

1) Certificat de absolvire a claselor învățământului urban cu nr. 53 din 27 iunie 1896, obținut la finele anilor școlari:

CI. III-a cu Media Generală 8   iar la Purtare 9
100

80
CI. IV-a cu Media Generală 8——iar la Purtare 9»
100

și așa mai departe. Nu lipsea nici amănuntul că la căsătoria părinților lui Pomponescu, colonelul, «în fața unei frumoase societăți», ținuse o cuvîntare începînd așa: «Onorată adunare, sînteți chemați a săvîrși unul din principalele acte ale vieții omenești, act prin care două inimi sincere își întind mîna, dîndu-și reciproc cuvîntul etc.» Urma o apreciere asupra «minunatelor opere de arhitectură» ale lui Pomponescu, «recunoscute de toată străinătatea ca fiind un avînt nou în ramura clădirii în tradiția noastră veche, motiv pentru care a fost distins cu numeroase decorații». Pomponescu rîse amar răsfoind ilariantă broșură, recunoscînd totuși că ea cuprindea singurul elogiu deschis și din inimă asupra operei sale. Aceasta fusese soarta lui, să fie adorat de familie și adulat

în afară. Numai distincții oficiale și onoruri, niciodată discuție.

O suferință penibilă îi pricinui lui Pomponescu goliciunea anticamerei. El era un om care nu putea nici să manînce liniștit la masă dacă nu-l aștepta cineva în sala pentru musafiri. Oricît era de mizantrop, ex-ministrul nu se putea dispensa de oameni și era intrigat chiar cînd numai media vizitatorilor scădea. De la obișnuinții casei afla ce se petrece în lume, se documenta fără a fi nevoit să intre în cafenele. Căci Pomponescu mergea la restaurante, la anume reuniuni, ca acelea ale lui Saferian, niciodată la cafenea. Nu-i plăcea să fie un factor neglijabil, tratat familiar de oricine. La Saferian avea un loc de onoare, intrarea sa producea emoție, la restaurant ținea capul mesei. Anticamera lui era un soi de cafenea în care Pomponescu făcea apariții austere. Prin cercul său, prin acela al soției sale, avea, în cuprinsul casei, o redacție zilnică de știri. Gaittany, Hagienuş, Gulimănescu, Suflețel, Smărăndache și alții, îndată ce puneau mîna pe un zvon, alergau drept la Pomponescu și, chiar dacă nu dădeau ochii cu ministrul, transmiteau vestea prin directorul de cabinet, funcționînd și acasă, ca un fel de secretar particular.

— A venit domnul Suflețel, zicea acesta, cate spune că Hagienuş vinde vin pe furiş, ca să nu afle copiii lui.

— Da ?! se distra Pomponescu. Aud că are o viță excelentă de Bordeaux, nu ne poate vinde și nouă?

Numai acest fapt, de a afla din propriul său birou, prin delațiune, ce se întîmpla în sfera intelectualilor, îi dădea o mulțumire. În anticamera lui se iscau uneori adevărate mici scandaluri printre «amicii politici» ori printre amicii intelectuali. Pomponescu 3ij

se informa din biroul său, în rate, de toate fazele incidentului, și când se întimpla a ieși afară, perfect documentat, cerea să afle concluzia:

– Ei, cum s-a soluționat disputa?

Pomponescu era curios, amator de intrigă, de la distanță, fără a se amesteca direct. Asculta cu amabilitate tot ce bîrfeau alții, nu întrerupea pe soția lui în comentariile ei, personal nu arunca gaz peste foc, ci păstra o figură îngăduitoare. Acum, când anticamera era goală, se simțea privat de un aliment diurn, lipseau raportorii, în frunte cu Smărăndache. Astfel, nu mai avea pe cine să întrebe: « Ce mai zice Gaittany, ce s-a mai discutat la Saferian, cum mai stă Hagienuş cu Petrică al lui, în ce stadiu se află sănătatea lui Conțescu, ce mai construiește Ioanide » și alte de acestea. Un continent întreg dispăruse, ca și acoperit de apă. Asupra lui Pomponescu făcea impresie defecțiunea totală a oamenilor săi și, din birou, trăgea cu urechea la cea mai mică trosnitură, părăindu-i-se că cineva a intrat în anticameră. Uneori suna servitoarea și întreba dacă ușa e deschisă, întrucît a auzit zgomot de pași. I se răspundea că nu fusese nimeni. Cîteodată deschidea singur ușa de la birou și privea în anticameră, unde avea aproape întotdeauna neplăcerea să nu găsească nici un vizitator. Madam Pomponescu propuse, din motive de economie, să nu se mai încălzească vastă sală de primire, însă Pomponescu respinse ideea, deoarece, credea el, după un timp de zăpăceală lucrurile își vor relua aspectul lor normal. Ca să fie sigur că n-are iluzii, ținea ușa deschisă la birou, spre a zări pe eventualul musafir de anticameră. Pe urmă, devenind nervos, începu a se plimba de-a lungul casei, trecînd din birou în sala de primire și de aci în salonul doamnei Pomponescu, abandonat

și el. Văzuse odată un film în care o pereche tînără aștepta în mod penibil invitații, care nu mai veneau, la o serată, pînă ce ora fiind înaintată își dădura seama că nu mai este nici o speranță. Însă întrucît îi privea, faptul se explica într-un mod simplu. Invitațiile nu fuseseră, din greșeală, transmise. Chiar și mai înainte, când casa lui era frecventată, Pomponescu era nervos dacă un invitat întîrzia. Își simțea toată ziua stricată. Odată, fiind ministru, poftise la prînz pe un tînăr, fost elev al lui, abia întors din străinătate, care însă, nefiind suficient de atent și neînțelegînd bine vorbele ministrului aruncate în învîlmășeala sălii de audiență, omisese a veni. Lucrul era fără importanță, deoarece era vorba de o masă obișnuită, la care Pomponescu mai făcea loc la două-trei persoane, pe care voia să le onoreze printr-o audiență mai familiară. Un altul ar fi uitat. Însă Pomponescu posedea memorie bună, și în vreme ce la minister era absorbit în probleme grave, cu gîndul la masă își compusese o listă de întrebări. Avea ambiția de a face impresie asupra tînărului și de a smulge de la el o judecată asupra persoanei sale. Văzînd că nu sosește, Pomponescu întîrzie masa, puse pe directorul de cabinet să facă cercetări telefonice asupra invitatului, în fine, se așeză la masă indispus. Cea mai gravă atingere ce se putea aduce lui Pomponescu era de a nu veni la invitație. Măgulit cu toate onorurile posibile în cursul zilei, rămînea ulcerat de o defecțiune din partea invitatului special. De fapt, Pomponescu era afectuos și se umbra din cauză că din mulțimea de cunoscuți alesese pe cel mai candid după opinia sa, cătuia voia să-i facă favoarea unei confesii sincere. O neglijență din partea acestuia cîntărea mai mult decît o felonie a unui partizan.

Om cu un număr enorm de cunoscuți și de rude, Pomponescu era mereu în căutarea unui prieten, pe care îl dorea sau mai bătrîn decît el, sau mai tînăr. 1 se părea că numai astfel, cu multă experiență sau încă necontaminat de răutățile vieții, un om prezenta garanții de a fi. un suflet delicat și deschis. Se temea de persoane ca Ioanide, sigure de sine, zdrobindu-1 parcă prin sentimentul superiorității. Tinerii au încă o neîncredere în ei înșiși, care-i face respectuoși. Un fenomen foarte dureros pentru Pomponescu era acela de a nu fi invitat la rîndu-i de alții. Saferian își făcea o datorie înainte să amintească în modul cel mai îndatoritor că este ziua ceaiului și să spere că va voi să-i facă bucuria să vină, fără el reuniunea neavînd nici o șansă de succes. Acum Saferian nu-1 mai chema, din cauză însă (ceea ce nu știa Pomponescu) că acesta nu mai făcea adunări acasă. Sultana le înlocuise cu întîlniri de o factură aproape comercială la magazine, unde înjgheba expoziții și mici festivități în scop de reclamă. Invitarea lui Pomponescu deocamdată i se părea improprie și de altfel credea că fostul ministru n-ar accepta-o. în schimb, Gaittany o ținea numai în mese și recepții la Casa de artă, la care se ferea să poftască pe Pomponescu, pentru motivul că-1 socotea indezirabil și nu voia să-1 pună față-n față cu actualii săi vrăjmași. Gavrilcea era personajul invitat sistematic de Gaittany cu cele mai mari prevențiuni și onoruri. Ar fi fost de ajuns ca Gavrilcea să observe cu degetul un mizerabil desen pentru ca Gaittany să se extazieze și să exprime prin rotații aeriene de mînă adeziunea lui totală la judecata aceluia. Odată, la o astfel de sindrofie semioficială, improvizată fără un motiv precis, .numai spre a se face curte lui Gavrilcea, așa cum

altădată se făcuse lui Pomponescu, Hagienuş puse întrebarea:

— Ce-o mai fi făcînd Pomponescu? Nu l-am mai văzut de mult.

Gaittany ridică ochii spre cer și suspină încet, ca să nu răspundă.

— Poate că trebuia invitat! își dădu Gulimănescu cu părerea.

Atunci Gaittany semnală în uşă un personaj și zicînd «pardon » se îndreptă cu brațele deschise spre el. Și în alte împrejurări directorul Casei de artă se făcea a nu fi atent cînd se pronunța numele lui Pomponescu, dovedind o distracție curioasă, în cerc foarte intim arunca însă cîte-un «nenorocitul» la adresa fostului său sărbătorit. în schimb, fiindcă Gavrilcea întrebuse de Ioanide și se mirase că nu-1 vede, Gaittany telefona îndată arhitectului:

— Să trăiești! Aici Gaittany. Domnule, ești centrul preocupărilor, omul zilei, lumea întreabă insistent de dumneata. De ce nu vii la reuniunile noastre? Joia viitoare avem o întîlnire amicală, un ceai, te solicit în mod deosebit; dacă nu vii, contramandez, fără dumneata n-are nici un haz, ne lipsești foarte mult.

Ioanide răspunse că după accidente ce i se întîmplaseră zgomotul social îl indispucea. Se întîmplă un lucru și mai paradoxal. Gavrilcea, care, fără a avea un rol clar în noul regim, era o forță de culise, un soi de comisar al guvernului, sugera ideea să se glorifice jertfa lui Tudorel dîndu-se așezămîntului Boldescu-Kapri denumirea Casa de artă « Tudor Ioanide ». Un observator atent ar fi prins sub zîmbetul de capitulare al lui Gaittany o indispoziție secretă, înăbușită cu hohote de rîs și o exuberanță suspectă. Găittaneștii aveau, ca și

Hangerliii, un egoism familial rezistent, și donația nu fusese propusă decît spre a evita ieșirea imobilului din sfera familiei Boldescu-Kapri, înrudită cu Gaittany. Ioanide prezenta pentru Gaittany, în forul lui intim, un om nou oarecare, agreabil și de temut prin reputația lui într-un sens sau în altul. Gaittany știa că oamenii care stîrnesc scandal în jurul lor sînt victorioși mai devreme ori mai tîrziu, prin urmare îl avea în vedere. Însă a abandona numelui său o afacere înjghebată de rudele sale îl jignea. Totuși, nu obiectă nimic, și adoptă repede noua denumire după ce obținut asigurări că toți termenii convenției se vor respecta. Acesta era esențialul. Timpul trece și rectifică totul. Așadar, în biroul lui Gaittany se ivi, în locul portretului lui Boldescu-Kapri, fotografia foarte mărită, încadrată într-o ramă somptuoasă, a lui Tudorel. Pe plicurile și en-î&e-urile hîrtiei de corespondență, o bandă lipită arăta schimbarea. Se făcu și o recepție specială în memoria lui Tudorel, la care Ioanide primi o invitație scrisă. Însă Ioanide nu răspunse nimic și nu apărură la festivitate. O neliniște cuprinse pe Gaittany: prezența proiectelor lui Pomponescu în sălile de jos. A le ține mai departe i se arăta ca o primejdie serioasă; a le arunca — drept o nedelicatețe. Se decise a le înapoia lui Pomponescu. Desigur, și acest gest i se înfățișa lui Gaittany drept foarte jenant, totuși, avea o scuză, dorința de a salva opera profesorului de beton armat de distragere.

O scrisoare oficială fu întocmită în acest sens:

« Stimate domnule, întrucît prețioasa colecție de proiecte și schițe donate de dumneavoastră Casei de artă „Tudor Ioanide” se află actualmente, din cauza resistemizării ordonate de minister, în

pericolul de a fi risipită, socotim că e mai util din toate punctele de vedere să vă reîncredințăm această colecție »,

Gaittany ordonă strîngerea tuturor tablourilor laolaltă și le expedie cu mașina acasă la Pomponescu. Omul de serviciu socoti că e mai bine, spre a se număra piesele după inventarul ce-l avea în mînă, să le întindă de jur împrejurul anticamerei ex-ministrului, pe fotolii și pe canapele. Cînd Pomponescu dădu cu ochii de ele, încercă un sentiment atroce și-și mușcă buza de sus cu violență. Un asemenea afront era cu totul inedit pentru el. Văzîndu-și schițele pentru Catedrala Neamului, avu un zîmbet amar. Nu numai nu construise catedrala, dar proiectele înseși îi erau înapoiate ca lucruri jenante și fără valoare. Madam Pomponescu sîngeră și mai mult sufletul lui Pomponescu prin insistența ei:

— Ascultă, Jean, parcă donaseși proiectele Casei de artă, de ce ți le-a trimis înapoi?

Pomponescu ridică din umeri întunecat.

— Este o lipsă totală de cuviință. Ce vrea să zică asta, resistemizare? Fără donația ta? Dar ai oferit fonduri pentru amenajarea sălilor!

— Să lăsăm asta! zise Pomponescu nervos.

Madam Pomponescu-Mamy și madam Pomponescu-Maman nu înțelegeau de loc sensul evenimentelor și continuau să vadă în Jean un arbitru al situației. Acesta, din cauza lipsei de societate, nesimțindu-se bine singur, prelunga dejunul și participa la un ceai zilnic, după amiază.

— Se înșeală dumnealor dacă își închipuie că se pot dispensa de experiența și de prestigiul tău! zicea Mamy. Nu sînt în țara românească mulți oameni ca tine.

Pentru întâia dată Pomponescu, în ciuda firii sale congenital infatuate, simți o stînjenire în fața acestor elogii fără control, ieșite dintr-un amor propriu abuziv.

— Vremurile s-au schimbat radical, afirmă el sumbru, experiența noastră este perimată.

Deși madam Pomponescu declara a voi să protesteze contra necuviinței lui Gaittany, Pomponescu ordonă subretei să ducă toate proiectele în odaia de lucru și să le așeze lîngă un perete, unul peste altul, cu fețele întoarse. Găsi că nimeni nu este obligat a primi o donație pe care n-o apreciază. Imaginile din cîmpul arhitecturii începură să devină odioase fostului ministru, care, spre a se distra, încercă să facă lectură. Neorientat în literatura mai nouă, se întoarse la autorii lui preferați în tinereță pentru sentimentalismul lor. Fort comme la mort de Guy de Maupassant fu lectura sa timp de două zile. O pagină îl indispușe prin analogia îndepărtată cu cazul lui. Eroul, pictorul Olivier Bertin, deschidea *Le Figaro*, unde citea un articol intitulat *Peinture moderne* cu aluzii la arta sa:

« . . . ces quelques mots, d la fin d'une phrase, le frapperent comme un coup de poing en pleine poitrine: „L'Art dâmodi d'Olivier Bertin ...”

Il avait toujours iti sensible ă la critique et sensible aux dloges, mais au fond de sa conscience, malgri sa vaniti legitime, il souffrait plus d'itre contești qu'il ne jouissait d'itre louâ, par suite de Vinqiuitude sur lui-mSme que ses hâsitations avaient toujours nourrie.»

Pomponescu lăsă volumul fără a merge cu citirea pînă la sfîrșit, însă, cum îl pusese deschis pe masă, îl izbi o ilustrație reprezentînd pe Olivier pe patul său de muribund în urma unui accident de circulație. Pictorul ținea ochii închiși și avea mustăți.

Gaittany, la rîndul lui, mai primise o mică atingere, pe care o înregistra fără murmure. Fostul lui șofer, Ion Munteanu, scăpase ca prin miracol de execuție, deși fusese unul din participanții la asasinarea lui Dan Bogdan. Printr-o lipsă de consecvență, poate prin manopera unui funcționar cu simpatii pentru Mișcare, fusese eliberat după cîtva timp, ca nemai-fiind util instrucției. Cînd se făcu arestarea asasinilor, Munteanu dispăruse. Acum, reapărut, pretindea o situație, și Gavrilcea îndemnă pe director să inventeze pentru el postul de secretar general, care ar fi însemnat anularea autorității însăși a lui Gaittany. Automobilul avînd precădere asupra altor considerente și primindu-se sfatul din partea familiei de a nu se abandona poziția care, pe lîngă alte rațiuni, asigura pensia văduvei donatorului, sugestia fu acceptată, și Ion Munteanu se dedică de aici înainte problemelor de artă. Făcuse rost din altă parte de un automobil relativ mai modest, și scoțînd afară cîteva obiecte războinice — săcălușe, arhebuze, halebarde — își constituise un apartament la Casa de artă. Toate hotărîrile se luau acum cu avizul lui Munteanu, iar Gaittany își manifesta agasarea (pentru psihologi) numai prin gestul de a-și face vînt, chiar și iarna, cu o foaie de hîrtie sau o broșură, oral găsind orice idee «perfectă» și «în regulă». Astfel, Munteanu veni cu propunerea să se illustreze și memoria eroicului Cioarec. O fotografie la minut fiind dibuită, se obținu o copie gigantică, pe care servitorul, la indicațiile secretarului general, o bătu în perete, înrămată, în dreptul imaginii lui Tudorel.

— E-n regulă! zise Gaittany în culmea entuziasmului și făcîndu-și vînt cu un catalog artistic.

Dar începu să scurteze ședințele la Casa de artă, să abandoneze totul, afară de mașină, secretarului general, ba chiar să lipsească zile întregi, dedicându-se celeilalte sinecure pe care o agonisise. Grupul său (Hagienus, Suflețel etc.) era în tratative cu Sultana spre a relua reuniunile la Saferian. Ion Munteanu fu acela care puse pe Gaittany într-o încurcătură gravă. Fostul șofer, găsind că Pomponescu trăiește prea tihnit după trădarea pe care o făptuise, ca să atragă atenția opiniei publice că e cazul să se gîndească la administrarea unei exemplare pedepse, organizează o demonstrație. Legă portretele victimelor Hangerliu, Tudorel, Pica, Cioarec de automobil, scoțînd și pe cele două din biroul lui Gaittany, și constitui un pluton bizar de tineri cu cizme și cu mari luminări aprinse. Fără a fi prevenit despre ce e vorba, Gaittany fu invitat a se urca în automobilul astfel împodobit, și convoiul satanic se îndreptă spre casa lui Pomponescu. Acolo, unitatea se opri în fața casei fostului ministru și, așezîndu-se într-un careu, iluminînd cu facile imaginile morților, intona sub conducerea lui Munteanu un număr de cîntece lugubre, compuse de un cîntăreț de bar. Unul din ele se termina prin acest refren:

Strigăm în ciuda sorții:
Si ne trăiască morții!

După producția muzicală, unitatea țipă în cadență : « Răz-bu-na-re! Răz-bu-na-re ! », chemînd pe Pomponescu și amenințîndu-l. Zărind iluminăția de făclii din fața casei sale, Pomponescu se apropie de fereastră și privi. Ex-ministrul era infatuat, dar nu laș. Placiditatea lui naturală, mîndria înăscută îl împiedicau să dea semne de frică. Nu încerca teamă, ci o amărăciune adîncă, în care se amestecau, fără

voia lui, accese de ură împotriva lui Ioanide, al cărui nume îl persecuta. Nu făcu altceva decît să-și muște mustața și se duse apoi la birou, unde se așează, aparent nepăsător. Gaittany fu o cauză esențială a salvării lui Pomponescu, întrucît, vîzînd unde fusese dus, făcîndu-și vînt cu batista, în ciuda frigului, și ascunzîndu-se în fundul cupeului, stăruia pe lîngă Munteanu să curme o reprezentație necompatibilă cu funcția lor. Munteanu, păstrînd cu tot fanatismul un fond de recunoștință față de Gaittany, ordonă întoarcerea automobilului, și astfel trupa lipsită de idoli, se întoarse și ea cu luminările. Madam Pomponescu, înspăimîntată, ceru audiența Hangerlioaicăi și-i solicită protecția în virtutea faptului că Pomponescu intervenise pentru Hangerliu. Prințesa știa aceasta, dar era mai ales necăjită de scandalul ce se făcea cu Cioarec și chiar cu Ioanide în detrimentul memoriei prințului. După socoteala ei, numai Hangerliu fusese victimă, ceilalți erau niște simpli accidentați. Mentalitatea ei era aceea a aristocraților care întrebau un individ dacă e « născut », « ne », înțelegînd a fi de extracție nobilă. Restul oamenilor nu e născut, ci făcut. Și încă și aici era o rezervă de făcut: dinii și caii lui Hangerliu aveau un *pedigree*. Hangerlioica nu ascundea veleitatea de a lua ea în mînă ffinele răzmeriței și întocmise o listă de rubedenii de împins în locurile de comandă. Dăduse cîteva declarații la ziarele din străinătate și pregătea o slujbă religioasă impozantă în amintirea lui Hangerliu la Mitropolie, cu care prilej ar fi luat parte fetele de la orfelinat și unitatea militară căreia îi aparținuse prințul, plus numeroasa familie și membrii ambasadelor. Așadar, prințesa se arată serviabilă și propuse două soluții: una ca Pomponescu să se adăpostească un timp la orfelinat,

unde paza la poartă era mare și călcarea pragului de către turburători, un lucru riscat; a doua, să plece în străinătate pentru cîtăva vreme, caz în care prințesa i-ar fi procurat imediat un pașaport. Pomponescu ascultă calm și posomorit cele două propuneri, mișcînd numai un colț al buzei, și le respinse pe amîndouă, ca nevrednice de persoana lui și impracticabile. Nu era demn de un Pomponescu să se ascundă printre fete de orfelinat, și unde? în casa lui Suflețel, în fond un ridicul adulator din clientela lui. Suflețel îl văzuse pe Pomponescu pe bulevard, în semiobscuritate, și, ca și în cazul lui Ioanide, o luase la goană, ca și cînd un monstru înfricoșător se îndrepta spre el. Suflețel, cu toate ordinele prințesei, era în stare să nu-l primească sau să părăsească locuința, lăsîndu-l într-o poziție caraghioasă. Cît despre a pleca în străinătate, era o imposibilitate: Pomponescu nu-și putea lăsa pe mamă-sa și soția infirmă în voia soartei. Plecarea era relativ ușoară, întoarcerea putea să-i fie refuzată. Să ia pe cele două femei cu sine, de asemenea apăsarea dificil și riscant, în cazul unei închideri a graniței, nu avea cu ce să le întrețină în străinătate. Pomponescu, trăind de ani de zile în confort și bunăstare, ca parlamentar și ministru aproape fără întrerupere, se speria de mizeriile vieții nomade. N-ar fi putut trăi într-o cameră mobilată oarecare și n-ar fi suportat regimul de pensiune. Prin urmare, hotărî să rămîna mai departe pe loc, deocamdată în concediu de la catedră pînă la o nouă întorsătură a lucrurilor. Pomponescu luă obiceiul de a ieși pe stradă seara, mergînd numai pe bulevard, între Piața Victoriei și Piața Amzei, ca să fie în mijlocul lumii, totuși, nu în centrul propriu-zis, unde putea fi recunoscut, în loc să contemple arborii ca un întristat romantic,

se oprea în fața unui magazin oarecare — drogherie, tapițerie — și privea serios toate obiectele din vitrină. Urmărea astfel un client care intra și ieșea din prăvălie, se distra participînd la actele altora. De vreo două ori se întîlni cu Smărîndache, care îl salută cuviincios ca totdeauna și se opri fără prudență. Era singurul care nerăsplătit cu nimic nu arăta ingratură. Smărîndache îi rezumă, firește, lui Pomponescu toate micile evenimente, fără să-i împărtășească convingerea lui intimă, confirmată mai tîrziu de fapte, că Mișcarea nu se va mulțumi la simple demonstrații zgomotoase de stradă și că după o aparentă acalmie a instalării va trece la represalii crunte și la o politică de răsturnări. Gavrîlcea propusese ca teatrul unde murise Carababă să se numească Teatrul Carababă. Sugestia nu fusese însă primită, deoarece localul era particular. Munteanu susținea că strada unde căzuse asasinat Dan Bogdan să ia numele de strada Cioarec. Guli-mănescu sprijinise cu zgomotoasă tărie propunerea, însă Munteanu nu era mulțumit cu această singură reparație a memoriei; cerea și comandarea unei statui, care să-l reprezinte pe Cioarec cu o mîină pe piept și una în aer, primind vitejește gloanțele plutonului. Saferian își aștepta vaporul să plece în Orient, după ce credea că și-a vîndut toate lucrurile din casă, pe care însă Sultana le muta la apartamentul de jos. Demirgian și Sultana începuseră a face afaceri bune cu piperul strîns de Saferian. îl vindeau în cantități infime cu preț de speulă. Numai ei aveau cacao, ciocolată veritabilă și alte rarități de acestea. Petrică al lui Hagienus fusese făcut maior, trecînd ca un element care simpatizase clandestin cu Mișcarea. Se dădea drept sigură trimiterea lui într-o misiune în Germania. Prin el,

Hagienuş căpătase înapoi gratis cavoul, deoarece Gavrilcea, care era de fapt posesorul în numele Mişcării, nu mai avea ce face cu mormîntul. Cu concursul lui Saferian, restituţia fu aranjată şi formal. Acum se iscase din nou cearta dintre Hagienuş şi copii. Cel dintîi susţinea că trebuie să depună iarăşi osemintele soţiei sale, copiii afirmau că mormîntul e buclucaş şi nu oferă linişte moartei şi erau de părere să-l vîndă a doua oară. Chestiunea se afla încă în litigiu, însă Smărăndache afirma că Hagienuş ceruse concursul lui Ioanide să-l ajute să deplaseze statuia soţiei sale şi s-o ascundă în anume loc, pentru a o salva astfel de vînzare. Smărăndache mai destăinuia că era acum perfect stabilit că locul pe care Ioanide îşi construise cabana fusese cumpărat prin intermediul doamnei Valsamaky-Farfara cu o sumă de bani obţinută prin vînzarea unor bijuterii ale doamnei Ioanide, lucru pe care arhitectul îl descoperise mai tîrziu, ceea ce-l determinase să cumpere, cînd făcuse rost de bani, alte giuvaericele, ştiind bine cît suferă madam Ioanide cînd e lipsită de găte. Gulimănescu susţinea pe faţă că închinase în mod conştient apartamentul la *Deutsche Buch* handlung*, ştiind că prin asta face un act îndrăzneţ, ce putea să-i fie fatal. Acum avea tot dreptul să ceară o răsplată. De altfel, îşi procurase prin Fleischlein, pe preţ derizoriu, un frigorifer electric spaţios, importat pe numele librăriei In chestiune, precum şi un aparat fotografic excepţional. Căpătase pe deasupra gratis un mare număr de lăzi solide cu mîner de sfoară, în care fuseseră aduse în ţară nu se ştie ce obiecte de către Fleischlein. Despre Gonzalv Ionescu, Smărăndache spuse că acesta, cînd se propuse aducerea la îndeplinire a planului de înlăturare a lui Pomponescu, îl aprobă cu energie,

zicînd că Pomponescu lipseşte sistematic de la catedră de ani de zile, însă propuse ca în locul catedrei de beton armat, existînd după informaţia lui şi la Politehnică, să se înfiinţeze una de geografie, întrucît cunoaşterea solului sub raportul peisajului şi al materialului este de cea mai mare importanţă pentru un arhitect. Arta arhitecturii, nefiind abstractă, nu se poate dispensa de geografie.

Pomponescu încercă să-şi însenineze gîndurile în colocvii cu Ioana. Nu s-ar putea spune că aceasta îl primi cu indiferenţă, avînd în vedere placiditatea ei obişnuită. Însă îl trată cu o privire stînjinită, în care se ghicea compătimirea. Ceea ce se petrecuse înainte cu Ioanide se repeta acum cu Pomponescu, într-un mod mai grav, deoarece pe cel din urmă lumea nu şi-l putea închipui decît puternic. Pomponescu n-avea fizionomia nepăsătoare a lui Ioanide, chipul fiindu-i melancolic şi sfidător. Se vedea că se resemnează cu dispreţ. Indolenta repeta toate gesturile ei de intimitate încetinite, ca şi conştientă de inutilitatea lor. Se purta ca o consolatoare trimisă din oficiu la un condamnat la moarte. Acest lucru plictisi pe Pomponescu, mai ales că Ioana făcea goluri enorme în vorbirea ei, şi așa de altfel sobră, sugerînd o preocupare apăsătoare. În privinţa asta era mult mai normal interiorul familial al lui Pomponescu, unde cele două Pomponeşti nu abdicaseră o clipă de la pretenţiile lor. Spre a umple lacunele orale, Indolenta şedea în faţa pianului şi întocmind cîteva acorduri îşi acompania solfegieri vocale de fantezie, intonînd cînd mai stins, cînd mai tempestos, ceea ce i se păru lui Pomponescu, doritor de conversaţie, foarte inoportun. Chiar şi cînd intra în vorbă, Indolenta se arăta urmărită de o idee fixă, aceea de a şti dacă în noile împre-

jurări se va putea menține la Operă și prin cine.

— Stăm cu foarte mare grijă, zicea întrerupându-și vocalizările; se zvonește că vor primeni personalul Operei,

— Ce-are de a face Opera cu politica? răspundea Pomponescu.

Indolenta nu luă în considerație îndată opinia lui Pomponescu, ci gîlgîi o frază de exercițiu. Abia după ce o învîrti de cîteva ori făcu o pauză.

— Așa se spune, cu toate astea.

După un alt debit de sonuri, Indolenta puse o chestiune precisă, ce-i ședea, se vede, mai demult pe suflet.

— Cunoști pe Munteanu?

— Cine e ăsta?

— Nu știu, el se ocupă cu tot ce privește manifestarea de artă.

— O fi, Munteanu, șoferul lui Gaittany. identifică ironic Pomponescu.

— Așa ceva. E foarte tare. Și Indolenta emise o gamă furtunoasă, răscolind totodată cu degetele dinții pianului. Apoi se opri. N-ai putea să intervii la el?

Pomponescu surise cu amărăciune.

— Nu am nici o relație cu acest domn, dar te poți adresa lui Gaittany.

— Este o idee, recunosc Indolenta. Așa am să fac.

Mai tîrziu Ioana dădu drumul unei alte judecăți ce stătuse mocnită în creierul său.

— Ce carieră a făcut Gavrilcea ăsta, un necunoscut pînă mai ieri!

Ex-miniștrul ridică din umeri.

— E foarte puternic, protecția lui contează. Cred că dacă trăiau, Tudorel și Pica ar fi fost azi la ordinea zilei. Ai văzut ce vîlvă se face în jurul lor? Ioana fluieră o arie de operă, bătînd cu cîte un deget claviatura pianului. Apoi urmă: Au să le facă o comemorare la Operă, cu care prilej se va executa o cantată în amintirea lor. Aș fi voit să mi se încredințeze mie executarea ei. Parcă îl cunoșteai pe Gavrilcea...

— L-am asistat odată ca martor într-un proces. Nu mai am raporturi cu el.

— Atunci cine îl cunoaște de aproape?

— Cred că tot Gaittany.

— Bine zici!

Din această conversație rezulta că Indolenta nu hrănea nici o repulsie pentru Munteanu și Gavrilcea, admirînd rară rezerve pe deținătorii puterii efective. Ca și Gaittany, avea cultul reușitei practice în viață, motiv care o făcea să se incline fără examen critic în fața învingătorului. Indolenta, care era foarte amatoare de muzica lui Puccini, nu i-ar fi dat acestuia personal, presupunînd că ar fi înviat și s-ar fi prezentat în fața ei, nici o importanță atîta vreme cît se afla de față directorul Operei. Autoritatea administrativă fascina pe Indolenta, și Pomponescu nu-și făcea iluzii: o cucerise pe Ioana ca ministeriabil, Pomponescu, făcînd aceste reflecții secrete, își aduse aminte de o întîmplare caracteristică. Fiind ministru, participase la sărbătorirea unui mare intelectual român, care își depășise vîrstă activității reale avînd nouăzeci de ani și fiind ca om un uitat. Toți oratorii vorbeau de opera lui trecută și neglijau pe batrînul care, tîrindu-și pașii, se așezase pe un scaun în marginea sălii, neputîndu-se urca pe tribună. Publicul din sală, necunoscînd decît portretul din

tinerețea autorului, expus sus, ignora pe bătrînul de pe scaun, și cînd acesta începu să tușească zgomotos și să-și sufle nasul cu o lipsă senilă de discreție, glasuri sîsîiră:

– Sst! Liniște I

La ieșirea lui Pomponescu, care vorbise foarte elogios despre sărbătorit (îi plăceau aceste gesturi publice de generozitate), bătrînul, voind să se apropie de el, fu împiedicat de un comisar, care, tăcînd drum lui Pomponescu, strigă servil:

– Faceți loc, să treacă domnul ministru!

Alții din sală împinseră pe sărbătorit spre a fugi după ministru, încît bătrînul, impotent, rămase în urma tuturor și ieși pipăind cu mîna pereții, spre mirarea oamenilor de serviciu, care nu pricepeau ce căutase în sală, la o astfel de vîrstă. În situația aceasta se afla acum și Pomponescu, călcat în picioare de oameni năvălind spre puternicii zilei, cu toate că numele lui gol mai inspira respect retrospectiv. Asta nu înseamnă că Indolenta, femeie foarte binecrescută, dădea cumva a înțelege lui Pomponescu că-l socotea diminuat. Impresia ieșea indirect din marea considerație pe care o conceda oamenilor noi. Starea ei de spirit se exprimă exact în această condoleanță:

– Nu trebuie să fii indispus. Vei mai fi. ministru.

De aci Pomponescu înțelese că pentru Indolenta faptul de a nu mai fi ministru era dureros. Ex-ministrul ar fi voit ca Indolenta să-i vorbească astfel: «Ce bine-mi pare că ai demisionat! Pentru un om politic, ministeriatul e o pierdere de vreme birocratică, ce nu sporește cu nimic reputația lui. Cei mai mari bărbați de stat au fost aceia care au refuzat intrarea în minister.»

Din contră, Indolenta zicea așa:

– Gavrilcea! Am auzit că vine prim-ministru, de pe acum învîrtește toate. Ce noroc pe el, ce carieră fulgerătoare! Dar de Gaittany ce zici? Inteligent om 1 Mereu în picioare, oricînd el e tot așa de tare. Barem acum e mîină-n mîină cu Gavrilcea și Munteanu,

Dacă ar fi spus aceleași lucruri față de Ioanide, Ioana n-ar fi fost așa de inconștient cruntă, căci pentru Ioanide, Gavrilcea și Munteanu erau zero, și un minister însemna o funcție sterilă și fără valoare. Însă Pomponescu era (cu anume rezerve intelectualiste) exact de părerea Indolentei, din care cauză suferea de a se vedea pipăit pe rări.

Indolenta nu arăta din punct de vedere sentimental o diminuare a interesului, totuși, acum, acest stil moderat i se părea lui Pomponescu insuficient, înainte Indolenta tăcea ascultînd respectuoasă pe Pomponescu, acum tăcea de asemeni, în vreme ce acesta voia exuberanță. I se păru că Ioana simte o stîinjenire să iasă cu el în oraș, cum făcea înainte.

– Ce zici, întrebă el, de o preumblare la Șosea?

– Dacă ții cu orice chip, merg, însă e așa de umed și frig afară și întuneric! –

Pomponescu renunță. El nu era omul să taie firul de păr în patru, ca Ioanide, și să imagineze dialoguri interioare și interpretări multiple. Avu sentimentul că Ioana evită să fie văzută cu el, și ca atare nu mai discută.

– Rămînem atunci acasă, se resemna.

Cu toate astea, Indolenta era îmbrăcată ca de oraș, și după o oră începu a fi distrată și a privi pe geam. Prin urmare, totuși avea de gînd să iasă. Deci Pomponescu se ridică să se retragă.

– Vin poimîine! zise el.

— Nu! se rugă Indolenta, de altfel scuturîndu-1 de praf pe palton, înconjurîndu-1 cu atenții. Nici poimiine, nici răspoimiine. Am repetiții! Ce vrei? Tu m-ai îndemnat să intru la Operă.

Altă dată, după comemorarea lui Tudorel la Operă, unde cîntase *Cantata*, Indolenta, fără să intuiască prevențiunile lui Pomponescu, se cheltui în laude cu privire la Gavrilcea:

— A vorbit foarte frumos. Nici nu nvașteptam. Acum îmi explic de ce are trecere.

Ioanide ar fi întrebat-o auzind asemenea aprecieri: «Dar despre furunculele lui ce zici? Sînt tot așa de aprinse?»

Pomponescu nu vedea lucrurile la fel. Cultul succesului intrase într-atît prin familie în sîngele său, încît cuvintele Ioanei îi erau penibile pentru adevărul pe care îl admitea în ele. Din moment ce Gavrilcea parvenise, meritul constînd în acest unic fapt nu se putea tăgădui. Pomponescu se sili să elimine din convorbirea sa cu Ioana tot ce avea raport la viața publică și să transforme colocviul într-o intimitate sentimentală. Indolenta acceptă jocul numaidecît, așa cum o actriță primește a repeta pînă la perfectă punere la punct scena sărutării, în mișcările ei era ceva factice. În felul cum îmbrățișa și săruta, în tolănilor ei pe divan, se ghicea jocul teatral. Scena mecanizase, transformînd în reflexe, viața emotivă a Ioanei. Un gest îndeosebi șocă pe Pomponescu. Cum ex-ministrul ședea pe o margine a sofalei, cu un picior încovoiat sub sine, Indolenta se întinsese pe spate și-și rezemase capul de trupul lui Pomponescu. Sofaua fiind îngustă, un picior al Indolentei atîrna jos, și genunchiul dezgolindu-se, spectacolul din punct de vedere plastic era destul de grațios. Chiar ideea de *a sta* astfel în

tăcere, îndesați unul într-altul, într-un amurg de iarnă, în casă, era agreabilă. Însă tăcerea Ioanei nu era o muțenie meditativă, ci o somnolență fizică, O lene cîștiga tot trupul său, provocînd un căscat care, deși acoperit cu mîna, părea animalic. Fălcile Indolentei trosneau fără echivoc, cu toate că orice gînd de grosolănie se înlătura. Totul fiind efectul unei anatomii prea viguroase, admirabile de la distanță, Pomponescu se simți foarte singur lîngă pocnirea fălcilor statuare. El însuși voinic, nu gusta atletismul erotic, și cînd săruta avea un soi de pudoare și parcă se temea să nu fie surprins. De altfel, niciodată Pomponescu nu trecea la note mai viguroase înainte de a începe cu gesturile de civilitate, cum erau sărutarea mîinii și înclinarea. Pomponescu era același om și pe stradă, și în intimitate, și surprins acasă n-ar fi oferit nimic nou. Cum purta în permanență mănuși ieșind în oraș — de piele iarna și de ața vara, niciodată de lînă — orice întrevvedere cu Ioana debuta prin scoaterea grăbită a unei mănuși. Cînd se despărțea de Ioana, după relații dintre cele mai corporale, la ușă Pomponescu îi săruta mîna scoțîndu-și pălăria. Între femei, în general, Pomponescu nu făcea nici o distincție, toate părăindu-i-se respectabile și primind de la el aceleași omagii. Exceptînd, firește, personalul de serviciu. Dar și în acest caz (pricină pentru care era apreciat), dacă, evident, nu scotea melonul în fața subretei și nu-i săruta mîna, în severitatea ținutei sale păstra mereu o conduită respectuoasă, neridicînd glasul, folosind expresii care obligă, ca: «Dacă vrei», «dacă ai vreme», «dacă ești așa de bună», «ai bunătatea», și mulțumind invariabil cu «mersi». În linie generală, Pomponescu nu putea suferi brutalitatea, și o înjurătură în gura lui era gaură în cer.

Ceea ce-și permitea Hangerliaoica nu-și îngăduia Pomponescu, om dintr-o clasă care se supraveghează și se ține de reguli mai degrabă decât de instincte. Prețuia grațiosul în toate. Nu suferea paharele grele, farfuriile masive, prefera paharele de *baccarat* pe picior, tacîmurile de argint. Petrecerile cu zgomot îl enervau, gusta o forfotă în surdină, de așa natură încît oricînd glasul său să fie auzit. În general, stilul vieții zilnice a lui Pomponescu era acela al audienței și al recepției, unde un căscat sună foarte rău. Așa de susceptibil de la o vreme față de brutalități, Pomponescu exagera ca într-o halucinație căscatul Indolentei. Într-o noapte o visă într-un mod îngrozitor, prin contopirea unor imagini reale. Ex-ministrul fusese impresionat afară din cale de procesiunea de luminări din fața casei sale și de corpul plutonului cu cizme intonînd:

Strigăm în ciuda sorții:
Să ne trăiască morții!

Mergînd pe seară la Indolenta, fu surprins la deschiderea ușii de o scenă bizară, în măsura în care nu-i înțelegea rostul. Ioana cînta gîlgîitor și strident, cu două sfeșnice cu luminări aprinse în nișă, pe care le depunea pe covor. Obsedat de procesiunea de luminări, Pomponescu crezu că Ioana îi face o demonstrație. Impresia fu mai mult subconștientă, de o secundă. Cum Indolenta începu să rîdă și merse către el cu mâinile deschise, Pomponescu se dumeri îndată despre ce era vorba. Indolenta repeta rolul din *Tosca*. Nu se putu totuși dezbăra de un sentiment surd de neplăcere. Visul pe care îl avu fu următorul. Un escadron de tineri cu cizme, cu făclii aprinse în mînă, înainta vertiginos

înspre el, avînd în frunte pe Indolenta, care, statuară, înveșmîntată grecește, cu mâinile întinse, ținînd în fiecare cîte-un sfeșnic, cînta « Să ne trăiască morții », apropiindu-se cu gura deschisă spre el, într-o căscătură uriașă, rezolvată cu o trosnitură de falei. Pomponescu se deșteptă cu o impresie dureroasă. Prinsese oroare de muzica vocală și de solfegiu, în acest timp, Indolenta era din ce în ce mai aferată, ședea toată ziua la pian, își ținea gîtul învelit într-un fular și se trata cu *chaudeau-uri*, spre a-și menaja glasul. Era ca o atletă care-și raționează toate sforțările musculare. Pomponescu află din gazetă sensul acestei igiene. Indolenta cîntă în curînd lieduri germane la un festival de amicitie germano-română organizat de Fleischlein, cu patronajul Legației Reich-ului. Indolenta nu era decât o cîntăreață pe care substratul concertelor n-o interesa. Important pentru ea era să cînte și să aibă un public care s-o aplaude. Din acest unghi de vedere, neînțelegerea Pomponescu-Indolenta provenea dintr-o criză comună: Pomponescu, în lipsa succeselor de oratorie și de audiență, voia să fie aplaudat intim de Indolenta, iar aceasta dorea același lucru. Amîndoi erau în felul lor niște actori care se plictiseau în *tSte-â-tite*. Succesele Ioanei nu se puteau explica decât prin relațiile strînse cu aceia care determinau recrutarea elementelor. Chiar din vorbele ei, Pomponescu înțelese că se ducea des la Gaïtany și întîlnea acolo pe Munteanu. Deși n-avea nici un indiciu din care să scoată o interpretare excesivă, un fapt era clar: Indolenta n-avea vreme să consoleze pe Pomponescu. Acesta nu se mai duse multă vreme pe la ea și avu strîngerea de inimă de a nu mai primi nici un mesaj, nici un cuvînt de reproș.

Pomponescu era obișnuit să aibă la masă cîte un invitat cel puțin. Cînd anticamera era plină, reținea pe rînd cîte unul. Acum nu mai avea de unde face alegere, și prînzul și cina erau foarte morocănoase. Madam Pomponescu urmări cu telefonul pe cunoscuți, dar aceștia fie nu răspundeau, fie se scuzau. Numai Smărăndache veni de vreo două ori și o dată Hagienus, care înainte de a intra pe poartă privi cu grijă în toate părțile. Nu era laș în halul lui Suflețel, totuși, avea convingerea că o relație deschisă cu Pomponescu nu-i fără risc.

— Spune și dumneata, domnule Gaittany, dacă am sau nu dreptate. Domnul Pomponescu mi-a făcut bine, nu pot să tăgăduiesc. însă dacă mă văd aștia că am de a face cu el, sînt în stare să mă dea afară. Sa fiu nenorocit tocmai la bătrînețe?

Pomponescu, mîtinînd pe Gulimănescu, avu intenția să-l invite la masă. Dialogul ce urmă între ei îl determină să renunțe.

— N-ai luat nici o măsură de precauție? întrebă Gulimănescu cam familiar, eludînd toate vechile titluri aplicate lui Pomponescu.

— Ce măsură să iau ?

— Să te pui în siguranță, pentru orice eventualitate.

— Nu pricep.

— E vorba ca dumneata și încă vreo doi să fiți dați în judecată.

— De cîte ori cade un guvern, zise Pomponescu cam sceptic, se promite un proces.

Gulimănescu luă o mină extrem de gravă.

— De data asta se pare că este foarte serios, faci rău că ieși lucrurile în glumă.

Pomponescu nu scoase nici un cuvînt, dar cu un fel de plecăciune exprimă ideea: «Fie ce-o fi!»

— Gavrilcea spune peste tot că se va institui anume pedeapsa cu moartea.

Pomponescu mișcă puțin buza de sus, nu de spaimă, ci din neplăcerea de a se vedea astfel minimalizat de Gulimănescu.

— Plecarea în străinătate era soluția cea mai nimerita.

Ex-ministrul surise melancolic.

— Unde locuiești ? întrebă Gulimănescu.

— Acasă la mine. Ce întrebare!

— Poate că nu strica să fi transferat averea pe numele altuia. Se vor confisca averile foștilor demnitari.

Pomponescu izgoni cu mîna spectrul vindictei.

— La catedră te-ai întors?

— Nu, zise Pomponescu. Sînt în concediu.

— E mult mai bine, Te-ai Ț expus manifestațiilor ostile. De altfel, mi s-a spus azi la minister că va ieși în curînd în Monitor decretul de destituire a profesorilor ostili Mișcării.

Pomponescu, cu un gest distrat, acceptă și acest pahar.

— Ioanide e tare acum, conchise implacabilul Gulimănescu, numai el ar putea opri decretul. Din nefericire, e supărat pe dumneata.

Ex-ministrul renunță a mai pofti la masă un oracol atît de sinistru și-i întinse mîna foarte obosit. Ar fi preferat să se întâlnească cu Ioanide. Pomponescu ar fi dorit să stea de vorbă pe larg cu un om bine informat ca Gaittany spre a-și face o idee justă asupra situației. Simțea nevoia de a se întoarce la catedră și a se dedica de aci înainte numai problemelor de specialitate. Nu îndrăznea să forțeze lucrurile prea devreme și, mîndru cum era, nu voia să pară a solicita ceea ce putea avea fără discuție.

Urma deci să estimeze adevăratul raport de forțe. Cu anecdotiști ca Smărăndache și prezicători lugu-bri ca Gulimănescu nu era chip să-și facă o noțiune justă. Pomponescu trimise o carte de vizită lui Gaittany, exprimându-și părerea de rău de a nu-l fi văzut de mult. Termenii erau puțin ambigui. Pomponescu totuși, știind că Gaittany poate citi printre rînduri, speța că va da un semn de viață. A treia zi Pomponescu primi o telegramă cu următorul cuprins: «Vii mulțumiri pentru frumoasele cuvinte. Gaittany. » Atît. Gaittany se făcea că nu-nțelege. Chiar și întîlnirile la masă cu cele două Pompo-nești deveniseră torturante pentru Pomponescu. În special madam Pomponescu-mamă dădea semne irecuzabile de debilitate mintală, întrucît, incapabilă de a percepe realitățile, sufoca pe fiul ei cu iluziile-i absolut deplasate.

— Cînd ai să te hotărăști să reintri în minister? I insista ea.

— Tot mereu vorbești de minister? Mai sînt și alte țeluri în viață? I căuta Pomponescu s-o corecteze persuasiv.

— Cine s-a născut cu vocația asta trebuie să persevereze.

— Mi-e de ajuns, zicea Pomponescu.

— Da, dar datoria ta e să slujești țara cînd e la strîmtoare, nu să stai în casă nepăsător.

— Mamă, te rog, să lăsăm asta, miniștrii nu sînt eterni. Sînt alții care vin la rînd.

— Nu pot fi toți ca tine, cu experiența ta.

Cu tot orgoliul său, lui Pomponescu îi venea să spună: «M-au dat afară și m-amenință cu darea în judecată». Aceste cuvinte nu le pronunță nicio-dată, din cruțare pentru bătrînă. Era greu, după douăzeci și cinci de ani de continue demnități, a

convinge o femeie că totul s-a sfîrșit. Femeile arată uneori o obtuzitate extraordinară, ambiția lor transportată asupra unui bărbat se convertește într-o tiranie absurdă. Pentru prima oară Pomponescu intui în mîndria ingenuă a mamei sale o caricatură a infatuării lui. Madam Pomponescu-Mamy, încercînd a modera zelul soacrei, nu era mai puțin agasantă.

— Desigur, zicea ea, *maman* se grăbește. Orice ministru după demisie așteaptă în opoziție să se uzeze noul guvern. În curînd, însă, Jean își va lua inițiativa.

Părerea aceasta i se păru lui Pomponescu și mai lipsită de bun-simț, tocmai fiindcă avea aparență rezonabilă, în vreme ce mamă-sa biîguia înveteratele ei ambiții copilărești. După atîtea asasinate și execuții, după ce nu ținuse seamă de preavizul lui Gavrilcea, care vorbise desigur în numele unei puteri mai considerabile, nu mai era nimic de sperat. Era un timp nou, în care inofensivului Ioanide i se putuse [întîmpla acel lucru grozav. Cu o zi înainte de demisia cabinetului, Gavrilcea intrase» cum am văzut, fără jenă în odaia de lucru a ministrului și, așezîndu-se pe un colț al biroului cu un picior spînzurat în jos, îi spusese odios de blajin aceste cuvinte:

— Nu vreau să prejudesc asupra împlîrărilor ce vor urma. Ne-ai trădat. Cum mi-ai făcut odată un serviciu, vreau să fiu caritabil și să te previn că moartea voluntară e mai demnă decît să fii împușcat acolo unde au căzut morții noștri.

Și cu asta, Gavrilcea își lăsă și celălalt picior în jos și plecă fără grabă. Acest lucru nu-l știau Pompo-neștile, și încă de l-ar fi aflat nu l-ar fi luat în serios. De vreme ce suportaseră atîtea evenimente, asasinarea lui Dan Bogdan, omorîrea unui ministru,

executarea lui Hangerliu și Tudorel și celelalte, desigur că, așa cum se întâmplă cu mulți oameni, nu raportau niciodată întâmplările la propriul lor cai. Pomponescu era pentru ele o ființă intangibilă, pe care n-ar fi îndrăznit nimeni s-o vulnereze. Cu toate astea, expresia « morții noștri » a lui Gavrilcea cuprindea în ea o nuanță de fanatism, depășind experiențele de pînă atunci. între nevinovatul «Rege Lear» și Gavrilcea era o distanță seculară, și orientalistul vorbea de riturile nocturne ale morții cabirice citind o disertație de Guthberleth. («Pe dumnezeul meu, domnule Pomponescu!») în biserica lui Ioanide, care era acum mereu deschisă, se improvizase un altar, pe care era expusă numai fotografia lui Cioarec, înconjurată de sute de luminări. Tineri de ambe sexe, studenți în toată firea, îngcuncheau în fața lui Cioarec și ședea așa proster-nați, zeci de minute. Ioanide ar fi zis că a greșit construind biserica în beton armat, fiindcă acum n-o mai poate dărîma. Trăgea nădejde ca se va găsi cineva să pună dinamită în ea. (Ioanide afirmase în realitate că biserica lui era încă nesfințită canonic și că cimentul producea probabil asupra minților un fel de delir, care trebuia neutralizat prin pictură.)

Pomponescu avu un moment iluzia că va putea să lucreze ca arhitect, ceea ce nu mai făcuse de mult. La Ioanide se prezentă un negustor cu bani care avea un teren foarte îngust într-un colț de stradă, bine situat, pe care ar fi dorit să construiască un cinematograf. Ioanide vedea neted numai suprafețele exterioare. Altfel, gîndea clădirea în sine și apoi căuta terenul. Aci era o problemă mai degrabă de economie și de spațiu. Lucrînd în beton și punînd sala la etaj, spre a economisi parterul pentru intrare, vestiare, casă, putea ieși ceva, cu condiția

unui calcul abil al echilibrului de mase. Pentru asta era mai nimerit un arhitect care să fie totdeodată și un bun inginer. Deci Ioanide îl trimise pe negustor la Pomponescu, să încerce dacă acela primește.

– Dumneata ești domnul Pomponescu? întrebă negustorul, care nu mai auzise niciodată de el, nici ca arhitect, nici ca ministru.

– Eu sînt! confirmă Pomponescu încercînd a-și face un suflet modest la începutul carierei.

– M-a trimis domnul arhitect Ioanide la dumneata. Dacă te-a recomandat el, am toată încrederea.

– Mă rog . . .

– Domnul arhitect Ioanide mi-a spus că ceea ce vreau eu trebuie făcut din beton, și numai dumneata ești specialist.

Pomponescu avu la început bănuiala că Ioanide îi face farse. Dar, adueîndu-și aminte de fizionomia tristă a aceluia, de strania lui lipsă de ranchiună și de pierderea celor doi copii, respinse această ipoteză, înțelegînd despre ce este vorba, Pomponescu se dedică zelos lucrării și ședea acum închis în biroul lui ca să studieze elementele și să întocmească planul. Astfel, uită aproape cu desăvîrșire de recențele lui necazuri și de preavizul lui Gavrilcea. După cîtva timp convocă pe client, îi expuse concepția și-i înmînă o schiță, analizînd clădirea din toate unghiurile de vedere posibile, ca s-o cerceteze acasă. Clientului nu-i plăcu, nu din motive estetice, ci pentru rațiuni de distribuție. Voia ca anume dimensiuni să fie mai largi, și unele detalii de interior, precum scara, puse altfel, fiindcă așa-i convenea. Se plînse lui Ioanide. Zadarnic îi demonstra acesta că, dat fiind terenul disponibil, posibilitățile de folosire a spațiului sînt limitate și că fără discuție

planul lui Pomponescu, din punct de vedere tehnic, reprezenta unicul mod de a împăca cerința clientului cu problema rezistenței materialului- Restul era chestie de gust, putîndu-se face rectificări pe ici, pe colo. Negustorul, considerînd arhitectura ca o magie capabilă de a viola necesitatea inclusă în coordonata spațială, nu se lăsă convins și restitui lui Pomponescu schițele, prezentîndu-i reclamațiile sale. Acesta rămase foarte surprins la început. Nu era obișnuit să fie contrazis. Chiar și mai tîrziu lucrase mai ales la construcții publice, unde cuvîntul său era ascultat fără șovăire.

— Omule, zise el cu o pedagogie ce trăda iritația morală, pune-mă să-ți schimb stilul, ornamentele. Arată-mi un model, ca să văd ce-ți place, și-ți fac. Cît despre distribuția interioară, ținînd seamă că ai nevoie de o sală de spectacole de atît pe atît, cu atîtea locuri, pe o astfel de suprafață, nu se poate în alt chip. Știința se opune. Afară de cazul cînd vrei să-ți cadă în cap toată binaua.

Clientul ascultă foarte incredul argumentația lui Pomponescu, care îl invită să mai consulte și pe alții și apoi să-i comunice dacă s-a hotărît să adopte proiectul. Negustorul plecă, și de atunci nu mai dădu nici un semn. Astfel, prima încercare profesională a lui Pomponescu, după căderea din minister, se soldă cu un eșec, și arhitectul, care pierduse comanda, aruncă toate schițele într-un sertar și reveni iarăși la lectura lui Maupassant. își împărțise ziua după un program foarte rigid. Dimineata, după ce își făcea cu atenție toaleta, intra în sufragerie, îmbrăcat cu îngrijire, bărbierit și pieptănat, făcea ritualele civilizației, lua cafeaua cu lapte și schimba cîteva cuvinte fără importanță cu cele două femei. Apoi cerea jurnalele și le răsfoia în fața lor. După această

operație săruta mîna lui *mamă* și tîmpla lui Mamy și trecea în biroul lui, unde scotea de prin sertare hîrtii și însemnări, le citea atent, le clasa, le lega cu șnur subțire, aruncînd la coș, mărunțite, hîrțile netrebnice. Dacă auzea vreun zgomot în anticameră, mergea uneori pînă la ușă, să vadă de n-a venit cineva. După masă trecea în salonul doamnei Pomponescu pentru cafea, prilej de a simula viața socială, intrînd într-o conversație în care evita problemele mari, și se întreba mai ales despre soarta feluritelor rude nevăzute de mult. Pe seară, Pomponescu ieșea puțin, strecurîndu-se printre pomii bulevardului. La cină apărea în smoching. Odată consimți a juca domino cu cele două femei și păru mulțumit de a fi cîștigat. Nefiind obișnuit a se culca devreme și consumîndu-și ani de zile serile în picioare prin saloane, Pomponescu, neavînd ce face, se plimba prin odăile ale căror lustruri erau feeric aprinse fără nevoie, și se oprea de multe ori în fața rafturilor de cărți din birou, de unde scotea cîte-un volum, pe care îl răsfoia rezemat de dulap. Se purta ca și cînd în jurul său ar fi fost grupuri mari de persoane, și el, în toiul conversației, ar fi mînuit volumul numai spre a găsi un amănunt util discuției. În fine, scotea o țigară (fuma foarte rar) și, aprinzînd-o, o fuma în anticameră, așezat pe un fotoliu. După aceea săruta mîna doamnei Pomponescu-mamă și, zicînd bună seara, se retrăgea în dormitor. Aci sta cîtva timp, întins pe spate, cu mîinile pe deasupra plăpumii, într-o poziție de reverie și în așa fel încît nimic nu se clintea în toaleta sa, și o batistă *fantaisie* pe care o purta în buzunarul de sus al pijamalei se păstra îndoită exact ca într-un smoching, apoi întorcea comutatorul și adormea în această postură solemnă.

Ioanide observă că în unele privințe caracterul doamnei Ioanide se modificase. Se îmbrăca mai modest, deși mereu cu îngrijire, ședea ceva mai mult acasă, fără a renunța la vizite, și mai ales nu mai cerea bani. Fenomenul părea cu atât mai curios cu cât nici o economie substanțială nu intervenise. E adevărat că prin moartea Picbii și a lui Tudorel cheltuiala fusese parțial micșorată, nu atât însă încât să justifice acest echilibru. Disciplina economică recentă a doamnei Ioanide mergea pînă acolo încât dacă Ioanide uita să dea banii necesari întreținerii casei într-o lună, madam Ioanide nu-i reclama, într-un singur punct Elvira nu se abătuse de la formula ei sufletească: sistema de a menaja prin discreție liniștea lui Ioanide, care ducea cîteodată la rezultate contrare. Oricît Ioanide își cruța soția după moartea copiilor, fu în imposibilitate de a nu se supăra o dată. într-o dimineață, arhitectul rugă pe madam Ioanide, fiindcă ieșea în oraș, să-i cumpere un anume tuș, ce i se sfîrșise și care devenise rar. Madam Ioanide se întoarse acasă la vremea mesei. Arhitectul o văzu intrînd pe poartă, o auzi urcînd scara la etaj să-și lase mantoul, apoi recoborînd în sufragerie. Peste puțin, madam Ioanide chema pe arhitect la masă. Ioanide era un om care cînd încredința cuiva o misiune oricît de neînsemnată aștepta cu nerăbdare îndeplinirea ei și pretindea ca mandatarul să dea un raport imediat. Este tocmai ceea ce nu făcea Elvira. Așadar, cei doi soți se așezară la masă, madam Ioanide calmă, respirînd încă aerul rece al străzii, Ioanide preocupat numai de tușul lui, din a cărui lipsă nu putuse lucra în cursul dimineții. Madam Ioanide începu să mănînce,

Ioanide la fel, cu stări de spirit deosebite, cel din urmă curios să vadă cînd i se va raporta despre tuș.

— Este o mizerie, zise madam Ioanide. Nu mai poți găsi nimic decît cu prețuri fantastice. Nu se află mirodenii. Trebuie să rogi pe Saferian sa-ți dea.

Ioanide nu zise nimic, întrebarea ce-i mocnea în gînd fiind: « Ce-ai făcut cu tușul meu ? »

— Nici cafea nu mai este, și-n tot cazul cu prețuri exorbitante.

Conștiința lui Ioanide nu conținea decît o idee: « Tușul ».

— Prăvăliile Manigomian, continuă madam Ioanide, fac o speculă îngrozitoare, probabil acaparează totul. Nu-nțeleg cum Saferian, un om așa de treabă, s-a vîrît în afacerea asta. Dar asta e o chestiune secundară. Ceea ce mă indispare este că în fiecare magazin în loc de icoane sînt portretele lui Tudorel și a lui Cioarec, cu candelă sub ele. Doru lîngă un criminal de rînd! Asta ne face de rîs. Doru n-are nevoie de o asemenea tristă reputație postumă, păcat este că și-a pierdut viața, bunul cel mai scump.

Ioanide zise în gînd : « Tușul ! »

— • N-ar fi rău, spuse madam Ioanide, să intervii pe lîngă acest nefast Gavrilcea să ne scutească de o asemenea onoare penibilă.

« Nu-mi spui nimic de tuș ! » gîndi arhitectul, din ce în ce mai impacient.

Astfel urmă colocviul între madam Ioanide și amușitul Ioanide, fără ca cea dintîi să facă vreo cit de mică referință la comision. Madam Ioanide se ridică de la masă, invitînd pe Ioanide să treacă în odaia de lucru.

— Ți-aduc cafeaua acolo!

« Sper, își zise mental arhitectul, ca acum mi-aduce tușul. »

Dar depunînd ceașca de cafea pe masă, madam Ioanide nu aminti nimic de tuș și se mișcă spre ușa, aproape în vîrful picioarelor, ca să nu turbure gîndurile arhitectului, care privea cu insistență la o schiță, numai ca să-și înăbușe ciuda. Cînd văzu ca madam Ioanide vrea să iasă pe ușă, bătu cu palma formidabil în birou, provocînd revărsarea cafelei pe farfurioară.

– Unde este ce ți-am spus? țipă el ieșit din fire.

– Ce, Ioanide?

– Tușul!

– Ah, zise Elvira, cum m-am speriat, credeam că cine știe ce este!

– Madam Ioanide, cînd ți-am încredințat o misiune, trebuie să-mi comunici îndată cum ai îndeplinit-o. N-am tuș, nu pot lucra.

– N-am vrut să te supăr!

– Să mă superi spunîndu-mi ce ai făcut?

– Firește, știind că te iriți.

– Nu mă irit, madam Ioanide, fără motiv. Unde este tușul?

– N-am găsit. Nu se găsește nicăieri. Tot Saferian am auzit că are, adică Sultana, uite, mi-a dat vînzătorul chiar adresa lor. Au depozitat tuș chinezesc.

– Spune așa, madam Ioanide!

Această scenă stîrni imaginația arhitectului, care se plimbă în lung și-n lat prin odaie spre a se potoli. Supărarea lui nu venea din incidentul cu tușul ca atare, neglijabil în sine, ci din semnificația pe care i-o atribuia. Mania asta de a menaja dusesse la tăinuiri culpabile, din care cauză pierise Pica și Tudorel. Mizerabil sistem acesta de a înconjura un om cu un zid de tăcere! Ioanide nu cunoștea situația casnică a lui Pomponescu, fiindcă și-ar fi dat seama de dezavantajul excesului contrar. Pomponeștile sfre-

deleau sufletul lui «Jean» prin indiscreție, prin acea colaborare tiranică la toate gîndurile lui. Neștiind aceasta, Ioanide închipuia, plimbîndu-se prin casă, un exemplu mai pTegnant. Trimitea în gînd pe Elvira să vadă ce este cu începutul de incendiu care i se spusese că izbucnise la primăria construită de el. Elvira, întoarsă acasă, își vedea liniștită de treabă și ștergea bibelourile de praf.

– Ai fost în oraș? întreba Ioanide impacient.

– Da, Ioanide, e o vreme mizerabilă.

– Asta văd și eu de aici.

– Ce vezi de aici e simplu spectacol într-un fotoliu. Afară e vijelie ca pe Marea Nordului.

– Mda! (Ioanide nu descosea explicit pe Elvira, ca să dea la iveală toată absurditatea caracterului ei.)

– Te dă peste cap, cu umbrela zbori.

«E interesant!» observa ironic (în imaginație, firește) Ioanide, așteptînd să vadă pînă unde merge scandalul.

– Un acoperiș de tablă a fost dezvelit și aruncat în stradă ca un simplu cearșaf, înaintea mea.

– Acum e pericol de foc! sugera plictisit Ioanide problema esențială.

– Chiar treceau pompierii pe stradă! răspundea cu totul inocentă Elvira.

– Ascultă, madam Ioanide, țipa arhitectul, unde te-am trimis eu?

– în oraș, Ioanide, pentru ce te enervezi?

– Nu oriunde în oraș, ci la primărie.

– Așa e, am fost la primărie.

– Atunci, stîmată doamnă Ioanide, nu mă fierbe atîta, spune-mi, ce-i cu focul?

– A ars primăria, Ioanide, n-am vrut să te supăr.

Cu privire la diminuarea aparentă a cheltuielilor, arhitectul concepu în curînd legitime bănuieli.

Faptul de a constata că Elvira vînduse din bijuterii spre a cumpăra un teren dovedea că de fapt nu-și schimbase firea, ci numai modul de a-și procura banii. Ioanide se ferise a-i face reproșuri pentru un gest atît de delicat, care îl salvase de la rămînerea pe drumuri. Acum însă, după o trecere de timp, socotea că principiul în tot cazul era greșit. Elvira nu trebuia să uzeze de mijloace ascunse chiar cu bune intenții. Era un fel de escrocherie de binefacere. Ioanide susținea că femeile au o morală cu totul deosebită de a bărbatului, fraudă constituind baza, întîlnindu-se cu un client, acesta îl surprinse prin următoarea declarație:

— Sîntem în regulă acum, ți-am plătit și restul datoriei.

Ioanide era în mod curent păcălit de clienți cu felurite sume, din cauză că, plin de gentileță și neglijent, uita să le reclame, în timp ce clienții nu-i mai aduceau aminte.

— N-am această impresie, răspunse Ioanide, parcă îmi mai ești dator.

— Ferească Sfîntul! replică acela. Am avut o deosebită plăcere de a achita restul doamnei Ioanide.

Arhitectul îl privi nedumerit și nu obiectă nimic, spre a nu trăda o discordie familială. Abia sosit acasă, chemă pe madam Ioanide și o întrebă dacă era adevărat că primise banii.

— E adevărat, Ioanide, ce găsești anormal?

— Este anormal să faci asemenea fapte fără să-mi spui mie.

— Cu toate astea, individul îți datora o sumă.

— Sînt de acord, e un bandit.

— Tocmai de aceea, te-am ajutat să intri în drepturile tale.

— Perfect, însă cu știința mea.

— Cu știința ta! Adevărul este că tu nu știai că-ți mai datorează bani.

— Știam, nu știam, a face lucrurile fără mine este a mă pune într-o situație ridiculă.

— Este mai ridicul să te lași păcălit de un oarecare.

— Madam Ioanide, așa vreau eu, să fiu păcălit! Ai comis o indiscreție. De unde ai aflat că mi-este dator?

— Mi-a spus Butoiescu. O mulțime de inși îți datorează încă bani.

— E treaba mea !

— Slăbiciune de caracter pe care vrei s-o colorezi. Ți-e rușine să reclami drepturile tale. În fond, am vrut să-ți dau o mină de ajutor.

— Nu te amesteca, mă conduc foarte bine și singur!

— Dar aveai nevoie de bani, Ioanide, nu fi absurd!

Și dialogul urmă după acest calapod, într-o continuă disensiune de principii. În chestiuni de bani, madam Ioanide n-avea false pudori, și atîta vreme cît modul era onorabil, și-i procura cu stăruință. A cere restituirea unui împrumut, plata uncătorii, a împrumuta chiar, a vinde, orice mijloc, în fine, în limitele bontonului era bun. În privința asta, Sultana, madam Farfara, Elvira și chiar, pînă la un punct, Erminia erau surori. Erminia fusese de cîteva ori surprinsă de Ioanide în dispută cu olteanul.

— Ascultă, negustorule, cît am să-ți dau?

— O sută doi lei, domnișoară.

- P e ce?

— Păi, e ceapa, cartofii...

Erminia inspecta socoteala făcută pe hîrtie de jos în sus și de sus în jos.

— Îți dau o sută de lei, că mi-ai luat prea mult pe conopidă.

După ce olteanul, ca să sfîrșească odată și să capete banii, întindea mîna, Erminia îi dădea nouăzeci de lei.

— Păi ce-mi dai aici, domnișoară? Face o sută!

— Bineînțeles, o sută, însă acum o lună ai uitat să-mi dai rest cinci lei, iar acum o săptămînă a trecut în plus de la mine cinci lei, neavînd mărunțiș.

Olteanul își deplasa căciula pe cap, uimit de așa memorie. Erminia nu proceda astfel din avariție, ci din sentimentul exactității și al justiției. Și — ce e mai ciudat — delicata, dezinteresata Erminia se căina de ciudă cînd, întoarsă acasă, băga de seamă că a fost înșelată la un magazin, reținîndu-i-se mai mult. Uneori, dacă mai era posibil, mergea să reclame.

— Îngerii, zicea Ioanide, au în iconografii aspect efeminat ca să se poată înțelege de ce sînt implacabili. Numai cine are sentimentul zădărniceii neglijează valorile diurne. Ce importanță are dacă la construirea Colisseului arhitectul a primit sau nu toți banii. Monumentul e atît de impunător, încît arhitectul trebuie să fi fost însuși emoționat de opera lui și să fi uitat termenii tranzacției.

Ioanide află că Elvira mai urmărise cu succes și alți debitori și că era în curs de a mai executa cîțiva. După o oarecare luptă cu sine, Ioanide abdică și dădu mîna liberă Elvirei să urmărească pe debitorii săi, cu condiția de a fi încunoștințat. Observă că acum, cînd dintr-un sentiment de decență renunțase la orice agresiuni erotice, victimele sale ciștigau ascendent asupra-i în forma ofertei de protecție. Ioanide devenise un bărbat administrat de femei, căzuse într-o măsură oarecare în situația lui Pomponescu. « Nu sînt decît două căi de ales pentru un

bărbat, își zise el: a domina sau a fi dominat. » Îl stăpînea în primul rînd umbra Pichii, din considerație pentru care ducea un regim de viața purificat, în contrazicere cu temperamentul lui sanguin, Elvira, profitînd de această austeritate, îl controla economicște de la distanță, suplinind lipsa lui de energie. Madam Valsamaky-Farfara conspira și ea mereu cu Elvira, coborînd glasul cînd îl vedea apropiindu-se. Ce puneau la cale cu atîta mister? Desigur, ceva « spre binele lui ». Sultana apăru și ea la orizont, tot așa de insistentă, de data aceasta în direcție practică. După conciliabule cu madam Ioanide, primind probabil plenipotență, expuse în fața arhitectului planurile sale de viitor.

— Domnule Ioanide, e foarte frumos aici la dumneata, pot să zic încîntător. Totuși, ca arhitect, ai nevoie de un atelier mare, de spațiu.

— N-am nevoie, stimată doamnă Demirgian.

— Ba da! Își reafirmă ideea autoritar Sultana.

— În fine, asta e părerea dumitale, nu vreau să te contrazic.

— Afara de asta, e pericol permanent de incendiu.

— În nici un fel, hornurile sînt de piatră, complet izolate. În America nu se construiește decît din lemn.

— Nu-i durabil.

— Dacă nu ceri absurdități, rezistă mai mult decît o casă obișnuită de cărămidă, cînd lemnul e bine impregnat cu gudron.

— Pentru dumneata trebuie ceva impunător, ca să se știe că ești arhitect.

— Se știe acest lucru. Ce, arhitecții trebuie să locuiască în turnuri?

— Domnule Ioanide, îl lua Sultana mai diplomatic, dar tot atît de ferm, vrem noi să te plasăm într-un palat.

– Se schimbă chestiunea. Din păcate, nu am cu ce să-1 fac.

– Ești ridicul cu ideile astea de mizerie, Ioanide ! se indigna Elvira. Butoiescu, constructorul tău, un om simplu, are două case, un arhitect de talia ta își construiește ce vrea.

– Butoiescu strânge cărămizi, grinzi, piatra, își face din adunătură.

– Cu atât mai mult tu !

– Madam Ioanide, eu sînt artist, nu manoperă. Ce-mi dați zor cu locuința ? Nu cunosc casa lui Giotto, lui Bramante, lui Palladio, lui Mansart, lui Poppelmann și ceilalți. Oamenii aceștia au construit pentru alții. O singură scuză aveți: nu sînt de talia nici unuia. Însă casă nu-mi trebuie.

– Tot ce spune e paradă, observa madam Ioanide către Sultana, îi plac încăperile somptuoase, face cu clienții convenții nesperioase, prin care e lezat în drepturile lui. cerîndu-le să-1 lase să locuiască un timp în casele pe care le construiește. Sîntem niște oameni care au trecut pe rînd prin adevărate palate.

– Asta e altceva, stimată madam Ioanide. îmi iubesc opera atât timp cit cred în valoarea ei. Afirm că dacă aș fi construit Catedrala din Colonia, aș fi dormit pe jos, înăuntrul ei, un timp. Pe urmă mă blazez, opera mi se pare meschină și mă mut. Ce folos aș trage de mi-aș face o locuință ? Ar trebui s-o vînd mereu. Baraca e altceva, e un cort de meșter.

– Totul e interesant ca paradox în conversație, practic nu ne convingi, zicea Sultana, și vom decide fără avizul dumitale.

– Asta-mi place ! Nu cumva mă somați să-mi ridic o casă ?

– Ba chiar așa ! Artiștii sînt niște copii care au nevoie de un guvernor.

– Și ? .. în ce chip mă veți constrînge să-mi construiesc o casă ?

– Făcînd o combinație, încît să ai la dispoziție tot materialul de care ai nevoie. Dumneata, care ridici catedrale și campanile comunale, vei ști să-ți înjghebi un apartament.

Planul Sultanei era de a încredința lui Ioanide construcția imobilelor din terenul parcelat pe care se afla baraca însăși a arhitectului. Un grup de oameni bogați, spre a-și investi banii în ceva, cumpăraseră aceste parcele spațioase și plănuiau să-și facă un mic cartier luxos, înainte de a se întîmpla vreun alt eveniment supărător. Imobilele ar fi fost dimensional mai mult sau mai puțin uniforme și în același stil, însă cu detalii care să le dea personalitate. Ioanide era priceput în a face zece fațade aparent identice, și cu toate astea inefabil distincte. Primind o asemenea comandă, putea să-și ridice o casă și pentru el, fără nici un scrupul, totul ar fi fost prevăzut în contract, deoarece angajarea s-ar fi făcut pentru parcul în complexul lui.

– Aș face un lucru bun dacă mi-ar permite să locuiesc pe rînd cîte-un an în fiecare imobil.

– Asta nu se poate, ripostă Sultana, cafegiii mei nu pricep asemenea subtilități.

Erminia își exercită și ea sentimentul de protecție, într-o formă mult mai modestă. Dar, în fine, mobilul era același. Ioanide, în alergările lui profesionale, dorea înveșmîntare simplă, și vara purta tricou și haină de lucrător. Pe frig ar fi dorit un pulover lăptos și mănuși de lînă, ca să poată sta afară pe teren, căci Ioanide își începea și de multe ori termina lucrările și iarna. Elvira nu-și bătea capul cu astfel

de lucruri, n-avea răbdare, în comerț arhitectul nu găsisese nimic mulțumitor. Erminia surprinse asemenea dorință și începu să culeagă elemente pe departe.

– Ce culoare preferi?

– Iată o întrebare curioasă! Accept tot spectrul solar.

– Nu m-am exprimat bine. Ce culoare preferi la îmbrăcăminte?

– Ah! asta depinde de epocă, de sex, de semnificație. Dominicanii în alb fac foarte mare impresie, mai ales pe ziduri cenușii. Cred că de aceea Florența e așa de neagră. Savonarola era dominican. Romanii cultivau albul și roșul de purpură, medievalii – roșul și negrul.

– Complici lucrurile, ca de obicei. Un pulover în ce culoare l-ai vedea?

– Credeam că-mi pui o întrebare mai savantă, de optică. Puloverul nu merge decât alb. Dar pentru ce?

– Nimic. Voiam să știu pentru mine.

După o distanță apreciabilă de timp, ca să nu fie suspectă, Erminia, umblînd cu o sforicică pe lîngă Ioanide, îi cerea voie să vadă ceva, din curiozitate. Obținînd permisiunea, îi măsura distanța dintre umeri, îi petrecea sforicică pe sub brațe, încercuindu-i bustul, apoi, cu gîndul în altă parte, șoptea « bine » și dispărea o clipă cu sforicică, spre a o întinde asupra unui metru și a nota dimensiunile. Mai tîrziu, Erminia revenea.

– Vrei să întinzi puțin pumnul? Așa, ca să văd lățimea. Și cu sforicică măsura pe coama încheieturilor spațiul de la arătător pînă la degetul cel mic. Altă dată veni cu o întrebare și mai curioasă:

– Ce număr porți la încălțăminte?

– Patruzeci, zise Ioanide.

– E imposibil, frate-meu poartă patruzeci și trei.

– Este știut că oamenii blînzi și sentimentali au laba piciorului mare. Doctorul însuși poate să explice. Probabil sînt demineralizați, de unde o sporire a suprafețelor osoase. Indivizii caustici au oasele mici.

Erminia asculta incredulă această teorie, apoi venea cu o coală de hîrtie desfăcută și cu un creion.

– Pune piciorul aici!

– Ce vrei să faci? Ai căzut la practici magice?

– Nu te mișca!

Cu creionul, Erminia, îngenunchind, descria conturul gheții.

– într-adevăr, ai piciorul foarte mic.

– Omul îndeobște, fiind un cerebral, își diminuează, ca speță, din ce în ce membrele. Numai cangurului îi cresc enorm picioarele de dindărăt și coada, în formă de trepied. Maimuța, dimpotrivă, agățîndu-se de pomi, are brațele mai mari. Omul nu mai are nevoie de membre inferioare de cînd a inventat vehiculele, iar mîna e o simplă cheie. Vom deveni rotunzi ca o planetă.

– Ești bun, propunea Erminia fără să pară a lua în serios teoriile lui Ioanide, să îndoi puțin cotul?

Ioanide făcînd cu docilitate ceea ce i se spunea, Erminia lua o măsură cu sforicică de la încheietura umărului pînă la încheietura pulsului.

« Erminia asta, își zicea Ioanide, clocește ceva! »

între timp, într-o bună zi Ioanide primea prin mijlocirea Elvirei un pachet în care găsea un trusou întreg de obiecte executate în lînă cu andrelele: fular, mănuși, ciorapi, pulover, totul după jurnal.

— E superb, zise madam Ioanide, eu n-aș fi fost în stare să-l fac!

Ioanide și Elvira sufereau mereu de pierderea Pichii și a lui Tudorel, însă acest lucru, pentru observația superficială și mai ales în ultima vreme, nu se vedea. În primul rînd era o explicație simplă. Nu există o gesticulație prin care să exprimi sentimentul tragicului. Urletul, plînsul, smulgerea părului, toate astea sînt mai mult semne convenționale admise un minut. Înainte de tristele întîmplări, Ioanide ar fi crezut că moartea copiilor lui era echivalentă cu o catastrofă cosmică *. Însă cînd Pica muri, Ioanide constată că nu-și putea modifica purtarea cu nimic. În chiar acea zi mîncase, băuse, circulase prin odaie, se purtase la fel ca în celelalte zile. Cu atît mai mult după un an, schimbarea era neglijabilă. Durerea fizică e mai concretă decît cea morală, produce un spasm vizibil, durerea morală modifică subtil concepția noastră de viață. Ea este ca o schimbare de regim optic. Și iarna, și vara obiectele au aceeași formă, însă calitatea luminii solare este diferită. Ioanide și Elvira vedeau lumea în alt ton. Încolo se purtau aproape exact ca înainte. Ioanide redevenise paradoxal în vorbire. Elvira își reluase frivolitatea ei. Cu toate astea, un dezechilibru se putea zări. Cît timp copiii trăiau, Ioanide și Elvira duceau o existență distrată și anonimă. S-ar fi zis că nu se grăbeau să dea vieții intensitatea maximă, întrucît contau pe durata ei. Copiii erau neglijați de aproape, însă, privind chestiunea transcendentă, erau ținta vieții. Ioanide făcuse de altfel, după moartea copiilor, o reflecție curioasă. Faza de uniune strînsă între două persoane se caracterizează printr-un aparent dezinteres. Ioanide și Elvira, în timpurile lor cele mai cordiale, se neglijau enorm.

Ioanide pleca dimineața într-o parte și Elvira într-alta. Se întîlneau la vremea mesei și dormeau noaptea sub același acoperămint. În total, calcula Ioanide, în douăzeci și patru de ore contactul mai strîns cu Elvira se reducea la douăzeci de minute. La fel și cu copiii. Prin urmare, treizeci de ani de existență comună se reduceau la vreo doi ani de comuniune concretă.

« Dacă aș fi știut, zicea Elvira, care adopta și ea concluziile acestei reflecții, ca Pica are să moară așa de curînd, aș fi stat toată ziua de vorbă cu ea, aș fi făcut așa ca să nu pierd nici o clipă din viața ei. Așa cum m-am purtat, am fost în bună măsură străină de ea. »

Totuși, Elvira n-avea dreptate. Este imposibil ca doi oameni să stea față-n față fizicește în permanență. Obosind, nu se mai percep, și în fond distanța morală se restabilește pe alte căi. Despărțirea e necesară pentru a gîndi la celalalt. « Așadar, medita Ioanide, condiția principală spre a fi alături moralmente de cineva e de a-l gîndi ca trăind. Despărțirea diurnă nu constituie o separație, dimpotrivă, un prilej de dezvoltare de la distanță a relațiilor. » Știind că Elvira, Pica, Tudorel sînt în căminul lui, Ioanide dusesse o viață în aparență nepăsătoare, din cauza calmului pe care i-l procura conștiința că ceilalți membri ai familiei lui sînt o realitate. Dezechilibrul venea acum din faptul că Ioanide și Elvira știau că Tudorel și Pica nu mai sînt. Energiile altădată îndreptate subteran spre un scop rămîneau acum neîntrebuințate. De unde o anume agitație, începură să trăiască exterior, să se substituie copiilor, făcîndu-și din persoana lor un scop în sine. Deveniră mondeni. Acesta era veritabilul motiv pentru care Ioanide, acum, cînd s-ar fi părut că are nevoie mai

puțin decît oricînd de a casă proprie, primi propunerea Sultanei. Voia să stringă lumea, să se cheltuiască. Ioanide construi parcul în sens superior comercial, fără a face paradă de originalitate. Adoptă un stil admis și uniform, punînd accentul asupra confortului. Casa lui însăși nu era în « stil Ioanide » evident. Exteriorul era simplu, geometric și nud. Toată atenția arhitectului căzuse asupra salonului, pe care îl făcuse la etaj pe toată întinderea construcției. Era o sală impunătoare și somptuoasă, lungă aproximativ de cincisprezece metri, cu plafonul în casetoane de lemn negru, obținute prin încrucișarea a două serii de grinzi de stejar, de care atîrnau trei mari Iustruri de cristale venețiene. Ușile erau scunde, crușînd pereții, iar la un capăt al sălii se afla un șemineu de marmură cu o țesătură înflorită de sculpturi vegetale și anatomice, mergînd pînă spre tavan. Piese sculpturale erau copii după Jean Goujon. Pendulul lui Saferian, cu nudurile sale de lemn, era și el așezat la un perete lateral, între două fotolii, Sonurile pe care le scotea erau surprinzătoare din cauza acusticii sălii. De observat că Ioanide nu puse parchet pe jos, ci dale de travertin spongios, bine lustruite și exact lipite, încît podeaua revela, ca și plafonul, schema ei geometrică în forma unui grătar de linii. De altfel mijlocul fusese acoperit cu covoare. Mobilele nu umpleau interiorul, ci ședeau ca niște ornamente de sine stătătoare, în grupuri. Dar detaliul esențial care producea impresie asupra vizitatorului era un vitraliu care se întindea de la ușa exterioară de intrare a casei (făcută din fier și sticlă mată și pîrînd relativ scundă) și pînă sub acoperiș, constituind astfel un perete translucid al scării de piatră și al vestibulului ce ducea la salonul de sus. Vitraliul reprezenta în toată înălțimea lui

o fată în profil și în gest hieratic, alergînd parcă în vijelie cu părul suflat de vînt. Asta era Pica. Ioanide plănuiise vitraliul pentru biserică, însă de cînd Cioarec devenise sfîntul oficial acolo, renunțase la ideea prima. Acum se poate înțelege substratul mondenității lui Ioanide și a Elvirei. De fapt, ei dădeau recepții în memoria Pichii și contau pe surpriza la intrare și ieșire, cînd vitraliul, puternic luminat de lumina electrică, cădea în atenția musingirilor. Atunci puteau face o aluzie cît de mică la Pica și aveau certitudinea că acela care pleca lua cu el o impresie neștersă. Pe pereții interiori, de-a lungul scării, Ioanide făcuse cîteva aplicațiuni de mici basoreliefuri și medalioane. Ideea îi venise prin Hagienuş. Acesta încerca să-și vîndă pe furis piesele arheologice. într-o zi, orientalistul intrase repede în casa lui Ioanide, avînd la subsuoară un obiect greu, acoperit în jurnale și legat cu sfori, pe care îl lăsa obosit pe covor. Apoi merse să privească pe geam.

— Domnule Ioanide, se rugă el în ton lamentabil, fa-mi un bine, ține-mi-le dumneata obiectele mele arheologice, altfel se prăpădesc, mi le iau copiii. Poate găsesc pe cineva care să le cumpere, un om de carte, să le păzească cum le-am păzit eu.

Hagienuş desfăcu pachetul și scoase la iveală un fragment de metopă ce reprezenta pe Perseu tăind cu cuțitul capul Meduzei, care semăna cu o mască comică. îndărăt se zărea capul unei babe, nu alta decît Minerva.

— Le cumpăr eu J zise Ioanide.

— Faci o faptă bună, pe dumnezeul meu, domnule Ioanide, salvezi o colecție strînsă cu trudă.

După Gorgonă, Hagienuş aduse înfășurat în jurnal un medalion destul de mare, înfățișînd un

cap de războinic, cam în stilul Verrocchio. Coiful era făcut din piese îmbucate ca și coada racului, iar coama lui era un mic dragon solzos. Apoi Hagienuş veni cu un cap de bărbat grec cu barba plesnită într-o parte, remarcabil prin impresia de păr uns cu ulei pe care o făcea marmura; după aceea cu un mic basorelief asirian narînd asediul cetăţii Susa, sub Asshurbanipal. Un soldat bărbos, îngenuncheat cu arcul deasupra capului, zvîrlea o săgeată spre zidurile fioroase ale fortăreţei. Şi altele de soiul acesta. Hagienuş poseda şi o căldare-trepied de bronz, bătînd în verde, obiect autentic chinezesc.

— Mi se rupe inima, plîngea Hagienuş, uite, mă jur, mă consolez că ți le dau dumitale, om care ştii să preţuieşti. Am colindat lumea ca să le adun.

Ceea ce nu-l împiedica să se tocmească. în general însă le dădu foarte ieftin, pentru că instinctul de colecţionar era mai tare în el, şi modul cum prindea în perete Ioanide piesele, de-a lungul scării şi chiar în salon, îi plăcea. Avea ocazia acum la seratele arhitectului să-şi prezinte singur obiectele, ca un director de muzeu. Transportarea tuturor pieselor nu fu uşoară, şi Regele Lear justifică şi porecla de Ulysse. Petrişor îl urmărea pe stradă şi se posta chiar în faţa casei lui Ioanide. Hagienuş ieşea, după sfatul arhitectului, prin curtea vecină, pe altă stradă a parcelării, sau trimitea pachetul dinainte, prin Sufleţel, iar el intra rîzînd viclean, fără nimic în mînă.

Toate aceste cumpărături şi înfrumuseţări presupuneau din partea lui Ioanide bani. îi avea. Acum, că nu mai făcea caz de artă cu orice preţ şi renunţase descurajat la ideea unui Bucureşti în stil grec, primea un număr foarte mare de comenzi. Devenise arhitectul la modă. în ciuda evenimentelor, se

construia înfrigurat, deoarece oamenii cu depozite de bani, luîndu-se unul după altul, îi virau în imobile. Şi Saferian, la îndemnul Sultanei, îşi făcuse o casă alături de Ioanide. Biserica acestuia şi palatul municipal de cartier rămăseseră neterminate, şi la construcţia din urmă fiarele de la stupii de beton ruginiseră în aer. Nu se gîdea nimeni a continua lucrările. Prin urmare, Ioanide construa comercial, primind chiar sugestiile clienţilor, făcîndu-le gustul, însă cu decenţă. O dată pe săptămână, seara tîrziu, după teatru, uneori la douăsprezece şi chiar la unu noaptea, Ioanide şi doamna dădeau un soi de recepţie — dacă este să socotim numărul mare al invitaţilor şi faptul că din cauza aceasta şedeau în picioare pe grupuri. Ioanide şi Elvira, amîndoi îmbrăcaţi în negru, însă cu amănunte înviorînd tonul sumbru al veşmintelor (cravată cu dungii roşii ori albastre la unul, colier şi brăţară la cealaltă), primeau musafirii de o parte şi de alta a uşii, aproape totdeauna avînd a răspunde la întrebări asupra vitraliului. Exact la ora legiuită, se auzea maşina lui Gaîtany, care curînd după aceea apărea în uşă cu braţele întinse superlativ.

— Sărut mîinile ! Să trăieşti ! se adresa el succesiv către cei doi, apoi, exclamînd cu mîinile spre tavanul cu lustruri de cristal, dînd o revizie cu ochii întregului salon, adăuga: Domnule, e admirabil ! Superb ! Eşti un bărbat plin de daruri, e-mi-nent ! Eşti cel mai mare arhitect român.

— Bună seara ! îi răspundea invariabil şi rîzînd Ioanide.

Pe urmă sosea madam Valsamaky-Farfara, fardată minuţios şi raţionîndu-şi gesturile feţei ca să nu-ştirice pictura. Ioana, impozantă ca o statuie greacă, venea şi ea. Apăreau Hagienuş, Sufleţel, Gulimă-

nescu, mai rar Saferian, adus cu greu de alături. Suflețel era singurul care distona total cu arhitectura interioară, întrucît, din cauza părului vîlvoi de prea deasa trecere a degetelor prin el și a pantalonilor în burlan, nu era paralel cu nici o dimensiune, în schimb, marele spațiu îi permitea să gesticuleze în timpul conversației în toată voia. Venea întotdeauna cu Aurora. Smărăndache și Smărăndăchioaia erau nelipsiți. Chiar și Hergot și Erminia participau, cea din urmă în rochie cuviincioasă de dantelă închisă, care o arăta cam balonată, deoarece începuse să se îngrașe, din cauză că mîncă prea multe dulciuri. Hergot aducea cîteodată violoncelul, în salon existînd nu departe de șemineu (ce servea drept mică bibliotecă, apartamentul avînd calorifer) și un pian cu coadă. De ordinar, după ce se strîngeau toți invitații, se desemnau grupurile. Femeile (Ioana, Erminia, madam Farfara, Smărăndăchioaia, Sultana și în trecere și Elvira) se adunau lîngă șemineul gigantic, în jurul impecabilului Ioanide, ras în cap. Acesta era statul lui major. Și cînd se deplasa, fenomenul se petrecea colectiv, încît spre a găsi pe Ioanide era de ajuns a căuta grupul femeilor. Hergot și Erminia tăceau uneori mici ședințe muzicale, pe care, răsturnat într-un fotoliu, Gaittany le comenta cu degetele prin aer. Reuniunea de obicei nu ținea mai mult de două ore, iar Gaittany, care obișnuit nu suporta să stea atît de mult într-un loc, admitea o excepție în cazul de față. Ioanide nu scotea o vorba despre evenimentele diurne și nu făcea aluzie la persoane dinafară. Totuși, în grupuri se recapitulau toate anecdotele zilei.

— Pomponescu, spunea Gulimănescu, iese numai noaptea, pe sub pomi.

370 — Nenorocitul! îl stigmatiza Gaittany.

— Moirele nu iartă 1 sărea Suflețel. Tyche, zeița fericirii, și Agathodămon, Norocul, l-au abandonat.

— Dar Conțescu ce face? întreba cu intenție malignă Gulimănescu.

— Gonzalv este dezolat, răspundea Smărăndache. Conțescu se simte din ce în ce mai bine.

într-o noapte, lustrele începură să se clatine întii ușor, apoi din ce în ce mai vizibil, și o uruitură se auzi într-o îndepărtare imprecizabilă.

— Cutremur! strigă madam Valsamaky.

Ioana, care, în picioare lîngă pian, cînta tocmai o arie, transformă ultima notă într-un țipăt, în vreme ce Suflețel se aruncă sub pian, cu pieptul pe covor, gîndind că pianul îl va apăra de Nemesis.

Acest țipăt teatral, mai mult decît fenomenul terestru în sine, produse panică, și femeile se îndreptară spre ușă, încercînd a lua după ele și pe Ioanide.

— Nu e nici un pericol, zise el calm. Această casă nu se va dărîma.

într-adevăr, nici una din construcțiile lui Ioanide nu suferi de pe urma cutremurului, și Ioanide primi după aceea un număr incalculabil de comenzi de reparații, însă fenomenul care agrava panica asistenței, aruncînd o notă de supranatural, deși totul se lămuri apoi, fu următorul. Din cauza deplasării mecanismului, pendulul lui Saferian începu să bată la infinit pînă la desfășurarea întregului arc, acompianind clătînările lustrelor de cristal cu suave melodii de harfa.

XXIX

Timul trecea fără ca lui Pomponescu să i se întîmple ceva dezagreabil, așa cum prevestise Gavrilcea, S-ar fi zis că toată lumea uitase de el. 371

însă acest lucru era de natură a afecta pe fostul ministru. Mergînd la Școala de arhitectură să ridice o sumă de bani, în fond mai mult spre a pipăi atmosfera, fu tratat cu neglijență. Secretarul uită să-i ofere un scaun și întirzie excesiv într-o convorbire cu altcineva. Doi colegi întîlniți pe sală nu-i dădură nici o importanță, nici într-un sens, nici în altul. Pomponescu se întoarse dinadins pe Calea Victoriei și avu neplăcerea de a constata că nu producea nici o senzație, în ciuda faptului că trecuse pe lîngă persoane care-l cunoșteau. Îi întrebaseră de altminteri pe Smărăndache:

— Ce zice lumea despre mine?

— Nimic! răspunse acesta cu un aer foarte sincer.

Într-adevăr, nimeni nu pomenea numele lui Pomponescu, și chiar cînd venea vorba de el, nu mai reacționau cu stimă sau cu teamă de a se compromite. O întîmplare neînsemnată produse o impresie adîncă asupra lui Pomponescu. Invitase la masă pe Smărăndăchioaia și pe Smărăndache, întîlniți accidental pe bulevard. În ziua hotărîtă, la prînz, așteptă posomorit pînă la ora unu, tresărind la cel mai mic zgomot. Invitații nu apăreau. Smărăndache nu comitea niciodată asemenea inconveniente, și madam Pomponescu își explică nevenirea lor prin faptul că nu înțeleseseră bine ziua și ora, ceea ce Pomponescu excludea. Pînă la două, ex-ministrul refuză să se așeze la masă, după aceea rugă pe cele două femei să prînzească, în vreme ce el, reclamînd numai o cafea, se retrase în birou. La ora trei, Smărăndăchioaia ceru scuze telefonic, sub cuvînt că a fost la Gaîtany, la Casa de artă, o recepție foarte interesantă, pe care nu s-a îndurat s-o părăsească. Nici nu-și dădea silința să acopere că între

una și alta nu era alegere. Pomponescu trase o concluzie foarte amară, nu mai era considerat.

De la această întîmplare se produse cu Pomponescu un lucru nemaiconstatat înainte. Profesorul de beton armat nu mai ieșea din casă și ședea toată ziua somnolînd pe canapea în birou, fără a citi, cu ochii pe jumătate închiși, pironiți în tavan. Cînd soneria telefonului zbîrniia (fenomen foarte rar), nu se mai ridica să răspundă, și dacă venea subreta, cvî un semn al mîinii o deconsilia să meargă la aparat. Un amic politic care voi să-l vadă, spre a-l consulta, nu fu primit, cu scuza că Pomponescu e indispus. De pe canapea, ex-ministrul trecea cîteodata pe un fotoliu, înfundîndu-se în el și privind cu insistență un punct în gol. La eticheta zilnică păstrase toate obișnuințele, venea la masă, mîncea distrat și fără apetit, desfăcea jurnalul și-l depunea înainte de a-l fi citit. Adesea era cu totul neatent, și cînd madam Pomponescu îi puneă o întrebare, neștiind că se adresează lui, nu răspundea nimic. Începuse să slăbească, și în mustață apăruse o pată albă. Somnolarea din timpul zilei îi producea în mod firesc insomnii noaptea, și madam Pomponescu îl auzea mergînd pe întuneric prin odaie. Dormitorul, foarte mare, era despărțit în două printr-o cortină albastră de velur, și fiecare dormea într-un despărțămînt. Aceasta avînd în vedere infirmitatea doamnei Pomponescu, care avea trebuință la culcare de asistența subretei. Zgomotul, natural, nu era mare, madam Pomponescu simțea totuși pașii soțului ei călcînd cu o acustică surdă pe covorul păros. Alt fenomen era acela că Pomponescu nu mai privea direct în ochi pe ceilalți, manifestînd o timiditate curioasă pentru caracterul său. Nu arunca ochii pe geam de loc, renunțînd

la orice viziune a lumii exterioare, stînd de ordinar în așa chip încît să aibă înaintea sa pereții, tavanul, spații în sfîrșit închise. Este iarăși clar că, deși venea la masă și în linii generale se purta sociabil, încerca neplăcere cînd era surprins în birou și dădea curs cu dificultate chemărilor. Ar fi preferat să fie lăsat singur. O dovadă a silei sale de oameni fu un amănunt constatat de madam Pomponescu. Printr-o greșeală regretabilă, se servi lui Pomponescu cafeaua în birou, fără zahăr, complet amară. Cînd se prinse de veste acest lucru, madam Pomponescu veni în persoană cu bucăți de zahăr pe o farfurioară. Prea tîrziu [Pomponescu băuse cafeaua amară, ca să nu cheme pe nimeni, pentru că, era lucru știut, îi plăcea foarte dulce.

— Ascultă, Jean, îi zise madam Pomponescu, aprobată de *maman*, tu nu te simți bine, nu vrei să chemăm un doctor?

— N-am nimic, răspunse silnic ex-ministrul, ce să constate doctorul?

— Arăți obosit, prea dormitezi toată ziua.

Pomponescu avu un zîmbet amar.

— Altceva n-am de făcut!

— înainte lucrei, făceai studii asupra catedralei. De ce stai?

Profesorul de beton armat rîse în sine, fără a scoate un cuvînt.

— Nu te consuma zadarnic, interveni *maman*, va veni vremea cînd vor alerga toți la tine. Fără tine nu se poate.

Pomponescu privi pe bătrînă cu o clipire stranie, ca și cînd i s-ar fi părut nebună.

Madam Pomponescu, mereu dîrză, începu să suplinească golurile din salon convocînd rude din partea ei și din partea soțului. Astfel, de la un timp,

cu toată schimbarea de persoane, o după-amiază era suficient de însuflețită. Pomponescu, după o singură participare, se scuză și nu mai apăru. De altfel avea și dreptate. Convorbirea era de așa soi, încît concluzia ei era că familia suferise o lovitură ireparabilă prin căderea lui Pomponescu. Musafirii păreau a veni mai mult spre a se informa dacă mai e vreo speranță pentru Pomponescu sau spre a-i smulge unele informații utile. Astfel, unul cate avea interese la Ministerul de Lucrări Publice, unde fusese Pomponescu, îi zise:

— Cred că ai relații cu noul ministru, n-ar putea să te refuze.

Și cum Pomponescu privea interogînd din ochi, acela continuă:

— Aș avea o chestiune de rezolvat, poate îmi dai o mină de ajutor.

Toți, prin urmare, aveau în cap aceeași idee și nu puteau să-și închipuie un Pomponescu fără nici o trecere publică. Nu se deosebeau întru nimic de ceilalți obișnuiți ai anticamerei. La fel ca și ei, fereau pe puternicii zilei, insinuînd indirect mărirea catastrofei lui Pomponescu. O verișoară a doamnei Pomponescu mai făcu în plus și această declarație:

— Nu vă plîng de loc, cu averea pe care o posedați puteți trăi ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat.

Avea deci ideea că Pomponescu adunase ca ministru un avut considerabil. Acest lucru nu era exact. într-adevăr, profesorul de beton armat nu se afla momentan în primejdia de a muri de foame sau a-și restrînge trenul casei. însă în calitatea lui de om politic nustrînsese ceea ce s-ar fi putut numi avere. Atunci cînd, ceva mai tînăr, făcuse construcții publice, obținuse mari sume de bani,

pe care le depozitase la bănci sau le transformase în acțiuni. Astfel, cele două Pomponești aveau asigurată o existență onorabilă în cazul când nici o furtună n-ar fi atins viața economică. Încolo, Pomponescu cheltuia veniturile normale, și în momentul când căzuse de la putere avea în casă din remunerațiile sale o sumă care i-ar fi ajuns un an cel mult. Dacă ar fi fost înlăturat de la catedră și s-ar fi aflat în imposibilitate de a lucra ca arhitect, după o vreme Pomponescu ar fi trebuit să aibă recurs la veniturile constituite celor două femei. Cîteva ani de zile cel puțin, lucrurile n-ar fi fost așa de negre, totuși, Pomponescu le văzu astfel. Gîndul de a fi întreținut de femei îi era intolerabil. I se înfipsese în creier ideea, mai ales în urma retragerii din partea negustorului a propunerii de a construi cinematograful, că va cădea în mizerie. Era sigur că nimeni nu-i va da nici o comandă și că va ajunge la mari umilințe. Crescut toată viața în belșug și biruind fără efort, Pomponescu n-avea curaj să înfrunte viața, și de altfel instinctul îi spunea că dacă un anonim se poate adapta oricăror împrejurări, un om notoriu este expus vexațiilor și refuzurilor, în acea vreme, soarta oamenilor din categoria ex-ministrului nu părea așa de dificilă. După o fază sinistă, regimul arăta înclinări de compromis cu fostele partide, de a căror tacită încuviințare puterile agresoare aveau nevoie. Însă Pomponescu părăsise partidele și înșelase totdeodată și Mișcarea, astfel că acum era pus la index de toți. Impresia lui în tot cazul era că destinul îi este pecetluit. Cînd își aducea aminte de povestea aruncării în stradă a lui Ioanide, se cutremura. Credea în această posibilitate, pentru că ultima deplasare a arhitectului era opera sa. Întrucît îl privea, se temea de

confiscarea casei, care era pe numele său. Expri-mîndu-și prin aluzii teama de a nu ajunge ca Ioanide, fu ironizat de madam Pomponescu:

— Ce tot îl căinezi pe Ioanide? Are un adevărat palat și dă recepții senzaționale.

Pomponescu privea incredul, deoarece expresia « bietul Ioanide ! » aruncată de Gaittany se popularizase. Era o apelație căreia îi corespundea un adevăr subtil și totodată o glumă a superficialilor, în primul rînd șocați de luxul arhitectului.

— Unde te duci, domnule, așa, îmbrăcat din ac? E vreun bal undeva? întreba unul.

— Nu, domnule, nu știi? Azi e reuniune la « bietul Ioanide ».

Pomponescu nu mai puțin îl vedea pe « bietul Ioanide » alungat și din baraca lui, într-o magherniță, cîștigîndu-și existența cu penibile mici reparații.

Un alt simptom al alterării caracterului și sănătății morale fu modificarea pentru un timp a instinctului de grijă corporală. Pomponescu, care nu ieșea niciodată din dormitorul lui nebarbierit nici spte a da la o parte cortina de velur dinspre madam Pomponescu, ședea acum zile întregi neras. Firele de barbă, în care negrul se amesteca cu albul, îi acopereau fălcile și-i dădeau un aer speriat. Nu mai cerea să se schimbe, și cînd i se puneau la îndemînă cele de trebuință uita să le ia. În mod normal, Pomponescu, chiar dacă nu ieșea din casă, posedînd o vastă recurită vestimentară, se schimba de cel puțin două ori pe zi, întîtucî salonul, anticamera și biroul lui reprezentau locuri de exhibiție. Dimineața apărea cu un costum de ținută zilnică, la prînz, dacă reținea pe cineva, își puneă un sacou negru cu cravată adecvată, schimbîndu-și de asemeni batista, la cinci își arbora smochingul

tivit. Astfel de mutații în toaletă le practica Pomponescu chiar dacă n-ar fi. fost decît cu Pomponeștile, ba chiar și singur. Acum pentru întâia dată fu văzut ieșind din dormitor cu o haină de casă de molton, pe care n-o folosea decît spre a trece la camera de baie. Cum era neras, produse puțină spaimă subreței, care nu-l recunosc. Normal, Pomponescu examina dimineața și seara în sufragerie un termometru așezat afară, în dreptul geamului, și un barometru aneroid de perete, nu departe de fereastră. în modul acesta, cînd părăsea sufrageria, seara, aproape fără excepție făcea observațiile sale meteorologice:

— Mamy, temperatura e scăzută și barometrul la uscat, să știi că peste noapte vom avea ger. Să spui servantei să pună lemne în sobele de teracotă.

Acum, cînd nu se mai rădea, Pomponescu nu mai consulta nici barometrul. în privința toaletei, presupunînd că soțul ei a pierdut îndemînarea de a se rade singur, madam Pomponescu aduse un frizer în casă, care plictisi pe ex-ministru prin aceleași indiscreții auzite de la toți. Ca să nu-l mai vadă în ochi, Pomponescu, amenințat cu prezența lui, se bărbierea singur, dar numai stimulat.

Această criză ținu vreo două-trei săptămîni, apoi deodată Pomponescu își reveni, spre bucuria celor din casă. începu din nou să se bărbierască singur înainte de a ieși din dormitor, să-și schimbe hainele, să fie ceva mai atent la masă și să privească la termometru și la barometru. Ieși o dată din casă, apoi zile întregi își petrecu timpul, foarte aferat, în birou. Părea că studiază ceva, căci madam Pomponescu găsi pe masă un tratat de chimie, deschis la un capitol ce se ocupa de nitrili. « Se numesc nitrili corpii care se nasc prin eliminarea a doua molecule de apă din sărurile amonice ale acizilor

organici sau prin eliminarea unei singure molecule de la amidele corespunzătoare. Clasa aceasta de corpi a fost creată de Dumas la 1847. »

într-adevăr, Pomponescu începu a deveni foarte activ și continuă cu sîrguință lucrările sale în birou. O parte din această activitate era dedicată arhitecturii. Pomponescu nu făcea planuri de construcții, ci — lucrul era ușor de ghicit și fu verificat în urmă — recapitula întreaga sa operă, consemnînd-o într-un memoriu. își întinse prin odaie proiectele înapoiate de Gaittany și privindu-le făcu observările sale la capitolul respectiv. Pomponescu voia ca posteritatea să știe ce lucrase, ce principii aplicase, și fiindcă socotea mai obiectivă lumea de mîine, îi sugera propria sa părere despre el însuși și care se conducea de principiul relativității. Toate schițele și proiectele înrămate sau găsite prin sertare fură numerotate cu grijă, catalogate la sfîrșitul memoriului și apoi așezate în ordine într-un pachet. Cînd termină această lucrare, Pomponescu păru foarte bine dispus, făcu o mică plimbare pe bulevard, și la masă bău puțin vin și fu mai comunicativ. Emise chiar cîteva aforisme în legătură cu activitatea umană, luînd ca punct de plecare felicitările doamnei Pomponescu că-și vede din nou de arhitectură.

— Tot ce facem, zise el sentențios și cu vechea lui infatuare, conține un merit prin faptul că reprezintă o mișcare în veșnica sforțare a omului de a cunoaște și de a crea. Unii au mai mult noroc, alții mai puțin, însă nu se poate contesta că opera marilor artiști nu ar apărea fără dibuirile artiștilor mai modești dinaintea lor. A te întreba dacă fapta ta a reușit sau nu e un nonsens. Important e să fi făcut tot ce-ți stă în putință. Dacă viitorul va decide că Ioanide are geniu (aci Pomponescu luă o atitudine

ironică, însă dulce, fără maliție), eu mă închin în fața acestei sentințe. O minte obiectivă îmi va acorda și mie o părticică de merit.

— Cum, Jean, sări Mamy, tu pui pe Ioanide mai presus de tine?

— Astea sînt excese de bună-creștere! îl ironiza *maman*.

— Nu-mi pot permite să clasific, răspunse Pomponescu, nu am această cădere, spun numai că dacă unul e mai merituos decît mine, am și eu satisfacția datoriei împlinite.

— Nu admit, Jean, asemenea teorii! rezistă Mamy cu încăpăținare. Ce-i dai zor cu recunoașterea viitorului? Lucrările pe care ți le-a încredințat statul, demnitățile pe care le-ai avut și le vei mai avea, decorațiile și altele nu sînt o dovadă că toată lumea te prețuiește?

Pomponescu luă o figură foarte contemplativă, rămînînd mereu politicoș, și ocoli răspunsul direct.

— Sînt oameni, spuse el, care prin împrejurările sociale, prin ambiția celor din jurul lor sînt împinși în profesii pe care nu și le-ar fi ales singuri din simplă vocație. Ei le îndeplinesc bine prin educație, pot fi buni savanți, buni generali. însă cînd vine omul născut, totul se răstoarnă. Caesar ca militar nu e opera mamei lui.

— Ba da! sări atinsă *maman*, deși n-avea nici o noțiune despre situația familială a lui Caesar. Fiii sînt oglinda mamelor.

— Nu trebuie să te superi, răspunse împăciuitor Pomponescu, asta e adevărat într-un sens general, însă dacă mama vrea ca fiul să devină Shakespeare, e o problemă dificilă

— O mamă arc instinct, vrea numai binele copiilor.

Pomponescu nu agrava discuția și trecu la alte chestiuni. Ideile acestea le mai spusese și altora și apăsau în permanență de la un timp pe sufletul său; acum, fără să vrea se vede, le exprimase față de cele două femei care nu înțelesesem de loc starea lui de spirit. Ex-ministrul se despărți foarte afabil de *maman* și de Mamy, cu toate civilitățile de rigoare.

După memoriul de lucrări arhitectonice, Pomponescu își adună laolaltă cursurile de la Școala de arhitectură, al căror text îl revăzu cu grijă, apoi feluritele articole publicate în broșură sau în revistă, întocmi de asemeni o bibliografie și scrisese un scurt memoriu asupra sensului operei lui științifice și rezultatelor sale. Apoi legă totul. Și în privința asta emise cîteva idei către Smărăndache, care îi făcu o scurtă vizită.

— Am revăzut cursurile și lucrările mele teoretice. Evident, foarte multe lucruri sînt depășite. în știință, un minut e fatal. Nimic nu rămîne acolo în picioare, încît a fi ajutat mergerii spre adevăr este singurul merit. Cine mai învață azi chimia după Lavoisier? (Cuvîntul chimie venea des de la o vreme în conversația lui Pomponescu, și în afară de tratatul găsit de madam Pomponescu, ex-ministrul mai avea în sertar, din vremea studiilor, cîteva flacoane cu cristale mari și mici, printre care unul cu un fel de sare albă pe fund, pe care scria C.N.K.)

De la această operație, Pomponescu trecu la alta. își colectă absolut toate actele familiale: amintirile, scrisorile, fotografiile, arhiva casnică, sortă totul, legă, în fine, redacta un alt memoriu, care principal semăna mult cu *Biografa familiei Pomponescu* întocmită de unchiul său, cu deosebirea că nu era umoristică și nu se oprea la mărunțișuri. Era de fapt mai mult o autobiografie a fostului ministru.

Ea începea astfel (dovadă că simțul critic nu lipsea autorului):

« Se pare că o forță atavică ne împinge să facem ceea ce au făcut și înaintașii noștri, oricât de discutabilă ne-ar apărea opera lor. Am înaintea mea o broșură scrisă de unchiul meu, colonelul Remus Pomponescu, asupra familiei noastre și care m-a făcut să rîd cu lacrimi cînd am citit-o, cu toată stima pe care o aveam pentru acest brav militar. Azi simt și eu nevoia să pun pe hîrtie cîteva lucruri privitoare la familia mea și la mine, ceea ce înseamnă că un instinct ne îndeamnă pe toți să apărăm continuitatea singelui. »

Pomponescu evoca copilăria lui, figura unor membri ai familiei, inclusiv pe aceea a unchiului biograf, și schița viața lui politică. În încheiere, neavînd copii, se adresa nepoților, cu nădejdea că izbînzile și greșelile lui nu vor fi fără nici un folos pentru ei și progenitura lor. Într-un cuvînt, profesorul de beton armat se trata mai puțin ca individ, cît ca un inel din stirpea Pomponeștilor. Mîndria de corp începea să învingă orgoliul individual. Memoriul fu legat și sigilat. Întîlnind pe Hagienuş pe bulevard, Pomponescu îi spuse următoarele, fără nici un motiv aparent, desigur sub impresia preocupărilor lui recente:

— Îți dau toată dreptatea că ții la copiii dumitale — buni sau răi, nu importă. Regret că împrejurările m-au împiedicat să am copii. Progenitura noastră e calea materială prin care ni se propagă spiritul, și dacă uneori, în primă generație, avem dezamăgiri, a doua generație vine cu o reabilitare. Oamenii sterili se agită prea mult spre a-și supraviețui, avizează la mijloace disperate, cum ar fi notorietatea. Sîngele este totuși cel mai sigur mijloc de a rezista

neantului. Sînt familii care n-au dat nici un om excepțional în adevărata putere a cuvîntului, dar care durează de sute de ani. A te regăsi în toate documentele și a avea speranța să fii regăsit în cele următoare ție liniștește spiritul.

— îmi pare bine, domnule Pomponescu, că găsesc un om care să mă înțeleagă!

— Inscripțiile funerare pe care le-ai colectat dumneata nu dau nume ilustre în cîmpul științei sau al artelor, ci nume de familii. Cu excepția unei elite preocupate de adevăr, omenirea caută să se salveze social de uitare. În fiecare din noi rezidă un biet om comun, care și-aduce aminte de părinții și bunicii lui și încearcă a-i înscrie pe o piatră.

— Pomponescu a început să filozofeze, comunică Smărăndache și Hagienuş celorlalți.

— Interesant! constata Gaittany, prudent și mirat că se aduce în vorbă numele lui Pomponescu. (Pentru el nu exista ceea ce nu era la ordinea zilei.)

Un alt fenomen semnalat de puținii care înțelegeau pe fostul ministru ignorat de cercurile în care era sărbătorit altădată fu interesul pe care-l manifesta de la o vreme pentru felul de trai al celor pe care nu-i mai vedea. Parcă voia să-și reconstituie o imagine stinsă.

— Ce mai face Ioanide? Tot așa paradoxal?

— La fel, însă nu mai umblă după femei. De cînd i-a murit fata, s-a schivnicit (convorbeau Pomponescu și Smărăndache).

— Parcă aud că dă recepții luxoase, e monden.

— într-adevăr. E un stareț sociabil, care admite lume în parloar.

— Cum e salonul lui?

— Imens, luminat de trei candelabre de cristal și cu un enorm șemineu sculptat în fund.

— Totdeauna a avut el mania asta a decorului, care l-a împiedicat să se realizeze. (Pomponescu, după cum se vede, nici acum nu acorda lui Ioanide un merit absolut.) Și ce mai plănuiește?

— Nimic. A renunțat la ideea de a construi un oraș, s-a convins că e o himeră, acum repară și clădește orice. Cîștigă foarte bine.

— Dar Gaittany ce mai face?

— Are doua mașini superbe, una de zi și una de seară.

— E un om pe care l-am invidiat adesea. N-are nici o veleitate de a face vreo faptă neobișnuită, se consumă liniștit ca om de lume. (Aici Pomponescu se înșela. Gaittany avea ferma convingere interioară că toți ceilalți sînt niște simpli meseriași, «puși în valoare» de perspicacitatea lui. Acesta era și motivul pentru care se debarasa repede de cei căzuți în discredit. Se temea să nu fie tras la răspundere.)

— între douăsprezece și unu este la Casa de artă o reuniune foarte reușită.

— Dar Saferian ce mai face?

— S-a mutat lângă Ioanide și a lăsat tot comerțul în seama Sultanei. Acum vine el cîteodată la Ioanide să-și asculte pendulul pe care i l-a dăruit.

— Saferian e un oriental pentru care comerțul e un pretext de a avea de a face cu lumea.

— Poate pentru el Sultana face speculă în toată regula. Este aproape precis că ea îi procura numărul cel mai mare de clienți lui Ioanide.

Pomponescu zîmbi cu îngăduință.

— Fapt este că iară un astfel de instrument un arhitect riscă să rămînă fără clientelă. în familia noastră virtutea comercială a fost complet absentă.

3a* N-am produs decît militari, profesori, magistrați.

în chipul acesta, Pomponescu întreba despre toți, înlocuind percepția directă cu ancheta. Conversația sa mai atinse și un alt subiect. Cînd madam Pomponescu-Mamy sfătui pe Pomponescu să-și menajeze sănătatea, madam Pomponescu-mamă observă impetuos:

— în familiile noastre toți au fost voinici și sănătoși tun. Pot să zic că cei mai mulți au murit de bătrînețe.

Pomponescu făcu atunci aceste reflecții:

— în anume condiții, longevitatea constituie o povară pentru individul însuși. Cînd ai ajuns la bătrînețe, în situația de a trăi într-o lume pe care n-o mai pricepi și nu poate să te mai priceapă, cînd, într-un cuvînt, îți supraviețuiești, mă întreb serios dacă merită să prelungești o asemenea agonie morală.

Madam Pomponescu-Mamy se scandaliza.

— Dar cum asta, Jean, tu recomanzi sinuciderea?

— N-am zis c-o recomand, bătu în retragere Pomponescu, totuși o scuz.

— E o erezie totală, declară și madam Pomponescu-mamă; bătrînii trebuie să trăiască atît cît le îngăduie Dumnezeu, ca să îndrumeze pe cei tineri.

Cîteva expresii veneau mereu în gura doamnei Pomponescu-mamă. Una era: « cînd o fi și-o fi să mor odată, cît mai tîrziu posibil », de unde rezulta că vedea moartea, întrucît o privea, ca un fenomen foarte îndepărtat; alta: « nu mai e ca altădată », indiciu că tot ce se petrecea în prezent i se părea absurd; în fine: « Jean, nu trebuie să admiți asta », trădînd ostilitatea ei pentru tot ce sta în contra intereselor lui Pomponescu sau ale generației sale. Pomponescu însuși se rușina de acest egoism al mamei sale, care, afară 385

de asta, profesa un hedonism exagerat, în baza căruia o faptă neaducînd satisfacții imediate nu prezenta nici un interes. « La ce folosește asta?! » întreba ea stereotip. Onoarea socială, chiar și bizuită pe un fals, era tot ce prețuia. Luindu-se drept centru al lumii, madam Pomponescu-mamă agreea sau detesta oamenii după chipul cum se purtau cu ea. Cine îi săruta mîna foarte intimidat și-i bătea în strună, constatînd totodată că arăta bine la față, putea fi sigur de bunăvoința ei. Madam Pomponescu-mamă n-avea nici o compătimire pentru un om despre care s-ar fi spus că e un bărbat plin de valoare, însă nerăsplătit de noroc. Nu toți, era părerea ei, pot fi egali în viață. « Dumnezeu a lisat o ierarhie pe care n-avem dreptul s-o discutăm. » Bineînțeles, avea siguranța că fiul ei stă în fruntea acestei ierarhii. Asta denota poate și un fel senil de a vedea, dar și o filozofie a familiei, ușor de controlat și la Pomponescu. Acesta din urmă mai înțelegea însă că viața ridică, în ciuda prevederilor noastre, forțe obscure și vii, care și cînd sînt absurde se pun în calea celor bătrîni. Gavrilcea și tagma sa erau dintre acestea. Pomponescu, cu toată repulsia, din pur calcul, ar fi dorit să conjure aceste forțe noi, să le aduleze și să se lase acceptat de ele, cu rszerya mentală că mai tîrziu le»ar fi. domesticit și sfarîmat. Acum însă avea sentimentul că jucase rău și vedea totul apocaliptic, încît suficiența mamei sale i se păru lui însuși grotescă. Se întreba ce ar deveni ea în caz de revoluție, mizerie, incapabilă cum era de o cît de mică filozofie a vieții. Hangerlioica, așa măreață și inflexibilă în sinea ei, știa să se mlădieze, să negocieze, ar fi fost în stare să vîndă zarzavat în piață, constituindu-și o ceata de subalterni în această branșă, din Hangerlii. Gaittany își ascundea

aroganța internă în cele mai mari umilitați și izbutea totdeauna să mistifice pe toți. Asta ar fi voit în fond să facă și Pomponescu, dar nu putea. O mthnire profundă îl cuprindea la ideea de a se umili și orice diminuare a respectului din partea altora îi provoca suferință. Așa de victorios în viață, Pomponescu se descoperea într-o clipă un inadaptabil. Lunga lui carieră fusese uri accident favorizat de clemența timpurilor. Prin urmare, discuția dintre el și cele două femei se făcea din planuri de gîndire ireconciliabile și constituia două monologuri paralele. Pomponescu concepeau lucrurile absurd dogmatic, Pomponescu vedea de la o vreme totul în devenire catastrofală.

— A trăi spre a constata ruina a tot ce-ai făcut în viață e dureros. E cum ți-ai vedea casa în flăcări. Ștînt fericiți aceia care dispar la timp, proiectînd totul în viitor.

— Nu ia foc nici o casa, se supăra madam Pomponescu-mamă. Lumea rămîne așa cum au așezat-o bătrîni înțelepți, și dacă zurbagii tineri vor s-o răstoarne, vina e a cui nu-i bate la spate.

Pomponescu nu mai deschise vorba despre aceste chestiuni cu cele două femei, însă lui Hagienuş îi spuse aceste cuvinte semnificative:

— Aș vrea să mă deștept peste Q mie de ani, să văd ce a rămas din lumea noastră de azi.

Este clar că Pomponescu suferea de un sentiment placid de zădărnici. Acesta nu mergea pînă la dizolvarea noțiunii de eu, căci ex-ministrul adăuga imediat:

— Abia atunci îmi voi da seama ce a mai rămas de pe urma mea.

în această fază, Pomponescu începu să pună la aceia puțini pe care-i întîlnea întrebarea; « Ce se

mai zice despre mine?», la care, firește, cu greu putea avea un răspuns sincer și satisfăcător.

— Sînteți privit, zicea Smărandache, cu aceeași stimă ca întotdeauna.

— Stimă, stimă, ce înseamnă asta? îmi mai acordă lumea un rol în viitor, sau mă consideră un om sfîrșit?

— Natural, căuta Smărandache să sofisticeze inteligent, sub impresia momentului, toate personalitățile trec printr-o eclipsă. După aceea va veni dezamăgirea, și toți se vor întoarce spre figurile familiare.

— E o ipoteză amabilă a dumitale, zicea Pomponescu cu glasul pompos cu care distribuia laude cînd era tare; înțeleg din ea adevărul crud că sînt o figură a trecutului.

— N-am vrut să spun asta!

— Nu te sfii de loc, concluzia firească, rezultînd din fapte, aceasta este. Mă resemnez.

— Totuși, lumea vă acordă importanță nu numai sub raportul situațiilor publice. Sînteți un om de cultură de o deosebită rezonanță,

— Cultură, asta e un termen vag, toți sînt astăzi oameni de cultură.

— Dar întîi de toate este în dumneavoastră arhitectul, creatorul!

— Spune drept, domnule Smărandache, ai auzit pe vreunul prețuind în ministrul Pomponescu pe arhitectul Pomponescu?

— Cum nu? i

— îmi permiți indiscreția să te întreb cine?

— De pildă, Ioanide!

— Mă mir, aud că mă face dobitoc.

Smărandache roși puțin.

— E o expresie a lui familiară, pe care ne-o aplică la toți, fără intenție rea.

— Și ce spune Ioanide?

— Ca sînteți un maestru al echilibrului, putina construi și pe un metru pătrat, în evantai.

— Mă consideră deci un tehnician. Totuși, e frumos din partea lui.

Hagienuş aduse vorba despre oratorie, observînd că acum nu se mai vorbea, se dădeau numai comenzi militare.

— Hei, unde e vremea cînd se îndesa lumea să te asculte vorbind, domnule Pomponescu!

— Crezi, stimula profesorul de beton armat, că discursurile mele erau de natură a produce plăcere cuiva cu totul dezinteresat?

— Cum vorbești, domnule Pomponescu, superi pe Dumnezeu! Discursurile dumitale erau eveniment. Ce? Mulți oratori ca dumneata avem noi?

— Oratoria e o artă puțin durabilă și, afară de rare excepții, dă numai satisfacții imediate. Recunosc doar că am avut un public credincios. Sentimental vorbind, am amintiri plăcute, asta e tot.

— Un prieten al băiatului meu spunea că erai foarte iubit ca profesor.

— E posibil, n-aș tăgădui, este însă cam mult de cînd n-am mai profesat. În învățămînt, distanța e periculoasă. Am avut cu toate astea elevi foarte devotați.

În urma unor astfel de dialoguri, Pomponescu păru mai înviorat și începu acum să facă unele plimbări prin oraș. Se ducea la clădirile pe care le construise el, le contempla lung pe dinafară, apoi se despărțea de ele. Cătreiera astfel orașul timp de cîteva zile. Sentimentele pe care le încercă fură foarte contradictorii. Unele clădiri i se părură izbutite, altele contestabile, în tot cazul nu reacțiile de ordin critic îl reținură, cît amintirile ce se legau de respectivele

lucrări. își rememora împrejurările în care construise fiecare edificiu, oamenii cu care venise în contact, în convorbiri, Pomponescu evoca tot mai des oamenii pe care îi cunoscuse în copilărie și tinerețe, părăind a nu-1 interesa prezentul.

— Cînd a murit, maman, unchiul Paul?

— Acum treizeci de ani!

— Mîncă îngrozitor.

Într-adevăr, acest unchi al lui Pomponescu, semănînd la statură cu el, cu deosebirea că eta mult mai corpulent și avea o bărbuță de mușchetar, mîncă și bea abundent, fără să se bage de Seamă, păstrîndu-și sprinteneala și o permanentă binevoitoare prezență de spirit față de doamne. Era un Pomponescu vesel, deschis, redondant și neinfatuat. O mică deosebire de dozaj, și Un om se distinge profund de un cvasi sinonim al său. Pomponescu semăna la umor cu o altă rvidă, o mătușă dinspre mamă, care avea aceeași statură și purta decolteuri, pteferînd a sta în picioare, spre a-și expune întreaga siluetă. Pe cît era de solemnă corporal, pe atît era de sfioasă și de blindă. Mustața și-o mușca tatăl lui Pomponescu, care era însă foarte nervos și cîteodată izbucnea în plîns. Infatuarea și ironia fuseseră în tinereță ale doamnei Pomponescu-maman. în somn, Pomponescu nu mai visa de loc evenimente și persoane recente. Gaittany, Ioanide și ceilalți nu apăreau niciodată în reprezentațiile sâld onirice, nici măcar cele două Pomponești. Se vedea mereu în casa în care trăise copil, de vreo șase-șapte ani, stînd de vorbă cu unchi și mătuși dispărute. Tată-său de asemeni era prezent. în fiecare seară, visul era cam același, ca și cînd memoria s-ar fi oprit la o unică vîrstă. Curios, Pomponescu visa că trebuia să se ducă la școală și nu învățase lecția, scria pe tăbliță

și pe caiet liniat, lipea Afcîwbild-uri pe cărți. Obișnuit, îndată Ce se deștepta, uita totul. Odată, însă, visul fu așa de clar, încît îl ținu minte, și atunci constată surprins că se fixase într-o vîrstă atît de îndepărtată de aceea de azi. Aceste vise stăruitoare stîrniră lui Pomponescu o curiozitate pe care n-o mai avusese altădată, să vadă mormîntul tatălui său. Informîndu-se discret de la *maman* asupra figurii și locului, prevăzut cu cîteva flori, merse fără a spune nimănui la cimitir, și acolo privi cîtva timp mormîntul tatălui său, bine îngrijit, deși învechit ca stil, și aruncă peste el florile. La întoarcere descoperi după simpla descripție, aproape fără să vrea, cavoul lui Hagienuş construit de Ioanide și se învîrți puţin în jurul lui, ca un simplu specialist.

Într-o dimineată, la cafeaua cu lapte, cu *Universul* în mină, madam Pomponescu-mamă scoase o exclamație de oroare.

— Iată o lipsă de gust, a te spînzura! E un caz aici la «întîmplări din capitală». Unul care se agață de cuiul de la lampă. închipuie-țt surpriza familiei cînd do de o asemenea scenă oribilă! Dacă vrei să te sinucizi, alege alte căi, mai decente.

— Ai început să admiți sinuciderea? întrebă Pomponescu surîzînd.

— Ba de loc, dragul meu, zic așa pentru cei care au această nefericită pornire.

— Și cu cc ai vrea dumneata, maman, să-și ia viața un astfel de nenorocit, cu revolverul?

— Oh, nu! Și asta e respingător. Un văr al meu, îl știi tu, s-a împușcat în țîmplă. Și acum mă cutremur cînd îl văd înaintea ochilor cu gaura de la cap, întins pe covorul încleiat de sînge.

— Atunci, ce recomanzi dumneata, maman? întrebă amabil și ironic totodată Pomponescu.

– Otrava, domnule. Sînt atîtea toxice care înlătură și chinurile nenorocitului și trista priveliște pentru ai săi.

Pomponescu, sorbind o gură de lapte, zise cu umor:

– Iau notă, *maman*, de teoriile tale.

Într-altă zi, întîlnindu-se cu Hagienuş, Pomponescu îl rugă să vină puţin pe la ei, întîmplîndu-se a fi aproape de casă.

– Domnule Hagienuş, zise Pomponescu căutînd prin sertarele biroului său, cînd am fost în Egipt, am cumpărat de la un anticar un zodiac, care zicea el că e autentic, adică din vremea faraonilor, uite-l.

Şi Pomponescu scoase o bucată de bazalt patru-lateră, lungă ca o tavă și de un negru-verzui, pe care erau săpate în două coloane niște figuri, în manieră curent egiptiacă. Semnele zodiacale erau foarte clare și realistice tratate. Se zăreau Vărsătorul, Peștii, Berbecul, Taurul, Gemenii, Cancerul, Balanța, între care veneau mici grupuri de oameni.

– Ei, ce zici, domnule Hagienuş?

– Este veritabilă, domnule Pomponescu, seamănă cu zodiacul de la Tentyr. Asta a slujit ca un fel de piatră de fundație la ridicarea unui templu. După felul cum sînt așezate semnele zodiacale și constelațiile, arătînd aspectul cerului în acel moment, se poate calcula anul. Totul este de a studia situarea astrilor prin raport la soare. Există efemeride perpetue, prin care se poate determina poziția astrilor, de pildă ale lui Caslant. Am *Astronomia antică* a lui Bailly. Aș putea, consultînd și un astronom, să-ți spun precis.

Fața lui Hagienuş rîdea toată de voluptate și mîinile nu i se mai desprindeau de pe bucata de bazalt. Pomponescu scoase din alt sertar o coală

mare de hîrtie cafenie și se apucă să împacheteze zodiacul.

– Dacă îl găsești așa de important, dă-mi voie să ți-l dăruiesc. O mică amintire din partea mea.

Hagienuş plecă aproape amețit de bucurie, dar în drum spre casă se opri. A fi văzut de copiii săi cu bucata de bazalt i se părea primejdios. Se întoarse și o luă spre Ioanide. După ce-i trecu puţin entuziasmul și Hagienuş dată cu aproximație piesa, care după el era din anul 2086 înainte de Cristos, o vîndu lui Ioanide, și astfel bazaltul lui Pomponescu luă loc pe peretele de la intrare, deasupra scării. Și Smărăndache primi în dar ceva.

– Am aici, îi zise Pomponescu, o fotografie făcută la Paris pe cînd eram student. Mereu o rătăcesc și o regăsesc. E mai bine s-o dau cuiva. Fiindcă arați oarecare interes pentru mine, îngăduie-mi să ți-o ofer.

Și Pomponescu, după ce făcu o dedicație dedesubt, o înmînă lui Smărăndache. Subretei îi dădu cinci napoleoni de aur, așa ca din întîmplare, zicîndu-i:

– Am găsit prin cutiile mele cinci napoleoni de aur pe care îi am de mult. A-i schimba e păcat. Din ei, dacă le pui toartă, faci un mic colier. Ți-i dau ca un mic cadou pentru zelul dumitale.

Subreta, foarte veselă, arătă cadoul doamnei Pomponescu, care nu văzu în acest gest decît o firească generozitate. Puţin după aceea, Pomponescu făcu o vizită la Școala de arhitectură, unde înmînă rectorului un fond bănesc, cu rugămintea de a-l divide în cîteva premii sau ajutoare, în anii imediați, la studenții mai buni, fără multe formalități și cu evitarea întîrzierilor ce ar putea reduce la neant suma. Cu acest prilej, Pomponescu schimbă unele vorbe cu cîțiva din colegii săi. După ce ieși pe poarta

principală, se reîntoarce și dădu portarului o mie de lei, sumă destul de apreciazabilă încă pentru acea vreme și care smulse de la acesta saluturi și plecăriuni. Acasă, în birou, Pomponescu părea a studia ceva în secret, căci cînd intra cineva, își Schimba repede poziția și se făcea a privi la altceva, împirigîrid totodată discret cu mîna sertarul în cate ținea flăcoanele* Lua cu grijă cheile de la toate cutiile, ceea ce nu era în obiceiul său de pînă atunci. La ceaiul doamnei Pomponescu, foarte puțin frecventat și numai de rude, veni o dată și madam Valsamaky-Farfara* Disparația definitivă a lui Pomponescu din casa Ioanei nu era un lucru prea regretabil, totuși, madam Farfara, cate cunoștea firea placidă a fiicei sale, își zicea că nu e politicos a întoarce, spatele brusc unui om șarmant, căsūt în dizgrație. Pomponescu apăru șl el în salonul soției sale, îmbrăcat în nelipsitul lui smoching* ornamentat cu o batistă imaculată.

Sărută mîna doamnei Farfara cu multă gentilețe, întrebînd-o de sănătatea ei și a Ioanei. în special insistă asupra acesteia din urmă.

— Ce mai face artista noastră? Ce mai cîntă?

Madam Farfara îl informă că Indolenta deținea rolul principal în *Tosea*.

— Atunci, trebuie neapărat s-o ascultăm, zise Pomponescu. Vom veni cu toții.

— îmi pare bine, Jean, declară madam Pomponescu, că te-ai decis sfi ieși la un spectacol. Era și timpul. Te neurastenizezi etînd în casă și luctînd.

— într^adevăr, recunosc și madam Valsamaky-Farfara, bărbații sînt mai slabi de înger decît femeile, cad la gînduri din te miri ce.

- Crezi asta, madam Valsamaky? o întrebă Pomponescu.

— Sînt convinsă.

~ De pildă, în cazul cînd imul din soți l-ar pierde pe celălalt, care din el, după părerea dumitale, ar suporta mai bine accidentul?

— Cu siguranță femeia! interveni anticipat madam Valsamaky-Farfara.

— Posibil. Ce vă face să presupuneți asta?

— Nu am cercetat cauzele, votbesc doar dirt experiență. Răposatul bărbatu-îiieu era foarte îngrijorat cînd mă îmbolnăveam și știu bine că se zăpăcea cu totul cînd pierdea pe cineva din familie. Eu, cînd a mtffit el, am suferit, firește, și acum 11 regret, dar n-am murit din pricina astă. E o putere în noi de a ne resemna în fața morții, poate, îmi închipui eu, din cauză că femeia e absorbită de copii și e împinsă de instinct Să aibă grija celor care rămîn. Madam Ioanide a suportat moattea copiilor cu o liniște extraordinară, deși o cunosc bine și știu că e neconsolată. Ia dat putete ideea că Ioanide e sensibil șl trebuie să-1 susțină.

— Socotești dumneata, doamnă Farfara, că o femeie rămasă singură poate înfrunta viață?

— Ai haz, Jean! zise madam Pomponescu* mamă. Eu sînt văduvă de atîția ani și te-am crescut cum știi. în femeie sînt puteri nelimitate.

— Bărbații sînt rezistenți Intt-alte lucruri: la muncă, la război, încolo nu sînt în Stare s3-și fiarbă un ceai.

— Nu știu, zise Pomponescu rîzînd, cît adevăr general se cuprinde în afirmația dumitale; întrucît mă privește, însă, ea mi se potrivește perfect.

— Jean, dădu un exemplu madam Pomponescu, dacă n-are cine să-i aducă acasă un pahar cu apă,

se duce la restaurant. Trebuie neapărat să fie cineva să-1 servească.

Pomponescu asistă împreună cu cele două Pomponeschi și cu madam Farfara, într-o lojă, la o reprezentație din *Tosca*, urmărind actele cu cel mai mare interes. Avea un cornet de bomboane mici, foarte parfumate, din care oferea din cînd în cînd. Indolenta cînta și juca bine, deși s-ar fi putut face o observare: cînta prea declamator și juca prea rece. Gestul patetic înlocuia emoția propriu-zisă. Smărăndache o numea maestră de balet. Făcea gesturi perfect gimnastice, bune de prins în reflectoare. Totuși, interpretarea era originală, și cînd, înaltă, solemnă, puse sfeșnicele cu luminările aprinse lîngă cadavrul ministrului de poliție, aplauzele răsunară violent. Un glumeț zise « bis », sala adoptă absurd această mișcare, și astfel « cadavrul » fu nevoit să mai stea culcat jos, spre a se repeta scena. Conform înțelegerii, Ioana părăsi teatrul îndată după căderea definitivă a cortinei și se alătură grupului Pomponescu, întrucît ex-ministrul dorea să ofere doamnelor un mic supeu la « Capsa ». La acest supeu, Pomponescu fu mai « șarmant » ca oricînd. În special pentru Ioana se strădui să evoce toate cîntărețele celebre pe care le auzise în țară și străinătate, căutînd a le descrie jocul, a le sugera nuanța execuției, cu intenția de a dovedi că Ioana era comparabilă cu ele, avînd totuși ineditul ei. Cu acest prilej se născu o controversă foarte filozofică. Ioana, susținută și de madam Farfara, era pesimistă în privința satisfacțiilor artei vocale.

— Ai succes cît ești tînără și ai voce, pe urmă toată lumea te uită!

— Asta e soarta actorului în general, a artistului care interpretează, o consolă Pomponescu.

Madam Pomponescu-maman nu era de același aviz.

— Din moment ce ai căpătat un nume, nu importă dacă mai ești aplaudat ori nu.

Ioana însă susținea contrariul.

— Nu numele de pe afiș mă îneîntă, cum mă cheamă îmi este indiferent. Toată bucuria este de a cînta în fața unei săli care te înțelege. Fără public, un cîntăreț nu există. Renumele e vorbă goală. O dată ce te-ai dat jos de pe scenă, nu-ți mai dă nimeni nici o importanță.

— Aceasta este, zise Pomponescu, o mică mizerie a acestor arte. În schimb, ele dau satisfacții violente și imediate, pe care nu le obțin ceilalți artiști. Cine oare s-a oprit vreodată în fața unui monument arhitectural să aplaude? Nici cele mai ilustre capodopere de sculptură nu sînt ovaționate. Aci onorurile sînt stinse, accesibile numai celor care citesc cărți. Totuși, condiția dumneavoastră nu e așa disperată cum vă închipuiți. Artiștii interpreți mari trăiesc prin cultul creatorilor contemporani care i-au cunoscut. Amintirea unei Rachel, a Fanny-ei Elssler, a Eleonorei Duse e mereu vie. Se va găsi poate un literat ilustru care să te nemurească.

Indolenta ridică din umeri cu scepticism.

— Închin paharul, rezumă discuția Pomponescu, în speranța că posteritatea va fi generoasă cu cîntărețele, cu actorii, cu oratorii, cu toți aceia care au avut succese de moment.

— Ce bărbat îneîntător este Pomponescu! zise madam Farfara către Ioana în drum spre casă. E un om mereu egal și atent cu femeile. Nu l-am pomenit vreodată îmbufnat. Și gîndește-te că se află într-o situație destul de neplăcută.

A doua zi Pomponescu ieși ca de obicei din dormitor bine bărbierit și îmbrăcat cu îngrijire

într-un costum de zi, căruia nu-i lipsea batista fantezi la piept. La cafeaua cu lapte întrebă cu o nuanță de glumă pe madam Pomponescu-mamă ce mai scrie în Universul și ce evenimente catastrofale se petreceau în lume. Aceasta îi răspunse că nu e nimic important, numai comunicate de război. În cursul dimineții, Pomponescu șezu în biroul său, unde scrisese un număr de scrisori, pe care Upindu-le le puse într-un sertar. Alta o lăsă pe masă, acope< rind-o cu o bucată de marmură slujind ca *presse-papier*. Înainte de masa de prînz se plimbă prin anticameră, prin salonul doamnei Pomponescu și privi pe fereastră cum fulguia ușor. La masă fu suficient de comunicativ și întrebă pe soția sa dacă totul este în regulă în gospodărie și nu-i lipsește ceva. După masă pomponescu reintră în birou și se întinse pe canapea, unde subreta îi aduse cafeaua. Deschise o carte pe care o luase din bibliotecă: Elias Mețchnikoff, *Studien Uher die Natur des Menscheiu Eine aptimistische PhUosophie*, Ochii îi căzură la întâmplare pe aceste rînduri: «Am cunoscut o fetiță de religie ortodoxa care era așa de convinsă de frumusețile paradisului, încît în timpul unei boli grele aștepta moartea cu nerăbdare». Pomponescu nu credea în paradis, de aceea deschise alt capitol, mai pozitiv. «Omul are vîrsta arterelor șale.» Acest aforism i se păru prea material. Lăsînd cartea lîngă el, Pomponescu șezu cîțva timp f&tră gînduri, apoi adormi. Pe la cinci, schimbîndu-și costumul și punîndu-și smochingul tivit, ieși în oraș și făcu o plimbare pe jos pe bulevard. Cumpără de la o farmacie niște doctorii cerute de madam Pomponescu-mamă. Masa de seară decurse în modul cel mai normal, și Pomponescu vorbi ca de obicei, deși cu o ușoară

pironire în gol de reverie, neremarcată de cele două femei.

— Cum este pe stradă, Jean? întrebă madam Pomponescu-

— Este frig, totuși se simte o vibrație a aetu^ lui, se apropie primăvara. În curînd vor iesi mugurii.

— Și de nu s-ar vedea muguri, eu am în februarie-martie o anume neliniște, Sîngle se subțiază, se vede, și dă nervi.

— Ce vrei, Mamy? Asta este viața, o continuă neliniște.

Cu mult după ce se terminase masa propriu-zisă, Pomponescu mai ședea zîmbuid către cele două femei, gata de a răspunde la întrebările lor. Mușcă o bucată de măr rămasă în fața lui. Apoi, văzînd că mamă-sa își acoperă cu mîna un căscat, ee ridică, zicînd:

— E tîrziu. Trebuie să ne culcăm!

îclinîndu-se în fața mamei sale, îi sărută mîna, apoi sărută pe tîmplă pe madam Pomponescu. De acolo trecu la geam, unde examină termometrul, și alături pe perete — barometrul.

— Timpul e umed, Mamy. Să știi că are să ningă abundant.

Cu aceste cuvinte, Pomponescu, pășind impunător, deschise ușa sufrageriei, încovoiindu<se foarte puțin.

A doua zi fu gășit pe pat mort, nedezbrăcat, Pe noptieră se aia un pahar cu apă în parte golit și un mic flacon cu un fel de sare pe fund. Probabil imediat ce intrase în dormitor băuse puțină apă, din obișnuință, apoi, întinzîndu-se pe pat, luase cianură de potasiu.

Gonzalv Ionescu, după un timp de expectație prudentă, fu nevoit să admită că Ermil Conțescu era mai tare ca oricînd. Nu numai că nu fusese dat afară, dar i se propusese rectoratul. Tinerii din familia sa, înscriși în Mișcare, pătrunzînd în ministere, apăraseră pe toți membrii familiei, deplasîndu-i doar spre a-i ascunde și promovînd pe aceia care stătuseră în umbră. Conțescu refuză calitatea de rector, zicînd că înțelege să se dedice exclusiv catedrei și științei. Acestea fiind, Gonzalv își dădu seama că destinul său era legat de voința lui Conțescu și, cu cei trei copii de mîină, începu din nou vizitele la profesorul de geografie, la nepoata acestuia și la Erminia. Chestiunea căsătoriei fu din nou adusă în discuție, și Gonzalv ceru lui Conțescu să decidă cine va fi viitoarea soție.

— Asta este o chestiune secundară, zise Conțescu, care se va rezolva cum va fi mai bine cînd vei fi liber. Totul e să obții divorțul, altfel e greu să propunem unei femei căsătoria cu un om încă înșurat, îndoiala atîrnă și ea în cumpănă.

Deci Gonzalv porni acțiunea de divorț, cu hotărîrea fermă de a face toate întîrzierile posibile ca să nu rămînă mistificat de Conțescu. Acesta, din partea lui, uzînd și el de o încetineală iritantă, părea totuși de bună-credință, și Gonzalv îl însoți în persoană la minister, la secretarul general, cînd geograful solicită înființarea cît mai grabnică a unei conferințe pe lîngă catedra sa, luîndu-se ca argument vechea decizie a consiliului, sprijinită acum printr-un memoriu întocmit de titularul însuși. Înfrățuirea unui sfert din visul lui Gonzalv părea iminentă, întrucît apropiindu-se primăvara înscrierea în noul

buget a postului era posibilă. Cu astfel de îndoieli și bucurii trăia Gonzalv într-un cămin sumbru, căci nu s-ar fi putut pretinde soției sale să fie încîntată, cînd deodată Conțescu căzu bolnav, și încă foarte grav. Boala începu printr-un accident. Lui Conțescu i se făceau injecții cu calciu, după recomandarea medicului, și cu această împrejurare, deși totul decurgea ireproșabil din punct de vedere antiseptic, se produse un edem, care la rîndu-i provocă tumefacția întregului braț. Temperatura crescînd îngrijorător, cîteva zile viața lui Conțescu atîrna, după credința doctorilor, de un fir de ață, deoarece se credea că va face septicemie.

— Cum se află bietul Conțescu? întrebă Gaittany pe Gonzalv, care ședea aproape toată ziua la căpătîiul lui Conțescu, alergînd între ședințele de veghe pe la cunoscuți, să-i țină în curent.

— Ce este de sperat oare, domnule Gaittany, de la un om bolnav dinainte, care a făcut septicemie? Este chestie de ore.

~~ Tt. ➤ tt I făcea din buze Gaittany cu o falsitate evidentă.

Totuși, septicemia nu se declară, căci tumefacția brațului dădu înapoi, și edemul dispăru aproape complet, lăsînd locul fără inflamație acută. Prin urmare, nu putea fi vorba de infecție. Temperatura, cu toate acestea, nu scăzuse decît relativ, păstrîndu-se statornic la un nivel destul de ridicat. În schimb, un obraz al lui Conțescu se umfla grozav sub ochi, fără să fie dureros la palpație.

— Te doare vreun dinte? întrebă doctorul.

Nu, pe Conțescu nu-l dureau dinții, și examenul stomatologic nu descoperi nici un focar. Mai probabil era că, încercînd a-și potoli cu degetele un prurit facial, dăduse naștere la acea inflamație. Ochii

lui Conțescu, și așa plîngători, lăcrimau neconțenit, în vreme ce obrazul umflat îl dădea aspectul bufon al unui prunc rîzînd.

– Cum mai este Conțescu? se informă și Gulimănescu,

– Din ce în ce mai rău, în ciuda scăderii temperaturii. A început să se umfle. Nici vorbă, are o boală gravă, ce n-a fost încă diagnosticată,

Conțescu, simțind niște mîncărimi pe la buze, se scarpină cu unghiile, și astfel buzele, exacerbate, se umflară grotesc. înfățișarea bolnavului era apocaliptică, și cum ședea astfel, cu capul monstruos pe pernă, stîrnea și milă, și rîs și părea foarte grav bolnav. întrebă însă cum se simte, Conțescu, făcînd mari eforturi de a se ajuta de buzele sale de harap, răspunse în ton jălalnic:

– Mă simt mai bine !

– Foarte frumos! îl încuraja doctorul. Ai vreo dorință, vreo nevoie?

– Mi-e foame ! zise în mod surprinzător Conțescu.

Cui îi e foame nu poate să-i fie rău; nu mai puțin doctorul, care cunoștea bine dosarul medical al geografului, avu o mică bănuială. Recomandă luarea imediată de sînge și analizarea lui sub raportul cantității de zahăr. Buletinul de analiză denunță un procent de glucoza în sînge peste cifra normală, însă nu prea mult. Totdeodată, analiza urinei, făcută pe cîteva micțiuni în curs de două zile, revelă slabe glicozurii, o dată o simplă umbră nemensurabilă și altă dată nimic. Așadar, nu putea fi vorba de un diabet declarat, și, după opinia medicului, nu inflamația provenea din sporirea zahărului în sînge, ci invers, inflamația provocase acel spor. Doctorul prescrise injecții de mici cantități de insulina, al

căror rezultat fu dispariția completă a inflamațiilor și restabilirea unei fețe necomice.

– Am auzit, zise Hagienuş către Gonzalv, că Ermil Conțescu s-a mai îndreptat puțin.

– Aș ! tăgădui Gonzalv plictisit, s-a dezumflat la față, încolo are o temperatură care nu cedează, în jurul lui 38 de grade.

într-adevăr, acesta era un fenomen ce intriga pe medici. De unde putea veni temperatura acum, cînd orice punct inflamatoriu dispăruse? Conțescu fu ascultat la pulmoni cu cea mai mare atenție, fără să i se poată găsi ceva. Respira perfect. Interesul se îndreptă spre viscere. I se administrară laxative, fără rezultat. Nu părea să aibă ceva în direcția aceasta. Mai rămînea ipoteza unui focar purulent intern, la rinichi, la ficat. Tot soiul de examene de laborator fură întreprinse, fără a se ajunge la vreo concluzie. în fine, se ordonă număratoarea globulelor albe și roșii. Rezultatul fu că geograful poseda încă suficiente globule roșii ca să nu fie declarat anemic, iar globulele albe își păstrau numărul legiuit, fără primejdie de leucemie. Un examen se făcu și în direcția cordului, bănuindu-se vreo leziune sau inflamație. Inima funcționa impecabil, cu toate astea temperatura nu numai persista, dar cîteodată creștea pe neașteptate spre 39 de grade.

– Lucrurile se agravează! vesti Gonzalv. începe să facă temperatură marc.

Conțescu începea, ce-i drept, să se plictisească și, plin de sudori, avea o mină lamentabilă. Febra nu se lăsa jugulată de antipiricele obișnuite decît foarte puțin. Atunci, întrebarea ce se puse fu dacă nu făcea o boală infecțioasă, nu suficient manifestată exterior: scarlatină, tifos, malarie. Conțescu fu chestionat dacă nu avusese friguri vreodată,

fu pipăit în dreptul splinei. Manifestații suspecte avusesse, dar atunci era prea sărac spre a consulta un doctor și a-și lua temperatura. Tînjise pe picioare. Analiza sîngelui nu duse la nici o încheiere, deoarece bolnavul n-avea o criză cu temperatură mare, singura în stare de a da la iveală semnele paludismului. Pentru orice eventualitate, Conțescu înghiți atebrină, și după aceea preparate cu bază de chinină, însă prea multe doctorii dăunară aparatului digestiv, și Conțescu avu simptome de nausea.

– Nu mai poate mânca nimic, comunică Gonzalv, dă afară totul.

– Pe dumnezeul meu, fu de părere Hagienuş, să bea vin fiert cu mirodenii, și-i trece! Doctorii te omoară cu zile.

– Fugi de acolo, domnule ! protestă Gonzalv. Ce, Conțescu mai e om să suporte vinul? Organismul lui e în dezagregație.

Două zile bolnavul fu pus la regim și stimulat cu sucuri de fructe. Conțescu-conferențiarul era foarte optimist și susținea că temperatura nu are altă cauză decît congestiunea organismului prin zăcerea în pat. Rinichii, ficatul erau împiedicați să funcționeze. Obosit, Conțescu ședea pe spate și ofta din cînd în cînd ușor.

– Cum te mai simți? îl întrebă Gonzalv, care îl veghea.

Conțescu nu răspunse direct la această întrebare, ci continuă tare un gînd ce-l obseda:

– Pierd o grămadă de ore la facultate. Iar trebuie să refac programul de lucru.

« El moare, zise în sinea lui Gonzalv, și se mai gîndește la ore. Este un om care-ți scoate peri albi. »

Ca să fim drepți, Gonzalv Ionescu albea destul de vertiginos, și dacă fenomenul nu se observa,

asta se explica prin caniția lui. Cînd stomacul îi fu mai calmat, Conțescu obținu învoirea de a mânca și începu cu o supă de pasăre, fortificată cu țelină și conopidă și îngroșată cu tapiocă. Cu un șervet legat în jurul gîtului, puțin ridicat pe perne, geograful sorbea supa din lingura pe care însuși Gonzalv i-o întindea periodic. După un astfel de prînz, Conțescu, vrînd să-și încerce forțele, se așeză pe marginea patului și încercă să se ridice în picioare. Dar simți amețală, și dacă nu-i sărea Gonzalv în ajutor, ar fi căzut.

– Ce mai nou? întrebă Suflețel pe Gonzalv.

– Ce să fie, zise Gonzalv folosind pluralul, ia, agonizăm!

Cercul lui Gaittany, care era în același timp și al lui Ioanide, luă în dezbatere cazul lui Conțescu.

– Cum se explică, se întrebă Gulimănescu, că un om așa de voinic în toate privințele ca Pomponescu sucombă întîiului șoc moral, în vreme ce Conțescu rezistă unor boli care pe alții i-ar fi doborât?

Smărîndache se sili a întocmi o teorie, pe care de altfel o auzise chiar de la defunctul Pomponescu:

– Se pare că toată rezistența fizică e condiționată de calitatea celulei nervoase, care e o adevărată celulă morală. Aceasta are o putere de inhibiție extraordinară, lucrînd chiar și asupra invaziei microbiene. Un bolnav de holeră, demoralizat, e mai primejduit decît unul care bagatelizează boala. « Șarpanta » anatomică (era și aceasta o expresie a lui Pomponescu, împrumutată din limbajul arhitecților) nu spune nimic, și adesea veritabili uriași se prăbușesc din cauză că au un suflet de copil. Conțescu nu e convins că e necesar să moară, și astfel nu moare. Decesul lui nu poate fi obținut

*»

decît prin persuasiune. Cînd Gonzalv îl va convinge că viața nu merită să mai fie trăită și Conțescu se va abandona proceselor de corupție celulară, atunci va muri.

— E o idee asta, zise umoristul Hagienuş, Să i-o spui lui Gonzalv.

Deși Gonzalv Ionescu nu avea cunoștință de această teorie, încercă s-o aplice instinctiv. Astfel, după ce termină de hrănit pe Conțescu, părăindu-i-se mai capabil de a se pătrunde de anume argumente, îi spuse:

— Nu găsiți că e păcat ca bieții studenți să sufere tocmai acum, în toiul anului școlar? Aveți nevoie de un concediu lung de convalescență. Ar fi mai bine să puneți un suplinitor în care aveți încredere. Eu m-aș oferi bucuros să fac acest serviciu, fără nici o pretenție.

Conțescu ascultă foarte atent cuvintele lui Gonzalv, clipi din ochii mici și lăcrimoși, apoi zise:

— E prea tîrziu acum spre a pune un suplinitor. Sper să mă fac bine. Atunci am să-i pregătesc peste vară, luîndu-i la munte, pe terenul de cercetări, iar examenele le vor da la toamnă.

Celula morală a lui Conțescu era, cum se constată, foarte rezistentă. Totuși, orice-ar fi spus Smărăndache, sistemul nervos nu e de sine stătător și nu poate să biruie mizeria fiziologică. Într-o zi, Conțescu începu să strănute. Ai casei îi urară noroc, adevărul este că umbla o gripă destul de gravă, din cauza temperaturii prea ridicate și oscilante. Vizitatorii care se perindau prin camera sa îi aduseseră microbul. Conțescu începu să simtă o mare oboseală în membre, se plînsese de dureri intercostale și la încheieturi și făcu o febră și mai acuzată. Cu mare greutate fenomenele pur

gripale fură stăvilite, însă temperatura nu ceda, și Conțescu începu să se simtă din ce în ce mai rău. îl apăsă parcă ceva la vîrfurile plămînilor și respira greu. Apetitul îl părăsise și dureri penibile îl supărau la ceafă, ceea ce îi turbura somnul. Gonzalv, în devotamentul lui ieșit din nevoia de a afla și de a se ilustra, venea și noaptea, făcînd de veghe cu rîndul împreună cu cei ai casei. Bolnavul respira pe gură, sufocîndu-se, și era foarte stînjinit de pulsul accelerat.

— Nu-i nici o speranță, spuse și Gaittany. Nenorocitul trece dintr-una într-alta. Să știi că Gonzalv biruie.

— Pe ce te prinzi? zise Hagienuş.

— Nu fac prinsoare, rîse Gaittany; epilogul e sigur.

— Dacă moare, propuse Gulimănescu către Hagienuş, ne dai douăsprezece sticle de vin negru vîrtos.

— Vă dau, consimți Hagienuş, dar dacă înving, îmi dai capul lui Hermes, pe care l-ai cumpărat în Sicilia.

— Primesc! zise Gulimănescu.

— Noi sîntem martori! notifică Gaittany, arătînd pe Suflețel și Smărăndache.

Tocmai atunci trecu în drum spre casă, spre a lua masa, Gonzalv.

— Hei, ce vești aduci?

Gonzalv făcu un complex de mișcări însemnînd: « Parcă nu se ghicește ce știri pot să aduc? »

— Ne apropiem de deznodămînt.

— Vai-vai-vai! exclamă cu durere mondenă Gaittany.

— Ce mai are?

— I s-a făcut acum un examen medical. A căpătat o congestie la umărul drept, poate consecu-

tivă gripei, poate și din ședere. E nu se poate mai rău.

– Să dai vinul! zise Gulimănescu către Hagienuş.

Acela își clătină fălcile descărnate.

– Il dau când o fi să fie.

Cu privire la Gonzalv se iscă o discuție foarte aprinsă.

– Care este însușirea cu care învingi în viață? întrebase Gulimănescu.

– Stăruința, susținu Suflețel. Geniul e o lungă răbdare!

– Atunci Gonzalv de ce nu reușește? spuse Gaittany.

– Are să izbutească! zise Gulimănescu.

– Mă îndoiesc, stăruie Gaittany în scepticismul lui.

Smărandache emise și aici o teorie pe care o auzise de la Ioanide. Exceptînd artele și științele, în care geniul și voința sînt indispensabile, reușita în viață nu e condiționată de nici o calitate precisă. Sînt oameni stăruitori pînă la agasare, care izbutesc, și alții tot așa de tenaci, care ratează mereu, plictisind pe toți fără o rațiune aparentă. O mediocritate totală e adesea un mare noroc, fiindcă înlătură orice invidie. Adesea nici nu e nevoie de vreun efort. Sînt indivizi copleșiți de onoruri fără a fi stimați, pentru simplul motiv că nu se găsește nimic de obiectat împotriva lor și sînt întîlniți în cale. Unul este arogant, chiar mușcător, și toți îl tolerează, obișnuindu-se cu ieșirile lui fără consecințe, altul, din contra, e blînd, însă are ochii așa conformați încît pare că persiflează mereu pe cineva. Orice ar face acesta, o suspiciune continuă planează asupra sa. în fine, sînt oameni plăcuți

tuturor, nu așa de străluciți încît să adumbrească pe cineva. Și cu toate astea, nimeni nu-i propune cînd e o situație în joc. Deci nu există un principiu, și reușita e în mîna hazardului.

Cînd plecă Smărandache, Hagienuş observă:

– Ce-a spus Smărandache e chiar cazul lui. Să-mi explici mie ce are băiatul ăsta de nu face carieră.

– Da, domnule! aprobă și Gaittany problema.

– *Bonus eventtu*, decretă Suflețel, fuge din calea sa.

Congestia lui Conțescu se risipi și temperatura începu să scadă, păstrînd mereu acel nivel suspect și obositor. Un prurit general începu să incomodeze pe bolnav, fapt ce se atribui intoxicației cu medicamente, ceea ce putea să fie adevărat, cel puțin în parte. Medicul principal care îngrijea pe Conțescu îi luă tensiunea și o găsi ridicată. Explică totul prin procese de circulație și presiune arterială. Chiar și congestia o atribui acestui fenomen. Cazul era spinos. Pe de o parte trebuiau suprimate lichidele, pe de alta bolnavul trebuia hrănit substanțial și într-o formă tolerabilă. Lista de mîncare fu alcătuită după lungi meditații și se constată că multe din ingredientele recomandate nu se mai aflau în comerț. Lipsea bunăoară orezul. Un apel la Sultana fu salvator. în depozitul Saferian Manigomian se găseau chiar nuci de cocos. Aducîndu-se la cunoștință doctorului acest lucru, fu acordată lui Conțescu dispensa de a mîncă și miez de nucă de cocos, tăiat în bucățele mici. în loc de apă i se îngădui să soarbă puțină zeamă de lămîie îndulcită.

– Cum te simți? întrebă iarăși Gonzalv cu o față obosită și cu ochii încercănați de îndoieli și nesomn.

– Nițeluș mai binișor! șopti în diminutive Conțescu.

Din nefericire, bucuria lui fu de scurtă durată. Călduri de nesuferit îl aprinseră deodată, dureri în piept însoțite de înecăciune se iviră, și geograful căzu aproape în delir. Medicii chemați în grabă la consult fură de un acord deplin. Din cauza șederii pe spate și evident a slăbirii organismului, Conțescu făcuse o dublă pneumonie. Avînd în vedere vîrsta, debilitatea, situația fu considerată completamente critică, și medicii consultați dădură sceptici cîteva linii generale de tratament, lăsînd pe poziție pe conferențiarul Conțescu. Acesta nu privea lucrurile cu ușurătate, însă nu era chiar așa de disperat. Un număr de zile nu era nimic de făcut decît a aștepta ca organismul să biruie faza critică. Conțescu ședea pe spate nemișcat, roșu și ceros totdeodată, și părea inert. însă pumnii îi ținea strînși, și Erminia păzindu-l îl auzi distinct numărînd neîncetat: unu, doi, trei, patru, cinci. Geograful făcea exerciții de voință, deoarece citise că la această boală rezistența morală e mîntuitoare. Gonzalv Ionescu, aflînd diagnosticul, se liniști deodată. Ceru familiei Conțescu învoirea să lipsească vreo două zile, spre a se odihni și a-și mai vedea de copii. Hergot și Erminia îl supliniră. Acasă, Gonzalv Ionescu dormi dus o zi și o noapte, apoi continuă o existență tihnită de interior vreo trei-patru zile, fără a se mai interesa de Conțescu. Era absolut convins că acesta va muri și deschidea mereu Universul, mirat că nu vede anunțul mortuar și articolul necrologic. își redacta un memoriu sumar și un *brouillon* pentru o eventuală cerere de suplinire a catedrei. Decizia lui era, spre a se evita orice mizerii, să ceară scoaterea la concurs

a catedrei. Peste cîteva zile trecu pe la Gaittany, unde erau întruniți toți membrii grupului. Nu-l întrebă nimeni ce mai face Conțescu, ci ivirea sa fu semnalată doar printr-un ironic:

– Iată-l și pe domnul Gonzalv Ionescu!

– Să-mi dai capul lui Hermes, pretinse Ha-gienuş.

– Nu e absolut sigur că am ratat vinul! susținu Gulimănescu.

Gonzalv nu pricepu de loc acest limbaj și fu el de astă dată care ceru informații.

– Ați mai trecut pe la Conțescu?

– Da, zise Gaittany.

– Săracul! îl compătimi de formă Gonzalv. A murit?

– Nu, domnule, protestă Gaittany, am întregat și adineaori la telefon. E mult mai bine. Se pare că a trecut hopul, e în afară de orice primejdie.

– Nu se poate ! se supără Gonzalv ca și personal jignit.

Era însă perfect exact. Conțescu înfruntase solid pneumonia, și acum avea o temperatură moderată, cu tendința spre scădere. Ceea ce îngrijora era doar slăbiciunea excesivă și imposibilitatea de a i se oferi hrană mai abundentă. Asta ar fi putut leza sistemul digestiv. în schimb, Conțescu sorbea lapte cu o sete care era mai mult voință, și Gaittany îl surprinsese alb în jurul gurii, de caimac.

– Conțescu are un umor special de ordin biologic, zicea Smărăndache, simulează moartea. (Tot de la Ioanide avea și această teorie.) Unele păsări, anume gînganii se prefac moarte ca să dezguste pe agresor și să-l facă sa se depărteze, în cazul nostru, Conțescu își bate joc pur și simplu de Gonzalv.

De-ar fi auzit aceste cuvinte, Conțescu nu le-ar fi aprobat, căci nu spre a se amuza pe socoteala lui Gonzalv se îmbolnăvisese. Era ceva stricat în mașinăria lui. Astfel, abia ieșit ca prin miracol din pneumonie, căzu în altă supărare. Stînd de atîta vreme pe spate, în pat, făcu o escară la capătul de jos al șirei spinării, care-l incomoda grozav. Acum i se puse sub fese un colac pneumatic, de cauciuc, care însă la rîndu-i îi stînjenea funcțiunea căilor urinare. O durere sfîșietoare smulse un geamăt geografului. Simțise un cuțit insuportabil într-un loc greu de identificat, între rinichi și bășică. (În treacăt fie zis, expresiile anatomice deveniseră uzuale în casa bolnavului, unde nu se mai pomenea decît de organe și funcțiuni, ca la spital.) Doctorul, după o suficientă anchetă, descoperi în depozitele emisiunilor lichide gravelă și chiar cristale măricele. Prin sedentaritate, rinichiul obosit fabrica pietricele, și acestea obturau căile respective. Conțescu căpătă, la ordinul medicului, apă minerală, în scopul de a se provoca diureza. După încă un accident prelungit și nemaipomenit de dureros, care necesită o injecție cu pantopon, Conțescu se simți ușurat. Atunci medicul socoti că a venit vremea de a hrăni mai abundent pe bolnav.

– în definitiv, la ce s-o fi cramponînd așa de viață Conțescu? zise Gulimănescu.

– Nu e așa? consimți îndată la această întrebare și Gonzalv, care era de față.

– Și care este după dumneata, ripostă Hagienuş, rațiunea care decide asupra necesității de a trăi sau a muri?

– Nu pricep.

– Ce vină are Conțescu că vrea să trăiască?

– Nu e așa de important societății încît să fie de neînlocuit. Un profesor oarecare de geografie.

– Tinerii au și ei dreptul la viața! declară Gonzalv.

– Tinerii! Dumneata ești tînăr? Care e vîrstă la care poți spune omului: « mori! »?

– Cînd e clar că individul nu mai e capabil să fie util societății! zise Gonzalv.

– După socoteala dumată, să mă bată Dumnezeu, se văietă Hagienuş, toți ar trebui să murim. Să-mi dai voie, domnule Gonzalv, orice om vrea să trăiască pur și simplu, oricît de bătrîn. Uite, cu nu vreau să mor curînd, numai ca să fac loc tinerilor. Sub soare e destul spațiu.

– Dacă toți ne-am hrăni cu soare, așa ar fi, glumi Smărăndache, însă catedrele sînt puține.

– Ha-ha-ha I rîse Gaittany privind la ceas.

Se vede că supraalimentația, oricît de rațională, dădu peste cap balanța organismului lui Conțescu, îl apucă o sete devorantă, începu să-l doară capul, să fie nervos și să aibă insomnii. Verdictul medicului se dădu fără dificultate: avea o nouă criză de uremie, care impuse un regim alimentar sever, în ciuda lui, stătea geografului se agrava, și după o teribilă perioadă de nervozitate, în care, în discordanță cu firea sa blajină, Conțescu dădu cu mîna peste un pahar și-l sparse, urmă faza de prostrație și somnolență dureroasă. De data aceasta Conțescu fu considerat definitiv pierdut, și rudele procedară discret la preparative în eventualitatea decesului. Nepoata, de pildă, mai sărăcuță, își acomoda o rochie neagră și o împodobi clandestin cu crep. Unul dintre nepoți, publicist, redacta în linii sumare necrologul lui Conțescu, urmat de o bibliografie minimă a lucrărilor. Vizitatorii nu mai

intrau în dormitorul bolnavului, care zăcea inconștient, vegheat de către o singură persoană, ci se adunau în sufrageria de alături. Acolo, după ce se informau pe scurt asupra stării muribundului, ședeau de vorbă despre cele mai variate subiecte, chiar și despre război. Unii vedeau lucrurile foarte optimiste și pretindeau că la noi *tout finit par des chansons*. Alții, dimpotrivă, aveau viziunea întunecată, pomeneau de Brîncoveanu, de Tudor Vladimirescu. Însă toți erau de acord într-un punct, și anume, că aprovizionarea devenise anevoioasă și căutau să-și fure unul altuia secretele în această materie, fiecare fiind dispus a da un ban mai mult spre a avea ce n-are celălalt. Numai Gonzalv rămînea fixat în problema catedrei și căuta să afle dacă e vreo mișcare în sensul modificării legii învățămîntului superior.

– Ce-ți pasă de modificarea legii? îi spuse cineva chiar din familia Conțescu. Ermil, săracul, nu mai are mult, dumneata vii la catedră neapărat, ne-a și spus el singur.

În timp ce bolnavul dormita și în sufragerie se luau în examinare toate problemele la ordinea zilei, afară pica o zăpadă de primăvară cu vînt, abundentă, pufoasă, adevărată furtună de fulgi albi. Cei care intrau în casă picau parcă de la altă latitudine.

– Dacă, Doamne ferește, zise unul, moare pe vremea asta, o să fie o problemă grea înmormîntarea lui.

– Și eu sînt îndatorat să vorbesc, ca oficialitate, din partea ministerului!

– Norocul este că asemenea ninsori nu țin mult. Babe I

Gaittany venea zilnic cu mașina, arunca un ochi spre patul unde zăcea Conțescu, apoi, încli-

nîndu-se în fața doamnei Conțescu, îi săruta mîna și se retrăgea zicînd invariabil:

– Sa sperăm că mîine va fi bine.

Însă, ajuns la Casa de artă, în mijlocul cercului său, vestea fără acoperămînt:

– Nenorocitul, a intrat în agonie!

– Un om, comenta Gulimănescu, nu poate să se opună legilor naturii, cu oricîtă voință. Uremia este uremie, cea mai grozavă boală, ce poate aici rezistența morală?

– Vom vedea, domnule Gulimănescu I zicea Hagienuş.

– Din nefericire, insistă Gaittany, pare că totul e pierdut. Nenorocitul!

Nu era totul pierdut, cum dovedi Conțescu în ciuda tuturor verdictelor. Zăpada cea teribilă se mistui ca prin farmec și apăru un soare radios. Ca și înviorat, geograful se ridică în capul oaselor, se pipăi cu palmele pe obraji și zise:

– Ar trebui să-mi aduceți un bărbier, prea mi-a crescut barba!

Dorința îi fu imediat satisfăcută, și Conțescu suportă operația foarte bine. Conferențiarul îi făcu din nou o consultație generală, trimise sîngele la analiză, se convinse în fine că bolnavul trecuse și prin această încercare. Ticlui deci un program de alimentare și întărire a pacientului, căruia îi permise chiar niște picături de fier, obținute prin ruginirea în apă a unui cui, medicament pe care Conțescu îl reclama cu insistență. Cînd Gonzalv văzu și această metamorfoză, avu aproape un șoc nervos. Nu putea, firește, să se scandalizeze fața de Conțescu de însănătoșirea lui. Însă căpătase un fel de sughițuri în vorbire, pricinuite de încordarea interioară.

t

,

I

V

f

i

[

|

I

– Nu-i nimic, glumi Hagienuş către Gulimănescu ; cu cît vinul e mai vechi, cu atît e mai bun.

– E fenomenal, se mira Gulimănescu, nemaiauzit! Pneumonie, uremie, numai una din astea ar nimici pe oricare.

– Ți-am spus că are umor, zise Smărăndache. Adevăratul bolnav este Gonzalv.

Într-adevăr, Gonzalv se îmbolnăvisese, dar, fiindcă nu avea capacitatea de a se irita în centrii superiori, supărarea lui căzuse la viscere. Avea crampe, motiv pentru care lua mereu picături de Davila pe cîte-o bucăţică de zahăr. După cîtva timp de relativă linişte, în care şi temperatura peste normal dispăruse, Conţescu avu un atac de apoplexie în formele cele mai caracteristice. Braţul sting îi fu prins şi parcă puţin şi gura, întrucît bolnavul se exprima cu oarecare dificultate. Conţescu nu muri, totuşi se afla evident într-un mare impas şi cu un prognostic sumbru. Gonzalv se linişti iar.

– E ca şi mort, domnule! declară el. Un mort viu. Se bîlbîie, nu poate mişca braţul, e în imposibilitate de a mai profesa.

De acum încolo Gonzalv începu a bate scările ministerului, în scopul de a cerceta ce are de gînd să facă acesta cu catedra lui Conţescu. Se prezentă şi la decanul facultăţii respective, întrebîndu-l dacă n-ar fi oportun să lase măcar o cerere de suplinire a catedrei,

– Dar bine, în chestiunea asta decide în primul rînd domnul Conţescu 1

– E paralic, nu mai are uzul complet al graiului şi al braţului.

– Nu importă, un timp măcar trebuie să-l lăsăm să-şi vie în fire, nu putem trece peste el. Ar trebui să-i vorbeşti personal.

Multe zile Conţescu şezu întins pe pat, foarte amărît şi taciturn. Îşi mişca cu maximă forţă degetele braţului paralizat, căutînd să le dezmoştească. Ca să nu se obosească vorbind, făcea numai semne, încolo, mîncă bine, era liniştit şi se întrema. Într-o bună zi făcu semn că vrea să se dea jos, şi chiar se dădu, ajutat de Hergot. Se așeză într-un fotoliu, şi aci îşi întinse cu prudenţă mare braţul paralizat şi făcu eforturi de a mişca degetele. Braţul îi era mult mai slobod. Puţin după aceea, Conţescu spuse limpede lui Hergot:

– Să-mi aduci aparatul electric!

Acesta avea un mic aparat de electrizare cu tuburi Crookes, care-i plăcuse odată lui Conţescu. Cînd instrumentul fu adus şi pus la priză, geograful apucă singur cu mîna cilindrul de ebonit în care era prins tubul de sticlă iradiant şi se masă pe braţul paralizat cu razele violete, agitîndu-şi totodată degetele amorţite. Mîna îşi recăpăta flexibilitatea pe zi ce trecea.

– îţi spun drept, zise conferenţiarul Conţescu către Hergot, mi-e cumnat, dar așa organism paradoxal n-am mai văzut. Cade şi se ridică, în ciuda prevederilor.

Ar fi putut spune că geograful era ciudat şi într-altele. Astfel, Conţescu-conferenţiarul nu era rudă de sînge cu Conţestii, însă îşi schimbase numele la rugămintea geografului, fiindcă viitoarea soţie nu se îndura să se despartă de numele de fată, care îi era așa de scump. În fine, Conţescu se întrema binişor, şi așezat pe fotoliu se încumetă să scrie pe un pupitru adaptat în dreptul său. Vorbea chiar de a chema grupuri mici de studenţi acasă, spre a le face lecţii.

– Este iresponsabil, se zbătea Gonzalv, adus la disperare; îşi bate joc de învăţămînt. Nu mai poate

să vorbească, se bîlbîie, domnule. Trebuie să-i spună cineva ministrului.

Ar fi spus Gonzalv de ar fi fost posibil, însă Conțeștii erau tari peste tot, ar fi însemnat să reclame unui Conțescu abuzurile lui Conțescu. Și de altfel lucrul era delicat, și faptul de a denunța un bolnav producea repulsie. În asemenea materie, Gonzalv nu era delicat, se temea numai de a nu indispuie. Însuși Conțescu îl convocă de altfel lingă fotoliul său.

— O să vorbim într-o zi despre chestiunea dumată. Poate am să te recomand suplinitor la catedra mea, ca să pot să mă refac.

— Vă stau oricînd la dispoziție. Sînt de părere că trebuie să vă menajați sănătatea.

— Vom discuta însă mai tîrziu, nu e așa grabă, să mă fac ceva mai bine.

Lui Gonzalv îi fu teamă ca va da divorț zadarnic, și de aceea se aranja astfel cu avocatul ca ambele părți să lipsească în instanță, și pricina de despărțire să capete alt termen. Conțescu calcula cu anii și deceniile, încît Gonzalv simțea ametele.

— Anul acesta e ca și trecut, îi spunea Conțescu. La toamnă îmi voi relua cursul, pe primăvara anului viitor te voi pune să suplinești, la toamna cealaltă vei fi recomandat conferențiar, dacă postul se trece în buget, știi, n-ai putea ține și catedra, și conferința. Publicarea concursului ne va lua timp, și apoi trebuie să evităm prezentarea vreunui concurent incomod. E probabil că voi fi menținut la catedră pe toată durata vieții, totuși, peste vreo zece ani mă voi retrage, lăsîndu-ți locul.

Asemenea cuvinte, deși socotite ca fiind, fără nici o discuție, rodul unei minți bolnave, alterară mult moralul lui Gonzalv. În necazul lui, declară

că România trebuie pusă sub tutela Germaniei, ca să se civilizeze. Ar fi mers pînă acolo încît să atace pe Conțescu în scris, dar acum, pipăind terenul, înțelese că peste tot Conțescu avea oamenii săi, precum i-ar fi avut și mîine, pentru că — culmea ironiei I — mulți susțineau că geograful simulează boala spre a nu se prezenta la catedră, în semn de protest față de orientarea politică a României spre Axă. Gonzalv tocmai căzuse într-o totală apatie, caracterizată prin dezinteres amar pentru Conțescu, cînd, aflîndu-se la Gaittany, Smărăndache îl apostrofa:

— Ai aflat de accidentul lui Conțescu?

— Nu, zise acesta aproape impasibil.

— A avut un nou atac și, căzînd, și-a scrîntit un picior.

— Ce nefericire I exclamă Gaittany, neputînd să nu rîdă în același timp.

Toți cei de față, în afară de Gonzalv, riseră fără retenție. Această veselie ieșea din faptul că raportau accidente și remisîunile lui Conțescu la cazul Gonzalv, luînd ca temă un Conțescu malițios care se îmbolnăvește ca să trezească speranța în Gonzalv și se face bine ca să-1 dezamăgească. În realitate, cum explica conferențiarul Conțescu, geograful era un biet muribund demn de milă, care, avînd o complexiune viguroasă prin ereditate, murea penibil în rate. Era deci o iluzie că se scoală de pe boală, ieșită din faptul că accidente sale erau incomplete cum se întimplă din nefericire adesea în asemenea cazuri. *La machine craque*, adăuga conferențiarul, iar Suflețel traduse mitologic astfel această idee:

— Atropos n-a tăiat bine firul î

Cînd prietenii vizitară iarăși pe Conțescu alungară orice idee comică. Bietul om ședea pe pat,

susținut de multe perne la spate, spre a se evita vreo congestie pulmonară, și părea a plînge, din cauză că ochii îi lăcrimau automat. Apoplexia nu lezase alt membru, ci imobilizase același braț stîng, îngreuind de asemeni vorbirea. De astă dată, într-adevăr, Conțescu se bîlbîia, din care cauză evita să vorbească și făcea numai semne. Luxarea piciorului îi făcea întoarcerile dureroase, cu toate că ea nu era așa de gravă încît să necesite aplicarea unui corset de gips. Hergot trăsese pe tăcute de picior, făcând a mai aștepta alte consultații, și osul își reluase la timp locul original, lăsînd numai o regiune inflamată și dureroasă. Bolnavul era privit și salutat de vizitatori și răspundea din privire. Lîngă el ținea cu mîna dosarul cu rețete și analize.

– Cum te mai simți? îl întrebă Hagienuş.

Conțescu făcu din cap o mişcare, comentată și de un semn cu mîna, în sensul: «Nu sînt bine, dar parcă nu chiar așa rău!»

– La boala asta trebuie să ai răbdare mare, liniştea e leacul.

Conțescu scutura din cap. Voia să zică: «Am răbdare, cum să nu?I»

Starea lui Conțescu nu se agrava, și bolnavul părea a-și fi găsit un echilibru în infirmitate. Era hrănit în pat de altcineva, cu lingura, șters la gură cu șervetul, numai ca să nu obosească, pentru că de altfel mîna dreaptă îi era slobodă. Cîteodată, în scopul de a nu pierde uzul mişcărilor, Conțescu lua singur lingura în mină. Mîncă cîte puţin și des și avea apetit și, ciudat, toate celelalte turburări organice dispăruseră complet. Durerea din picior atenuîndu-se, geograful își schimba acum locul în pat, ca să aibă priveliști felurite. Neparticipînd singur la convorbiri, îi plăcea să asiste la ele, dînd semne

de contrarietate și aprobare, rîzînd. Astfel, în dormitorul lui începură să se strîngă în adevărate șezători amicii comuni de la Gaittany, Saferian și Ioanide. Doamna Conțescu punea să li se prepare cafele, rugîndu-i totuși să nu fumeze. Conțescu ședea astfel ca un mic spectator turc, în pat, și privea o reprezentație dată numai pentru el.

– Saferian, zicea Smărăndache, e foarte contrariat de cînd Sultana a luat răspunderea comercială.

– De ce? se mira Gulimănescu. E tot întreprinderea lui.

– Nu mai poate să speculeze singur, toată plăcerea într-asta stă.

– Cum vegetează el, întins pe canapea, n-ar mai putea să se ocupe direct de afaceri.

– Se pare totuși că se ocupă! zise Smărăndache. O mistifică pe Sultana.

– Cum așa?

– Demirgian e complicele lui și operează o serie de afaceri secrete, cu sediul la alt armean. A pus mîna, de pildă, pe un sac de piper și o cutie de vanilie, și cînd cineva e amator înscenează o conspirație întreagă. Demirgian ia la o parte pe client, făcîndu-i semn să fie prudent față de Sultana, și-i propune o întîlnire la Saferian acasă. Saferian primește pe client misterios, îi arată două boabe de piper și-i pune sub nas o bucată de vanilie, extaziindu-se el însuși. Apoi îi dă un bilet confidențial către un armean de lîngă Biserica Albă. Face chiar afaceri cu covoare și tablouri. Demirgian și madam Valsamaky-Farfara, cînd dau de ceva interesant, conspiră cu Saferian și petrec marfa pe sub nasul Sultanei. Saferian concurează pe Sultana, făcînd comerț clandestin.

– Adică, de fapt, observă Gulimănescu, se concurează pe sine însuși.

– Exact! confirmă Smărăndache. Din voluptate mercantilă.

În timp ce se birfea astfel, Conțescu, tot ascultând, privea cu coada ochiului spre mîna sa stîngă, ale cărei degete căuta să le miște. Avea preocuparea lui interioară. Semăna cu un prizonier care, legat la un stup, deși aparent în abandon, caută să-și degajeze imperceptibil mîinile din frînghii, încercînd tăria legăturilor.

Apoi veni vorba de Hangerlioica. Aceasta se zbătuse să obțină biserica lui Ioanide și, continuînd lucrările pe dinăuntru, pusese pe pictor s-o zugrăvească pe ea și pe nepotul ei ținînd miniatura bisericii în mîini, după obiceiul iconografic obișnuit în veacurile trecute. În pomelnice erau citați în frunte ca ctitori. Imaginea lui Cioarec fusese înlăturată. Totdeodată, în școala prințesei se preda ca bucată de citire și temă de compoziți *Asasinarea prințului rumân Hangerliu*, în care era vorba de prințul mîncător de semințe de floarea-soarelui. Prințul murise, după această versiune, ca un sfînt (o replică masculină a Jeannei d'Arc), privind mereu spre cer și preferînd cuvinte pioase. «*Nous allons faire âodo* » era tradus: « Mă duc lîngă falnicii mei strămoși ». (Se poate bănuî că în mare parte istoria era fabricată de Smărăndache însuși.)

– Nu-i așa, domnule Suflețel? cerea Smărăndache o confirmare.

– Nu știu nimic, se scutura acesta, n-am nici un amestec în conducerea școlii.

Raporturile între Conțescu și Gonzalv erau dintre cele mai originale. După o epocă de descurajare,

4» Gonzalv, mai îndîrjit decît oricînd, își relua frec-

vența sa asiduă. Devenise un fel de spectator și infirmier permanent al lui Conțescu, lîngă patul căruia stătea. Întrucît bolnavul nu vorbea, întrevederea era mută. Cei doi ședeau ca în tren, unul în fața altuia, respectîndu-și odihna. Conțescu frunzărea cîteodată dosarul lui medical, în vreme ce Gonzalv, așezat pe un fotoliu în fața patului, cu servieta sa voluminoasă pe genunchi, recitea memoriile sale științifice, ba chiar unele observații critice împotriva lui Conțescu. Din cînd în cînd, privirile celor doi se întîlneau, apoi recădeau asupra hîrtilor proprii. Este exclus ca geograful să nu-și fi dat seama că Gonzalv îl pîndește, așteptîndu-i moartea, lucrul cu toate astea nu-l stînjenea. Îi plăcea să fie asistat de cineva, cît despre competiție, Conțescu adopta generos pe Gonzalv după moarte, pe care, cu toată frecvența accidentelor, n-o vedea așa apropiată, în ciuda unor semne de impaciență pe care le dădea. Gonzalv își zicea că un om lipsit de grai nu mai poate fi o piedică serioasă. Gaitany îi dăduse o sugestie interesantă.

– Domnule, ministerul nu poate sili pe Conțescu să-și pună suplinitor. E o chestie de gingășie și de bani. Ar însemna că trebuie să renunțe la cea mai mare parte din salariu. Dacă însă ministerul se oferă să plătească salariul suplinitorului, cum se obișnuiește în caz de boală, Conțescu ar accepta.

Gonzalv alergă pe la minister, consultă pe directorul învățămîntului superior și află că într-adevăr, nici nu mai încăpea discuție, ministerul ar fi plătit el suplinitorul. Totuși, nimeni n-ar fi îndrăznit să fie așa de brutal și să jignească un profesor bolnav, mai ieri sărbătorit, invitîndu-l să-și pună suplinitor. Dacă chestiunea ar trena, ar fi altceva. Gonzalv nu aprecie delicatetea ministerială («Interesele învă-

țămîntului primează », zise el) și hotărî să dea un atac asupra lui Conțescu. Pe o foaie de hîrtie scrise cu stiloul, mare și caligrafic:

«Domnule profesor, ministerul e dispus sâ plătească suplinitorul în cazul cînd ați cere unul. Ar fi o mare ușurare pentru dumneavoastră.»

Și întinse foaia lui Conțescu (voise să cruțe pe geograf de o penibilă sforțare vocală, știindu-1 bîlbiit). Conțescu privi atent foaia, o citi și o reciti, fără a ridica privirile, ca și cum i s-ar fi propus un text dificil, apoi se uită la Gonzalv, clipind din ochii mărunți și ridicînd mîna dreaptă. Gonzalv crezu că geograful vrea să-i răspundă în scris și-i întinse stiloul, bucurîndu-se în sine de a avea un document grafic pe care să-1 producă. Dar Conțescu refuză tocul și vorbi cu glas limpede, fără nici o bîlbîială, doar puțin văităreț, ca bolnavii:

– Domnule Gonzalv, nu e nevoie de suplinitor acum, m-am gîndit bine. Am să grăbesc numirea dumatile în postul de conferențiar, ca să poți face cursuri. Îndată ce iese bugetul, vom pune chestiunea în consiliu.

Gonzalv rămase cu gura căscată conștatînd că geograful are grai, încît nu se bucură suficient de promisiune.

– Conțescu vorbește! strigă Smărăndache la Casa de artă. Miracol! 1-a vorbit lui Gonzalv.

– Ei, taci! se miră Gaittany.

– Nu se poate, domnule, negă Gulimănescu fenomenul, interesat, ca unul ce făcuse o prinsoare.

– Adică ce pretinzi dumneata, că Gonzalv a avut halucinații? zise sarcastic Hagienus,

– Tot ce se poate, susținu Gulimănescu. Gonzalv are turburări nervoase.

Desigur, toți alergară la casa Conțescu să se informeze și, bineînțeles, căutară a se convinge printr-o probă directă.

– Mă bucur din toată inima, spuse Gaittany către Conțescu. Mi s-a spus că ieși parte la conversație (Gaittany, om de lume, evită a mărturisi pe față că avusese cunoștință de vreo dificultate la vorbire).

– îmi place conversația, șopti Conțescu foarte distinct, mai bine însă ascult, așa mi-a recomandat doctorul.

– E clar, constată Gaittany din nou la Casa de artă, și-a revenit.

Însă Hergot, care se consultase cu conferențiarul Conțescu, spuse că totul era o interpretare greșită. Conțescu nu-și pierduse graiul niciodată, și bîlbîială trebuie să fi provenit din obosirea centrilor nervoși. Bolnavul tăcuse și, odihnindu-se, se dezlegase la limbă. Încolo, paralizia mîinii persista. Sînt oameni care durează ani de zile după asemenea accidente. Suflețel, vizitîndu-1 pe Conțescu, U surprinsese într-un gest interesant. Acesta se străduia să apuce cu degetele mîinii paralizate dosarul medical, ajutîndu-și mîna bolnavă cu cea sănătoasă. Experiența reușise în parte. Oricum, bolnavul mișca mîna din umeri, o putea ridica puțin, iar degetele aveau o îndoire crispată, ca și cum ar fi fost înghețate. Conțescu își freca mereu mîna bolnavă, mai ales cînd nu era văzut, parcă voind să 'se vindece în secret, fără știința doctorului și a familiei. I se recomandă să se dea jos din pat și să stea întins pe canapea sau pe fotoliu, cu geamul deschis (primăvara era călduroasă). Astfel ședea într-o zi Conțescu pe un fotoliu, cu picioarele întinse pe un altul, pus invers, avînd alături pe Gonzalv și pe Erminia, cel dinții cu servieta pe genunchi, cea din urmă cu o dantelă la care

lucra cu iglița. Cum ședeau astfel într-un colocviu mut, Conțescu făcu un semn din ochi către Erminia, arătînd în direcția Gonzalv. Acesta, cu palmele pe servietă, moțăia, răzbit de oboseală, clătîindu-se pe scaun de somn. Deodată servieta îi alunecă pocnind pe parchet și-și revărsă conținutul de broșuri. Speriat, Gonzalv se ridica în picioare, apoi își culese hîrțile de pe jos, pe care se citea deslușit: Gonzalv Ionescu, « Memoriu de lucrări însoțit de *curriculum vitae* ».

— Ești foarte obosit, domnule Gonzalv Ionescu, ar fi bine să mergi să te odihnești, zise Erminia cu o învederată expresie de milă, în care nu intra nici o nuanță erotică.

Conțescu aprobă și el din cap. După plecarea lui Gonzalv, Erminia își permise o opinie:

— De ce nu-l ajuți pe domnul Gonzalv Ionescu să intre la Universitate? Pare un om foarte bun și instruit. Viața lui a ajuns o mizerie. Nu-și mai vede de casă, de copii.

— Vom face negreșit, șopti Conțescu.

— Eu n-aș fi de părere nici să-l îndemnăm să dea divorț. Nevastă-sa, e o femeie tare de treabă. Ar fi păcat. Parcă* ce nevoie este neapărat să intre în familia Conțescu? *

— Mă voi gîndi cum e mai buje! susură geograful.

Erminia, impresionată de fața suptă a lui Gonzalv și de veghea continuă* pe care o făcea lui Conțescu, stărui pe lîngă Hergot să meargă să-l vadă acasă. Hergot văzu pe Gonzalv pe seară de la distanță, fără a-și permite să-l examineze din proprie inițiativă, și avu impresia că nu* era la mijloc decît un fenomen de oboseală, întinse lui Gonzalv o tabletă dintr-un calmant ușor. Apoi statură de vorbă pînă la vreo nouă seara. Gonzalv îl conduse pe Hergot pînă la

ușă, cu care prilej doctorul aruncă ochii pe cer, care era foarte senin și sclipea bătut de stele.

Exact a doua zi, Suflețel năvăli în biroul populat al lui Gaittany.

— A murit, a murit l ți pă el din mijlocul încăperii, trecîndu-și amîndouă palmele în furculiță prin părul înfoiat și albit prematur.

— Nu mai spune! exclamă Gaittany. Bietul Conțescu l De altfel era de așteptat.

— Nu Conțescu, nu Conțescu! continuă a striga convulsiv Suflețel, spre uimirea tuturor. A murit Gonzalv Ionescu. Atac de cord.

După o tăcere prelungită de surpriză, Gulimănescu merse la un sertar de jos al biroului lui Gaittany, unde lăsase ca o garanție de seriozitate premiul prinsoarei între el și Hagienuş, și luînd capul de marmură al lui Hermes îl depuse fără comentarii în mîinile orientalistului.

Merită să cităm în încheiere și notația pe care o făcu Hergot în jurnalul său, puțin după ora unu din noaptea cînd doamna Gonzalv Ionescu, bătîndu-i în geam, îi vesti plîngînd moartea soțului ei.

« Cerul extrem de senin. Privit steaua polară. »

